

מהלכות פורים ועניניו

ובסופו מקצת מהלכות חדש ניסן

בקצרה ע"פ פסקי המשנ"ב ופוסקי זמננו

לתגובות: ת.ד. 3373 בני ברק
לקבלת העלון בדוא"ל ניתן לשלוח בקשה
ל: H616169@gmail.com

אין לסמוך על הדברים למעשה כ"א אחר בדיקה במקורות בפנים

משנכנס אדר מרבין בשמחה

- א. "משנכנס אדר מרבין בשמחה" (תענית כ"ט. ⁽⁸⁾), והובא במג"א תרפ"ו סק"ה ובמשנ"ב שם ס"ק ח').
- ב. מרבין בשמחה מיום ב' של ר"ח (דיום א' עדין אינו חדש אדר) (הגר"ח קניבסקי שליט"א - דרך שיחה ע' קפ"ז).
- ג. בשנה מעוברת, הדין הנ"ל נוהג רק באדר שני (שו"ת שאלת יעב"ץ ח"ב שאלה פ"ח, ושו"ת תשובה מאהבה ח"ב סי' ש"א), וי"א דיש מצוה להוסיף בשמחה גם באדר ראשון (הגר"ש אלישיב זצ"ל - קונטרס 'הליכות והנהגות' ע' 4).
- ד. י"א דביטוי הלכה זו הוא ע"י דכשיש לו סיום או שמחה יראה שיעשנה בחדש אדר. ואם אין לו שמחה, ישתה קצת יין בכניסת החדש (הגר"ח קניבסקי שליט"א - וסיפר הגר"ח שליט"א דאביו זצ"ל נהג כל ר"ח לשתות מעט יין ובר"ח אדר הוסיף קצת יותר מכל ר"ח - דרך שיחה ע' קפ"ז), ויש נוהגים לשתות כל יום מימי אדר מעט יין (מנהג הגר"ש דבליצקי שליט"א).
- ו. "משנכנס אדר מרבין בשמחה - מרבין בשמחה זה עבודה, צריך ללמוד מתוך שמחה, להתפלל מתוך שמחה, וכמסילת ישרים מבואר שהאדם לא כ"כ בעלים על הפנים שלו אלא על החיצוניות, א"כ צריך לעשות פעולות חיצוניות כמו סבר פנים יפות" (לקט רשימות עמ' קי"ט).
- ו. כתב המאירי במסכת תענית (כ"ט. ⁽⁹⁾) "בגמ' פירשו שכמו שמשנכנס אב ממעטים בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה, הכל הערה שראוי להתפלל ולהודות לקל בכל עת ובכל זמן כפי הנאות למה שאירע באותו זמן, וכן שצריך לברך על הטובה ועל הרעה", עכ"ל.
- ה. מי שיש לו דין עם עכו"ם ישפוט באדר (תענית כ"ט. והובא במג"א תרפ"ו סק"ה ובמשנ"ב שם ס"ק ח').

יודעה בקשת הגר"ח קניבסקי שליט"א שלא לסמוך על פסקיו למעשה.

(א) הרמב"ם והשו"ע השמיטו לדין זה, ויעור' חתם סופר (תשובות אורח סי' ק"ס) דאנן לא קיי"ל בן, יעור' ש בכל מש"ב בזה. ובספר דרך שיחה (ע' קפ"ח) הביא דהגר"ח קניבסקי שליט"א אמר דיתכן דהרמב"ם והשו"ע סוברים דאי"ז דין אלא עיצה גרידא, ושאינו מהדין של "משנכנס אב" וכו' דשם איכא פרטי דיני איסור, משא"כ כאן דאין שום דינים למעשה, ע"כ.

מהדורה זו נתרמה לאיצי הרבים

לרפואת רבינו אהרן יהודא ליב בן גיטל פיגא
רפואה שלימה לאורך ימים ושנים טובים

לעילוי נשמת
הגאון הצדיק רבי משה מנחם בן רבי בנימין
זאב זצ"ל
מרא דאתרא דבאר יעקב
והרבנית הצדקנית מרת יציה בת רבי אברהם
ע"ה
יעקובזון
תנצב"ה
לעילוי נשמת רבי אפרים ב"ר טובים זצ"ל
תנצב"ה

לע"נ הגאון רבי אליעזר ב"ר משה קליין
זצ"ל תנצב"ה
לע"נ רבי מאיר ב"ר אריה שמוק זצ"ל
תנצב"ה
לעילוי נשמת
הרה"ג רבי יצחק בן שמועון ראובן זצ"ל
הרה"ג רבי בן ציון יהודה ב"ר יצחק זצ"ל
תנצב"ה

להצלחת
הרב ישי מיכאל בן חנה שיחי
מירה בת חויה שושנה תחי'
רעות בת מירה תחי'
נויה שושנה בת מירה תחי'
לע"נ
מרדכי בן חנה ז"ל
פנינה בת משיח ע"ה
אהרון בן נרקיס ז"ל
חודיה שושנה בת מרים ע"ה
תנצב"ה

לרפואת הגאון שליט"א
רפו"ש בתושח"י

לעילוי נשמת
הגאון החסיד רבי חיים נפתלי הערץ ב"ר
מרדכי אלתר זצ"ל תנצב"ה

להצלחת מרת רחל בת עמליה תליט"א
וכל יוצאי חלציה ברוח ובגשם

לרפואת והצלחת
דניאל אפרים בן טובא מרים נ"י
נועה שיינדל בת טובא מרים תחי'
ברוך ובגשם

לע"נ הרבנית שרה הינדא ב"ר חיים יהודה
לייב ע"ה תנצב"ה

לימוד הלכות פורים

”וּיֵשׁ לָנוּ לְדַעַת שְׁצִירָךְ לַחֲבִין וּלְהַשְׁכִּיל בְּכָל מִצְוָה וּמִצְוָה לְדַעַת סִיכָתָה וְעֵינֵינָה, כִּי כָל אַחַת מֵהֶן יֵשׁ לָהּ עֵינִין גְּדוֹל וְנִכְבָּד לַהֲדוּיָע... וְהַמְשַׁכִּיל בָּהֶם תִּתְעַלֶּה נַפְשׁוֹ בַּעֲוֹלַם הָרוּחָנִי וּתְדַבֵּק בַּעֲלִיוֹנִים מִשְׁרָתִי עֲלִיּוֹן לַהֲדַבֵּק אֲלֵיהֶם לַעֲבֹד בּוֹרָא עוֹלָם בְּקִצָּה הָעֲלִיּוֹן שֶׁבַעבֹּדֶה. וּמִן הָעֵינִין הַנִּכְבָּד הַזֶּה יֵצֵא לוֹ שִׁיחֲמוּד וּיִכְסּוּף לִקְיִים כָּל מִצְוָה. וּכְאֲשֶׁר יִקְיִים אוֹתָהּ מִצְוָה יַעֲשֶׂה אוֹתָהּ בְּכוּוֹנָה נְכוּוֹנָה שְׁלִימָה וְנֶאֱמָנָה, בְּמַחֲשַׁבַּת טְהוּרָה זָכָה וּבְרָה כַּעֲנִין שְׂכִיאָרָנוּ בַּעֲבֹדַת הַקְּרִבּוּנֹת וְעִבּוּדַת הַתְּפִילָּה, וְלֹא יַעֲשֶׂה הַמִּצְוּוֹת מִצּוֹת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה דֶּרֶךְ הָרַגֵּל כְּלִי כּוּוֹנָה” (שְׁעָרֵי הַעֲבֹדָה הַמְיוּחֶם לְרַבֵּינוּ יוֹנָה).

◊ בספר מנהגי החת"ס (פ"א אות י"ז) חביא "פמוך לימי החג או פורים והנוכח למד ההלכות הנוגעות להם".

◊ יעווי' ראב"ד ור"ש משנ"ץ (על התורת כהנים ריש פרשת בחוקות) דבלימוד של הלכות מגילה מקיים מצות עשה מדאורייתא של זכירת מעשה עמלק. ועל כן הלומדים הלכות מגילה וכמו"כ הלומדים מסכת מגילה, בלומדם החלק של הלכות מגילה, יכוונו לקיים מצות עשה זו לדעת ראשונים אלו (יעווי' שו"ע סי' ס, ד') (קובץ יד ביד' פורים).

◊ "התלמוד מיפה את המעשה ומשלימו, והמצוה מהדררת יותר כשיוצאת מפי הודע ענינה" (רבינו המאירי ז"ל סוף"ק דב"ק).

◊ בשו"ת כתב סופר (או"ח סי' ק"א) כתב בתו"ד "ומדי דברי בו זכור אוזכר פה לזכרה מה ששמעתי מפה קדשו של אבא מאודה"ג זצ"ל בלומדו ברבים מסכת מגילה בכל שנה פמוך לפורים".

התפילה והתשובה בימים אלו

◊ "גדולי ישראל וצדיקי וגאוני הדורות היו כבר מבקשים ומתפללים על הארות החגים והמועדים הרבה זמן קודם הגעתם, וכן התפללו ובקשו רחמים מלפני השי"ת שיזכו לקיים את מצוות החגים והזמנים כהלכתם, והקדימו בתפילתם הרבה זמן קודם הגעת החגים והזמנים, ולכן זכו אכן שיתקבלו תפילתם כי הדבר היה בנפשם לקיים מצוות ד' ורצון קדשו, ... ועל כל אלו יש להקדים ולהתפלל קודם ימי הפורים שנזכה לעשות את הימים האלו בראוי, לקיים מצוותיה כיאות ולקבל את השפעת הימים מלעילא במידה גדולה טובה ומרובה, בעיקר שנוכל לכוון באמת באמרי פינו תשועתם היית לנצח ותקוותם בכל דור ודור להודיע שכל קויד לא יבושו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך ... וגם אנו כל אחד לפום דרגא דיליה יעסוק לכה"פ באלו הימים כהכנה רבה בתורה ובתפילה, ולאיש אשר אלה לו, בוראי יענה משמיא להיות כלי מוכן לקבל את השפע הגדול המושפע עלינו בימים אלו" (מרכה חיים' – להגר"ח ברים זצ"ל).

◊ "אדר הכנה לניסן, כמו אלול לתשרי, ולניסן נכנסין דרך אדר כמו לתשרי דרך אלול, וראוי לכל אדם לחזור בתשובה בחדש אדר המסוגל לתשובה" (הדושי הרי"ם עה"ת עניני אדר הו"ד בקונטרס להגר"ח קרלנשטיין זצ"ל ע' פ"ד).

◊ "וזהו כי אדר כמו אלול עת רצון לתשובה, באלול קודם ר"ה בבחי' יראה, ואדר קודם ניסן שגבי נחשב ראש השנה, ואדר זמן תשובה מתוך אהבה ושמחה ונדיבות לר' יתברך" (שפת אמת עה"ת בליקוטים לחדש אדר הו"ד בקונטרס להגר"ח קרלנשטיין זצ"ל ע' פ"ד).

תענית אסתר

ו. ההולך לישון בלילה שינת קבע (אפי' שלא על מיטתו) וברצונו לקום ולאכול קודם עלות השחר, צריך להתנות קודם השינה שלאחר שיקום משנתו רוצה לאכול, ואם לא התנה קודם שנתו אינו יכול לאכול (שו"ע תקס"ד א' ומשנ"ב סק"ג ד'). - אכן אם רוצה לשתות קודם עלות השחר, אי"צ להתנות קודם השינה ^(ב), אמנם אם אינו רגיל לשתות אחר שנתו, לכתחילה ראוי להחמיר ולהתנות אף לשתיה ^(ג) (רמ"א שם ומשנ"ב שם סק"ה וסק"ו ושעה"צ אות ז'), ואף המתנה כהנ"ל מ"מ אסור לו להתחיל לאכול יותר מכביצה (פת או מאפה מזונות) בתוך החצי שעה הסמוכה לעלות השחר (אבל אם אוכל פחות מכביצה מותר לאכול עד עלות השחר) (משנ"ב סי' פ"ט ס"ק כ"ז).

◊ במשנ"ב (תרפ"ז סק"ב) כתב "ונקרא תענית אסתר כדי לזכור שר' יתברך רואה ושומע כל איש בעת צרתו כאשר יתענה וישוב אל ד' בכל לבבו כמו שעשה בימים ההם".

◊ "...חביב לפני הקב"ה שמתאספים היחידים לתוך העיירות, וברוב עם הדרת מלך שנקהלים לומר סליחות בקהל, וע"י תפילה זו הן מעוררים רחמים גדולים בפמליא של מעלה" (קב הישר פצ"ז).

◊ "וע"י סליחות ותחנונים שאנו אומרים בכנופיא בזה אנו מעוררים זכות מרדכי ואסתר כי במרדכי כתיב "ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע את בגדיו", והענין מבואר בזוהר 'כי שארי בני אדם לא ידיעין רק מה שעניניהם ראוות ששונאי ישראל כמו המן וחביריו מבקשין לעקור ביצתן של ישראל והולכין ומתגברין ומתחדשין בכל יום ויום גזירות רעות חדשות, ומרדכי ידע תוכן הדבר ומקור כה של הקליפות שמשם יוצאים נפשות הרשעים האלו החוטאים בנפשותם, וזהו שאמר הכתוב ש'מרדכי ידע את כל אשר נעשה' והתבונן כי גבורת יד הקליפה מחמת החטאים של ישראל שהיו באותו הדור עד שהוצרך מרדכי סינוף גדול וזעקה בתפילה להתיש כה הסיטרא אחרא ולעורר רחמים על ישראל, וכן כתיב "ויקרע את בגדיו וישם שק" וגו' ואסתר הצדקת אשר זכתה לרוח הקדש ידיעה ג"כ תוכן הדבר הנזכר, ולכן כתיב בה "ותעמוד אסתר בחצר המלך" וגו' ופי' הוזהר אין 'עמידה' אלא 'תפילה' כד"א 'ויעמוד פנחס ויפלל', והרבתה אסתר בתפילה עד שעלתה תפילתה למעלה למקום קדוש ונורא הנקרא 'בתי החצירות' והוא החצר שלפני בית המקדש של מעלה, אשר שם מתנוצץ שם 'הוי"ה' וזהו "ותעמוד אסתר בחצר המלך", 'מלך' זה הקב"ה, ולא כתיב "בחצר המלך אחשוורוש" וכתיב בה 'ויושט המלך לאסתר את שרביט הזהב' ומשך אליה חוט של חסד שהוא ביד הקב"ה. ולא לה בלחודה אושיט הקב"ה שרביט הזהב, אלא אפי' דמתחברין בחדה, ולכן אנחנו עדת ישראל אשר שרויין בגולה וסובלין צער הגלות למען כבוד הקב"ה, מתחברין ומתכנשין בבתי כנסיות שהן נקראים ג"כ חצר המלך מלכו של עולם, ובודאי ע"י אמירת הסליחות ותפילות אנו מעוררים את מרדכי הצדיק ואסתר המלכה, בודאי הם מתחברים עמנו כיום התענית אסתר אשר אנו מזכירין זכותן באמירת כימי מרדכי והדסה חושעת בניך" (קב הישר פרק צ"ז).

◊ "ראוי לכל איש ישראלי בכל שעות היום של התענית הזה לעורר לבבו אל ההוראה גדולה ועצומה במחשבתו ליתברך שמו, שניצל ממש הוא ובניו בקרב כל ישראל בעצם היום הזה ממות לחיים" (יטושה"ע).

◊ כתב הקב הישר (פרק צ"ז): "ויש עוד טעם 'תענית אסתר' אשר גילה המגיד להרב בית יוסף ז"ל והוא: שהשגחת הקב"ה הוא תמיד על ישראל שהן נחלתו ועדת סגולה, והוא הפץ להצדיקים כדי להנחילן שכר טוב לעוה"ב, וביום שמוגיע י"ד להיות ישראל שמחים וששים בו על תוקף הנם שעשה הקב"ה בהמן הרשע ובבניו ובשאר שונאי ישראל, אז היא נקראת 'שמחה של מצוה' ועל כן אמרו רבותינו ז"ל 'חייב אינש לבסומו בפוריא' והנה יש לחוש פן ע"י ריבוי האכילה ושתיה ושמחה באין ישראל לידי חטא, לכן הקדים הקב"ה התענית, ולפי שהתענית היא סגולה להנצל על ידה מן החטא, ולא יהיה כח להשטן ולילית לקטרג עליהם ולהביאם לידי חטא מחמת ריבוי האכילה והשתיה". ולכן כתב שם ד"כשאומרים הפיוט של 'במתי מספר חלינו פניך', במילים 'שומע תפילה והעבר תיפלה' 'צריך לכוון שלא יבואו לידי חטא ועון ח"ו ע"י ריבוי אכילה ושתיה ושמחת פורים".

^[1] (ב) דדרך האדם להיות צמא אחרי שנתו, ועל כן מסתמא דעתו לשתות לאחר השינה והוי כאילו התנה (רמ"א שם ומשנ"ב סק"ה).

^[2] (ג) אכן אם רגיל לשתות לאחר השינה אי"צ להתנות (משנ"ב שם סק"ו).

זאת כתב הקב הישר (פרק צ"ז) "ויום זה הוא יום מסוגל מאד שיקובל תפילתנו בזכות מרדכי ואסתר, וכל מי שצריך רחמים על איזה דבר, יקח פנאי לעצמו ביום התענית, ויאמר

תחילה מזמור כ"ב בספר תהילים [**למנצח על**] **אילת השחר**, (ודרשו רד"ל דאסתר היתה נקראת אילת השחר – יעו"י יומא כ"ט.) **ואח"כ ישפוך שיחו לפני ד' ויבקש בקשתו, ויזכיר זכות**

מרדכי ואסתר אשר בזכותם יעתר לו הקב"ה ויפתח לו שערי רחמים ותקובל תפילתו ברצון" עכ"ל.

חיוב מאה ברכות

ז. בתענית ע"י הברכות בערבית (כולל המפיל 24) ובשחרית (47) ובמנחה (19) מגיעים בס"ה ל-90 ברכות, וחסר 10 ברכות שמחויב בהם להשלמת 100 ברכות כדפסק השו"ע (מ"ו ג'). על כן יזהר להשלימם ע"י סעודת פת בליל התענית ובברכות 'מג"ע א"ש', או ע"י אשר יצר וברכת הריח.
‏נוכשיש לו פירות וכיוצ"ב צריך לברך בעצמו ולא לצאת ע"י שומע כעונה (דמלשון המג"א מ"ו סק"ח, ובשו"ע הגר"ז מ"ו א' מבואר דכשיש לו פירות אינו יוצא ידי מאה ברכות בשמיעת הברכות, ומשמע דמעכב אפילו בדיעבד, ולכו"ע מן ההידור לברך בעצמו - יעו"י משנ"ב מ"ו סקי"ד) [^ק].
ומ"מ בשעת הדחק אם אין לו פירות וכיוצ"ב, או שכבר נכנס יום התענית, יכול להשלים במה שיכוון לשמוע ברכות התורה והמפטיר ויענה **אמן** אחריהם (יעו"י מג"א מ"ו סק"ח ומשנ"ב שם סקי"ד, ושו"ע רפ"ד ג', רעק"א שם ומשנ"ב סק"ה ו').
ובשעת דחק אפשר דיכול להוסיף למנין את ברכות חזרת הש"ץ ע"י שיכוון לשמוע **[**ויענה **אמן]** (יעו"י משנ"ב ס' מ"ו סקי"ד) ובשעת דחק גדול יותר, יש אומרים דאפשר לצרף למנין הברכות את אמירת הפיוט **אין כאלוקינו** (יעו"י משנ"ב תרכ"ב סק"ה) וגם כשעונה ל**זימון** (בליל התענית) (יעו"י ירושלמי ברכות פ"א ה"ה דמחשיב ליברכת הזימון' כברכה. ויעו"י תוס' פסחים קד : ד"ה חוץ) וכשעונה לברכו (כר"י בר יקר ע"פ הירושלמי שם) (ע"פ 'נוטרי ברכה').

ⓘ בכמה מקומות בארץ ישראל נוהגים להניח טלית ותפילין בתענית ציבור גם במנחה כדי להשלים מאה ברכות ^(ה).

זכר למחצית השקל

ח. נוהגין ליתן מחצית השקל (זכר למחצית השקל שנתנו בזמן שביהמ"ק היה קיים לצורך קרבנות ציבור) קודם מנחה (רמ"א תרצ"ד א' ומשנ"ב סק"ד) ביום התענית (כדי שיהא צדקה עם התענית לכפר - כף החיים תרצ"ד כ"ה ^(א) ובברכות ו': "אגרא דתעניתא צדקתא"), ויש שנהגו ליתן אחר מנחה (לוח ארץ ישראל), ויש נהגו ליתן בערב לפני קריאת המגילה (קיצוש"ע קמ"א ה' וכ"ה מנהג החת"ס - 'מנהגי החת"ס החדש' תומר דבורה ט' ד' ^(א)). ואם לא נתן לפני פורים, יתן בפורים בשחרית קודם קריאת המגילה (יעו"י משנ"ב שם סק"ד). ואם לא נתן בפורים, יכול ליתן אחר פורים עד ר"ח ניסן (הגרי"ש אלישיב זצ"ל ע"י הגרא"צ ישראלזון שליט"א וב'הליכות ונהגות' להגרי"ש אלישיב ע' 23).

ט. נהגו ליתן 3 חצאים של מטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן, שכל אחת מהן מכונה בשם 'חציי' (רמ"א תרצ"ד א'). ודעת הגר"א זיע"א דאין צריך ליתן כ"א מטבע אחת שנקרא חצי (ובזמנו היה זה 'חצי זהב פוליש') (מעשה רב אות רמ"ב).

י. י"א דמי שידו משגת יעשה 'זכר למחצית השקל' בשלימות, ויתן מטבע שמצוי באותו מקום ששמו 'מחצית' ויש בו כסף מזוקק שיעור השווי של מחצית השקל שהיה בזמן ביהמ"ק (או יותר), ואם אין במקומו מטבע של מחצית בשווי זה, יתן מטבע כסף אחרת בשיעור שווי של מחצית השקל שהיה בזמן ביהמ"ק ^(א) ^(ב) (כף החיים תרצ"ד כ').

יא. יש הנוהגים ליתן ל'זכר מחצית השקל' ג' חצאי דולר (מהמטבעות הישנים העשויים מכסף אמיתי ^(א)) משום שהם מטבעות שיש עליהם ערך חצי, ומעורב בהם כסף ממש (כן נהג הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' שכ"ז ו'שלמי מועד' ע' רס"ג, וכן נהג הקהילות יעקב זצ"ל ^(א)) - 'ארחות רבינו' ח"ג ע' ג"א - ג"ב אות ס"ט - ע', וכן המנהג בכמה בתי כנסיות הדגבאי מחזיק ברשותו ג' חצאי דולר שיש בהם כסף ממש ומוכרם לקונה והקונה מקיים בהם מנהג נתינת "זכר למחצית השקל" ונותנם לקופת בית הכנסת, וחוזר הגבאי ומוכרם לאחר וכו' וחוזר חלילה). וי"א דבארץ ישראל אין יוצאים ידי חובת מנהג נתינת "זכר למחצית השקל" בנתינת מטבע של ארה"ב ^(ב) ^(א) (הגר"ח קנייבסקי

(ד) ומן הראוי לציין דיכול ג"כ להשלים מאה ברכות ע"י שישאל מחברו טלית ויברך עליה ויתעטף בה (ויכוון שרוצה ללובשה לקיים בה מצות ציצית – דמצוות צריכות כוונה), וכ"נ הגרא"ל שטיינמן שליט"א (גליון 'כאיל תערוג'). – והנה דעת השו"ע סי' י"ד סעי' ג' וכן הסכמת רוב האחרונים דאף אם המשאיל לא אמר בפירוש שנותן לו הטלית במתנה ע"מ להחזיר, מברך עליה (וראדעתא דהכי השאיל לו – כדי שיברך עליה וכיון דא"ל לו לברך אלא א"כ תהיה שלו, על כן הוי כאילו נתנה לו במתנה ע"מ להחזיר). אמנם כתב המשנ"ב שם סקי"א דלכתחילה בוראי יותר טוב שיבקש מהמשאיל ליתן לו הטלית בפירוש במתנה ע"מ להחזיר. (וכשמשאיל טלית מחברו קודם שיברך צריך לבדוק הציציות (כמבואר בשו"ע סי' ח' סעי' ט' ובביאה"ל שם ד"ה קודם) אלא א"כ שאל הטלית מחברו לאחר שחברו התפלל עמה וברקה לפני הברכה דאו מוקמינן ליה אחזקתא שהיה כשר (יעו"ש בביאה"ל) (אלא דיש ליתן לב שהמשאיל יר"ש שאכן מקפיד לבדוק ציציותיו לפני הברכה).

מכדי דיבור, ואפי' אם שח בין לבישה ללבישה (שלא מענין הלבישה) למעשה אינו חוזר ומברך (כדיעו"י שו"ע סי' ח' סעי' י"ב ובמשנ"ב שם סכ"ח לענין מי שלושב כמה טליתות משלו. ויתכן דה"ה נמי כשהיתה דעתו לבקש טלית משל חברו). – אמנם אם שהה הפסק גדול שגרם לו היסח הדעת חוזר ומברך, מ"מ כתב המשנ"ב (שם) דיזוהר לכתחילה שלא להפסיק הפסק גדול דאסור לגרום ברכה שאי"צ. ובודאי אין לו להשלים ברכותיו ע"י שגורם לעצמו ברכה שאי"צ. אכן י"ל דהוי דוקא כשבא לברך על כמה טליתות מכמה אנשים במשך פרק זמן מסוים דיכול לקרב זמן הלבישות באופן שלא יהא היסח הדעת ולא יזדקק לברכה נוספת. אמנם המתעטף בטליתות חבריו בומנים שונים ומרוחקים לגמרי זה מזה וכגון המברך פעם ראשונה בבוקר ופעם נוספת בא להתעטף בטלית חבריו בצהרים ופעם נוספת לפני השקיעה דמברך על כל עטיפה ועטיפה, נמצא שע"פ רוב כבר אין צורך בבקשת טלית חבריו, דמאחר שצריך לעבור זמן גדול עם היסח הדעת בין עטיפה לעטיפה ובתנ"ל, כבר יכול לקיים הברכה בטלית שלו. ואם כשמברך על טליתו שלו בדעתו ג"כ לבקש אח"כ מחבירו להשאיל טליתו, ג"כ יאמרו הדינים הג"ל דמברך רק ברכה אחת וכו'. – וא"כ האפשרות להשלים מאה ברכות בטלית חבריו היא בדוקא אם בשעה שצריך על טליתו לא היה בדעתו לבקש מחבירו את טליתו (או שטליתו לא נמצאת עמו כלל).

(ה) מנהג זה הוזכר כבר בב"י סי' מ"ו ד"ה דתניא. ובדרכי משה שם סק"ב כתב "ובמדינות אלו אין נוהגים להתעטף בטלית ותפילין ביום התענית, ויש להזהר למלאות החשבון בברכות אחרות". ובס' 'זורח השמש' (להגר"ש דבליצקי שליט"א עמ' צ"ג) הביא דבירושלם נהגו בהרבה בתי כנסיות אשכנזים פרושים שכל הציבור מניח טלית ותפילין במנחה. וכ' שם דאין בזה משום חשש ייחרא).

(ו) ועל כן כתב שם דאפי' אם חל פורים במוצ"ש ומתענים ביום חמישי ג"כ יש ליתן מחצית השקל ביום התענית קודם מנחה, כדי לצרפו לתענית ולכפר, עכ"ד.

(ז) וכ"נ הגרי"ש אלישיב זצ"ל (איש על העדה ח"ב עמ' רע"ד שכך שמע מהרה"ג ר' משה לוינ שליט"א, והוסיף הנ"ל, דפעם א' נתן הגרי"ש אחרי מנחה [כלוח א"י] אבל אף פעם לא נתן לפני מנחה).

(ח) ושם כתב דשיעור שוויו הוא 'ג' דראהם כסף" (ערך של כ-9.6 גרם כסף).

(ט) דלא עדיף 'זכר למחצית השקל' בזמן הזה מפדיון הבן דאורייתא דיכול ליתן כסף או שווה כסף – ורק דעכ"פ יש ליתן כסף אם אפשר (ולא חפצים אחרים) זכר למחצית השקל שהיה כסף (שם).

(י) בספר 'פסקי תשובות' (ע' תקע"ה הערה 25) הביא דכבר כמה עשרות שנים אין מעורב כלל כסף במטבעות של חצאי דולר אלא הוא מתכת בעלמא כרוב המטבעות בזמננו, ועל כן הנותן ג' חצאי דולר, יש לו ליקח חצאי דולר שיוצרו מלפני כארבעים שנה, דבלא"ה אין שום ענין לקחתם.

(יא) בשנתיים האחרונות לחייו, שהיה קונה מהקערה ג' חצאי דולר בסך של 217 שקל, ואמר שמחצית השקל של המדינה אי"ז מטבע משום שלא שווה פרוטה.

(יב) דבדרכי משה תרצ"ד סק"א הביא "מעות פורים בכ"מ שיש מטבע קבוע, לוקחין המחציות של אותה מטבע ונותנים מהן ג' מחציות למעות פורים ולא של מטבע אחרת שהיא נוהגת במקום אחר, וכן ברמ"א (שם) כתב ד"יש ליתן מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן". ומשום כך הוסיף הרמ"א דבמדינות אלו יש ליתן שלשה חצאי גדולים (שם מטבע שהיה בומנז) כי אין מטבע ששם מחצית עליה מלבד זו, ובמדינות אויסטרי"ך יתנו ג' חצי ווינ"ר שנקראו ג"כ מחצית וכן לכל מדינה ומדינה, ומבואר דבעינן מטבע שקבועה באותו מקום שנקראת חצי. – ומה שנהגו הגרש"ז זצ"ל והקהילות יעקב זצ"ל ליתן חצאי דולר, כפי הנראה דעתם היתה דכסף של ארה"ב נקרא 'עובר לסוחר' גם בארץ ישראל. יעו"י 'דליכות שלמה' שם הע' 29.

(יג) ומש"כ הביאור הלכה ד"מי שעוזר הקב"ה שיכול ליתן חצי רובל כסף א' זכר למחצית השקל, אשרי וטוב לו" היינו משום דבזמנו היו ב' סוגי מטבעות שהיו נקראים 'חצי', 'חצי גראש' ו"חצי רובל כסף, וה"חצי גראש" ערכו היה מועט, ואפי' ג' חצאי גראש יחדיו ערכם היה מועט (כמש"כ הביאה"ל), וע"כ כתב הביאה"ל דאשרי וטוב למי שיכול ליתן

שליט"א - 'דרך אמונה' פ"ד מהל' מעשר שני הי"ד בה"ל סד"ה מי ^(ט'). וי"א דראוי ליתן ג' חצאי דולרים, ואח"כ יוסיף ליתן ג' חצאי שקלים (מקומיים) (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'הליכות והנהגות' ע' 22 ^(טי')).

יב. אין ליתן "זכר למחצית השקל" ממעות מעשר (באר היטב תרצ"ד סק"ב).

יג. דעת הרמ"א (תרצ"ד א') דמדינא חייבים בנתינה זכר למחצית השקל רק איש שהוא מבן עשרים שנה ומעלה. אכן דעת הפוסקים דכבר מבן 13 ומעלה (שהוא בכלל איש) חייב במחצית השקל, אבל קטנים ונשים פטורים. - ומ"מ המנהג ליתן זכר למחצית השקל אפילו בעד בניו הקטנים. ואשה מעוברת בעד ולדה (משנ"ב תרצ"ד סק"ה). והמנהג ליתן גם בעד אשתו ובנותיו (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' שכ"ז הע' 30).

יד. קטן שאביו התחיל ליתן בעבורו, שוב אינו פוסק (משנ"ב תרצ"ד סק"ה).

טו. י"א דיזהר שלא יאמר "אני נתן למחצית השקל" שהרי זה כמפריש שקלים בזמן הזה (דאיתא בסוף שקלים דהמקדיש שקלים בזמן הזה הוה הוה קדש) אלא יאמר "זכר למחצית השקל" (הגר"י שווארץ זצ"ל הובא בלוח ארץ ישראל ^(טי')), וי"א דאין לחוש לכך ^(י') (שו"ת זכר שמחה סי' ע"ו ^(טי')).

◊ כתב הכף החיים (תרצ"ד כ"א) "קודם שיפריש מחצית השקל יאמר נוסח זה: 'רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שבזמן שהיה ביהמ"ק קיים, היו ישראל נותנים כל אחד ואחד מחצית השקל בחדש אדר לעבודת ביהמ"ק לכפר בעדם, ועתה בעוונותינו הרבים חרב ביהמ"ק ואין אנחנו יכולים לקיים מצוה זו של מחצית השקל, ולכן יהי רצון מלפניך ד' אלוקינו ואלוקי אבותינו שיהא זה שיה שפלותינו שקוראים פרשת מחצית השקל ונותנים כסף זכר למחצית השקל לצדקה, יעלה לפניך כאילו קיימנו מצות מחצית השקל בפועל, היא וכל מצוות הכלולים בה במקום עליון...'. אחר כך יקרא פרשת כי תשא עד 'לכפר על נפשותיכם' וכו', ואח"כ יאמר 'הריני בא לקיים מצות זכר למחצית השקל והריני נתן חצי מטבע זו לצדקה לתקן את שורש מצוה זו, וכל מצוות הכלולות בה במקום עליון...', ואח"כ ילמוד פ"ג ופ"ד משניות דמסכת שקלים, ואח"כ יתן (המחצית)", עכ"ל.

טז. יכולים ליתן מחצית השקל לכל מקום שירצו (ולאו דווקא לתיקון ביהכ"ג) ('ערוך השלחן' סו"ס תרצ"ד וכ"מ מהבה"ל סימן תרצ"ד ד"ה ליתן לפחות, וכ"ה בכף החיים תרצ"ד סקכ"א כ"ב). ויש נוהגים ליתן אותם לגבאי (בהכנ"ס) להוצאות בהכנ"ס (כף החיים שם סקכ"ב).

יז. יש מקומות בחו"ל שגובים מחצית השקל מכל בני העיר ושולחים את המעות לחכמי ארץ ישראל (זכר למחצית השקל בזמן בית המקדש שהיו גובים אותם מחו"ל ושולחים לירושלם ת"ו לעבודת בית המקדש) (כף החיים תרצ"ד כ"ב).

נשיאת כפים במנחה

יח. תענית אסתר במנחה יש בה נשיאת כפים (שו"ע קכ"ט א' ומשנ"ב סק"ו, ושו"ע סי' תקס"ו סעי' ח'). וי"א דזהו דוקא אם מתפללים מנחה סמוך לשקיעה, אבל המתפללים בזמן מנחה גדולה אין נושאים כפים, אלא אומרים אלוקינו ואלוקי אבותינו וכו' (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' תפילה פ"י דבר הלכה אות כ"א, הגר"ש דבליצקי שליט"א - 'זה השלחן' ח"ב מע' י"ט ואילך, והוכיח כן מ-25 ראשונים יעו"יש מש"כ בזה, וכ"ה בשבט הלוי ח"ח סי' כ"ג אות ד', לוח ארץ ישראל להגרי"מ טקוצינסקי זצ"ל ^(טי'). - אכן אצל החזו"א זצ"ל (וכן אצל הקה"י זצ"ל) הכהנים נשאו כפיהם במנחה גדולה בתענית (ואף שבחזו"א או"ח סי' כ' הניח דבר זה בצ"ע, מ"מ למעשה אמר לנהוג כן) (ארחות רבינו ח"ה ע' ס"ז).

מדיני התענית

יט. ישמור עצמו בכל יום זה מן הכעס. ואם יש לו משא ומתן יעשה בנחת ביותר שלא יבוא לכלל כעס (יעו"י משנ"ב תקס"ח סק"ג).

כ. מותר להתרחץ ^(כ') ולהסתפר ^(כ*) בתענית אסתר, ומ"מ אין לרחוץ הפה (ככל תענית ציבור), ובמקום צער יש להתיר רחיצת פה במים רק שיהזר ביותר לכפוף ראשו ופיו למטה שלא יבואו המים לגרונו (משנ"ב תקס"ז סקי"א).

כא. אפילו מי שפטור מלהתענות מ"מ לא יענג עצמו במאכלים, אלא יאכל רק כפי מה שצריך (יעו"י תענית י"א. ומשנ"ב תק"נ סק"ה, וה"ה בתענית אסתר, דיעו"י בתוספתא סופ"ב דתענית, דכתב "ולא שיענגו את עצמן בתפנוקים" - ומשמע שם דכוונתו אף גבי תענית אסתר [הגר"נ קרליץ שליט"א והגר"ח קניבסקי שליט"א - 'פורים וחדש אדר' ^(כ*) וב'תורת היולדת' ^(כ*) ע' רע"ט]).

◊ **"וביום התענית לא ידבר מענין אכילת הלילה באם אפשר לו דהיינו שיש לו אשה המכנת לו מאכל, לא יתפעל לחקור מה יאכל בלילה, כי היום שמתענה בו הוא קדוש מדרוגמת עולם הבא שאין בו אכילה ושתייה"** (שלי"ה דקי' – סוף מסכת תענית).

לכה"פ חצי רובל כסף אחד שהוא מטבע חשוב. – אכן בזמננו דאפשר לקנות מוצרים ב"חצי שקל", ובודאי ב"שקל שלם" (דיש הרבה חנויות שמוכרות מאות מוצרים בשקל), שפיר "חצי שקל" חשיבא "מטבע חשובה", ועכ"פ ודאי שלשת חצאי השקל יחדיו חשיבא לצאת בהם לכתחילה ידי מנהג נתינת זכר למחצית השקל (הערת ח"א שליט"א).

(יד) דכיון דאין המטבע יוצאת כאן אינם אלא כנותנים שוה כסף (שם).

(טו) דבארץ ישראל נחשב חצי שקל כמטבע טוב לצאת בו יד"ח מחצית השקל. – אכן כדי לצאת השיטות הסוברות דצריך ליתן מטבעות העשויות מכסף מזוקק שיש בהן שיעור מחצית השקל, לכן ראוי ליתן ג' חצאי דולרים מהמטבעות הישנים העשויים מכסף אמיתי, ואח"כ יוסיף ליתן ג' חצאי שקלים לצאת השיטה הסוברת דא"א ליתן למחצית השקל מטבע היוצא במדינה אחרת (הגרי"ש זצ"ל שם).

(טז) ויעו"י כעיי"ז במסכת סופרים (פכ"א ה"ד) הובא בדרכי משה סי' תרצ"ד סוף ס"ק א'.

(יז) דדוקא כשמקדיש המעות באמת לצורך לשם מצות שקלים ופיו וליבו שוין כה"ג מעותיו מוקדשים, אכן הכא דגלוי וידוע לכל דהפרשת מעות אלו הם רק זכר למצות שקלים שהיו נותנים בזמן שבית המקדש היה קיים אי אפשר דתחול עליהו קדושה (שם).

(יח) הו"ד בנטעי גבריאל ע' קע"ח.

(יט) וכתב דלכן נכון להנהיג בתעניות אלו תפילת מנחה אחר זמן פלג המנחה להרויח ברכת כהנים – ולדעת החרדים (הובא בביה"ל בהקדמה לס"י קכ"ח) כל ישראל השומע ברכתם ג"כ מקיים מצות עשה מדאורייתא.

(כ) יעו"י שו"ע תק"ג ס"ב ומשנ"ב סק"ו ושעה"צ אות ח' – ט', ואע"פ שכתב שם דבעל נפש יחמיר, הני מילי בשאר תעניות כמבואר בפוסקים סי' תק"נ ובשל"ה ריש מסכת תענית דהוא משום אבילות החורבן, (ובשרע תקמ"ט א' כתב דהוא משום צרות שאירעו בהם). משא"כ בתענית אסתר לא שייך זה, ועוד דנקטינן דתענית אסתר אינה חובה ואינה מוזכרת בדברי הנביא (וזכיה ח') ואין לה מקור בגמרא בהדיא והוי רק "מנהג" כמ"ש הבית יוסף תקפ"ו וברמ"א שם סעי' ב' (נטעי גבריאל פורים כ"ד י"ג, וכעיי"ז דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל – 'הליכות שלמה' ע' שכ"ה. וכ"ד יבלחט"א הגר"נ קרליץ שליט"א – 'שלמי תודה' ע' שד"מ, והגר"ח קניבסקי שליט"א בקונטרס 'קיצור דיני פורים' ע' כ"ו ויעו"י עוד ביה"ל ריש סי' תקנ"א).

(כא) הגר"ח קניבסקי שליט"א (רבבות אפרים ח"ב סי' קפ"ט אות ג'). ועיי' בלקט יושר ע' 157 שהביא שהתרומת הדרשן היה מספר עצמו בתענית אסתר.

(כב) להגר"צ כהן שליט"א.

(כג) להגר"י זילברשטיין שליט"א.

פרשת זכור

כב. קריאת פרשת זכור מצותה מדאורייתא. ותיקנו חז"ל לקרותה בשבת שלפני פורים (שו"ע תרפ"ה ב' ומשנ"ב ס"ק א' וס"ק ט"ז).

◊ **"אמר להם הקב"ה, בני, בזמן שאתם קוראים פרשת עמלק מעלה אני עליכם כאילו מחיתם שמו"** (הובא ברוקח סי' רל"ד).

◊ בחינוך (מצוה תרג', תר"ד, תר"ח) **מנה ג' מצוות בענין זה, שתי מצוות עשה ואחת לא תעשה** (וכן הוא במנין המצוות להרמב"ם בריש הלכות מלכים) **א. לזכור מה שעשה עמלק לישראל כצאתם ממצרים** ("שהתחיל להתגרות בם בצאתם ממצרים בטרם נשא גוי וממלכה ידו עליהם, וכענין שכתוב 'ראשית גוים עמלק' ותרגומו ריש קרביא דישראל הוה עמלק, שהכל היו יראים מהם בשמעם את הוד הגדולה אשר עשה להם ד' במצרים, והעמלקים ברוע לבבם ובמגומם הרע לא שתו לבם לכל זה ויתגרו בם, והעבירו מתוך כך יראתם הגדולה מלב שאר האומות, משל ליורה רותחת שאין כל בריה יכולה לירד לתוכה, ובא אחד וקפץ וירד לתוכה אע"פ שנוהו קרר אותה לאחרים." עכ"ל). **ב. למחות זרעו של עמלק ולאבד זכרו מן העולם** ^(כ"י). **ג. שלא נשכח מעשה עמלק שעשה עם אבותינו.** וברמב"ם בספד"מ (עי' קפ"ט) כתב דמעקרי המצות עשה דזכירת מעשה עמלק, הוא לעורר ולהחזיק בלבנו שנאה לעמלק, דול"ש "שציונו לזכור מה שעשה לנו עמלק, בהקדימו להרע לנו, ולשנוא אותו בכל עת ועת, ונעורר הנפשות במאמרים להלחם בו, ונזרו העם לשנוא אותו עד שלא תשכח המצוה, ולא תחלש שנאתו ותחסר מן הנפשות עם אורך הזמן... אמור מאמרים בפין שיחייבו בני אדם **שלא תסור שנאתו מהלכתות**". – ובהלכות מלכים (ה, ה) כתב "מצות עשה לאבד זכר עמלק שנאמר תמחה את זכר עמלק, ומצות עשה לזכור תמיד מעשיו הרעים ואריכותו, כדי לעורר איבתו שנאמר זכור את אשר עשה לך עמלק. מפי השמועה למדו, זכור בפה, לא תשכח בלב, שאסור לשכוח איבתו ושנאתו" עכ"ל.

◊ ברמב"ן עה"ת (דברים כ"ה, י"ז) כתב "והנכון בעיני שהוא לומר שלא תשכח מה שעשה לנו עמלק עד שנמחה את שמו מתחת השמים ונספר זה לבנינו ולדורותינו לומר להם **כך עשה לנו הרשע ולכן נצטווינו למחות את שמו**". עכ"ל. – ומבואר דס"ל דחסיפור לבנים' מה עשה לנו עמלק הוא בכלל קיום המצוה דזכירת מעשה עמלק.

דין נשים וקטנים בקריאת פרשת זכור

כג. נחלקו הפוסקים אם נשים חייבות בפרשת זכור ^(כ"ה), ובזמנינו נתפשט המנהג שהנשים באות לביהכנ"ס לשמוע הקריאה בציבור (שו"ת מנחת יצחק ח"ט סי' ס"ח). ובשעת הדחק כגון אשה שקשה לה או חולה יכולה לסמוך על הפוסקים המקילים בזה (הלכות חג בחג ע' י"ט). אכן אשה שנהגה שלש פעמים לשמוע פרשת זכור יש בכך חשש נדר, ואם רצונה להפסיק צריכה התרה (הליכות והנהגות להגרי"ש אלישיב זצ"ל).

כד. נשים שאינן הולכות לבהכנ"ס לשמיעת פרשת זכור (אם משום שעת הדחק, אם משום שכך נוהגות) יקראו לעצמן פרשת זכור מתוך חומש ^(כ"י), ואם אין עושות כן נכון לכה"פ לדבר עמן בעת הסעודה לזכור מעשה עמלק (נטעי גבריאל פ"ז ד).

כה. קטנים שהגיעו לגיל חינוך יש להביאם לבית הכנסת לשמוע קריאת פרשת זכור, וכחיוב חינוך בשאר המצוות (יעו"י שו"ע תרפ"ט ו' ומשנ"ב סקט"ז וביאה"ל ד"ה מנהג טוב, וה"ה הכא). ולסוברים דנשים חייבות, גם בקטנות יש בהן משום מצות חינוך (משנ"ב תרפ"ט סק"ג).

הבנת פירוש המילים

כו. הקורא פרשת זכור ולא הבין פירוש המילים יצא יד"ח [יעו"י משנ"ב קצ"ג סק"ה, ומה שנכתב להלן דין כז, וכ"ה בצמח צדק (פסקי דינים) שהביא מתוס' ברכות (מה: ד"ה שאני), שאם "יודע קצת מאי קאמר" יוצא, דמבואר דלא בעינן שיהיין כל המילים ^(כ"ז)], אכן מ"מ חייב לזכור את עצם המעשה (הבנת העניין) בשעת הקריאה דבלאו הכי לא יוצא יד"ח אפילו בדיעבד (שזהו עיקר המצוה - זכירת מעשה עמלק) (הגרי"ש אלישיב זצ"ל ע"י יבלחט"א הגרא"צ ישראלזון שליט"א. ויעו"י עוד 'מועדים וזמנים' [ח"ב סי' קס"ה]).

כז. דעת השו"ע (קצ"ג א') לענין ברכת המזון, דאינו יכול לצאת יד"ח בשמיעה מאַחַר אם אינו מבין המילים (ורק אם קורא בעצמו יוצא יד"ח אפילו שאינו מבין) עכ"ד. – וה"ה בכל הדברים שחייב אדם לומר כגון [קידוש] **פרשת זכור**, לדעת השו"ע אינו יכול לצאת בשמיעה מאַחַר אם אינו מבין את המילים. אמנם במשנ"ב (שם סק"ה גבי ברכת המזון) כתב דיש פוסקים הסוברים שבלשון הקודש יוצא יד"ח בשמיעה אע"פ שאינו מבין וכן המנהג (וא"כ אף בפרשת זכור יכול לצאת בשמיעה מאַחַר גם כשאינו מבין).

כח. י"א בדמצות זכור שיסודה לעורר בלבנו שנאת עמלק והחובה למחות שמו, ודאי מדינא צריך להבין פירוש המילים (יעו"י ספר 'מועדים וזמנים' ח"ב סי' קס"ה). וכמו"כ ודאי נכון לצאת יד"ח אף לדעת השו"ע (הובא בדין לעיל בסמוך), ועל כן ראוי קודם קיום מצוה נשגבת זו ללמוד היטב פירוש המילים.

◊ **"אשר קרד בדרך" – פשוטו: לשון מקרה** (רש"י ורשב"ם). בני ישראל הלכו בדרך עם נשים וילדים, והתנפלות עמלק הייתה מאורע לא צפוי. **מדרשו: לשון קר.** – שהיו כל האומות יראים להלחם בהם ובא עמלק וצינן היראה. **עוד לפי דרשו: לשון קרי.** – שהיו מטמאים את בני ישראל במעשים מתועבים. **"ויונב כך" – פשוטו: לשון זנב.** –

(כד) ובבן איש חי (שנה א' פרשת תצוה אות כ') כתב **"מנהג יפה לכתוב 'עמלק' ושם 'המן' ולמחותם, וקודם שימחה ידרוס ויכה עליהם בסנדלו. ולא ימחם ברוק שבפיו, אלא במים מוזהמים. ואם יש שיכר לפניו, ימחם בשיכר, וסימן 'תנו שכר לאובד'".** עכ"ל.

(כ"ה) בחינוך (תר"י) כתב דמצוה זו נוהגת בזכרים, וכ"פ ב'מטה יהודה' למהר"י עייאש זיע"א (סי' רפ"ב סק"ז), ובשו"ת 'אבני נזר' (אריח סי' תק"ט), וכ"ד בעל ה'זית רענן' ו'תפארת ירושלם' (הובא בשו"ת צ"ח הקדש ח"א סי' נ"א) ובשו"ת 'תורה לשמה' (סי' קפ"ז), וכ"ד החזו"א זצ"ל (כתבי קהילות יעקב החודשים מגילה סי' קע"ח וע"י הגר"ח קניבסקי שליט"א – 'ארחות רבינו' ח"ג ע' ל"ג) שאין נשים חייבות לשמוע פרשת זכור, וכ"ה בכף החיים סי' תרפ"ה סק"ל בשם ספר ערך השלחן. ובספר 'עובדות והנהגות לבית בריסק' (ח"ב ע' ק"א) הביא שראה בתכריכי כתביו של הגרמ"מ פראג זצ"ל שפעם אמר מרן הגרי"ז זצ"ל "עד שהגעתי לירושלם לא ידעתי מענין כזה שנשים הולכות לשמוע פרשת זכור". – מאידך ב'מנחת חינוך' (שם) הק' על ד' החינוך יעו"י"ש וסיים ד"נראה דכל אישי ישראל חייבים במצוה זו כמו בכל מצות עשה שאין הזמן גרמא". וכן בשו"ת בנין ציון (החדשות סי' ח) הביא שהגאון רבי נתן אדלר זצ"ל סבר שהנשים חייבות בפרשת זכור, והקפיד שאפילו המשרתת שלו תשמע פרשת זכור, וסיים שם "וכן נהגתי אחריו". וכ"ה בחת"ס בדרשות (ח"ג ע' צ"ב) דנשים חייבות מדאורייתא בקריאת פרשת זכור, וכ"פ בשו"ת מוהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון סי' ק"ב), ובשו"ת 'ישועות מלכו' (אריח סי' נ') וכן הורה הגרי"י פישר זצ"ל למעשה דנשים חייבות בפרשת זכור (הליכות אבן ישראל ח"ב ע' ט"ו). וכן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל הורה שנשים תלכנה לביהכ"נ לשמוע הקריאה (הליכות בת ישראל' ע' רצ"ז), והקהילות יעקב זצ"ל היה מעיר את בנותיו אף כשהיו קטנות כדי שילכו לבית הכנסת לשמוע קריאת זכור (ארחות רבינו' ח"ג ע' ל"ג).

(כו) דרבכף החיים (תרפ"ה סק"ל) כתב דאע"פ שנשים פטורות מלשמוע פרשת זכור, מ"מ **"בעיקר המצוה לזכור מעשה עמלק חייבים, שהרי הוא מצוה שלא הזמן גרמא ונשים חייבות"**, וכמו"כ ב"ספר המצוות הקצר" להחפץ חיים זיע"א (מצוה ע') כתב דגם נשים חייבות מדאורייתא "לזכור בפה מעשיו הרעים ואריבתו עלינו, כדי לעורר לבנו לשנוא אותו".

(כז) וראיה לדבר הביאו, דהרי דעת המג"א (תרפ"ה ס"ק א') והו"ד במשנ"ב (שם ס"ק ט"ז) דיכול לצאת יד"ח זכירת מעשה עמלק ע"י שמיעת הקריאה בפורים 'ויבוא עמלק', ואע"פ דאין שם כל הני מי"לי דאיתא בפרשת זכור, וא"כ ודאי דאף בפרשת זכור אין הבנת המילים מעכב. – ואמנם המשנ"ב (שם) תמה על המג"א ונשאר בצ"ע על עיקר דינו, והו רק משום הקו' דעיקרה של מצות זכור הוא שלא לשכוח מה שעשה לנו עמלק, וזה לא נזכר בפרשת "ויבוא עמלק", אכן משמע דשאר המילים האמורים בפרשת זכור גם להמשנ"ב אינם מעכבים. – ולפי"ז יתכן דאפילו אם לא שמע כלל כמה תיבות מפרשת זכור, אם אין הם התיבות של עיקר הקריאה (שמוספר בהם מה עשה עמלק) יצא יד"ח מדאורייתא, ויל"ע. – שו"ר שכ"פ הגר"ש אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה' ע' שכ"ג) דהשומע פרשת זכור וחיטר כמה תיבות, כל ששמע עיקר ענין זכירת עמלק יצא יד"ח, דנהי דזכירת מעשה עמלק בפה ילפינן לה מקרא, וגם דין קריאתה בעשרה מתוך ספר תורה יש סוברים שהוא מה"ת מ"מ מסתבר דלא בעינן כזה שמיעת כל תיבה ותיבה ואין מעכב כל הנוסח אלא עיקר מעשה מלחמת עמלק, ומוכיח גם עפ"י המג"א הנ"ל (דבר הלכה' שם אות ד.). ויעו"י 'מקראי קדש' (סי' ו') דכתב שבמצות קריאת פרשת זכור כל ישראל חייבים בקריאתה לקיים "זכור את אשר עשה לך עמלק" אלא שמצותה שתאה הקריאה בציבור ובספר תורה והקורא מוציא את הרבים ידי חובתם ובוודאי שצריך לשמוע מילה במילה ולא להחסיר תיבה אחת דלא גרע ממקרא מגילה. עכ"ד. (ויתכן דאין כוונתו לומר דאם החסיר מילה אין יוצא יד"ח מה"ת, אלא רק דאינו מקיים תקנת חכמים).

עמלק הכה בעיקר את אלו שהודנבו מאחור, שבט דן ואלו שהענן פלט החוצה ועוברי עכירה, חסרי אמונה ומצורעים) (אבן עזרא, רבינו בחיי, החוקני, תרגום אונקלוס והאוח"ח הק).
מדרשו: זנב היינו סוף וקצה. – שהיה הותך את 'זנבות' בני ישראל, היינו מילותיהם והיה משליך כלפי מעלה ומחרף ומגדף את ד'. **"כל הנחשלים אחריו" – פשוטו: נחשלים חילוף נחלשים**. – אנשים שנחלשו מחמת הדרך או מחמת הטאיהם והיה הענן פולטם (רש"י). **ויש אומרים** (ע"פ אונקלוס) **מלשון 'מיושחל'** – היינו הוצאה שהיה עמלק הורג את אלו שהוצאו מהענן. **"זאתה עיף" – צמא. "ויגע" – מן הדרך. "ולא ירא אלוקים" – עמלק** (מועתק מליקוט ע"פ 'שערי אהרן' היוצא בעילום שם).

מדיני הקריאה

כט. הבעל קורא צריך לכוון לקיים [שתין מצוות זכירת מעשה עמלק (עשה ולא תעשה ^(כט) כהנ"ל בשם ספר החינוך, משנ"ב תרפ"ה סקי"ד, וכף החיים שם סקל"ג ^(כט)). וכמו"כ צריך לכוון להוציא השומעים יד"ח בקריאה זו ואף השומעים יכוונו: א. לצאת יד"ח הקריאה. ב. לקיים ולצאת יד"ח [שתין מצוות עשה דאורייתא של זכירת מעשה עמלק (יעוי' משנ"ב שם)].
[וטוב לכוון ג"כ לקיים תקנת חז"ל שתקנו לקרוא פרשת זכור דווקא בשבת זו, ולכוון לקיים בזה מצות עשה לשמוע לדברי חז"ל [שנאמר ע"פ התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה (דברים ד' י"א), ונאמר (שם ל"ב ד') "שאל אביך ויגדך וזנך ויאמרו לך"] ומצות לא תעשה שלא להמרות פי חז"ל [שנאמר "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל"] (שבת כג. - סידור 'אור השנים' ע' ג' וע' תרי"ז) (יעוי' 'שעה'צ תרפ"ה סק"ו, שאם לא קרא בשבת זו שוב אין לה תשלומין בשבת אחרת כדכתב במשנ"ב שם סק"ב)].

ל. י"א **השומעים צריכים לכוון לצאת יד"ח בברכת התורה של העולה** ^(ל) (כ"מ בלבוש תרפ"ה ו' ^(ל) וכ"ה בספר 'מנהגי החת"ס' החדש (ע' קי"ד) ובהגהות חת"ס שבסוף השו"ע סי' תרפ"ה ^(ל)) (ולפי"ז יש לומר לעולה לתורה לכוון להוציא השומעים בברכתו). על כן נוהגים בכמה קהילות להכריז שהשומעים יכוונו לצאת גם יד"ח ברכת התורה מהעולה לפ' זכור ^(ל).

◊ יכוון בזכירת מחיית עמלק להצטער בצער השכינה הקדושה ולקבל על עצמו מסירת נפש (ויפסח"ע).

◊ **יחשוב על כל הכוונות הנ"ל בנחת וברוגע לפני הקריאה בסמוך לה ומני בזה, כדי שלא יבלבל מחשבתו באמצע הקריאה, ובקריאה עצמה יחשוב רק על עצם העניין ופרוש המילים** (יעוי' משנ"ב תר"צ סק"מ וסקמ"ח ושע"ח שם אות ל"ט גבי קריאת המגילה).

לא. י"א שצריך לקרות זָכַר עמלק בציר"י וי"א זָכַר עמלק בסגו"ל, ונכון שהקורא יקרא שניהם לצאת ידי שתי השיטות (משנ"ב תרפ"ה סקי"ח).

לב. י"א דעדיף לסיים הפסוק ואח"כ לחזור ולאומרו (כדי שלא יראה כמתקן טעות וקריאתו האחרונה היא התיקון והעיקר, ואין יוצאים בקריאה ראשונה. - 'מועדים וזמנים' ח"ב סו"ס קס"ז בהגה"ה ^(ל), וכ"נ הגר"ש דבליצקי שליט"א ^(לב) - 'זוהר השמש' עמ' ס"א) וי"א דאדרבה יש להקפיד לחזור על ד' תבות אלו תמחה את זכר עמלק, תיכף קודם שמסיים הפסוק ^(לב) (הגראי"ל שטינמן שליט"א - 'שלמי תודה' להגרצ"צ פלמן זצ"ל עניני פורים סי' ד' אות א'. וכ"ה באגרות משה אור"ח ח"ה [כרך ח'] ע' ס"ז). וי"א דיחזור על תיבת 'זכר' ב' פעמים זה אחר זה בציריי ובסגול, ואי"צ לחזור ולכפול עוד שום תיבה (כן נהג הדיין דבריסק הגאון רבי שמחה זליג ריגר זצ"ל ^(ל) ע"פ עדות יבלחט"א הגראי"ל שטינמן שליט"א - 'אעלה בתמר' מתורת בריסק ע' ק"מ). אכן י"א דלומר רק את ב' התיבות בלבד זו אחר זו - אין טעם (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' של"א גבי קריאת המגילה וה"ה הכא).

לג. יש להקפיד שכל אחד ישמע קריאת פרשת זכור לפי ההברה שהוא נוהג ^(ל) ('מקראי קדש' להגרצ"פ פראנק זצ"ל סי' ז' ב'הררי קדש' שם) ומ"מ בדיעבד אם שמע בהברה אחרת יצא (דלא גרע מקרא ולא דקדק באותיותיה) (יעוי' 'מקראי קדש' סי' י"ב בשם הגרא"י קוק זצ"ל, וכעיי"ז דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' שכ"ג, ובאגר"מ ('או"ח ח"ג סי' ה') כתב דאע"פ שהלשון הקדש האמיתי הוא הברה אחת שבה ניתנה תורה מ"מ כל ההברות של קהילות ישראל נחשבים ג"כ לשה"ק ויוצאים בדיעבד גם במקום שלשה"ק הוא לעיכובא).

❧ ❖ ❧

◊ **"מי יתן והיה שילמדו במדרשים בשבת זכור סדר הלימוד שהובא ב'חמדת הימים' (פ"א דף ס"ז ע"א וב' גז) מתורה נביאים וכתובים וזוה"ק, וסדר התפילה שסידר שם אחרי הלימוד" (לט) (הגר"ח פלאני זצ"ל "מועד לכל חי" ל"א ט"ז).**

(כה) כמבואר בספר 'לב דוד' להחיד"א זיע"א סוף פרק 27 זל"ש "וגדולה מזו למדנו רבינו האר"י ז"ל, **שבעת שנמנע האדם לעבור על 'לא תעשה', יכוון שנמנע לקיים מצוותו יתברך שכן כתוב בשער המצוות מהאר"י ז"ל (סידור מורנו הרב רבי שמואל יטאל זכרנו לברכה פרשת קדושים) וז"ל, כבר נתבאר שקודם שיעשה האדם המצוה, יכוון שעושה המצוה ההיא לקיים מצות מי שבראו לשמו יתברך ולכן בהיות האדם מסתפר, יכוון שהוא מקיים שתי מצוות בפאות הראש אחד מכאן ואחד מצות מכאן, וחמש מצוות בחמש פאות הזקן כמו שאמרו רז"ל שחייב על כל אחת ואחת. עכ"ל. ומוכח שגם כשנמנע מ'לא תעשה' יכוון שאינו עושה, – לקיים מצוותו ית', וכ"כ ב'זובח תודה" עכ"ל החיד"א זיע"א.**

(כט) ויעוי' עוד ראב"ן הנדמ"ח ח"א תשובות סי' ע"ג ובהערת הגאון המו"ל שליט"א שם, ובספר 'הר צבי' ח"א אור"ח סי' נ"ח וב'מקראי קדש' סי' ו' ז'.

(ל) ובטעם הדבר כתב בספר 'תשובות ונהגות' סי' פ"ז דבכל קריאת התורה בכל השנה עיקר החובה היא לשמוע דברי תורה. ועל כן דעת הרבה פוסקים דאין חובה על הציבור לכוון לצאת בברכות העולה לתורה (וכן נהגו). אכן בפ' זכור יש חובה מיוחדת על כל אחד ואחד במצות קריאת פ' זכור (ואי"ז משום מצות ת"ת), אלא דיוצאים יד"ח מה'בעל קורא' מדין 'שומע כעונה' ומעתה הוי כל אחד ואחד כאילו קורא בעצמו הפרשה, ומתחייב בברכת התורה ולפיכך צריך כל אחד לכוון לצאת יד"ח הברכה מהעולה לתורה מדין 'שומע כעונה'. (יעוי"ש דס"ל דכ"ה בכל ד' הפרשיות) עכ"ד. – ולדבריו יש לכוון לצאת מהעולה הן בברכת התורה שלפניה והן בברכה שלאחריה.

(לא) דכתב שם "...ולמאן דאמר ששתי הפרשיות דאורייתא והם פרשת זכור ופרשת פרה אדומה צריכים בני הישובים שאין להם שם מנין עשרה לבוא לבתי כנסיות שיש שם מנין עשרה בשבתות הללו כדי לשמוע פרשיות אלו בקהל עם ברכותיהם וקריאתן מתוך הס"ת כיון שהם מדאורייתא" עכ"ל. – ויל"ע אם כוונתו דבעינן לשמוע ולצאת יד"ח ב' הברכות של העולה לפניה ולאחריה או דכוונתו ב' הברכות שלפניה, הן של פ' זכור והן של פ' פרה. (ובעיקר הראיה הנ"ל מהלבוש יתכן דיש להשיב דאין כוונתו שצריך לצאת יד"ח הברכות אלא שבני הישובים אינם יכולים לצאת יד"ח במקומם שאין שם עשרה וע"כ אינם יכולים לקרות תורה במקומם כדן והיינו בציבור ובברכות ועל כרחם חייבים לבוא לביהכ"נ לקיים קריאת התורה כדין בברכותיה ולעולם אי"צ לצאת יד"ח הברכות יל"ע).

(לב) ושם כתב ד"נהג שאמר קודם הברכה לפ' זכור ופרה שיכוון כל א' לצאת בברכה זו" ומשמע דסגי לכוון לצאת בברכה שלפניה ואי"צ לכוון גם בברכה שלאחריה.

(לג) אכן בספר 'ארחות רבינו' ח"ג ע' ל"ב כתב דהקד"י זצ"ל אמר דדבר זה (להכריז שהשומעים יצאו גם בחובת ברכת התורה מהעולה לפ' זכור) 'זה דבר חדש שלא נהגו כן מעולם' ובמנין של הקד"י זצ"ל הבעל קורא מכריז רק שיכוונו לצאת יד"ח פ' זכור דאורייתא. עכ"ד.

(לד) והוסיף שם בהגה"ה באות א' דאם קורא בתחילה בסגו"ל ואח"כ בציר", אפשר לחזור ולקרוא מיד לאחר המילים "תמחה את זכר עמלק". יעוי"ש.

(לה) כדי שלא לקלקל הפסוק בקריאה שחיובה מדאורייתא (שם עמ' ס"א). משא"כ בקריאת התורה בפורים נוהג הגר"ש שליט"א במנינו לכפול רק התיבות 'זכר עמלק' בצירה ובסגול דכיון שקריאתה רק מדרבנן די לעשות כן (שם עמ' ס"ד).

(לו) שאם יסיים כל הפסוק ואח"כ יתקן אפשר שכבר יצא בדיעבד בקריאה הראשונה, ולא שייך שוב לתקן הטעות שאינה מעכבת, דומיא לדעת מרן הגר"ח זצ"ל גבי נוטל אתרוג כשר בדיעבד ואח"כ נוטל אתרוג מהודר דלא מהני מידי (יעוי' בית הלוי ח"ב סי' מ"ז) (הגר"צ זצמן זצ"ל – שם).

(לז) וכן בקריאת המגילה היה מתקן את ב' התיבות 'להרוג' ו'להרוג', 'בפניהם' 'לפניהם' זה אחר זה ולא היה כופל עוד שום תיבה (שם).

(לח) ויש להקפיד בזה בפרשת זכור יותר מכל קריאת התורה בשבת, דבקריאת התורה להרבה ראשונים המצוה היא רק על הציבור שתיקרא הפרשה ואי"צ להוציא את הציבור יד"ח בזה ואי"צ לזה 'שומע כעונה' משא"כ בפרשת זכור שהמצוה היא על כל יחיד ויחיד לקרות, והקורא מוציא את השומעים יד"ח בתורת 'שומע כעונה' ע"כ יש קפיда שתהא בהברה שהוא נוהג (דהריי קדש' שם).

(לט) והוסיף שם "אפי' מי שאין לו מדרש קבוע, יהיה מקבץ מיראי ד' החרדים אל דברו, וילמוד זה הלימוד בבנופיא, כל כנסיה שהיא לשם שמים", עכ"ל.

◊ **קִיבּוּלְתִּי שַׁבָּרִשֶׁת** זכור שהוא זמן מחיית עמלק שכנסת ישראל קורין אז אותה הפרשה הוא עת רצון להתפלל על בנים, כי במחיית זרע עמלק בא ריבוי לזרע ישראל והוא על דרך "אמלאה החרבה" שכשהרבה זו מלאה זו, ועל דרך "וכל קרני רשעים אנדע' ע"י זה ואז 'תרוממנה קרנות צדיק'" (רבי צדוק הכהן מלובלין זיע"א - 'פוקד עקרים' סוף את ה').

ערב פורים שחל בשבת

לד. כשחל פורים במוצש"ק יש לזכור בערב שבת לסדר את השעון שבת באופן שלא יכבה האור לאחר צאת הכוכבים, ויצטרכו להפסיק באמצע קריאת המגילה (נטעי גבריאל ע' קצ"א).

לה. מותר ל'בעל קורא' ללמוד הקריאה של המגילה בשבת כדי לדעת לקרוא במוצש"ק (ואין בו משום מכין משבת לחול, כי ידיעתו כבר מעכשיו) (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'שמירת שבת כהלכתה' פכ"ח הע' קע"ח - 'הליכות שלמה' ע' שכ"ו).

לו. יש להזהר שלא להביא המגילה לבהכנ"ס בשבת מבעוד יום לצורך קריאתה במוצש"ק, אפי' במקום שיש 'עירוב', ואף לא ע"י קטן ונה"ה דאין לטלטלה בתוך ביתו (או בתוך בהכנ"ס) לצורך הכנתה לקריאה שבמוצש"ק] דהוי מכין משבת לחול (שערי תשובה תרצ"ג א', חיי אדם קנ"ה י', קיצור שו"ע קמ"א י"ז, מחצית השקל תרפ"ח סקי"ב, ו'ערוך השלח' תרצ"ג ג'), וי"א דמותר לו להביאה לבהכנ"ס בשבת [בצנעה], אם יעיין בה קצת דרך לימוד, להבין ולדרוש בשבת עצמה (שערי תשובה שם, ו'ערוך השלח' שם, וכע"ז פסק בסי' תרס"ז ב' יעו"ש), ומ"מ נזהרים שלא לבוא לידי זה ('ערוך השלח' תרצ"ג שם).

לז. מגילת אסתר אינה מוקצה בשבת [בכל שבתות השנה, וה"ה ביי"ג שחל בשבת], ומותר לטלטלה (חיי אדם קנ"ה י', קיצור שו"ע קמ"א י"ז, ומשנ"ב סי' ש"ח סקכ"ב וסי' תרפ"ח סקי"ח) ^(ס) ויעו'י הערה ^(מא).

לח. כשפורים חל במוצש"ק אין מזכירין נשמות בשבת, ובמנחה אין אומרים 'צדקתך' (משנ"ב תרפ"ו סק"ג).

לט. מותר לאדם לישן בשבת כשכוונתו שיהיה לו כח במוצש"ק. אך לא יאמר בפיו שהולך לישן בעבור זה (וע"כ יזהר שלא לומר לילדיו תשנו כדי שיהיה לכם כח בליל פורים) (יעו'י משנ"ב ר"צ סק"ד).

מ. פורים שחל במוצש"ק, בסעודה שלישית של שבת קדש מותר לכתחילה להמשיך לאכול פת ושאר מיני אוכלים כדרכו בכל שבת, גם אם כבר נכנס ליל י"ד (הגר"ש דבליצקי שליט"א, יעו"י הערה ^(מב)), וכל איסורי אכילה ושתיה קודם קריאת המגילה שנתבארו להלן, היינו לאחר ברכת המזון של סעודה ג'. וי"א דאע"פ שמעיקר הדין מותר להמשיך ולאכול בתוך ליל י"ד, מ"מ יש להימנע מלאכול [פת - יעו"י משנ"ב קפ"ח סקל"ג] [בכדי שלא יכנס לספק באמירת 'רצה' ו'על הניסים' בברכת המזון דהוו תרתי דסתרי ^(מג)] (הגר"ש אלישיב זצ"ל - 'יבקשו מפיהו' ע' קנ"ה). ועכ"פ הגומר סעודה שלישית בלילה, מזכיר רק 'רצה' ולא 'על הניסים' (משנ"ב קפ"ח סקל"ג ממג"א והרבה אחרונים).

◊ ההכם ענינו בראשו ימעט קצת באכילתו בסעודה ג' כדי שיוכל לאכול סעודת ליל פורים (מחצית השקל תרצ"ה סק"א).

דינים הנוהגים במוצש"ק שחל בו פורים

מא. במוצש"ק אם הולך עם המגילה לבהכנ"ס במקום שאין עירוב, יזהר לומר "ברוך המבדיל בין קדש לחול" (שהרי עדיין לא הבדיל בתפילתו) (יעו"י שו"ע ורמ"א רצ"ט י' ומשנ"ב שם ס"ק ל"ב, ל"ט), ויזכיר גם לאשתו ובנותיו לומר כן קודם שהולכות לשמוע הקריאה ^(מד) (יעו"י רמ"א ומשנ"ב שם).

מב. מותר במוצש"ק לטלטל המגילה או החומש בתוך ביתו או בתוך בהכנ"ס לצורך הקריאה קודם שיאמר "ברוך המבדיל בין קדש לחול", (ורק אם רוצה להוציאה מרשות לרשות כגון מביתו לבהכנ"ס, צריך לומר קודם לכן 'ברוך המבדיל בין קדש לחול', ^(מה)).

מג. במקומות שנוהגים להבדיל בביהכ"נ - קוראים את המגילה ואח"כ מבדילים (דכל מה דאפשר לאחר את ההבדלה ביציאת היום מאחרנין ליה) (רמ"א תרצ"ג א', ומשנ"ב שם סק"ג ושעה"צ אות ה'). וי"א דיחיד הקורא את המגילה בביתו עדיף יותר להבדיל קודם קריאת המגילה (כדי שלא יעשה מלאכה קודם הבדלה ^(מז)) (כף החיים שם אות ט' מה'בגדי ישע', וכ"ה ב'דעת תורה' תרצ"ג א') ויש מקהילות הספרדים שנהגו לברך ברכת מאורי האש קודם קריאת המגילה (כדי שלא להינות מהאור קודם ברכה ^(מז)).

(מז) דעת הפר"ח (תרפ"ח סק"ו) דאסור לטלטל המגילה בשבת, דכיון דאין קורין בה (משום גזירה דרבה) אסור לטלטלה, והו"ד במשנ"ב תרפ"ח ס"ק י"ח. ובשדי חמד (מערכת פורים ס' ה') ובשערי תשובה תרצ"ג כתבו דהפר"ח איירי כשחל פורים בשבת (אבל בשאר שבתות ס"ל ג"כ להחיר), וכדעת הפר"ח לאסור טלטול המגילה כשחל פורים בשבת, כ"פ בחיי אדם שם וקיצשו"ע שם, וכ"כ ב'פורים המשולש' להגר"ח זוננפלד זצ"ל (ע' ב') דכיון דהמגילה עומדת לקריאת מצוה וזה אסור עתה, ברל ממנה לגמרי (משא"כ בשאר שבתות), מאידך בבגדי ישע ובמחצה"ש (תרפ"ח סק"י"ב) ובפרמ"ג א"א סק"ח, וסי' ש"ח א"א סק"י, כתבו דמותר לטלטלה אף בפורים שחל בשבת, דאע"פ שאין קורין בה בשבת, מ"מ לא גזרו חז"ל רק על קיום המצוה ולא על הלמוד בה, וכ"מ באליה רבה (ש"ח סק"י). ומסתימת המשנ"ב ש"ח כ"ב תרפ"ח ס"ק י"ח משמע דמכריע להחיר בכל גוונא.

(מא) יעו"י בס' 'פסקי תשובות' (ח"ו סי' תרפ"ח עמ' תקמ"ג הערה 151) שהעיר שבזמננו דנתרבו המגילות המודפסות ואף בעלי הקריאה מכינים מהם ולא מזהמגילות הכשרות, ולמגילות הכשרות מייחדים מקום משומר ואין מטלטלים אותם אלא לצורך הקריאה בפורים, אפשר דדינה כמקוצה מחמת חסרון כיס ויעווי"ש שהביא מהגרע"י שלזינגר זצ"ל שהיה קורא ודורש מתוך מגילה כשרה בשבת ע"י יחוד מערב שבת.

(מב) דאכתי לא יצאה שבת אצלו, ולא שייך בו איסור אכילה שלפני קריאת המגילה. ואע"פ שבר"ח שחל במוצש"ק יש מקפידים שלא לאכול פת בלילה, כדי לצאת מפלוגתת הפוסקים שנחלקו האם מזכיר בברכת המזון רק יעלה ויבוא ודאם יזכיר גם 'רצה' הוי תרתי דסתרין או דמזכיר גם רצה (יעו"י משנ"ב קפ"ח סקל"ג) מ"מ שאני מוצ"ש דפורים, דהזכרת 'על הניסים' הוי רק רשות (יעו"י רמ"א קפ"ד ד') על כן אין צריך לחשוש ואפשר לכתחילה להמשיך באכילת פת ושאר דברים אף בתוך הלילה, ובברכת המזון יזכיר רק רצה. עכת"ד.

(מג) דאע"פ שפסק המג"א ובמשנ"ב דאם גמר סעודתו בלילה מזכיר 'רצה' בלבד ולא 'על הניסים', מ"מ לכתחילה אין להכנס לזה.

(מד) ובכף החיים תרצ"ד כ"ז נתבאר טעם הדבר "משום דכתיב בשקלים לכפר על נפשותיכם, ועל כן נותנים גם בעד הנשים וילדים כדי לכפר על הנפש".

(מה) הנה דעת רבינו ירוחם (גי"ב ח"ט) דמלאכה שאין בה טורח מותרת במוצש"ק אף קודם שהבדיל בתפילה וקודם שאמר ברוך המבדיל, והובא ברמ"א (רצ"ט י') בשם "יש אומרים", אכן דעת הבית יוסף ומג"א ושאר אחרונים (הובאו במשנ"ב שם סקל"ט) דאין לחלק בין מלאכה למלאכה, וקודם כל מלאכה יש לומר "ברוך המבדיל בין קדש לחול". וכן שם ברמ"א כתב דהעיקר כדעה דצריך לומר "המבדיל בין קדש לחול" קודם כל מלאכה - אמנם כל זה בדבר דאיכא בו גדר "מלאכה" ורק שאין בו טורח, אכן בדבר שאין בו גדר מלאכה ואין בו טורח כלל, מבואר בכמה פוסקים דמותר אף קודם שהתפלל (במש"כ הרמ"א רס"ג י"ח), ובאליה רבא רצ"ט סק"כ הביא מפסקי תוספות ד"איסור הכנה" מותר במוצאי יו"ט קודם הבדלה (וכגון להביא יין במוצאי יו"ט ראשון לאחר שחשיכה קודם שהתפלל וקודם שקידש) והובא בשערי תשובה (רצ"ט סק"ד) ובמשנ"ב (שם סקי"מ) וה"ה לטטול המגילה בתוך הבית הכנסת או בתוך ביתו ממקום למקום לצורך קריאתה במוצ"ש דהוי הכנה, ידא מותר (יעו"י 'הלכות שבת בשבת' להגרמ"מ קארפ שליט"א ח"ג ע' ר"א בהערה, וכ"פ הגר"ש דבליצקי שליט"א, וכ"מ דעת המשנ"ב (שם) לדינא דאיסור הכנה מותר לאחר שחשיכה אף קודם הבדלה).

(מו) כמז"כ אם יקראו המגילה קודם לכן, יתכן דישכחו אח"כ להבדיל כלל מחמת טרדות היום. והדבר נוגע לכל אשה השומעת מגילה מבעלה בביתה.

(מז) דבבית יוסף (תרצ"ג) הביא דברי הכל בו סוס"י מ"א (ב) "פורים שחל במוצ"ש שקורין המגילה לאור הנר מברך בורא מאורי האש קודם, ויש חולקין ואומרים שאינו צריך לברך עליו לפי שכבר נפטר ביוצר המאורות, אמנם טעמא דמסתבר הוא, שלא יזנה ממנו בלא ברכה", עכ"ל. אמנם בכף החיים (תרצ"ג י') הביא דבסי' רח"צ כתב הב"י דלקרות המגילה לאור הנר דלאו מלאכה היא כלל נראה דבהבדלה בתפילה סגי, ע"כ. ומשמע דס"ל דאין צריך כלל לברך קודם ברכת מאורי האש, אלא סוודרם אח"כ כולם על הכוס. אמנם יעו"ש בכה"ח דהביא דהבית יהודה והבית דוד והמהריק"ש והברכי יוסף ס"ל דיש לברך ברכת מאורי האש קודם קריאת המגילה. וסיים שם "נמצא דדבר זה בפלוגתא שנייא ועל כן כל מקום חיזוק במנהגו ונהרא נהרא ופשטיה".

מזד. מי שבירך 'בורא מאורי האש' קודם קריאת המגילה ואח"כ הוא מבדיל בביתו, ובני ביתו לא ברכו עדין 'בורא מאורי האש', בירך הוא על הכוס בורא פרי הגפן ובורא מיני בשמים ואח"כ יברכו הם 'בורא מאורי האש' (הגר"ח קניבסקי שליט"א - ספר 'פורים וחדש אדר' עמ' רל"ג).

פורים

◊ כתב החת"ם (שו"ת הת"ם יור"ד סי' רל"ג) "**קביעת יום מועד ביום עשיית נס הוא ק"ו דאורייתא**, ולפענ"ד לפ"ו יום פורים וימי חנוכה **דאורייתא הם**, אך מה לעשות בהם אם לשלוח מנות או להדליק נרות או לעשות זכר אחר זהו דרבנן, **והעובר ואינו עושה שום זכר לימי חנוכה ופורים עובר על מצות עשה דאורייתא**, אך העושה שום זכר יהיה מה שיהיה עכ"פ ביום אחד מימי חנוכה ואפי' לא הדליק נרות ולא שלח מנות בפורים וכדומה אינו אלא עבריון דרבנן, **ואפשר קריאת חלל ומגילה ק"ו דאורייתא לומר שירה**, כמו שציוו בפסח לספר יציאת מצרים בפה, הכי נמי ממוות לחיים חייב לומר שירה בפה דוקא" עכ"ל (ויעי' מש"כ בזה בהשנות הרמב"ן לספחמ"צ שורש א' ד"ה והפליאה, וכמו"כ יעו"י ב'העמק שא"ה' פרשת וישלח שאילתא כ"ו אות א').

◊ מחדש הארזי"ל שעיקר תוקף של פורים אינו בעצם ההצלה שזכו לה באותה שעה, שהרי סו"ם כך היא ההנהגה הטבעית, שבזמן של סכנה עצומה כזו מתעוררים הרחמים, אלא עיקר הנס ש"זכרם לא יסוף מוזרעם" (אסתר ו', כ"ח), **ושאותו תוקף של רחמנות ורתיחה של אהבה שפרצו החוצה וגרמו להצלה, מתחדש בכל שנה ושנה באותה מדה ממש**, ואף שעכשיו אנו לא באותו מצב של צרה שהיתה בזמן המן. – ואומר האר"י ז"ל שענין הזה לא מצוי בשאר ימים טובים, שכל הו"ט הינם זכר למה שארע פעם, אבל **בפורים עיקר הו"ט נקבע על מה שישנו כעת** (שיחות הגר"ש פינקוס זצ"ל ע' ס"ו).

◊ "**עיצומם של ימי הפורים האלו רמים ונשגבים עד למאוד ואיש בער לא ידע ולא יבין את זאת**, החסתר מרובה בהם על הגלוי, כל כולה עטויה חביון עוז ותעצומות, כסוי על גבי כסוי, המעיין בספח"ק תפעם רוחו בקרבו ויראה וישתומם כמה גדולה השעה, כל שעה ושעה מימי הפורים מכילים בקרבם אוצרות פז של השנות וקניינים רוחניים נעלים, רק קוצר המשיג מחפה ומכסה את רוחב המושג, אדם קטן ושפל מול אורות עליונים והשנות בלתי מצויים" (מרכה חיים להגר"ח ברים זצ"ל עמ' כ"ד).

◊ "באמת פורים יו"ט גדול הוא, הן לענין קבלת התורה ברצון הוא **השוב מיו"ט של שבועות** דהא קבלו באונס כפיית הר כגוגית והדר קבלוה בימי אחשוורוש ברצון, והן לענין גאולה ממותה לחיים הוא **טפי מגאולת מצרים מעבדות לחירות**... עכ"פ בהא סלקינן דפורים עדיף וקדוש מפסח ושבועות (דרשות הת"ם ח"א דף קנ"ו ד"ה אלא).

ליל פורים

מה. יש נוהגים לטבול בערב פורים מבעוד יום לכבוד קריאת המגילה ופורים. ור"ח ויטאל הלך למקוה בערב פורים כמו ברגל (חמדת ימים [ח"ב פורים פ"ג ע' רח"צ בדפ"ח], סידור יעב"ץ, יסושה"ע, 'מועד לכל חי' סי' ל"א סי"ח, כף החיים תרצ"ה סק"ג). (והשנה שחל פורים במוצש"ק, דעת הגר"ש דבליצקי שליט"א דיש להזהר שלא לטבול קודם צאת השבת בעבור זה משום איסור מכין. אמנם בספר 'הלכות חג בתג' על הלכות יו"ט ח"ב ע' תכ"ג כתב דפשוט שמותר לטבול במקוה ביו"ט שחל בער"ש אפי' בלא 'ערוב תבשילין' כיון דאין איסור בהכנת גופו מיו"ט לשבת, דכל שמכין עצמו הרי נעשה מוכן כבר ביו"ט עצמו ונהנה מזה ביו"ט וכצורך יו"ט הוא. עכ"ד. וה"ה הכא).

מו. נכון ללבוש בפורים בגדי שבת ויו"ט (רמ"א תרצ"ה ב'). וילבשם כבר מבערב (משנ"ב שם סק"ג).

מז. ימצא אח"כ בביתו נרות דולקות, שלחן ערוך ומיטה מוצעת (משנ"ב תרצ"ה סק"ג).

◊ "כברכת אמת ואמונה בתיבות **כי הוא ד' אלוקינו ואין זולתו ואנחנו ישראל עמו'** יכנים אדם שמחה עצומה פרטית כלבו כאלוקותו ית"ש על שבחר בנו עם קדוש לחלקו ולגורלו להיות אלוקינו ופטרונו שלנו לעמוד בימין צדקנו בכל צרה וצוקה בניסים וגבורות נפלאים כמו שעשה לנו בזמן הזה בהצלת נפשינו ממוות לחיים ובמפלת המן הצר. וכשאומר **'מלכנו הגואלנו מכף כל העריצים'** וכו' עד **'העושה לנו ניסים ונקמה בפרעה'** יתן במחשבתו הודאה פרטית להשי"ת על הגדולות ונפלאות שעשה בימים אלו בגוים והמן, ועל התשועה הגדולה הזאת בישראל שהרים קרן ישראל על כל שונאינו. וביחוד בתיבות **'העושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר'** יהושב במחשבתו כמה פעמים **גבורות ד'** בשמחה עצומה עד מאוד על גודל הניסים והנפלאות על הסדר, נם אחר נם, בגודל מפלת המן מאיגרא רמא לבירא עמיקתא. ובתיבות **'השם נפשינו בחיים'** יתן במחשבתו הודאה עצומה להבורא ית"ש על שהציל אותנו עם קדוש ממוות לחיים בזמן הזה" (יפושה"ע).

◊ "**בכל עת רבים מעדת ד' בכל מקומות מושבותיהם עם תורתו בלבבם היו באים בצל קורתו להתפלל בבית מדרשו לשמוע תהילת ד' בפיו, המה ראו כן תמחו, איך יגיע איש אל שיעור מאהבת ד' כמוהו, בהביטם כל תיבה ותיבה מתפילתו היה יוצאת מפורשת מפיו בקדושה ובטהרה, עם המחשבה טובה ויושר לבבו, נראית כאילו נתווסף לו מידע בכל תיבה, ואהבת ד' בכל מילה בלשונו, כל היום התאוו תאווה ללכת בדרכיו לעבוד את ד' מאהבה כמוהו"** (כני אדוננו הגר"א זיע"א על אביהם בהקדמתם על ביאורו על שו"ע).

על הניסים

מח. אומרים 'על הניסים' ביום ובלילה (שו"ע תרצ"ג ב').

מט. בני כרכים אומרים 'על הניסים' רק בט"ו ולא ביי"ד, ובני הפרזים אומרים ביי"ד ולא בט"ו (יעי' רמ"א תרצ"ג ב'), מיהו אם אמר ביום האחר אינו חוזר (משנ"ב שם סק"ו).

נ. גם מי שידוע 'על הניסים' בע"פ, נכון להזהר לכתחילה להתפלל עכ"פ תפילה ראשונה מתוך הסידור (משנ"ב סי' ק' סק"א).

נא. בנוסח על הנסים יאמר 'ועל הנסים' ב'ו' הן בתפילה והן בברכהמ"ז (משנ"ב תרפ"ב סק"א) אכן לדעת הגר"א זיע"א יאמר 'על הניסים' בלא ו' (מעשה רב' אות מ"ח וכ"ג הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'איש על העדה' עמ' ר"ס ^(מט)).

נב. מותר להכריז במעריב לפני שמו"ע 'על הנסים' על מנת להזכיר לציבור (ואי"ז הפסק בין גאולה לתפילה כיון שהוא צורך התפילה) ^(טט) (שו"ע רל"ו ב' ומשנ"ב ס"ק ז' ושעה"צ אות ד').

נג. לא אמר 'על הניסים' (בין בתפילה ובין בברהמ"ז) ונזכר קודם שהזכיר את השם בחתימת הברכה (בתפילה - קודם ד' הטוב שמך' וכו', ובברהמ"ז - קודם ד' על הארץ ועל המזון) חוזר ל'על הניסים' ^(ז) (ואח"כ משיך: בתפילה - 'ועל כולם' וכו', ובברהמ"ז - 'ועל הכל' וכו'). ואם כבר הזכיר את השם, אינו חוזר ^(כז) ויאמרו אח"כ: בברהמ"ז -

(מח) שכן שמע מהרה"ג ר' צבי מיכל לויץ שליט"א.

(מט) וזהו דוקא בין גאולה לתפילה דערבית, דכיון דתפילת ערבית רשות על כן אף "סמיכת גאולה לתפילה" שלו לא חמירא כולי האי, משא"כ בין גאולה לתפילה דשחרית אסור, דחמירא טפי (שעה"צ שם).

(נ) אם נזכר במקום שלא נגמר הענין וכגון תיכף לאחר שאמר 'וכל החיים', יסיים קודם 'יודוך סלה' ואז יאמר 'על הניסים' וכל כיוצ"ב (יעי' סוף ביאד"ל קי"ד ר"ה במקום).

(נא) דלאו דאורייתא נינהו (משנ"ב סק"ג).

כשמגיע ל'הרחמן' ^(נג) ^(נג), יאמר 'הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות' ^(נד) כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מרדכי ואסתר וכו', ובתפילה - יאמרו אחר גמר התפילה דרך בקשה קודם 'יהיו לרצון' ^(נה) (שו"ע ורמ"א תרפ"ב א' ומשנ"ב סק"ד, ה', ויעוי' ביאה"ל קי"ד ר' סוד"ה במקום).
נד. מי שאמר 'על הניסים' וכו' שלא במקומו וכגון שאמרו בברכת 'רצה' וגמר תפילתו, בדיעבד אי"צ לחזור (דלא הוי הפסק) (שעה"צ תרפ"ב ב').
נה. מי שטעה ואמר 'על הניסים' והמשיך באמירת 'בימי מתתיהו' וכו' יעוי' הערה ^(ני).

נו. אין אומרים 'על הניסים' בברכת מעין שלש ^(נז) (שו"ע ר"ח י"ב ומשנ"ב תרפ"ב סק"ב).

נז. דין השוכח על הניסים בברהמ"ז שלאחר סעודת פורים יעוי' בהלכות סעודת פורים.

◊ "יוהר לומר על הניסים ככוונה עצומה" (יפושח"ע).

תפילת שמו"ע בלבוש שאינו רגיל בו

נח. אין לעמוד בתפילת שמו"ע בתחפושת שהיא לצחוק ממש כקוף וכיוצ"ב (הגר"ש ואזנר זצ"ל - ספר 'מבית לוי' ע' קצ"ט), אכן אם רק לובש בגד שאינו רגיל ללבוש כשטריימל וכיוצ"ב מותר, ובתנאי שעומד ביראה כראוי, ואינו עושה שום שחוק (הגר"ש ואזנר זצ"ל 'שבט הלוי' ח"י סי' י"ח - ספר 'מבית לוי' שם).

◊ בהנהגותיו של בעל מחבר ה'ס' הק' 'קב הישר' כתב, ז"ל: **"להיות נחשב אצלי כל תיבה ותיבה בפסוקי דזמרה וק"ש ותפילת י"ח ממש כאבן טוב חיקר מאוד, למען שבאם יצא מפי איזה תיבה כמחשבה זרה ח"ו, אהא מצטער ביותר מאשר אבדתי אבן טוב שהוא פסידא דלא חדר. וכבר יש קבלה מקדמונים שעל כל אות ואות ממונה מלאך אחד"** עכ"ל (הובא בהקדמת ס' 'קב הישר' מהדורת הרב שיינברגר שליט"א וברשותו שנת תשנ"ג עמ' 69).

◊ "פעם שאלתי אותו (את ההור"א זצ"ל) הלא הרמ"א (ויד' סי' רס"ה סי"ב) כתב שמי שאינו אוכל בסעודת מילה הוי כמנודה לשמים, א"כ מה ההיתר שאין אנו אוכלים? והשיב לי: הא מבואר שם ברמ"א 'ודוקא שנמצאו שם בני אדם מהוגנים, אבל אם נמצאו בני אדם שאינם מהוגנים אין צריך לאכול שם', והנה כהיום על פי רוב נמצאים שם בני אדם שאינם מהוגנים! שאלתי: מה הגדר של אנשים שאינם מהוגנים? ונתן לי שלושה דוגמאות: א', שאינם זהירים בנטילת ידיים. ב', שאינם זהירים בקינוח בית הכסא. ג', **שאינם זהירים מלכוון בתפילת שמו"ע**. דהיינו, **אם אחד משלש אלה עושה בחטיפה – הרי הוא כגדר אנשים שאינם מהוגנים"** (מעשה איש חיד עמי קמ"ה).

ההכנה למצוות היום

◊ **"כל העושה מצוה כמאמרה אין מבשרין אותו בשורות רעות** שנאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע. ואפילו הקב"ה גוזר גזירה, הוא מבטלה" (שבת סג.). ובמדרש תנחומא (פ' ויגש) כתב "אמר רבי שמעון בן יוחאי, אמר הקב"ה לישראל, הוי מכבדין את המצוות שהן שלוחי, ושלוחו של אדם כמותו. אם כבודת אותן, כאילו לי כבודתני. ואם בזית אותן, כאילו לכבדוי **בזית**" (הובא בכל בו סי' מ"ד וכתב שם דכן מצינו בירושלמי). ואיתא בזוה"ק (פרשת במדבר ק"ה ע"א) ז"ל "בא אדם ועושה מצוה אחת, המצוה ההיא עומדת לפני הקב"ה, ומתעטרת לפניו, ואומרת: **פלוני עשה אותי, ומן פלוני אני**, משום שהוא עורר אותה למעלה, כי כמו שהוא עורר את המצוה למטה כן היא מתעוררת למעלה, ועושה שלו' למעלה ולמטה" עכ"ל. וכתב בקיצור ראשית חכמה (תחילת שער האהבה ע' ר"א הוצאת בלוטניק). **"בעשיית המצוות ועסק התורה הוא נטיעת אילנות, שנוטעים למעלה הארות עליונות שהמלך שמה בהם, שהכל תלוי בהתעוררות תחתון, ומהאור העליון שהמשיכו בעשיית המצוות, נשמתם נהנות בעולם הבא כענין מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת"**.

נב וב'לוח ארץ ישראל' כתב דיאמרנו קודם 'הרחמן הוא יזכנו'. אכן הביא בשם האדר"ת זצ"ל שיאמרנו מיד לאחר 'לעולם אל יחסרנו', דמדוייק כן מלשון הרמ"א שכתב "בשמגיע להרחמן".

(נג) וכשחל פורים בשבת (פורים המשולש), יאמרו אחר 'הרחמן הוא ינחילנו יום שכולו שבת' וכו', דומיא דהשוכח 'על הניסים' בחנוכה ביום שחל בו ר"ח דפסק המשנ"ב תרפ"ב סק"ה דאומרו אחר הרחמן הוא יחדש וכו' משום דתדיר קודם וד"ה בשבת.

(נד) ואע"פ דאיתא בברכות ס. דאין לאדם להתפלל שיעשה לו נס, והמתפלל כן הוי תפילת שווא, יעוי' שערי תשובה סי' קפ"ז סק"ב דהביא בשם זקנו ה'בכור שור' דכיון שאומר 'יעשה לנו' לשון רבים שפיר דמי, וגם יש לחלק דבכגון ההיא דמלחמת החשמונאים שהנסים היו דרך טבע העולם לא היה תפילת שווא, וצריך להזהר מלהתפלל שיעשה לו נס היוצא מדרך טבע העולם. עכ"ד.

(נה) ומסתימת הפוסקים משמע דאף בפורים שחל בשבת (פורים המשולש) יכול לומר נוסח זה. ואע"ג דאסור לתבוע צרכיו בשבת כדאיתא בירושלמי הו"ד בב"י סי' קפ"ח ד"ה ובשבת ובמשנ"ב שם סק"ט. ואמירת 'רחם' וכו' בברכהמ"ז בשבת שאני כיון דכ"ה טופס הברכה תמיד כדיעוי' שו"ע שם דין ד' ובמשנ"ב שם. וכמו"כ יעוי"ש במשנ"ב דאף יכול לומר בשבת כל 'הרחמן' שבסוף ברכהמ"ז, אי"עפ' שאינו מטופס ברכה שתקנו חכמים, דכיון שהכל נהגו לאומרים בכל פעם שמברכים ברכהמ"ז נעשה להם כטופס ברכה ואין זוה משום שאילת צרכיו בשבת. – אכן אמירת הנוסח הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות וכו' לא נהגו לומר כלל ובודאי לא חשיב כ'טופס ברכה' וא"כ אמאי אין זוה משום שאילת צרכיו בשבת. – וביאור הד' הוא, דהנה בשו"ע רפ"ו ו' כתב "המתענה בשבת (תענית הלום) אומר עננו אחר סיום תפילתו בלא חתימה וכוללו באלוקי נצור". וברמ"א שם "ויאמר אחר תפילתו 'רבון העולמים גלוי' וכו' כמו בחול. ובמשנ"ב שם סק"ב כתב "כתבו האחרונים דמותר לומר בשבת 'אלוקי עד שלא נוצרתי וכו' יהי רצון' וכו' דאינו אסור **שאילת צרכיו אלא כשמבקש על חולי או פרנסה ודומה לו שיש צער לפניו**, אבל חרטת עוונות טוב לומר בכל יום כיון שאינו בלשון וידוי" עכ"ל. – הרי דמבואר דכל איסור שאילת צרכיו בשבת הוא רק במקום דאיכא צערא, ועל כן באמירת 'הרחמן הוא יעשה לנו נסים' וכו' דליכא צערא אין שייך בו איסור זה (הג"ר יום טוב זגור שליט"א). אכן דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל שאם שכח בשבת לא יאמר הרחמן באלוקי נצור ובסוף ברכהמ"ז כיון שאין אומרים בקשות בשבת, אלא יתחיל 'בימי מרדכי ואסתר' (באר ישראל חנוכה עמ' ק').

נו יעוי' מקור חיים לחו"י סי' ק"ח סוס"ק י"ב שנסתפק במי שאמר בפורים 'על הניסים' והמשיך באמירת 'בימי מתתיהו' דאע"פ שאם לא אמר כלל אינו חוזר, שמא כשהחליף גרע טפי יעוי"ש. – והנה השו"ע סי' ק"ח י"ב כתב "הטועה ומזכיר מאורע שאר ימים בתפילה שלא בזמנה, לא הוי הפסקה שיהיה צריך ע"י זה לחזור לראש או לתחילת הברכה שהפסיק בה. ובמשנ"ב שם סק"ח הביא דרוב האחרונים חולקים על השו"ע וס"ל דלא עריף מאם הפסיק בשיחה באמצע התפילה דפסק השו"ע בסי' ק"ד ו' דצריך לחזור לתחילת הברכה, ובשלש ראשונות ואחרונות חוזר לתחילת השלש. והביא שם המשנ"ב דהדרך החיים כתב דזהו דוקא כשהזכיר דבר שאין שייך לאותו היום, כגון שאמר 'כתבנו' וכו', דאין זמן כתיבה היום, או שאמר יעלה ויבוא עד לאחר יום ראש חודש הזה שהוא שקר מוחלט, שהיום אינו ראש חודש, על כן דינו כשח באמצע תפילה וכהנ"ל, אבל אם לא אמר שקר כגון שאמר וזכרנו לחיים ולא אמר וכתבנו, או שאמר הברלה בחונן הדעת שמזכיר מה שחנן לו ד' יתברך לב להבין ולהבדיל, וזה שייך בכל השנה לתת תודה לד' יתברך שחלק לו לב להבין ומדע לידע, או שאמר יעלה ויבוא עד ביום ר"ח הזה דלא הוי שקר רק כמוסיף בתפילתו אין דינו כשח. וסיים שם המשנ"ב בדברי החיי אדם שכ' דמי שהזכיר דבר שלא בזמנו בדדיעבד אם לא חזר לתחילת הברכה, כיון שסיים הברכה אינו רשאי לחזור, וכ"ש אם כבר סיים שמו"ע שאינו חוזר. עכ"ד. – ולפי"ז בנדון הנ"ל שהזכיר בימי מתתיהו וכו' אם סיים שמו"ע (אחר 'המברך את עמו ישראל בשלו') ודאי אינו חוזר, אכן אם עדיין לא סיים שמו"ע לכאו' צריך לחזור ל'רצה' דמכיון שאומר 'וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו' הרי"ז נחשב כשקר.

נז דהא אפי' בברכהמ"ז אינו מחוייב להזכיר מדינא כ"א רק מצד מנהג, ובחנוכה ובפורים ליכא מנהג כלל ע"ז (משנ"ב ר"ח סק"ט בשם הגר"א). ובלבוש סי' ר"ח י"ב כתב בטעם הדבר דלא נהגו להזכיר בברכת מעין שלש, ז"ל "ידעל הניסים הודאה היא ובברכה זו אין להם מקום להזכירם, שהרי אין אומרים בה לשון הודאה כמו בברכהמ"ז שאומר 'נודה לך' וכו', ואפי' שיש לומר בסוף אחר' כי אתה טוב ומטיב לכל ונודה לך וכו' – שם אין שייך להזכיר כלום שהרי הוא אחר סיום הטוב והמטיב, ואין אומרים אותו שם אלא כדי שיהא מעין החתימה סמוך לחתימה" עכ"ל. וכ"ה בתשובת מהר"ם מרוטנבורג סי' ע' (הובא באל"י רבא סי' תפ"ב סק"ב). – וב'לחם חמודות' פי' דחייבו להזכיר רק מה שכתוב בתורה (ור"י כתיב וביים שמחתכם וכו') אבל חנוכה ופורים שאינם אלא תקנת נביאים וחכמים, לא הצריכו להזכיר (והרי"ד בהג' מוהר"א אזולאי על הלבוש סי' ר"ח סק"א ובאל"י רבא שם סק"א).

⊠...כאשר אפשר שיחיה כמעשה המצוה איזה פניה כי בוחן ליבות יודע הכל, וכאשר בתחילת העשייה יאמר בפיו שהוא לעבודתו לשם ד'... הרי בזה מסלק כל חיבוני שלא תסרך באותה המצוה. כי יותר הקליפה רוצה לאחוז ברוחניות המצוה, יותר מדבר גשמי שאין בו ממש. אלא אפילו בדברי העולם גם כן יאמר לשם ד', כדי שלא תשרה הקליפה בשום מעשה ממעשיו הגשמיים. וכן תמצא שמנהג הקדמונים ע"ה היה שקודם שעשו המצוה היו מוציאים הכונה בפיהם, כענין רבי אבא בענין שלש סעודות בזהר פרשת יתרו וכן רב המנונא בענין הסוכה ומה נלמוד לשאר המצוות... ונמצא מקיים מעשה דיבור ומחשבה (קיצור ראשית חכמה שער האהבה פ"ט).

⊠ יעו"ו ב"עמק דבר" להנצי"ב מוואלזין זיע"א (שמות י"ט ב, ושם כ"ה ג, ובדברים י"ז י"ח) דכתב דבכה ההכנה למצוה להגדיל את ה"קדושה" השורה מהמצוה, וככל שהאדם מכין עצמו יותר למצוה כן הקדושה השורה מכה המצוה גדולה יותר. ויעו"ו ש דביאר בזה הא דאיתא בב"מ פ"ה: "גדולים מעשה חייא, דעבדי לתורה דלא תשתכח מישראל. מואי עבידנא, אזילנא ושדינא כיתני (וורע אני ורעוני פשתן) וגדילנא נישבי (וקולע אני ממנו רשתות ומכמורות) וציידנא טביא (ואני צד צביים)... ואריכנא מגילתא (ומתקן אני מעורותיהם קלפים. רש"י) וכתבנא חמשה חומשי... לינוקי". דלכאורה תיקשי דכל זה טורה בכדי, דהא לקדושת המגילות סגי לקנות עורות מן השוק ולעבדן לשמה, אלא ביאור הענין הוא שרצה ר' חייא להגדיל כח קדושת המגילות, כדי שיהא כחן לפעול בלב התינוקות בשפע יתירה, על כן התחיל להקדיש פעולותיו לשם קדושה הרבה לפני השעה ההכרחית ע"פ דין שהוא העיבוד, עת"ד, ויעווי"ש עוד מו"כ בזה. וכתב החיי אדם (כלל ס"ח כ"ה) ז"ל "שומר מצוה לא ידע דבר רע" רוצה לומר שמחוייב כשירצה לעשות איזו מצוה ולא יעשה אותה בחיפזון ובפתאום רק שישמור וימתין ויתישב בדבר היטב איך יעשה וכו' וזהו היכון לקראת אלוקרד ישראל רוצה לומר שתכין עצמך מקודם ולא בפתע פתאום וכבר כחנתי בנסיון שכאשר עשיתי מצוה בפתאום לא קיימתיה כראוי. עכ"ל.

⊠ בחיי אדם (כלל ס"ח) כתב כמה תנאים הנצרכים לקיום כל מצוה ומצוה, ובין הדברים כתב: < א. "שצריך לעשות המצוה בהידור ש"בכל בוחו תהיה נאה מה שאפשר", ובכלל זה "שיבחר המין המשובח ומעולה הראוי לאותה מצוה כדכתיב מבוחר נדריך". < ב. "וריוץ מקדימין למצוות", דבר שמצותו ביום יקדים בבוקר לעשותו, ודבר שמצותו בלילה יקדים בתחילת הלילה". < ג. שידקדק לעשות המצוה בכל פרטיה ודקדוקיה כדאמרינן שיירי דם שיורי מצוה ומעלה עליו כאילו לא כיפר. (ובספר תולדות אדם מהנהג' ר' זלמח"ה מוואלאזין זצ"ל כתב שבכל עת שהיה לו לעשות איזה מצוה, קודם קיומה היה חוזר הלכותיה). < ד. שיעשנה בשמחה גדולה (ובדפירש האריז"ל שזה שכתוב "תחת אשר לא עבדת וכו' בשמחה מרוב כל" רוצה לומר שלא שמחה בעבודה יותר מאילו מצאת רוב כל תענוגים ואננים טובות ומרגוליות). < ה. "שיריץ וירדוף אחר המצוה (כדכתיב "דרך מצוותיך ארוץ"). < ו. יטרח הרבה במצוה ולפום צערא אנגרא. < ז. שיחיה ממתין ומצפה מתי תבוא לידו לקיומה. < ח. שלא יעשנה בחינם אלא יקנה אותה בשכר שלם. < ט. שיעשנה מאהבת ד', לא לשום פניה ולא לשום הנאה שבעולם. < י. וגם שלא יעשנה כאילו הוא חייב בדבר ורוצה לפטור ממנה והיא עליו כמשא, אלא יעשנה מאהבה שאפי' לא היה מצווה בה היה משתוקק לעשותה לעשות נחת רוח לקב"ה שרצונו בזה". עכ"ד.

⊠ כשמקיים אדם מצוה – כיון דקיי"ל דצריך כוונה לצאת ידי המצוה שצוונו ד' יתברך, ומאחר וכוונה' זו חשובה כדברי תורה ולא גרע מהרהור בדברי תורה, על כן אסור לעשות את המצוה כשגופו אינו נקי או במקום שאינו נקי^(ט). – וכמו"כ י"ל בפשיטות דבשעה שאדם מקיים מצוה הוי 'עבודה', ואין לעשות עבודת ה' דרך בזיון, דאפילו בהכשר מצוה מצינו דאסור לעשותה בדרך בזיון וכל שכן את המצוה עצמה (ביאה"ל תקפ"ה ב' סדיה שמע).

⊠ "השמחה שישמה אדם בעשיית המצוה ובאהבת הקל שצוה בה, עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו, שנאמר תחת אשר לא עבדת את ד' אלקיך בשמחה ובטוב לבב" ורמב"ם פ"ה מלולב הטי"ז. וכתב רבינו בחיי (ריש פרשת נשא עה"פ במשלי כ"א, ט"ז) "שמחה לצדיק עשות משפט ומחיתה לפועלי און". (בתוך דבריו) ז"ל "שלמה המלך ע"ה כיוון בזה להודיענו, שיתחייב האדם להיותו שמה במצוות כשיעשה אותן או יראה אחרים עושין ... וידוע כי השמחה כמעשה המצוות, מצוה בפני עצמה, וכשם שהמצוה עבודה לד' יתברך כך השמחה על המצוה נקראת עבודה, וכן כתיב (דברים כה, מז) תחת אשר לא עבדת את ד' אלוקיך בשמחה, והוא שכתוב (תהלים ק, ב) עבדו את ד' בשמחה, ביאר כי השמחה שלימות העבודה". (וקעי"ז כתב בפרשת כי תבוא עה"פ תחת אשר לא עבדת את ד' אלוקר בשמחה, ושם הוסיף) "ועל כן יענש בכאן למי שעובד עבודת המצוה כשלא עשאה בשמחה, ולכך צריך שיעשה אדם המצוות בשמחה ובכוונה שלמה". עכ"ל. וב"כד הקמח' (אות ס' ערך שמחה) כתב שהשמחה בעבודת השי"ת ובמעשה המצוות היא מצוה מן התורה, נצטוה אדם עליה כי היא עבודה גמורה להשי"ת, חשובה יותר מן המצוה עכ"ז. ובספר סדר היום (סדר מצות סוכה) כתב "זוה עיקר בכל המצוות, שיחיה האדם שמה וטוב לב לזכות בעשייתה, עד שמפני כך עושה בה תוספת טובה יותר ממה שנצטווה מפני חיבוב המצוה, ובזה יש לו שכר אחר נוסף על שכר עשייתה, ועי"ז אמרו "תחת אשר לא עבדת וגוי", כלומר עבדת, אבל לא בשמחה" עכ"ל. ובמסילת ישרים (פ"ט) כתב "השמחה היא עיקר גדול בעבודה ... כי זאת היא השמחה האמיתית שיחיה לבו של האדם עלו על שהוא זוכה לעבוד לפני אדון יתברך שאין כמוהו ולעסוק בתורתו ובמצוותיו שהם השלימות האמיתי והיקר הנצחי".

⊠ "אמר רבי אלעזר: בכל מעשיו של האדם צריך לו שיחיו כולם לשמו הקדוש. מהו לשמו הקדוש? שיוכיר בפיו את השם הקדוש על כל מה שהוא עושה (היינו מעשה המצוות) שיחיה הכל לעבודתו, ולא ישרה עליו הסטרא אחרא, משום שהסטרא אחרא מוכן תמיד לבני האדם ויכול לשרות על מעשה ההוא שעושה" (תרגום זוהר הקדוש [פ'י הסולם] סוף פרשת תזריע ג"א ע"ב).

⊠ "שמעתי ממורי הרמ"ק עליו השל"ו טעם למעלות העובד מאהבה, והוא כי העובד מאהבת מלכו של עולם לא לתוחלת שכר בעוה"ז ולא לתוחלת שכר בעוה"ב, אלא מאהבה לבד, הקב"ה בעצמו הוא המשלם שכרו. שאם עושה בשביל שכר העוה"ז, בשביל שיחיה לו עושר ובנים, הנה הוא נוטל שכרו בעוה"ז. וכמו שחעוה"ז כלה ואבד כך שכרו כלה ואבד בעוה"ז, ואם עושה בשביל גן עדן, שכרו ע"י עולם המלאכים המשמשים את הגן. אבל אם הוא עושה לאהבת הקב"ה הוא מרבץ נשמתו באין סוף ובמדותיו ליחדם כראוי ולכן שכרו מלמעלה מעלה לחזות בנעם ד'" (קיצור ראשית חכמה שער האהבה פ"ב ע' ר"ב הוצאת בלוטניק). וכתב במסילת ישרים (רפ"ז): בשעה שאדם בא לקיים מצוה "ינקה בעת עבודתו מפנות אל השבח ואל התהילה אשר יהללחו בני אדם ותחיה מחשבתו פונה ביחוד אל אדוני"ה אשר הוא תהילתנו והוא כל טובנו ושלמותנו ואפס זולתו", והדרך להגיע לידו כך הוא "ההזמנה לדברי העבודה והמצוות והיינו שלא יכנס בקיום המצוה בפתע פתאום שאין דעתו עדיין מיושבת עליו ויכולה להתבונן במה שהוא עושה, אלא יזמין עצמו הדבר ויכין ליבו במיתון עד שיכנס בהתבוננות ואז יתבונן מה הוא הולך לעשות ולפני מי הוא הולך לעשות, שהרי בהכנסו בעיון הזה, קל הוא שישליך מעליו הפניות החיצוניות ויקבע בליבו הכוונה האמיתית הרצויה". ע"כ. (וכן כתב (שם) ד"הנרצה ביותר בעבודת ד' הוא חפץ הלב ותשוקת הנשמה".

⊠ לפני כל קיום מצוה ממצוות ימים אלו יש לזכור לבוון לקיים ולצאת יד"ח המצוה (יעו"ו שו"ע סימן ס' סעי' ד' ומשנ"ב סק", ומשנ"ב ס' תרפ"ה סקט"ז וס' תרצ"ה סק"ד).

נט. בשעה שבא לקיים מצוה ממצוות היום, מצוה לרוץ לקיים המצוה (שנאמר נדעה נרדפה לדעת את ה') (שו"ע או"ח צ' י"ב).

ברכת שהחיינו לקונה מגילה

ס. הקונה מגילת אסתר [וה"ה אם נתן שכר לסופר שיכתוב בעבורו] י"א דלא יברך שהחיינו (דמצוות לאו ליהנות נתנו) (מג"א רכ"ג סק"ה). וי"א דאם היה מהדר אחרי מגילת אסתר, ושמח בקנייתה, מברך שהחיינו [שהרי ברכה זו נתקנה על השמחה ולא על התשמיש] (כן מצדד החיי אדם וכ"כ במור קציעה [וכ"ד הרדב"ז ח"ג ס' תתנ"ה (תי"ב)]) ועל כן אין למחות ביד המבכר (משנ"ב שם סק"ג). וי"א דנכון לקנות בגד חדש ולפטור את קניית המגילה (כף החיים שם - כ"א)^(ט).

(גח) אכן יעו"ו משנ"ב ס' מ"ז סק"ז דכתב שם בשם הגר"א זיע"א דלכו"ע מותר לעשות איזה פעולת מצוה קודם ברכת התורה אע"ג דבעת מעשה בודאי הוא מהרהר בדין זה, אפ"ה מותר דכל שאינו מתכוון אלימוד א"י"צ ברכה.

(נט) ואם קנייתה היתה סמוך לזמן קריאתה בפורים (באופן שעדיין לא נסתלקה השמחה מלבו - יעו"ו משנ"ב שם סקט"ו) יכול לכוון ב'ברכת שהחיינו' על קריאת המגילה לפטור אף את קנייתה. – ולפמש"כ הפמ"ג (יעו"ו להלן דין פ"ג והערה פ"ג), יצטרך להודיע לש"ץ לפני שמוציא את הקהל בברכת שהחיינו, שרצונו לצאת בזה אף על קניית מגילתו.

קריאת המגילה

^{[**בלילת חיובה מדרבנן וכיום מדברי קבלה**] (שהוא כדבר תורה. יעוי' שערי תשובה תרפ"ו א' ושו"ע תרצ"ו ז' ושעה"צ תרצ"א אות מ"א ותרצ"ב אות כ"ז)}

◊ **"לאחר תפילת העמידה יכניס שמחה עצומה בליבו אל קיום מצות עשה זמנית של דברי קבלה קריאת המגילה"** (יסושה"ע).

◊ **"...וציוו לקרות המגילה בעונתה, כדי להזכיר שבחיו של הקב"ה ותשועות שעשה לנו, והיה קרוב לשוענתו, כדי לברכו ולהללו ולהודיע לדורות הבאים שאמת מה**

שהבטיחנו בתורה, ומי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו בד' אלקינו ככל קראינו אליו" (הרמב"ם בסוף מנין המצוות בפתחה ליד החזקה).

◊ בפירוש 'יוסף לקח' להקדמון רבי אלעזר אשכנזי זי"ע על מגילת אסתר (א' א') כתב דהנס של פורים היה "להודיע לדורות היותו משגיה עלינו מן החרכים, להצילנו מיד הקמים עלינו, כי כאשר רבו עוונותינו ונתמעטו זכויותינו וחרב בית מקדשנו, ואין אנו זכאים לעשות לנו נס בפרסום אזי יצילנו במסתרים. משל למה הדבר דומה, לבן מלך שחטא מאוד נגד אביו, וגירשו מפניו, ובא ארי לטורפו, והאב ברחמיו על בנו שולח אחרים להצילו, כדי שלא יחשוב הכן ששככה חמתו מעליו, וכך השי"ת עם היותינו בגלות בהסתר פנים, הנה הוא מסובב סיבות להצילנו מיד קמינו" (הובא בקנטרס להגר"ה קרלינשטיין וצ"ל פורים עמ' צ"ב).

זמן קריאת המגילה בלילה

סא. יש לקרות המגילה רק לאחר צאת הכוכבים. וכתב בחיי אדם (וכ"ד הגר"א זיע"א) דאפילו אם קרא רק מקצתה קודם צאת הכוכבים, אינו יוצא כלל אפילו בדיעבד, וצריך לחזור ולקרות בלא ברכה, ומ"מ המיקל לחולה ומצטער וליוולדת לקרותה מבעוד יום קצת יש לו על מי לסמוך. ואפשר שבמקום שהדחק גדול אף בציבור יש להקל לקרות אפילו כשאין עדיין לילה גמור (משנ"ב תרצ"ב סק"ד, ביאה"ל שם ד"ה מפלג). (ויעוי' עוד פמ"ג תרצ"ב משב"ז סק"ג לענין בין השמשות). והטעם להקל דעת השו"ע תרצ"ב ד' דמי שהוא אנוס קצת יכול לשמוע קריאת המגילה מפלג המנחה (ויעוי' ביאה"ל שם ד"ה מפלג המנחה דזהו דוקא אם הוא נזהר תמיד להתפלל מנחה קודם פלג)). אמנם כשחל י"ג בשבת אסור לקרות מבעו"י, דאין קורין המגילה בשבת (יעוי' מג"א תרצ"ב סק"ו).

סב. יעוי' מג"א (תרפ"ז א') דקריאת המגילה של לילה מותר לכתחילה לקרותה כל הלילה עד עמוד השחר, דכיון דחביבה ליה לא חיישינן שמא יפשע עכ"ד. ומיהו זריזין מקדימין למצוות, ויקרא בתחילת הלילה לאחר צאה"כ ('ערוך השלחן' תרפ"ז ד').

דברים המותרים והאסורים קודם קריאת המגילה

סג. מותר ללמוד לכתחילה לפני קריאת המגילה (דכיון דחביבה ליה לא חיישינן דלמא פשע) (מג"א תרצ"ב ד', פמ"ג תרצ"ב משב"ז סק"ג), אמנם לדעת המשנ"ב נראה דיחיד אסור ללמוד עכ"פ משעת צאה"כ, יעוי' הערה ^(ט). ומ"מ מותר ללמוד הלכות מגילה או ענינים השייכים למגילה ^(סג) (נטעי גבריאל ע' ר"ט ^(טז)).

סד. אסור לאכול לפני קריאה דלילה ולפני קריאה דיום (מחצי שעה קודם תחילת זמן קריאתה, ובלילה היינו מחצי שעה קודם צאת הכוכבים ^(סד)), ואפילו טעימה בעלמא אין להקל ^(טז) [ולענין שתיית מים ושתיה שאינה משכרת יעוי' הערה ^(סג)], אבל לצורך גדול והיינו חולה קצת או מי שהתענית קשה לו, יכול להקל בטעימה בעלמא (היינו משקין בשיעור ביצה או פת כביצה) (רמ"א תרצ"ב ד' ומשנ"ב סק"ד וסקט"ו) ויעוי' הערה ^(טז) (ויעוי' עוד להלן הערה ס"ח). ואם הוא אדם חלש והשהייה תזיק לבריאותו יוכל לבוא לידי חולי וטעימה לא מספיקה לו, מותר לו לאכול, אך יבקש מאחד שיזכירנו לקרוא את המגילה אחר אכילתו (משנ"ב שם סקט"ז). ובדין שתיה קודם קריאת המגילה דיום יעוי' הערה ^(טז).

(ס) דבמשנ"ב (תרצ"ב סקט"ו) כתב גבי קריאת המגילה "עין לעיל בסי' רל"ה ס"ב ובמשנ"ב שם כמה פרטים לענין קריאת שמע, וה"ה כאן", ושם בסימן רל"ה ס"ק י"ז כתב דמותר ללמוד בחצי שעה הסמוכה לקריאת שמע, אכן משהגיע זמן קריאת שמע אסור ללמוד כשמתפלל בביתו ביחיד (אכן כשמתפלל בציבור מותר ללמוד אף כשהגיע זמן קריאת שמע, דמאחר שמתפלל בציבור לית לן למיחש שמא יפשע – שעה"צ שם אות י"ט) (וכמור"כ ללמוד בחצי שעה הסמוכה למנחה קטנה, התיר בשעה"צ רל"ב אות ח') – ומסתימת המשנ"ב שכלל כל הני דיני דסימן רל"ה יחדיו, וכתב דנוהגים אף לפני קריאת המגילה, משמע דס"ל דאף בקריאת המגילה מותר ללמוד בחצי שעה הסמוכה לזמן הקריאה, אכן לאחר שהגיע זמן קריאתה אם מתפלל ביחיד אסור לו ללמוד, ורק כשמתפלל בציבור (שגם הם לא שמעו עדין קריאת המגילה) מותר ללמוד אף כשהגיע הזמן דלא חיישינן שמא יפשע. – אמנם לענין הדלקת נר חנוכה כתב השעה"צ (תער"ב אות י"ד) לאסור להתחיל ללמוד חצי שעה קודם ההדלקה. ולכאו' ה"ה בחצי שעה קודם זמן קריאת המגילה, [ולענין בדיקת חמץ הביא המשגיב (תל"א ס"ק ז') דיש אוסרים ללמוד אף בחצי שעה שקודם זמן הבדיקה, ויש מתיירן] ויל"ע. – ועכ"פ משמע דמשנ"ב לא פסק כהמג"א והפרמ"ג להתיר לימוד קודם קריאת המגילה עכ"פ משעת צאה"כ.

(סא) דומיא דמה שדותר בשו"ע סי' ער"ה ^(ו) לקרות "במה מדליקין" לאור הנר בשבת, ולא חיישינן שמא יטה, משום דהוא מזכיר איסור שבת, ואיך ישכח ויטה, ואף הכא עצם העסק בדיני קריאת המגילה יזכיר לו חיובו לשמוע קריאת המגילה וליכא למיחש דלמא מימשך בלימודו וישכח מלקרוא (נטעי גבריאל שם).

(סב) וכעז"ז דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א (תורת המועדים' שעל 'שונה הלכות' ע' רח"צ) והגר"נ קרליץ שליט"א (גליח' מים חיים' להגר"א דונר שליט"א) לענין לימוד בחצי שעה הסמוכה לזמן הדלקת נר חנוכה, וה"ה הכא. – ואמנם שם איירי לענין החצי שעה שקודם הדלקת הנרות, ובהגיע זמן ההדלקה ודאי צריך להדליק מיד, מ"מ הכא דזמן קריאת המגילה כל הלילה אפשר דמותר ללמוד בהלכות פורים אף לאחר צאה"כ.

(סג) יעוי' משנ"ב תרצ"ב (ס"ק ט"ו) דהוא כמו לענין ק"ש דערבית, ושם האיסור הוא מחצי שעה קודם תחילת זמן ק"ש כדאיתא בשו"ע רל"ה ב'. – ואם התחיל בסעודת פת קודם הגעת החצי שעה שלפני זמן הקריאה, מותר לו להמשיך לאכול כדרכו אף לאחר שיגיע זמן קריאת המגילה ובלבד שיהא שהות לקרוא המגילה לאחר גמר אכילתו (דכ"ה לענין ק"ש כמבואר בסי' רל"ה ב' ובמשנ"ב שם סקב"ז) (וברוב השנים חל הענית אסתר בערב פורים, אלא דנפק"מ בפורים שחל במוצש"ק דיכול למשוך אכילתו בסעודה ג' כדרכו וכרצונו. וכמור"כ נפק"מ בכל שנה לבני הכרכים וכמור"כ לבני הפרים לאלו הפטורים מתענית).

(סד) הנה מצינו דהחמירו לפני קריאת המגילה לאסור לכתחילה אפי' טעימה, יותר מק"ש ותפילה שהתירו 'טעימה' לפניהם מלכתחילה (כדיעוי' שו"ע רל"ב ג' ומשנ"ב שם סקל"ד – ל"ה), וכמור"כ החמירו לענין שומר דבסי' רל"ה (סק"ח) כתב דאם ביקש מאחד שיזכירנו, מותר להתחיל לאכול אפי' כשכבר הגיע זמן ק"ש, ואילו קודם קריאת המגילה לא הותר אכילה ע"י שומר (אפי' טעימה בעלמא) כ"א רק למי שיכול לבוא לידי חולי כדיעוי' משנ"ב תרצ"ב סקט"ז. ובטעם הדבר לענין טעימה יעוי' אליה רבה תרצ"ב (ס"ק י"א) ד"כיון דשרוי בתענית, אם נתיר לו טעימה, ודאי ימשוך לאכול". עכ"ד. ויתכן דזהו הטעם אף גבי שומר.

(סה) מסתימת המשנ"ב כאן שהזכיר 'משקין' סתם, ולא כתב 'משקין המשכרים' משמע דבאיסור טעימה כלול נמי שתיית מים ואע"פ דלענין ק"ש לא נאסר לשתות אלא שתיה המשכרת (כמבואר במשנ"ב סי' פ"ט ס"ב י"ז ובשעה"צ שם אות ל"ג דמצוין לדברי המג"א בסי' רל"ב ס"ק י"ז דכתב שם לענין שתיה קודם מנחה קטנה דדוקא שתיה המשכרת אסורה), מ"מ לענין זה מגילה חמיר טפי, כמו דמצינו ברברים נוספים דקריאת המגילה חמיר טפי מקריאת שמע, יעוי' לעיל הע' ס"ד, וכ"ד הגר"נ קרליץ שליט"א דשתיית מים נכללת באיסור זה (הובא בספר 'בלילה ההוא' ע' ז'), אמנם יעוי' 'שונה הלכות' (תרצ"ב ב') שהוסיף בד' המשנ"ב הנ"ל דמיירי במשקה המשכר (והוא ע"פ מש"כ המשנ"ב רל"ב (ס"ק ל"ה), דכתב שם דסתם משקה (שאינו משכר) מותר לשתות אפי' הרבה). – ומשמע דשאר המשקין שאינם משכרים, אפי' 'טעימה' לא מקרי ומותר לשתותם לכתחילה. וכ"מ ב'ערוך השלחן' תרנ"ב סעי' ה' שכתב דשתיית חמין ודאי מותר אף במקום שטעימה אסור. וכ"ד הגר"ש דבליצקי שליט"א דיש להקל לשתות מים לפני קריאת המגילה (עי' המג"א הנ"ל) (עי' הגר"י אוסטרוב שליט"א).

(סו) יעוי' שו"ע רל"ב ג') ומשנ"ב (שם סקל"ד – ל"ה) גבי איסור אכילה קודם מנחה, דפירות וסתם משקה שאינו משכר] מותר אפי' הרבה. וכמור"כ תבשיל העשוי מחמשת מיני דגן מותר אפי' יותר מכביצה אם אינו קובע ע"ז סעודה (אכן יעוי' משנ"ב תרל"ט סקט"ו דהביא דהמג"א ס"ל דתבשיל העשוי מחמשת מיני דגן ידנו כפת ואם אכל יותר מכביצה חייב בסוכה אפי' לא קבע ע"ז סעודה. – ובשעה"צ רפ"ז אות ז' דימה דין טעימה קודם מוסף לדין אכילה המחוייבת בסוכה. ולכאו' ה"ה קודם מנחה). וכמור"כ מבואר שם דמיני מאפה של מזונות עד כביצה מותר (וביותר מכביצה שאינו קובע עליהם סעודה הוי מחלוקת אחרונים כדיעוי' משנ"ב רפ"ז סק"ח ושעה"צ אות ז' ומשנ"ב תרל"ט סקט"ז). – ויל"ע אי דינים אלו נוהגים אף לפני קריאת המגילה.

(סז) מסתימת לשון המשנ"ב (תרצ"ב סקט"ו) שכתב "רכמו בלילה אסור לאכול קודם קריאתה, הוא הדין ביום אפי' כבר התפלל אסור לאכול קודם קריאתה" משמע דאף קודם קריאת המגילה דיום אסור בטעימה וכו' בכל הדינים שבלילה. – אכן דעת הגר"יש אלישיב זצ"ל דדוקא לפני קריאת המגילה דליל י"ד החמירו כל כך דמאחר שצם יש חשש שמא ימשך אחר אכילתו ויבטל קריאת המגילה (וכטעימה דהאליה רבא (תרצ"ב סק"א), הובא לעיל בהערה ס"ד), אבל בבוקר לפני התפילה מותר לשתות אפי' יותר מרביעית קפה או תה אע"פ שעדיין לא

סוּ (בכ"ס) נשים המצפות לבעליהן שיבואו מבית הכנסת, ורעבות או צמאות, יכולות להקל בטעימה כהנ"ל, ובמקום הצורך אף באכילה גמורה קודם קריאת המגילה (ברית כהונה' לרבי משה כלפון כהן זצ"ל ח"א ע' מ"ז (ס"ח) הו"ד בספר 'פורים המשולש' להגר"ש דבליצקי שליט"א ע' ל"ז הע' כ"א).

סו. מחצי שעה קודם זמן קריאת המגילה (והיינו מחצי שעה קודם צאה"כ) אסור לישן אפילו אם דעתו לישן רק מעט, הן לפני קריאה דלילה והן לפני קריאה דיום (שמא תחטפנו שינה ויבטל מקריאת המגילה) (משנ"ב תרצ"ב סקט"ו). (ס"ט)

סז. אסור להתרחץ מחצי שעה קודם זמן קריאת המגילה (היינו מחצי שעה קודם צאת הכוכבים) ויעו' הערה ^(ט), וכמו"כ אין להתחיל לעשות מלאכה שאפשר להמשיך בה (או שיכולה לגרום טירדה) מחצי שעה קודם זמן קריאת המגילה (היינו חצי שעה קודם צאה"כ) ^(טא) עד שיקרא המגילה (משנ"ב תרצ"ב ס"ק ט"ו, וסי' רל"ה ס"ק י"ז, וסי' רל"ב ס"ק ט') ומלאכות שרגילים להפסיק בהם באמצע המלאכה, כגון תפירה וכתיבה וכיוצ"ב (נחלקו בזה הפוסקים ו)יש לסמוך להקל במקום הצורך (ביה"ל רל"ב ד"ה לבורסקי).

חיוב נשים במגילה

סח. אשה חייבת במגילה (שאף הן היו באותו נס) (שו"ע תרפ"ט א' ומשנ"ב סק"א. רמ"א תרצ"ה ד', ומשנ"ב שם סק"ה).

סט. במג"א (תרפ"ט סק"ו) מצדד שלא תקרא האשה את המגילה בעצמה אלא תשמע מאיש עכ"ד. אכן אם אין מי שיקרא לפניה, תקרא היא לעצמה במגילה כשירה, ויכולה להוציא אף אשה אחרת. אבל אין מוציאה נשים רבות (דוילא בהו מילתא) (משנ"ב שם ושעה"צ שם אות ט"ו).

ע. נשים ששומעות את הקריאה מאיש שכבר יצא יד"ח אף שמעיקר הדין יכול הבעל קורא לחזור ולברך כדי להוציאנ מ"מ יותר טוב שיברכו בעצמן (יעו' משנ"ב תרצ"ב סק"י ותקפ"ה סק"ה). וי"א שכל אשה תברך בעצמה הברכות קודם תחילת הקריאה (מנחת יצחק ח"ג סו"ס נ"ד. והגר"ח קניבסקי שליט"א סיפר שכך נהגו בבית אביו. - 'אגרת הפורים' ע' כ"ב בהערה). וי"א דאחת תברך את הברכות ומוציאה את חברותיה (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' ש"ל, וכן נהגו בביתו שהיתה זוגתו הרבנית ע"ה מוציאה את שאר הנשים בברכה). ובברכה ראשונה תאמרנה "אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמוע [מקרא ^(טב) מגילה" (רמ"א ומשנ"ב תרפ"ט ב' ומשנ"ב שם סק"ח) ואחרי המגילה לא יברכו ברכת הרב את רבנו וכו' אפי' יש שם עשר נשים (דאפי מאה נשי כחד דמאי - יעו' תוס' ברכות מ"ה: ד"ה והא, רמ"א תרצ"ב א', וביאה"ל שם ד"ה אלא - הגרי"ש אלישיב זצ"ל - ספר 'יבקשו מפיהו' ע' קמ"ב).

חיוב קטנים וקטנות במגילה

עא. חייב אדם לחנך את בניו הקטנים ובנותיו הקטנות שהגיעו לגיל חינוך לקרוא או לשמוע קריאת המגילה. ומנהג טוב להביאם לבהכנ"ס שישמעו הקריאה בציבור, כדי לחנכם שגם בגדלותם ישמעו הקריאה בציבור. (שו"ע תרפ"ט א' ומשנ"ב שם סק"ג וביאה"ל ד"ה את, ושו"ע שם סעי' ו' ומשנ"ב סקט"ז וביאה"ל ד"ה מנהג טוב). אכן לא יביא לבהכנ"ס קטנים ביותר שמבלבלין דעת השומעים (משנ"ב תרפ"ט סקי"ז).

עב. חיוב החינוך בקטן בקריאת המגילה הוא רק כשיכול לשמוע מגילה מתחילה ועד סוף (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'יבקשו מפיהו' ע' פ"ה ^(טג) וי"א דגם קטן שלא יכול לשמוע את המגילה מתחילה ועד סוף יש ענין לחנכו לשמוע מה שיכול (הגר"ח קניבסקי שליט"א - 'תורת המועדים' על 'שונה הלכות' ע' שפ"ב ^(יד) וכעיי"ז דעת הגר"ש ואזנר

^[דרושה הבהרה]

שמע קריאת המגילה (כדין שתיה קודם קריאת שמע שכתב המשנ"ב סי' רל"ב סק"ה דמשקה המשכר אסור ביותר מכביצה, אבל 'סתם משקה מותר לשותות אפי' הרבה'), ומ"מ ס"ל דאף לפני קריאת המגילה דמוקפין בליל ט"ו, מחמירים שלא לאכול ולשתות קודם קריאת המגילה כלל (משום לא פלוג). (ספר 'יבקשו מפיהו' ע' קמ"ט, קנ"ו, קנ"ט, ויעו"ש מש"כ גבי שתיית מים וזה קודם קריאת המגילה בליל ט"ו).

(סח) יעו"י"ש מש"כ בטעם קולא זו, ובתוך דבריו כתב דהנשים מסתמא הם חלושות, והוי כמש"כ הכף החיים תרצ"ב (אות ל"ח בשם המשנ"ב שם סקט"ז) דאם הוא אדם חלוש והשהיה מוקת לבריאותו ויכול לבוא לידי חולי, והטעימה מעט אינה מספקת לו נראה דשרי לאכול, אך יבקש מאחר שיוכירנו לקרוא את המגילה אחר אכילתו, וא"כ ה"ה הכא יש את הבעל שמוזכרים לקרוא, ובפרט במקום שדרך הנשים להתאסף יחד לשמוע המגילה זו מוזכרה את זו, והו"ל כאילו יש מי שנצטווה להזכירם. וכ"כ הגר"ש דבליצקי שליט"א בספרו 'פורים המשולש' (ע' ל"ז הע' כ"א) להקל לנשים רעבות או צמאות לאכול ולשתות לפני קריאת המגילה, בין בערב ובין ביום (והביא לדברי הברית כהונה הג"ל), וציין שם גם לדברי הגרי"ח זוננפלד זצ"ל ב'שלמת חיים' ח"א סי' ק"ד דכתב דמעיקר הדין אם ביקש מאחד שיוכירנו לקרות את המגילה מותר לאכול קודם קריאת המגילה אפי' מי שאינו חלוש, עכ"ד, (ועיי'ש דס"ל כן בדעת המשנ"ב). – ויעו' עוד קיצור שו"ע (קמ"א ח) דהיקל לכתחילה לטעום קצת קודם המגילה כגון קפה וכיוצ"ב כדי להתחזק מעט. ובשנה שחל פורים במוצש"ק (וה"ה בכל שנה לבני הכרכים) יש לצרף עוד להקל ע"פ הא"ר תרצ"ב סקי"א דכתב דהטעם דאין להקל בטעימה (אלא לצורך גדול) ד"כיון דשרוי בתענית אם נתיר לו טעימה ודאי ימשוך לאכול", ובאופן זה דלא היו שרויים בתענית, לא שייך האי טעמא. וה"ה לפני קריאה דיום (לאחר התפילה) הן לפרזים והן למוקפים.

(סט) אכן אם התחיל לישן קודם חצי שעה שלפני זמן קריאת המגילה, יכול לכתחילה להמשיך לישן כרצונו אף לאחר שיגיע זמן קריאת המגילה, אם יהא שהות לקרוא המגילה לאחר שיקום משנתו כמבואר לענין ק"ש בס"י רל"ה סכ"א (לענין אכילה וזהו שינה ושאר מלאכות כדיעו"ש סקי"ז) ובסי' ע' סכ"ג (ובסי' רל"ב ב' ומשנ"ב סקי"ג לענין קודם מנחה) ובמשנ"ב תרצ"ב סקט"ו כתב דהפרטים הנאמרים לענין ק"ש (בסי' רל"ה ב' ומשנ"ב שם) נוהגים אף קודם קריאת המגילה.

(ע) דהמשנ"ב תרצ"ב (ס"ק ט"ו) כתב דהדינים הנוהגים קודם ק"ש (בסי' רל"ה סעי' ב' ובמשנ"ב שם ס"ק י"ז) נוהגים אף קודם קריאת המגילה, ובמשנ"ב רל"ה ס"ק י"ז הביא דקודם ק"ש של ערבית אסור לעשות כל המלאכות המבוארות בס"י רל"ב ב', ואחת מהן היא מרחץ. – אכן יעו"י בשו"ת "אז נדברו" (להגר"ב וילנר זצ"ל, ח"ו סי' מג) שכתב להקל ברחיצה במקלחת קודם שחרית, דהאי רחיצה דנאסרה קודם שחרית היינו דוקא כולי מילי דמרחץ אבל רחיצה במקלחת דרך עראי הוי בכלל רחיצת פניו ידי ורגליו דמותרת, (ומי"מ סיים דהמחמיר במקלחת תבוא עליו ברכה), וכמו"כ בשבט הלוי (ח"ט סי' א' אות ב') כתב ללמוד זכות על הבאים למקוה קודם שחרית, ומתרחצים במקלחת וסבון, 'דעיקר כניסת בני אדם למקוה היא לטבול טבילת טהרה, טבילת מצוה, להתפלל בטהרת הגוף ונפש, ומה שרוחצים תחת המקלחת בלי לשבת במים חמים בכל הגוף הוא רק רחיצה ארעית כלפי הלכה זו, ואין חשש שיבוא לידי ביטול תפילה עיי"ז, אבל פשוט שע"ה המאריכים ברחיצה זו שהוא דבר מגונה" עכ"ד. ומסתבר דה"ה קודם קריאת המגילה.

(עא) וכשחל פורים במוצש"ק, בלא"ה אסור קודם צאה"כ, משום איסור שבת, והנפק"מ היא רק לבני הכרכים בליל ט"ו.

(עב) ברמ"א תרפ"ט ב' וכן במשנ"ב תרצ"ב ס"ק י"א ובשעה"צ תרפ"ט ט"ז ב' הנוסח 'לשמוע מגילה', אכן במשנ"ב תרפ"ט סק"ח הביא הנוסח 'לשמוע מקרא מגילה'. ויל"ע. ולבאורה ס"ל למשנ"ב דהנוסח הוא 'לשמוע מגילה' וכמש"כ במקומות הנ"ל, ומש"כ בהנ"ל 'לשמוע מקרא' הוא משום דשם הביא ציטוט מדברי החיי אדם והוא ב' 'לשמוע מקרא' ולא שינה המשנ"ב לשון הציטוט. ויל"ע.

(עג) כדאיתא בסוכה מב. דחיוב חינוך בכל מצוה הוא כשיהיה יכול לקיימה כראוי, וכעיי"ז במרומי שדה להנצי"ב מוואלוז'ין זיע"א (שם) ובחדושי הגרי"ז זצ"ל (ערכין ב) יעו"י"ש – אכן לא ברירא מאיזה גיל ראוי לכך, ויעו' עוד רש"י ברכות ט"ו: ד"ה בד"א דכתב דגיל חינוך קטן בקריאת המגילה הוא "כגון בן ט' וכן י' כדאמרינן ביומא בפרק בתרא" ובלקט יושר ע' 156 הזכיר קטנים בני י' או י"א, יעו"ש.

(עד) כדי שיהיה לו מושג מה זה קריאת המגילה. ויעו' עוד נטעי גבריאל ע' ר"י, ושו"ת שבט הקהתי ח"ג סי' ר"ג דכתבו דאף בקטן שאינו יכול לשמוע כל הקריאה מתחילה ועד סוף שייך בו מצות חינוך, והוכיחו דבריהם מדברי הטורי אבן חגיגה ו. ד"ה פיסקא שכתב "דכל היכא שקטנותו גרמה לו שגדול כיוצ"ב פטור, בר חיוב חינוך הוא, דאלת"ה למ"ד מצות צריכות כוונה וכו' הרי קטן לאו בר כוונה כדאיתא בפ"ק דחולין דף י"ב ברש"י ותוס", וה"ה בנידון דידן דקטנותו גרמה לו שא"א לו לצמצם מחשבתו ולשמוע כל הקריאה מבלי שיפנה ליבו לדברים אחרים, א"י מפקיע ממצות חינוך עכ"ד. ויל"ע דלבאו' שאני גונא דאיירי ביה הטו"א דב'מעשה מצוה" לא חסר כלום, כ"א רק בכוונה דעי"ז קאמר הטו"א דכיון דקטנותו גרמה לכך, אכתי הוא בכלל חיוב חינוך, משא"כ הכא אם אינו שומע כל הקריאה מתחילה עד סוף (ולמג"א (תר"צ סקט"ו) וכפי שביארו הלבושי שרד אפי' שמע אך ליבו פנה לדברים אחרים והסיח דעתו לגמרי מהקריאה) ליכא כלל "מעשה מצוה" ד"קריאת המגילה", והוי כקטן שאינו יודע להתעטף דאכתי אינו בכלל חיוב חינוך. – ומש"כ שם בנט"ג להביא ראיה מהמשנ"ב (סי' קפ"ז סק"ד) דכתב גבי ברכת המזון דילדים קטנים מחנכים אותם בתחילה לברך מעט מעט מכל ברכה עד שידעו לברך כל ברכה כתיקונה, וה"ה בקריאת המגילה יהיה מצות חינוך לחנכם גם כשיכולים לשמוע רק חלק מהקריאה. – ויל"ע דנראה דמש"כ שם במשנ"ב לחנכם לומר "מעט מעט מכל ברכה" היינו אותו 'מעט' דסגי ביה בכדי לצאת יד"ח מצות ברהמ"ז מדאורייתא, וכמבואר שם מדברי המשנ"ב גבי ברכת הון שכתב לחנכם "בנוסח זה מברכת הון" והיינו לנוסח של ברכת הון המבואר שם בשו"ע שיוצא יד"ח מדאורייתא, וה"ה בשאר הברכות שיוחכם בנוסח המקוצר המספיק לצאת יד"ח מדאורייתא אע"פ שאי"ז כל הנוסח שתיתקן חו"ל, ובכה"ג שפי' אמרינן דיש כאן קטן שיוודע

זצ"ל דאע"פ שגדר קטן שהגיע לחינוך בקריאת המגילה הוא כשיכול לשמוע כל המגילה מ"מ גם כשאינו יכול לשמוע כל המגילה יש לחנכו לכתחילה עד כמה שיכול - ספר 'מבית לוי' ע' קפ"ה).

חיוב קריאת המגילה בציבור

עג. במקום שיש אפשרות לשמוע מגילה בעשרה, מחוייב ללכת לשמוע המגילה בעשרה, ומי שיש לו אפשרות לשמוע בעשרה ויכול ג"כ ללכת לביהכ"נ לשמוע בציבור גדול יותר, מצוה לו לילך לביהכ"נ משום ברוב עם הדרת מלך (שו"ע תר"צ י"ח ומשנ"ב סקס"ב וביאה"ל תרפ"ט ה' ד"ה מקום), ומבטלים ת"ת בשביל כך ^(ע"ה) (שו"ע תרפ"ז ב' משנ"ב סק"ז). [אמנם אם מתפלל במנין הקבוע שלו שבביהכ"נ אי"צ לילך לבית הכנסת גדול] (שעה"צ שם אות י').

דין הקריאה כשאין ציבור

עד. כשאין עשרה לשמוע המגילה, נפסק בשו"ע (תרפ"ט ה) דמי שיודע לקרוא צריך לקרוא לעצמו, דקריאת המגילה הוי כמו תפילה שאין היחיד מוציא את חבירו אלא בעשרה, והביא שם במשנ"ב דעת אחרונים שפסקו כשו"ע (ודלא כמג"א יעוי"ש). ומ"מ כתב הפר"ח דכל זה רק לכתחילה, אבל בדיעבד אם נתכוון לפטור חברו יצאו, אע"פ שהם יודעים לקרוא (משנ"ב שם סקט"ו).

דינים בקריאה

עה. במקומות שאי אפשר לשמוע מה'בעל קורא' את כל הקריאה (מחמת רעש ובלבול שמכים ומשמיעים קול), ראוי לכל אחד שיהא לו מגילה כשרה בידו, ויקרא בלחש מילה במילה עם ה'בעל קורא' (פמ"ג הר"ד במשנ"ב תרפ"ט סקי"ט ותר"צ סכ"ו), [ואם רוב הקריאה נשמעת היטב כמצוי היום ברוב בתי הכנסיות, ורק נחסר מידי פעם שמיעת תיבה אחת או שתיים, יכול לשמוע את כל הקריאה מהבעל קורא (מבלי לקרות עמו מילה במילה), ורק כשמחסיר שמיעת תיבה אחת או שתיים מיד יקרא אותם בעצמו מתוך המגילה הכשרה, וימשיך בקריאה עד היכן שהבעל קורא אוזחו, ובכך יוצא יד"ח לכתחילה, אכן אם כשמחסיר תיבות יקרא אותם מתוך חומש, יוצא רק בדיעבד (משנ"ב תר"צ ס"ק י"ט וס"ק ג"ח)]. עו. מנהג כל ישראל שקודם שמתחיל הברכות פושט הקורא את כל המגילה כאגרת (היינו פושטה כולה וכופלה דף על דף) ^(ע"ה), אבל היחידים השומעים במגילות אין צריכים לפשוט (שו"ע תר"צ י"ז ומשנ"ב סג"ה ג"ו, ו'ערוך השלחן' שם דין כ"ב. מיהו בשעה"צ שם סק"ג הביא מהפמ"ג דכתב דהמנהג שגם יחידים פושטים כאגרת. ובארחות רבינו ח"ג ע' מ"ג כתב שהמנהג הוא דיחידים לא פושטים ^(ע"ה)).

עז. יזהר אדם שהמגילת אסתר לא תשתלשל מעל גבי השלחן או הסטנדר, דאע"פ שאינה נגררת ע"ג הקרקע, מ"מ חשיב הדבר כגנאי לכתבי הקודש (משנ"ב סי' תר"צ סג"ו, ויעוי' עוד משנ"ב סי' מ' ס"ק ג').

עח. י"א דטוב שיעמדו שני אנשים ליד השליח ציבור מימין ומשמאל (כף החיים תרצ"ב סק"א, וב'מועד לכל חי' סי' ל"א אות ק"ד, ויעוי' עוד משנ"ב סי' קמ"א סקט"ז) ולא נוהגים כן (הגר"ש דבליצקי שליט"א).

עט. נוהגים לקרות בניגון איכה את המילים הבאות: "וכלים מכלים שונים" (א' ד'), "והמלך והמן ישבו לשתות" וכו' עד "זעקה גדולה ומרה" (ג' ט"ו - ד' ט"ז), "אבל גדול ליהודים וכו' יצע לרבים" (ד' ג'), "וכאשר אבדתי אבדתי" (ד' ט"ז) (מנהג פרנקפורט, וכן עמא דבר), ויש נוהגים לקרוא ג"כ הפסוק "אשר הגלה מירושלם" וכו' (ב, ו), "כי איככה אוכל וראיתי" וכו' (ספר 'פורים וחדש אדר').

סמל פסח

◊ כתב היערות דבש (ח"א דרוש ג) **"שמעו נא נבוני עם וחכמים ... אל נא תהיה קריאת המגילה בעיניכם כדורש ספר זכרונות וספר קורות אבותינו בכל התלאות אשר מצאם ... וכי בשביל זה היתה אזהרה לקרותה פעמיים ... אמנם רוב מהתועלת אשר נמשך ממנו, מלבד סודות רבות שיש בו ... גם יש ללמוד ממנה דברים רבים למוסר ונהגות אדם אשר יעשה וחי בהם"** עכ"ל.

ברכות המגילה

פ. הקורא את המגילה מבוך לפניה שלש ברכות "על מקרא מגילה", "שעשה ניסים" ו'שהחיינו', ולאחריה נוהגים לברך "הרב את ריבנו וכו'" (שו"ע סי' תרצ"ב סעי' א').

פא. דעת השו"ע דביום אינו חוזר ומברך שהחיינו דהרי כבר בירך בלילה. ודעת הרמ"א דאף ביום מברך שהחיינו, דעיקר מצות קריאתה ביום הוא (שו"ע ורמ"א סי' תרצ"ב סעי' א' ומשנ"ב סק"א - ב').

פב. בברכת 'שהחיינו' בקריאת המגילה דלילה ראוי לכוון אף על עצם היום, מפני תוקפו של נס שהיה בו (וכיון דמזמן לזמן קאתי הוי ככל מועדי ד' שמברכים עליהם שהחיינו) (יעוי' משנ"ב תרצ"ב סק"א וביאה"ל ד"ה ושהחיינו ושעה"צ תרע"ו אות ג' ^(ע"ה)). וי"א דלדעת השו"ע (תרצ"ב א' דמברכים ברכת שהחיינו רק בקריאת המגילה דלילה ולא ביום) יכונוו בברכת שהחיינו דלילה גם על המצוות של משלוח מנות ומתנות לאביונים [וסעודת פורים] אע"פ שאין חיובם בלילה (פמ"ג תרצ"ב א"א סק"א) וכן פרסומי ניסא) וד"ה לעסק התורה שבקריאתה או ששונה הלכות שלה ודאי שאינו אלא ת"ת דרבנן, והמניח ת"ת דאורייתא לעסוק בה שפיר מקרי 'מבטל ת"ת", וסיים ד"המעיינ בט' המצוות לרמב"ם ורמב"ן שורש א' יתברר לו דבר זה בירור גמור". עכ"ד.

					
					
					
					
					

לברך והיינו שיודע לקיים מעשה מצוה שלם של ברהמ"ז דאורייתא, והוא בכלל חיוב חינוך קטן, משא"כ בקריאת המגילה אם אינו יכול לשמוע כל הקריאה בשלמותה אין כאן קטן היודע לקיים מצות קריאת המגילה.

(עה) וב'ערוך השלחן' (תרפ"ו ה) כתב ד"אע"ג דודאי גם מגילה הוי לימוד תורה, מ"מ ההילוך ועד הזמן שיתאספו כל העם ויתחילו לקרות המגילה הוי ביטול תורה" וע"ז אמרינן דמבטלים ת"ת בשביל כך. ובקונטרס דברי מרדכי (לבנו של הגיר יששכר בער זצ"ל מחבר ה'מעשה רב') המופיע בסוף 'מעשה רב' כתב לחדש ד"שני להו בין ת"ת דאורייתא לת"ת דרבנן, דכל עיקרו של מגילה כתיבתה וקריאתה וכל מצות שבה אינה אלא מד"ס וקריאתה נדחית מפני כל מצות שהם דאורייתא כמבואר בשו"ע סי' תרפ"ז (רק להקדים מקרא מגילה קודם משום פרסומי ניסא) וד"ה לעסק התורה שבקריאתה או ששונה הלכות שלה ודאי שאינו אלא ת"ת דרבנן, והמניח ת"ת דאורייתא לעסוק בה שפיר מקרי 'מבטל ת"ת", וסיים ד"המעיינ בט' המצוות לרמב"ם ורמב"ן שורש א' יתברר לו דבר זה בירור גמור". עכ"ד.

(עו) ופשטית המגילה עיקר טעמה מפורש ברמב"ם ובמחבר (תר"צ י"ו) **"כדי להראות את הנס" והיינו מדין פרסומי ניסא, דאם קורא במגילה בלא לפושטה נראה כקריאת התורה, ולכך פושט וכורך כאגרת כדי שיהא ניכר מצותה שהיא כקריאת אגרת.**

(עז) יעוי' בשו"ת תשובות ונהגות ח"ב ס' שנ"ה דכתב דנאה ויאה גם ליחיד להחמיר בזה, ויעוי"ש דביאר דיחידים הנמצאים בציבור (אפילו אם קוראים לעצמם) יש יסוד מעיקר הדין שיצטרכו לגלול ולכרוך כאגרת וכהש"ן. אכן בפמ"ג (א"א סק"ח) ב' דראוי שלא יפשוט כל אחד מגילה כאגרת שלא יהא נראה כאילו כל אחד קורא בפני עצמו (ורק שהמנהג שגם יחידים פושטים).

(עה) ובביאה"ל שם ובשעה"צ שם מצדד למעשה דאף מי שאין לו מגילה כלל (לא ביום ולא בלילה) מ"מ מברך 'שהחיינו' על עיצומו של יום, וכן הביא שם מהמאירי, אלא דמ"מ מסיים בביאה"ל "וצריך עיון למעשה" (ובמשנ"ב תרצ"ב שם הביא הג"ל בשם 'יש אומרים' דראוי לברך זמן על היום מפני תוקפו של נס שהיה בו, ולא כתב 'צ"ע', אכן יתכן דסמך על מש"כ 'ועיין בביאור הלכה").

נוהגים מבני ספרד, [אמנם בביה"ל ד"ה ושהחיינו כתב "דלא נהירא" לו שלדעת המחבר יוצא בברכת שהחיינו דלילה על משלוח מנות וסעודה דיום, (ובפשטות כוונתו דאיך מהני על משלוח מנות וסעודה דיום דאכתי לא מטו זמן חיובייהו) ושאף במג"א לא משמע כן ^(ע"ט)].

פג. טוב לכוון בברכות המגילה ביום, הן ב"אקב"ו על מקרא מגילה", והן ב'שהחיינו', על משלוח מנות ומתנות לאביונים וסעודת פורים (של"ה הק' פרק נר מצוה אות ו') ^(ט). ובמג"א (תרצ"ב סק"א) הביא זה רק לענין ברכת 'שהחיינו' שיכוון בה גם על משלוח מנות וסעודת פורים [ומתנות לאביונים ^(אט)]. ויודיעו זאת להש"ץ המברך, דבעינן כוונת שומע ומשמיע (פרמ"ג תרצ"ב א"א סק"א והו"ד במשנ"ב סק"א ^(אט)), ומי שלא כיוון ב'שהחיינו' דלילה על עצם היום, יכוון כן ב'שהחיינו' דיום (יעוי' לעיל דין פ"ב).

פד. הקורא את המגילה בין בציבור ובין ביחיד, מברך הברכות בעמידה. ואף השומעים את הברכה צריכים ג"כ לעמוד (כיון שיוצאין ע"י שמיעה, משום דשומע כעונה) (משנ"ב תר"צ סק"א ושעה"צ אות א', וכף החיים סק"ב ^(אט)). ובשעת הקריאה, אם קורא בציבור צריך ה'בעל קורא' לעמוד מפני כבוד הציבור (ולענין סמיכה, יעוי' הערה ^(טד)) (אכן לקהל מותר לישב לכתחילה). ואם קורא שלא בציבור, אף ל'בעל קורא' מותר לישב לכתחילה (שו"ע תר"צ - א', וכף החיים שם סק"א).

פה. לפני קריאת המגילה כלילה ובוים יכוון לקיים ולצאת יד"ח מצות קריאת המגילה (שו"ע סי' ס' סעי' ד' ומשנ"ב שם סק"י ומשנ"ב תרפ"ה סקט"ו ושעה"צ תר"צ אות מ"א ^(פה) ^(טו)). [כלילה חיוב קריאתה מדרבנן, ובוים חיוב קריאתה מדברי קבלה (שהם כדברי תורה) ^(טז)].

◊ **טוב לכוון לקיים ג"כ מצות עשה לשמוע להברי חז"ל** [שנאמר ע"פ התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה (דברים ז' י"א), ונאמר (שם ל"ב ז') "שאל אביך ויגדך וקניך ויאמרו לך"] **ומצות לא תעשה שלא להמרות פי חז"ל** [שנאמר "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל"] (שבת כג. - סידור 'אור השנים' ע' ג' וע' תרי"ז, ויסוד ושורש העבודה).

◊ **"חייב אדם להתכוון במידת החסד ושיזכור חסדי ד' תמיד כענין שנאמר (וישעה סי"ג) "חסדי ד' אזכיר תהלות ד'" וגו'** (כד הקמה לרבינו בחיי ערך פורים). ובחרדים (פ"ט כ"ג) כתב **"מעלת זכרון חסדיו יתברך והתכוון בהם – מצוה רביעית** שנאמר "זוכרת את כל הדרך אשר הוליךך ד' אלוקיך זה ארבעים שנה במדבר ואכלת את חמץ, שמלתך לא בלתה" וגו' וזוה נלמד מקל' והומר אם נצטווינו לזכור לדורות החסדים שעשה עם אבותינו כל שכן **שכל אחד מוישראל חייב לזכור החסדים שעושה עמנו תמיד לכלל ישראל שמציל אותנו משיני אריות... העומדים תמיד עלינו לכלותינו, ולזה אנו אומרים בכל יום "מזמור לולי ד' שהיה לנו", וכן חייב כל אחד מישראל לזכור החסדים שנמלו ד' יתברך מעת שיצרו כבטן אמו, ואז יכנע לפניו ויבוש וישוב בתשובה שלמה עכ"ל**. וכעו"ז ברבינו יונה (שע"ת ג' י"ז), ועל כן טוב לפני קריאת המגילה לכוון לקיים מצות וזרון חסדי ד' (גליין יד ב"יד פורים).

◊ **טוב לכוון ג"כ לפני הקריאה, לקיים התקנה דשואלין ודורשין בהלכות פורים ביום הפורים** שיוצאין יד"ח בזה בעצם קריאת המגילה כמבואר במשנ"ב תרפ"ח סקט"ז – וזוה גופא מצד עצמו ג"כ מקיים מצות עשה לשמוע לדברי חז"ל ומצות ל"ת שלא להמרות פי חז"ל הנ"ל].

פו. צריך לכוון לצאת יד"ח מהש"ץ הן בברכות לפניה ולאחריה והן בקריאה עצמה מדין שומע כעונה, ואף הקורא יכוון להוציא השומעים יד"ח בקריאה ובברכותיה שלפניה ולאחריה. [וכוונה להוציא ולצאת יד"ח המגילה הוי לעיכובא אפי' בדיעבד (שו"ע תר"צ סעי' י"ד ומשנ"ב סקמ"ח)]. וטוב שהקורא יאמר בפירוש "הריני מכוון בברכות אלו שאני מברך עתה, ובקריאת מגילה זאת שאני קורא עתה, להוציא את כל השומעים" (כף החיים סי' תר"צ סקפ"ג).
פז. כוונות אלו צריכים לכוון (השומע והקורא) קודם התחלת הקריאה, ומעתה אי"צ לכוון בקריאה עצמה (משנ"ב שם ושעה"צ סקל"ט).

◊ "קודם שיתחיל לברך ברכת המגילה יאמר יהי רצון מלפניך רבון כל העולמים, שיהא חשוב לפניך קריאת מגילה שאקרא או שאשמע כאלו כוונתי בכל צרופי שמות הקדושים היוצאים מראשי תבות ומסופי תבות, וכאלו כוונתי בכל הכוונות שכוונו בה אנשי כנסת הגדולה, והמעייין בכתבי האר"י ז"ל יראה נפלאות משמות הקדושים הנרמזים במגילה בראשי תבות ובסופי תבות" (יסוד ושורש העבודה, שער י"ב פרק ד').

מדיני הברכות

פח. מלבד מה שמצוה לענות 'אמן' על כל ברכה ששומע, עוד יותר יש חיוב לענות 'אמן' על ברכה שמתכוין לצאת בה, כדי להורות בפועל שמסכים לברכת המברך. אכן בדיעבד אפי' אם לא ענה אמן כיון שהתכוין לצאת והמברך כיוון להוציאו יצא (שו"ע רי"ג ס"ב ומשנ"ב סקי"ז).
פט. אין לענות 'ברוך הוא וברוך שמו' על ברכות אלו, דשומע כעונה והוי הפסק בברכה, ומ"מ בדיעבד אין להחמיר בזה (משנ"ב קכ"ד סקכ"א).

(עט) ובספר זה השולחן (ח"ב תרצ"ב א') כתב דמי שנוהג שלא לברך שהחיינו ביום על המגילה ורוצה לקיים דעת השל"ה (יעוי' להלן בסמוך) ואין לו ממני לשמוע, יהדר אחרי פרי או מלבוש חדש ויכוון לפטור בזה גם את מצוות היום כמשלוח מנות סעודת פורים, וילבש הבגד קודם קריאת המגילה (ויכוון בשהחיינו גם על קריאת המגילה) ויברך את השהחיינו קודם שאר הברכות דלדידיה יש לחוש להפסק בין ברכות הקריאה לקריאה עצמה.
(פ) ומבואר דס"ל דברכת "אקב"ו על מקרא מגילה" היא "ברכת המצוות" אף על שאר מצוות היום. וצ"ע.
כברכת המצוות אף על שאר מצוות היום.

(פא) פמ"ג (א"א תרצ"ב סק"א), **חיי אדם** (כלל קנ"ה כ"ז) ו**קיצוש"ע** (קמ"א, י"ב).

(פב) ומבואר בפרמ"ג הנ"ל דבכדי דיחא מהני כוונת הקהל ב'שהחיינו' אף על מצוות משלוח מנות וכו', בעינן שאף הש"ץ יכוון כן בברכת השהחיינו ומדין דבעינן כוונת שומע ומשמיע, – דובר זה צ"ע דלאחר שהקורא מכוון 'להוציא' יד"ח את השומע בברכתו, והשומע מכוון לצאת, ושומע כעונה, אמאי לא יוכל השומע לכוון לפטור בהאי ברכה כל מה שירצה מבלי שידע הקורא מה מתכוון לפטור (ויעוי' 'הר צבי' ח"א אורח סי' י"ח שעמוד בזה, ובספרו 'מקראי קדש' סי' ג' יעו"ש). ועכ"פ לפי"ד אם ירצה אחד מהקהל לפטור בברכת שהחיינו אף בגד חדש שלושב בשעת הקריאה, יצטרך להודיע על כך לש"ץ המברך, ויל"ע. ויעוי' עוד משנ"ב סי' ס' סקי"ד מהפרמ"ג.

(פג) אמנם יעוי' שם בכף החיים, דהביא דיש שנהגו שהקהל אינו עומד אפי' בשעת הברכות.

(פד) לענין סמיכה (היינו לסמוך עד שאם ינטל אותו דבר, יפול הסומך). כתב הביאה"ל (תרצ" א', ד"ה אבל) דבשעת הדחק יש לסמוך על דעת ה'מטה יהודה' דמצדד דסמיכה מותרת. – ויל"ע דבמשנ"ב שם (סק"ב) כתב "ועיין ביאה"ל שצידדנו דעמידה ע"י סמיכה שרי לענין מגילה", ולא הזכיר כלל דההיתר הוא רק "בשעת הדחק". ויש לצרף לזה מש"כ הברכי יוסף (ח"מ סי' י"ז סוף אות ג') בשם שו"ת הריב"ש (סי' רס"ו) דבדבר שהחיוב לעמוד בו הוי מדרבנן ככה"ג סמיכה ע"י דבר אחר (גם במקרה שאם ינטל הדבר יפול הסומך). חשיבא כעמידה, והו"ד בקיצור בשעה"צ תקפ"ה (אות ב') לענין לתקוע מעומד, ושם כתב השעה"צ ד"במקום הדחק נראה דנוכל לסמוך ע"ז". וכ"ד ה'בית מאיר' הובא בביאור הלכה תכ"ב (ר"ה מעומד), דבדרבנן לא מחמירינן אסמיכה.

וסמיכה מועטת שאם ינטל אותו דבר לא יפול הסומך, קיל טפי, כדיעוי' ביאה"ל תכ"ב (ז', סו"ה מעומד) דהתיר לכתחילה סמיכה זו בקריאת ההלל (וכן משמע מהמשנ"ב סי' תר"ז סקי' לענין דין עמידה בידיו, ובסי' תקפ"ה ס"ק ב' לענין דין עמידה לתוקע בשופר בר"ה, דכתב שם המשנ"ב לאסור רק סמיכה גמורה, באופן שאם ינטל אותו דבר יפול הסומך, ומשמע דסמיכה מועטת כהנ"ל מותר לכתחילה). וכמו"כ לענין דין עמידה בשמו"ע כתב המשנ"ב (סי' צ"ד ס"ק ב"ב) דאם הטעם להצריך עמידה בשמו"ע הוא משום ד"תפילה צריכה עמידה" (ולא משום אימה). א"כ סמיכה קצת שסומך במקצת שאם ינטל אותו דבר לא יפול שרי, וה"ה הכא בקורא את המגילה בציבור, פשיטא דמותר לו לכתחילה לסמוך סמיכה מועטת, שאם ינטל אותו דבר לא יפול.

(פה) ויעוי' עוד משנ"ב תפ"ט סקי"ז ושעה"צ שם אות כ"ו וביאה"ל שם ד"ה שאם – דג"כ מבואר דהכרעת המשנ"ב דגם במצוות דרבנן צריך כוונה.

(פו) יש לציין דבשו"ת הדרב"ז (ה' קנ"ה) כתב ז"ל "ואפי' לדעת האומרים מצוות אי"צ כוונה, מודו במקרא מגילה שצריכה כוונה, ואע"פ שכתב בעל מגיד משנה (הל' מגילה ב' ה') הן זז"ל "ואולי במגילה (והכל מודים דבעינן כוונה לצאתו" על כן אני אומר "ודאי". והטעם, דבעינן פרסומי ניסא, ואם לא יכוון ליבו אלא בקורא אגרת בעלמא מאי פרסומי ניסא איבא. ותו דכל דבר שאין לאומרו על פה בעי כוונה, שאם קורא בלא כוונה ואין מבין מה שמוציא בשפתיו הוי כקורא ע"פ ולא יצא. ותו דמקרא מגילה הוי דרבנן והחמירו בה יותר ממצות תורה להצריכה כוונה דלא ליתו לזלזולי ביה". עכ"ל. וכ"כ בטורי אבן (מגילה יז.) ד"במגילה אפי' למ"ד מצוות אי"צ כוונה, במגילה מודה דצריך כוונה".

(פז) יעוי' שו"ע תרצ"ו ז' ושערי תשובה תרפ"ז א' ושעה"צ תר"צ אות מ"א, תרצ"ב אות כ"ז.

◊ **"ומה מאוד צריך האדם לשמרה בשעה שעושה איזה מצוה ממצוות השם יתברך ומברך שמו עליה, ובודאי יקיים השם יתברך מה שאמר בתורתו, בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך, א"כ הוא עומד ממש נגד ד' ועושה רצונו, וכמה שמח האדם כשזוכה להיות מן הנבחרים לעמוד לפני מלך למלא את רצונו, והמלך קבל עבודתו והפיק רצון ממנו, ועל אחת כמה וכמה בענין זה, כשיתבונן אז לפני מי הוא עומד, לפני אלוקי השמים והארץ, אדון כל צבקות מעלה ומטה, ובדרך כלל מתי שאדם מעלה על לב שבעולם הזה יש לו פטרון כזה ושבו תלוי כל אשרו והצלחתו בזה ובכא)**
צריך לשמרה בו, וזהו שכתוב **כִּי בּוֹ יִשְׁמַח לִבְנוֹ וְגוֹ'**" (חומת הדת להפזן חיים יע"א פ"ז בהג"ה).

דיבור ושהייה בין ברכה לקריאה ובשעת הקריאה

צ. אין לדבר מתחילת הברכות שלפני קריאת המגילה עד אחר הברכה שאחר הקריאה (שו"ע תרצ"ב ב' ומשנ"ב סק"ט).

צא. אם הקורא או השומע דיבר בין הברכה לתחילת הקריאה הפסיד הברכה (משנ"ב תרצ"ב סק"ט), (ואם דיבר לאחר גמר הקריאה לפני תחילת ברכת הרב את ריבנו, לדעת בעל העיטור יכול לברך, דס"ל דברכת הרב וכו' אינה שייכא כ"כ למגילה אלא היא הודאה בפנ"ע. אמנם לדעת הטור יל"ע [שעה"צ שם י"ב]).

צב. אם עבר השומע ודיבר באמצע הקריאה, לא יצא יד"ח אפי' אם חיסר לשמוע מילה אחת, וצריך לחזור ולקרות מאותו פסוק ואילך (יעו"י שו"ע תרצ"ב ב' ומשנ"ב סק"ט ומשנ"ב תר"צ סקי"ט וסקנ"א).

צג. בכל המגילה לכתחילה לא יפסיק ה'בעל קורא' אפילו בין פסוק לפסוק אלא כדי נשימה (מפני שצריך לקרותה כאגרת) (משנ"ב תר"צ סקנ"ב - ע"פ 'ערוך השלחן' שם דין כ"א) ובודאי אסור לכתחילה לשהות הרבה באמצע הקריאה (שעה"צ שם אות י"ח) ^(ה8). ואם שהה מחמת אונס (כגון שהוצרך לנקביו וכדו') שיעור שהייה 'כדי לגמור את כולה' חוזר וקורא המגילה מתחילתה ולא מברך שנית (משנ"ב תר"צ ס"ק י"ח וס' ס"ה סק"ב) (ואם כבה האור יעו"י הערה ^(ט8)).

לא שמע הברכות או חלקן

צד. אם הגיע לבית הכנסת אחר שהבעל קורא התחיל כבר הברכות, או שהחסיר לשמוע תיבות מהברכות, יברך בעצמו, ויזהר לסיים הברכות לפני שהבעל קורא מתחיל הקריאה. ^(צ)

צה. הנכנס לבית הכנסת ומצא שכבר התחיל החזן את הברכות ועדין לא התחיל לקרות, ויודע הוא שלא יוכל להספיק לברך לפני תחילת קריאת החזן, אם יש לפניו מגילה כשרה ויודע לקרות בעצמו, יברך הברכות ויקרא לעצמו מהר עד מקום שהבעל קורא אוחז. ואם אין לפניו מגילה כשרה וכמו"כ יודע שלא יספיק לברך בין הפרקים ^(צא) ^(צב) [ועומדות בפניו ב' אפשרויות: לברך בעצמו את ברכות המגילה ולהתחיל מיד לקרות בחומש עד ששיג את החזן (באופן שרוב המגילה יספיק לשמוע מהחזן) ובכה"ג יצא יד"ח רק בדיעבד (יעו"י משנ"ב תר"צ סקי"ט) או לא לברך את הברכות כלל, ומיד לכוון לצאת יד"ח הקריאה מהחזן, וירויה לקיים מצות קריאת המגילה לכתחילה אך יפסיד את הברכות שאינם מעכבות בדיעבד (שו"ע תרצ"ב א')], יברך הברכות בעצמו ויתחיל הקריאה מהחומש עד שיגיע למקום שהחזן קורא (הגרב"צ פלמן זצ"ל 'שלמי תודה' כ"ב ג', ויעו"י הערה ^(צא)).

מדיני הקריאה

◊ **המעייין בכתבי האריז"ל סוד קריאת המגילה ושרשה בעולמות העליונים הקדושים יאחוזו אותו יראה ופחד גדול לקרותה בכוונה עצומה** (יבסו"ה"ע).

◊ **"קריאתה זו הלילא' (מגילה י"ד) והיינו שקריאת המגילה היא הודאה במקום הודאת ההלל, ולפיכך בכל נס ונס שהוא שומע או קורא במגילה יחשוב במחשבתו גבורות ד' בזה, ויתן הודאה עצומה במחשבתו ע"ז להבורא ית"ש אשר הציל אותנו מכף כל אויבינו, השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלינו, המדריכנו על במות אויבינו וירם קרנינו על כל שונאינו** (שאם הלילה אינו נתן במחשבתו שום הודאה ושבח ליוצרינו ובוראינו על הניסים האמורים, כמה יחשב קריאה זו כקריאת ההלל שתקנו אנשי כהנא שקריאתה זו חילולא") (יבסו"ה"ע).

◊ **"עיקר הקריאה היא לידע מגודל הנס, ובודאי הכוונה מזה, שבידיעתו מגודל הנס יתן הודאה ושבח ליוצרנו ובוראנו ברוך הוא וברוך שמו, כי מה יתרון לאדם הישראלי מעם קדוש בידיעתו מן הנס הגדול שנעשה עמנו בלתי ההודאה עליה, הלא כל הגויים עובדי עבודה זרה המה גם כן יודעים מספריהם מהנס של המן ואחשוורוש"** (יסוד ושורש העבודה שער י"ב פרק ד' ^(צא)).

(פח) **אכן ב'ערוך השלחן'** (שם) כתב **"ובין סימן לסימן ינוח איזה רגעים"** (ונראה שכונתו בין פרשה לפרשה, שהרי הפרקים של המגילה מקורם מהגויים – הערת הגר"פ שוב שליט"א, 'תורת המועדים' שעל שונה הלכות ע' שפ"ט).

(פט) **במשנ"ב תר"צ (ס"ק י"ח)** הביא לדמות דין שהייה מחמת אונס בקריאת המגילה לדין שהייה מחמת אונס בקריאת שמע, ובסימן ס"ה (ס"ק ב') גבי אונס בקריאת שמע, הביא דהמג"א מסיק דאונס דחשיב הפסק הוא דוקא אם האונס הוא מחמת שהאיש אינו ראוי כגון שהוצרך לנקביו או שהמקום אינו ראוי כגון שמצא שם צואה או מי רגלים והוצרך לשהות עד שיוציאום, אבל אונס אחר כגון מחמת לסטים וכה"ג הוי כמו ששתק ברצון דלא חשיב הפסק לדעה זו, עב"ד המשנ"ב. ובגוונא דכבה האור באמצע קריאת המגילה בשיעור שיכול לגמור את כולה, בפשטות דמיא לאונס דלסטים. – אכן דעת הגר"ש דבליצקי שליט"א דכשכבה האור באמצע קריאת המגילה מעתה הוי "מקום" שאינו ראוי לקריאת המגילה ושפיר הוי אונס "מחמת המקום", ולא דמי לגוונא דלסטים דהמקום מצד עצמו ראוי לקריאת המגילה. וכ"ה בנטעי גבריאל (ע' ר"ס).

(צ) **נטעי גבריאל עמ' רמ"א ע"פ רמ"א תרצ"ב א'.**

(צא) **דאם יש לו פנאי, יאמר שם הברכות (יעו"י משנ"ב תרצ"ב סק"ו). ועב"פ 'על מקרא מגילה' (נטעי גבריאל ע' רמ"א ע"פ שו"ע תרצ"ב).**

(צב) **בשעה"צ תרצ"ב סק"א הביא ב' דעות מהו 'בין הפרקים', לדעה א' 'בין הפרקים' נקרא לפני 'איש יהודי' ולפני 'בלילה ההוא', ולדעה ב' 'בין הפרקים' היינו בין הפרשיות (ע"פ 'שונה הלכות' שם).**

(צג) **והוכיח כן מפ"ק דתרומות מ"ו דערום לא יתרום לפי שאינו יכול לברך, ומבואר דאין לעשות המצוה בלא ברכה ואף איכא בזה איסורא. אמנם בנטעי גבריאל (ל"ט י"ד) כתב דיתחיל לשמוע הקריאה מהחזן ולא יברך שהברכות אינם מעכבים בדיעבד (ויחכן דכוונתו דמאחר שהש"ץ כבר בירך, מעתה הוי "מצב" של דיעבד, שע"ז פסק השו"ע דאין מעכבות).**

(צד) **ושם כתב: "ואציגה נא לפניך אחד מן המקומות במגילה, וממנו תקיש אל השאר, כגון פסוק: "ויאמר המלך להמן מהר קח את הלבוש ואת הסוס וגו', ועשה כן למרדכי וגו' הנה אחי ורעי אהובי נפשי, נס הנפלא הזה הוא אחד מגבורותיו ונפלאותיו ית"ש, כי ברע קט חידש הבורא ית"ש הנס הנפלא הזה היוצא חוץ לגדר הטבע, כי הרשע בגובה אפו לפני אותו הרגע אמר בלבו: בל אמעט מלדבר בנתינת היקר וגדולה, כי למי יחפרץ המלך לעשות יקר יותר ממני, כי יחילו דרכיו בכל עת, מרום עלא שיאו, ובשצף קצף כרגע באפו נפל משמים לתחתיות ארץ שלא בהדרגה כשאמר לו המלך: "מהר קח את הלבוש וגו', ועשה כן למרדכי היהודי וגו'". והנה כשאדם שומע או קורא פסוק זה בלא כוונה, ואין בעל הנס מכיר בניסו לחשוב במחשבתו: גבורות ה' בזה, גם אינו נתן במחשבתו שום הודאה ושבח ליוצרנו ובוראנו פטרון שלנו ית"ש, שעל ידי הנס הפלא הזה ועל ידי הניסים שמסדר הפסוק עד "ויתלו את המן על העץ אשר הבין למרדכי", הציל אותנו ממוות לחיים והרים קרנו על שונאנו הצר הצורר הזה – איך יוצא בזה ידי חובת הקריאה או השמיעה? כי במה נחשב הוא קריאה כזו כקריאת הלל שתקנו אנשי כנסת הגדולה לנו עם קדוש – קריאתה במקום הלולא, אוי לאותה בושה ואוי לאותה כלימה! ומזה יקיש האדם אל השאר, כי בודאי בלתי הודאה כלל במחשבתו לחשוב מחשבות: גבורות ה' המה! ולתן הודאה על זה במחשבתו, אין אדם יוצא ידי חובתו כלל בקריאת המגילה".**

"בפסוק 'להביא את ושותי המלכה לפני המלך' וגו', יתן הודאה במחשבתו להבורא יתברך שמו על שני דברים הבאים כאחד, האחד: שזה היה אתחלתא דגאולה והצלה מגזירת המן שהיה אחר כך, שעל ידי הריגת הרשעה הזאת נכנסה אסתר למלכה תחתיה להצלת עם קדוש, וזה היה בגזירת הבורא ברוך הוא וברוך שמו. והשני: על מפלת רשעה זו, וראוי לאדם ליתן הודאה להבורא ית"ש נוקם של נקמת עמו הקדוש".

⚭ **אָחִי** ורעי ידידי השם ואהובי נפשי, כל איש אשר נתן לו ח' לב לדעת פרוש המלות של המגילה, בכל נס ונס שהוא שומע או קורא במגילה, יחשוב במחשבתו: גבורות ה' בזה, ויתן הודאה בשמחה עצומה במחשבתו על זה להבורא יתברך שמו אשר הציל אותנו מכף כל אויבינו, השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלנו, המדריכנו על במות אויבינו וירם קרננו על כל שונאינו" (יסוד ושורש העבודה, שער י"ב פרק ד').

⚭ **"לכן מתלהב האדם בקריאת המגילה ובשמעו יבין את עצמו לקבל עליו מאותו יום עול תורה ומצוות ויתחדש כנשר נעוריו, וישמח בעול קבלת תורה... ויכוון שבכל דיבור שיוציא מקריאת מגילה נברא הארה וכל דיבור שיוציא נברא מלאך אחד, מה מאוד יתלהב האדם כשיעלה במחשבתו שמכל דיבור ודיבור שמה הבורא בו ונברא מלאך... כי כן הוא בדברי קדושה, וד' יתברך שמה בקריאת מגילה של בני ישראל ונודככו כל העולמות... ובכל דיבור ודיבור עושין נחת רוח לבורא ויוצר ועושה הכל ומקויים מוֹשֶׁה יִשְׁמַח ד' במעשיו" בן חכם ישמח אב" (קדושת לוי, ח"ב סוף קדושה ראשונה ע' שמי"ב).**

⚭ **"...עיקר תכלית הנס בפורים ובחנוכה היה קבלת התורה שבכתב ושבע"פ... ולכן ראוי כי כל ניסים ונפלאות אשר השם עושה, הוא לעורר אותנו לתורתו ועבודתו ויראתו, ולמען נדע כי הוא המשגיח בנו בכל אופן ולא זו מחיבתנו, וזו היא תכלית השמחה שיש לנו לשמוח בפורים" (יערות דבש ח"א דרוש ג').**

⚭ **"בפסוק 'לקיים עליהם להיות עושים וכו' ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים' יקבל עליו במחשבתו מצות עשה זו של קבלה לקיימו מחר. ובקריאה של מחר יקבל עליו לקיימם ביום הזה. ובפסוקים 'וקיבל היהודים את אשר החלו לעשות וגו' וקיבלו היהודים עליהם ועל זרעם" וכו' ראוי לאדם לקבל במחשבתו ג"כ כל מצוות השייכים ביום הזה עם קריאת המגילה עליו ועל זרעו" (יפושע"ע).**

צו. אם אין מי שיודע לקרוא בטעמים, מותר לקרוא המגילה ללא טעמים (משנ"ב תרצ"א סקכ"ה).

צז. אם קרא רוב המגילה בע"פ או מחומש לא יצא יד"ח (משנ"ב תר"צ ס"ק ו' ז').

צח. נוהגים לקרוא את הפסוק 'אשר נתן המלך למרדכי' ב' פעמים, בפעם הראשונה 'להרוג' בלא ו', ובפעם השניה 'ולהרוג'. וכן הפסוק 'נקהלו היהודים' פעם ראשונה 'בפניהם', ובפעם השניה 'לפניהם' (גהות חת"ס בסוף השו"ע סי' תר"צ סעי' ט"ו שכן היה מנהג החת"ס, וכ"ה ב'תולדות רי"ז מסאלנט' ע' מ"ו בשם הגר"ח מוואלאז'ין זיע"א). (ויעוי' לעיל גבי קריאת פרשת זכור אם יחזור כל הפסוק או רק כמה מילים, וה"ה הכא).

צט. כשיאמר 'בלילה ההוא נדדה' יגביה הקול, כי שם מתחיל הנס (משנ"ב תר"צ סקנ"ב).

ק. כשיאמר הקורא 'האגרת הזאת' ינענע המגילה (מג"א תר"צ סקי"ז והובא במשנ"ב סקנ"ב).

קא. לכתחילה צריך להתחיל לומר ב'נשימה אחת' מתיבות 'חמש מאות איש ואת פרשנדתא' וכו' עד תיבת 'עשרת', להודיע שכולם נהרגו ונתלו כאחד (ועשרת בני המן היו שרי חמישים על אותן חמש מאות איש). ומי שיש לו נשימה קצרה, ואם יתחיל מ'חמש מאות איש' לא יוכל לומר כל עשרת בני המן בנשימה אחת, יתחיל מ'ואת פרשנדתא' בנשימה אחת [שזהו דינא דגמרא, אבל 'חמש מאות איש' הוי מנהג בעלמא], ומ"מ בדיעבד אם הפסיק בנשימה ביניהם (ואפי' שהה כדי לגמור כולה), יצא. ובחיי אדם (קנ"ה כ"ב) כתב דמה שנהגו שכל הקהל אומר ג"כ עשרת בני המן אינו מנהג, אלא הקורא יאמרם לבד והשאר ישמעו כמו כל המגילה (שו"ע ורמ"א תר"צ ט"ו ומשנ"ב שם) ויעוי' הערה ^(צ"ה).

קב. נוהגים לקרוא בקול רם הפסוקים 'איש יהודי' ומרדכי יצא' 'ליהודים' 'כי מרדכי' (שהם עיקר התחלת הנס וסופו), כדי לחנך הקטנים במצות פרסומי ניסא לעוררם שלא יישנו ויתנו לבם על הקריאה, ועוד טעם: משום שמחה (רמ"א תר"צ י"ז, ומשנ"ב סקנ"ח, ומשנ"ב תרפ"ט סקט"ז).

קג. י"א דהפסוקים שנהגו לאומרם כל הקהל בקול, אם אינו קוראם ממגילה כשירה, לכתחילה יכוון בקריאתם בפירוש שלא לצאת, אלא במה ששומעם לאחר מכן מפי הבעל קורא ^(צ"ג) (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' ש"ל).

קרא המגילה ולא השמיע לאזנו, קריאה מתוך הכתב ושיחתוך האותיות

קד. לדעת השו"ע (תרפ"ט ב') אם קרא המגילה בפיו ולא השמיע לאזניו לא יצא אפילו בדיעבד [דמשום פרסומי ניסא החמירו בו דהשמיעה לאזנו היא לעיכובא (משנ"ב שם סק"ה)] ועל כן כשלא שמע כמה מילים מה'בעל קורא' ומשלימם בעצמו צריך להזהר מאוד שישמיע לאזנו מילים אלו ('יעוי' שעה"צ שם אות ז'), אכן הכרעת המשנ"ב וביאה"ל (שם ד"ה חרש) דגם אם לא השמיע לאזנו, יצא יד"ח, ומ"מ לכתחילה צריך להזהר להשמיע לאזניו ('הלכות חג בחג').

קה. לכתחילה צריך הקורא לקרוא כל תיבה מתוך הכתב, וכן צריך להזהר לקרוא כל "ואת" של בני המן מאותה שורה ולא משורה אחרת (כף החיים תר"צ סקצ"ז).

"ומפסוק בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך' עד 'ויכתב בספר דברי הימים לפני המלך', יתן האדם הודאה במחשבתו בשמחה עצומה מאוד להבורא ית"ש, שהקדים רפואה למכה שאחריו, בנודע שעיקר ההצלה בא ממעשה זה".

"ומפסוק 'אחר הדברים האלה גדל המלך' וגו', ראוי לאדם להכניס שמחה עצומה בלבו על התגדלות זה של המן, שהיה בגזרתו ובהשגחתו של הבורא יתברך שמו, בכדי שיהיה הנס העתידי יותר גדול ומפורסם בכל העולם, שעל ידי גדלותו ורוממותו מקודם של הצר הצורך ימ"ש נתפרסם אח"כ הנס הגדול והנפלא של יוצרנו ובוראנו מלך ישראל וגואלו ית"ש ויתעלה בכל העולם, ועל ידי זה נתגדל ונתקדש שמו הגדול ברוך הוא בכל הגוים ובכל הארצות".

"ומפסוק זה עד פסוק 'ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות', ראוי לאדם להכניס צער ואנינות גדול בלבו על הצער והאנינות אשר קראם בימים ההם לעם קדוש הישראלי בכל המדינות, והיה אז חייהם תלויים מנגד, ופחדו יומם ולילה. וראוי לאדם להצטער על זה מאוד על עם קדוש בניו של מקום ברוך הוא וברוך שמו, שהיו שרויים אז בצער ובפחד גדול כזה, וגם על 'צער השכינה הקדושה'".

"ומפסוק 'בלילה ההוא נדרה שנת המלך' ולהלן, יתן האדם הודאה עצומה מאד במחשבתו להבורא ית"ש על הנס הנפלא ההוא, כמו שמפרש רש"י: נס היה. וביחוד על הדרש שדרשו רבותינו ז"ל בגמרא הקדושה (מגילה ט"ו) שנדר כביכול שנת מלכו של עולם, יתן האדם הודאה עצומה במחשבתו למלכו של עולם על שלא עזב חסדו ורחמנותו מעמו, חלקו ונחלתו לא יעזוב מלעמוד בצרתם. וביחוד בפסוקים המדברים מענין גודל מפלת המן הצר הצורך, כגון בפסוק: 'ויאמר המלך להמן מהר קח את הלבוש' וגו', וכל הפסוקים להלן, וכגון 'זהמן נופל על המטה אשר אסתר עליה' דרשו ר"ל (שם ט"ו). שהמלאך דחפו. וביחוד בפסוק 'ויאמר המלך תלהו עליו. ויתלו את המן על העץ' וגו', יתן האדם הודאה עצומה במחשבתו ויחשוב: גבורות ה'! בשמחה עצומה מאד על גודל הנסים האלו שיצאו חוץ מגדר הטבע".

"ומפסוק 'ויסר המלך את טבעתו וגו' ויתנה למרדכי' עד פסוק: 'ושאר היהודים וגו', ובביזה לא שלחו את ידם', יתן האדם הודאה עצומה לבוראנו ית"ש ויתעלה, הנוקם את נקמתו והרב את ריבנו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו, השם נפשנו בחיים, ברוך הוא וברוך שמו לעד ולעולמי עד" (יסוד ושורש העבודה שער י"ב פרק ה').

(צא) ובטעם שנהגו כל הקהל לומר ג"כ עשרת בני המן כתב ה'צפנת פענח' (בהשמטה להלכות גירושין ב' ט"ז שנדפסה בסוף 'צפנת פענח' הפלאה ח"ג ב' דף נ"ו). דמבואר במגילה (טו) דצריך לאומרן ב'נשימה אחת', ובזה לא שייך לצאת ע"י אחר (ולכאר דבריו כדעת הבית הלוי עדי"ח סוף חומש בראשית גבי ברכת כהנים דלא מהני שכוון א' יוציא חברו בשומע כעונה' משום דבעינן 'קול רם' כאדם האומר לחברו ובה לא שייך שומע כענה. ודלא כדעת החור"א (א"ח כ"ט ס"ג) דס"ל דהשומע כעונה אף גבי כל פעולותיו של המוציא. ולדעתו מסתבר דהבעל קורא מוציא הקהל אף בדין נשימה אחת), – והגר"ש דבליצקי שליט"א ביאר דשפיר יש לקהל לומר זה, דמותך שהש"ץ צריך לומר הכל בנשימה אחת וקורא תיבות אלו במהירות רבה על כן פעמים שלא שומעים אותו כראוי ועל כך מהני קריאת הקהל קודם לכן (וזה השלחן ח"א סי' תר"צ).

(צו) דאם אינו מכוון כן, י"ל שיוציא יד"ח במה שקרא מותוך חומש דהוי כקריאה בע"פ, ונמצא שיוציא יד"ח רק בדיעבד ('יעוי' רמ"א תר"צ ד, ומשנ"ב ס"ק ט"ו, ט"ז יט) ותו לא מהני מה ששומע שנית מפי הבעל קורא דכבר יצא יד"ח בדיעבד (וכבר הגר"ח זצ"ל בב' אתרוגים, האחד כשר ודאי ולא מהודר, והשני מהודר אבל ספק כשר, דכתב דיטול קודם המהודר, דאם יטול הכשר תחילה, כבר יצא יד"ח בדיעבד ותו לא מהני שוב ליטול המהודר – יעוי' בית הלוי ח"ב סי' מ"ו).

קוּ. בקריאת המגילה צריך לשמוע חיתוך האותיות (לקט יושר ע' 155), ועל כן יש להזהר לילך לבית הכנסת שידוע שהבעל קורא מקפיד להוציא המילים בחיתוך האותיות.

הסיח דעתו באמצע הקריאה

קז. השומע קריאת המגילה יזהר להתרכז בשמיעת המגילה, ויתן לבו לדברים הנאמרים בה. - ואם בעת הקריאה פנה לבו לדברים אחרים והסיח דעתו לגמרי מהקריאה, י"א דלא יצא ידי חובה ^(צז), אכן אם לא פנה לבו לגמרי באופן שאם ישאלוהו מה אמר הבעל קורא יוכל לומר מה שקרא, יצא יד"ח (שו"ת שבט הקהתי ח"ג סי' רי"ג) ויעו'י הערה ^(צח).

קח. י"א שאם מניח אצבעו על החומש לאורך כל הקריאה ודאי יוצא יד"ח (אף אם חושב שהסיח דעתו לגמרי בחלק מהקריאה) שהרי ממה שידע ליתן אצבעו היכן שאוחזים על כרחך ששמע רמת שמיעה מסוימת, שמספיקה לצאת יד"ח (מורי הוראה שליט"א. וכ"ז הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'יבקשו מפיהו' ע' קי"ג קי"ד ויעו'י הערה ^(צט)). וכמו"כ אם עוקב בעיניו אחר מקום הקריאה באופן שאם ישאלוהו היכן אוחזים ידע המקום שאוחזו הש"ץ יוצא יד"ח (שו"ת ארץ צבי ח"א סי' מ"ה ^(ס) ובספר 'אגרת הפורים' ע' י"ט הערה כ"ב הביא דכן הסכים הגר"ח קניבסקי שליט"א דסגי בזה).

לא קרא או לא שמע חלק מהמגילה

קט. אם חיסר הקורא או השומע אפילו תיבה אחת, לא יצא יד"ח וצריך לחזור (משנ"ב תר"צ סק"ט וסקמ"ח ותרצ"ב סק"ט), וטוב שיהא לפני כל אחד מגילה כשרה דאם יחסר לו איזה תיבה שלא שמעה מהש"ץ, יוכל מיד לקרותה בעצמו מתוך המגילה הכשרה ויוצא יד"ח לכתחילה (יעו'י משנ"ב תר"צ סקכ"ו ותרפ"ט סקי"ט ^(קא)). ואם אין מגילה כשרה לפניו, עכ"פ יאחז חומש, והתיבות שיחסרו לו יאמר תיכף מן החומש, ויצא עכ"פ בדיעבד (משנ"ב תרפ"ט סק"ה ותר"צ סקי"ט). ויזהר מאוד שהמילים שמשלים בעצמו ישמיע אותם לאזנו (דבלא"ה לדעת השו"ע אינו יוצא יד"ח אפי' בדיעבד, יעו'י שעה"צ תרפ"ט אות ז', ואע"פ שבמשנ"ב שם סק"ה וביאה"ל ד"ה חרש הכריע כדעת האחרונים בדיעבד אם לא השמיע לאזנו יצא מ"מ לכתחילה יש להזהר בזה). (ויעו'י לעיל דאם קרא רוב המגילה בע"פ או מחומש לא יצא יד"ח - משנ"ב תר"צ ס"ק ר' ז').

קי. מי שמסתפק אם קרא את המגילה (או שמסתפק אם יצא יד"ח וכדו'), אם אירע לו כן בלילה אינו צריך לחזור מספק (דספיקא דרבנן לקולא), ואם אירע לו כן ביום, אפשר דלא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא (משום דהוא מדברי קבלה) (שם) ויחזור ויקרא בלא ברכה ^(קב) מאותו מקום שנסתפק בו ואילך (יעו'י משנ"ב תרצ"ב סקט"ז ושעה"צ אות כ"ז. וכ"ה בנטעי גבריאל מ"ד י"ד ע"פ שע"ת ריש סי' תרפ"ז ושעה"צ תר"צ אות מ"א), וי"א דצריך לשמוע שוב גם בקריאת המגילה של הלילה (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'יבקשו מפיהו' ע' קי"א).

הטעויות המעכבות את הקריאה

(צז) דהנה יעו'י במג"ג (תר"צ סקט"ו) דכתב דאם שמע את המגילה ולא כיוון בכל מילה, יצא. וביאר שם בלבושי שרד דאם "מטה אזנו להקורא ואינו חושב מחשבות אחרות" יצא. – ומשמע דאם חושב מחשבות אחרות באמצע הקריאה לא יצא יד"ח. ויעו'י בעי"ז במשנ"ב תר"צ סקי"ג. יעו"י ש. – (אמנם יעו'י משנ"ב סי' נ"ט סקט"ו, ושם בביאה"ל (ד"ה ע"ם) גבי היוצא ידי חובת ברכות ק"ש מהש"ץ ובאמצע הברכה פנה ליבו לדברים אחרים, דכתב הרא"ש בתשובה (כלל ד' סי' י"ט) ד"לא יצא" (יעו"י מה דהקשה ע"ז) ובסוף דבריו נוטה הביה"ל לבאר דכוונת הרא"ש ד"לא יצא ידי מצוה מן המובחר" – ולבאר ה"ה גבי השומע קריאת המגילה ופנה ליבו לדברים אחרים, ויל"ע).

(צח) ועיצה נוספת יש בזה: שיהיה לפניו מגילה כשירה ויקרא יחד עם הבעל קורא (ודבכה"ג ודאי אפילו הסיח דעתו לגמרי יוצא יד"ח). (וכבר מצינו עיצה זו בפוסקים לענין אחר יעו'י משנ"ב תרפ"ט סק"ט, ותר"צ סככ"ו שהביא דברי הפמ"ג א"א תרפ"ט סק"א, ומשבז"ו תר"צ סק"ו דראוי לכל ירא שמים ולכל ישראל למי שהיכולת בידו שיהיה לו מגילה כשירה משלו, ולקורא בלחש מילה במילה, דא"א לשמוע מהש"ץ מחמת רעש. יעו"י שו. וכן נהג הגרי"ש אלישיב זצ"ל והורה לאחרים (וטעמיה דמלבד ענין הרעש, יש טעם להקפיד בזה משום דקשה להנצל מהיסח הדעת מתחילת הקריאה ועד סופה וכהנ"ל) ('יבקשו מפיהו' ע' ק"ו וספר 'בלילה ההוא' ע' 9). ובעל מח"ס 'יבקשו מפיהו' (ע' ק"ה) הביא דמצינו בעי"ז בשו"ת הרא"ש (כלל ד' י"ט) שכתב שהוא נוהג לומר ברכות קריאת שמע עם הש"ץ ואינו סומך על שומע כעונה "כי אין אדם יכול לכוון תדיר עם ש"ץ בשתיקה. וגם אם היה מכוון לדברי ש"ץ בשתיקה ובאמצע הברכה היה פונה ליבו לדברים אחרים, הרי הפסיד הכוונה, כי הפסיק באמצעותה". ובטור (תקצ"א) כתב דאע"פ שמעיקר הדין אפשר לצאת תפילת מוסף בר"ה מהש"ץ "כ"מ מוטב שיהפללו יחידים כי מי שירצה לצאת בתפילת ש"ץ צריך שיכוון לכל מה שאומר ש"ץ ואם חסר אפילו מילה אחת שלא כיוון לה לא יצא, ואין כל אדם יכול לעמוד בזה". וישמע גם מהבעל קורא ויכוון לצאת בקריאתו, ויתנה בלבו שאם יחסר איזה מילים הריהו יוצא בקריאת עצמו (במילים החסרות) (הגרי"ש אלישיב זצ"ל – 'בלילה ההוא' (שם) וכמו"כ שאם יסיח דעתו באמצע המגילה רוצה הוא לצאת באותם מילים בקריאת עצמו). – והנה הוסיף שם הגרי"ש אלישיב זצ"ל דאף אדם שאינו בק לבטא את מקרא המגילה באופן מדויק יוצא בכה"ג. כיון שגם שומע מהבעל קורא ('בלילה ההוא' (שם), והיינו שב' הקריאות מהני לו בו זמנית. וכעני' הובא ב"שיעורי מרן הגרי"ש אלישיב" (ברכות מה; ע' תקי') דשמע מהגרי"ש זצ"ל על דברי הפמ"ג הנ"ל, דבשעה שקורא במגילה של עצמו מילה במילה יכול להיות גם 'שומע כעונה' כלפי קריאת הש"ץ. וכמובן הובא שם דשאלו להגרי"ש 'יש בידי מגילה כשרה אבל איננה מהודורת כמו המגילה של הציבור, אולי עדיף שלא לקרוא מתוך המגילה שבידי, כדי לצאת ידי חובה בשמיעה מהמגילה המהודרת', וענה הגרי"ש 'יש לך את ב' הדברים גם הקריאה של עצמך וגם השמיעה מהמגילה המהודרת' – ושם הביא המו"ל (הגרבי"צ קוק שליט"א) ראיא ממש"כ הבית יוסף (תרצ"ב ה"ד במשנ"ב שם ס"ק ט') דהשומע ששח באמצע קריאת המגילה לא יצא יד"ח "מפני שבעודו שח לא ישמע מה שהקורא קורא. ונמצא שלא שמעה כולה", דמשמע דאם כיוון לשמוע בעודו שח יוצא יד"ח, ואין הדיבור בשעת השמיעה מונע מלצאת מה'בעל קורא' מדין שומע כעונה, עכ"ז, יעו"י ש עור מש"כ בזה. – אמנם בעיקר הדו' יל"ע, דיעו'י שעה"צ קס"ז אות מ"ג דכתב דהיוצא מברכת חבירו מדין 'שומע כעונה' זהו ש"יך דוקא כששותק, אבל אם דיבר או, לא עדיף מהמבדך בעצמו שאם הפסיק באמצע ברכתו בדברים אחרים דלא יצא, עכ"ד, מבואר דס"ל דדיבור באמצע שמיעת הברכה מונע ממנו דין 'שומע כעונה'. – ולפ"ז לבאו' לדעת

המשנ"ב כשקורא עם הש"ץ מילה במילה בקריאת המגילה (והרי ע"פ רוב אינו מכוון קריאתו מילה במילה עם הש"ץ, אלא פעמים ממחר יותר ופעמים במתינות יותר) יוצא הוא רק בקריאת עצמו בלבד, ויש לדחות דשאני הכא דקורא הוא את אותם דברים שהש"ץ קורא וא"כ יתכן דאף להשעה"צ הנ"ל יכול לצאת יד"ח בב' הקריאות בו זמנית). – ועכ"פ הערשה כן יש לו להזהר להשמיע לאזניו מה שקורא (ולדעת הר"ף, רמב"ם, רא"ש, וכ"ה הכרעת השו"ע תרפ"ט ב' אם לא השמיע לאזנו לא יצא יד"ח לפי הטעם הראשון שהביא במשנ"ב סק"ה ושעה"צ אות ז', – ואמנם לדעת כמה אחרונים הובאו במשנ"ב שם וכ"מ הכרעת הביה"ל שם ד"ה חרש, יצא יד"ח, מ"מ לכתחילה יש להזהר בזה). (וטוב לכוון בדעתו להוציא את כל מי שישמע ממנו, שמה ישמע ממנו חבירו ויכוון לצאת ממנו יד"ח (יעו'י הגהות 'ברוך טעם' סי' תר"צ ה"ד בשעה"צ שם אות י"א).) וכמו"כ צריך לדקדק לומר היטב התיבות המעכבים את המשמעות (יעו'י שו"ע תר"צ י"ד). – ומהא דהמשנ"ב הביא לעשות כן (לקרוא בלחש – ומשמע לכתחילה), נראה קצת דס"ל דבמה שקורא עם הש"ץ אינו מאבד בכך את מעלת 'קריאה בציבור' (וכדעת החורא זצ"ל וסי' קנ"ה ס"ק ב') ד'קריאה בציבור' אינה דוקא שאחד קורא ותשעה שומעים, אלא אפי' כל אחד קורא המגילה שלו הוי בכלל 'קריאה בציבור', ואפי' אם אחד ממחר קריאתו והשני קורא במתינות יותר, יעו"י ש. ודלא כדעת הגרי"ז זצ"ל דס"ל דבמקום שצריך 'ציבור' היינו דוקא שאחד קורא ומוציא את האחרים, אבל כשכל אחד קורא ממגילה שלו הוי קריאת יחידים ולא מהני 'הר"ד ביומעים' וזמנים' ח"ב ס' קע"ג, ונאכהה"ל).

(צט) ויעו"י ש שבפעם אחרת אמר שיוצא רק בדיעבד ולכתחילה יש לשמוע ממש.

(ק) לרבי אריה צבי פרומר זצ"ל שהיה גאב"ד בקאזיגלוב ור"מ בשיבת חכמי לובלין, ושם כתב דאם מסתכל במגילה בזמן שקוראים המגילה, ובכל פעם שנזכר מוצא את עצמו במקום שהבעל קורא עומד, זו ראייה שחוש הראיה שלו נגרר אחרי חוש השמיעה, והוא שומע כל מילה של המגילה ולפיכך יצא יד"ח. ומביא לזה סמך מדברי המג"א תר"צ סקט"ו שכתב "ששמעתי שחכם אחד היה תופס מגילה אחת בידו" ע"כ – והיינו משום שאם יראה שהוא עומד ביחד עם הבעל קורא, אע"פ שאינו יודע ששמע כל מילה יצא. – הו"ד בספר 'יבקשו מפיהו' שם.

(קא) דאמנם המשנ"ב הביא מהפרמ"ג ד"ראוי לכל אחד שיהא לו מגילה כשירה, ולקורא בלחש מילה במילה", ומשמע דיקרא כל המגילה כולה בלחש עם ה'בעל קורא', – אמנם זהו דוקא בזמנם דמשמע דהיה הרבה רעש ובלבול והפרעה מהילדים, ועל כן בהרבה מחלקי המגילה לא יכלו לשמוע כלל מהש"ץ, וכלשון הפרמ"ג "דאי אפשר לשמוע מהש"ץ מחמת רעש ובלבול שמכים בעצים ומשמיעים קול", אמנם בזמננו שברוב המקומות שומעים את כל הקריאה כראוי, ועכ"פ רובה, ורק פעמים שלא שומעים את המילה שאחרי 'המן' מחמת הכאות 'המן', או מילה אחרת, א"כ אפי' יש לו מגילה כשרה לפניו, עדיף שישמע את כל הקריאה מהש"ץ שע"י כך יוצא בקריאה 'עם טעמים' (וכשקורא בעצמו בלחש ע"פ רוב זהו בלא טעמים). ורק כשמפסיד מילה כאן או שם, יחזור ויקראנה בעצמו וימשיך עד מקום שהש"ץ אוחז, ושפיר יש לו קריאה לכתחילה עם טעמים. – אכן יעו'י הע' צ"ח מה דנתחדש בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל ומשנ"כ בזה.

(קב) ואפי' אם הסיח דעתו כבר מן הקריאה, לא יברך שוב, דבמשנ"ב סי' ס"ז (ס"ק א') משמע דמכריע למעשה דהמסתפק בעשיית מצוות דאורייתא אע"פ שמחייב לחזור ולעשות את המצוה משום דספק דאורייתא לחומרא (יעו"י ש בשרע סעי' א' ובמשנ"ב ס"ק ב'), מ"מ אינו מברך עליה.

קִיּא אין מדקדקין בטעויות בקריאת המגילה. וי"א דזהו דווקא באופן שלא משתנה עי"ז המשמעות של התיבה, וכגון שבמקום לקרוא יהודים קרא יהודיים. אבל טעות שע"י כך המשמעות משתנה, כגון שאמר ומרדכי ישב במקום יושב, והמן נפל במקום נופל, הוי כאילו דילג אותה תיבה לגמרי, וצריך לחזור ולקרות מתיבה ההיא ואילך כסדר, ואפילו סיים כל המגילה חוזר וקוראה ^(ק) בלא ברכה (אפי' הסיח דעתו מהקריאה). - אכן אם חיסר לגמרי תיבה אשר משנה את הענין (וכבר סיים המגילה והסיח דעתו) חוזר בברכה, ואם התיבה שהחסיר אינה משנה את הענין חוזר בלא ברכה. ודין חיסר אות אחת כחיסר תיבה שלימה (שו"ע תר"צ י"ד משנ"ב סקנ"א וביאה"ל ד"ה אין מדקדקין).

מנהג הכאת המן

קִיב. באבודרהם (תפילת פורים) הביא ד"כתב ה'אבן הירחי' שנוהגין בצרפת ובפרובנציא התינוקות לקחת אבנים חלקים, ולכתוב עליהם 'המן', וכשמזכיר הקורא את המגילה 'המן' הם מקישים זו על זו למחוק את שמו, משום שנאמר 'ושם רשעים ירקב', וכן אומר במדרש 'תמחה את זכר עמלק' אפי' מעל העצים ומעל האבנים" עכ"ל. - והביאו הרמ"א (תר"צ י"ז) וכתב ע"ז ד"אין לבטל שום מנהג או ללעוג עליו כי לא לחינם הוקבעו". והגאון יעב"ץ כותב שכן נהג אביו החכם צבי, שהיה מכה ורוקע ברגלו וטופח בסנדלו כשהוזכר המן (הובא במשנ"ב שם ס"ק נ"ט) [ובכן איש חי (שנה א' תצוה אות י') כתב "ואני רגיל להכות ברגלים בשם המן הראשון... וגם עוד שם המן האחרון" ^(ק)]. - אכן המהרי"ל לא היה חושש להכות המן, ובפמ"ג כתב דהמכים בהמן יצא שכרם בהפסדם שמבלבלין הרבה, דאפי' שהבעל קורא שותק בשעה שמכים, גם זה אינו נכון, שאסור לכתחילה להפסיק יותר מכדי נשימה (משנ"ב שם ושעה"צ אות נ"ז).

הנצרך לנקביו בשעת קריאת המגילה

קִיג. אדם השומע קריאת המגילה, ובאמצע שמיעתה נתעורר לו צורך לנקביו, אם אי"ז מצב של "כל תשקצו" [והיינו שאינו נדחק להוצאת נקביו אלא התעוררות בעלמא (- יעו"י משנ"ב צ"ב סק"י)], אע"פ שאינו יכול להעמיד עצמו שיעור 72 דקות, מותר לו להמשיך לשמוע עד סוף הקריאה, ויצא יד"ח (ביה"ל סי' צ"ב ב' ד"ה קורא כדרכו).

דינים הנוהגים לאחר הקריאה

קִיד. לאחר גמר קריאת המגילה קודם ברכת 'הרב את ריבנו' כורך המגילה כולה ומניחה לפניו ואח"כ מברך (דגנאי הוא למגילה שתהיה מונחת כך) (שו"ע תר"צ י"ז ומשנ"ב שם סקנ"ז).

ברכת הרב את ריבנו

קטו. אחר קריאת המגילה מברך ברכת הרב את ריבנו וכו'. ובפתיחת הברכה יאמר 'הרב את ריבנו' (ולא הקל הרב) ובסיום ברוך אתה ד' הנפרע מצרינו (ולא הקל הנפרע) (שו"ע תרצ"ב א', ומשנ"ב סק"ה).

קטז. נחלקו הפוסקים אם הקורא ביחידי מברך את ברכת 'הרב את ריבנו', (ברמ"א תרצ"ב א' פסק דאין מברך וביביאה"ל שם ד"ה 'אלא' הביא דעות הפוסקים דמברך) ולהלכה כתב הביאה"ל (שם) דאין כדאי לברך אחריה ^(ק) וספק ברכות להקל. עכ"ד. ומ"מ ראוי לברך ברכה זו בלי שם ומלכות (פמ"ג תרצ"ג סק"א, מש"ז ס"ק א, וכ"ה ב"כף החיים' תר"צ - קכ"ד וכתב שם כדי "שלא יאבד ברכה היקרה הזו").

◊ **"המעיין בכתבי האריז"ל כוונות ברכת הרב את ריבנו וסודה בעולמות העליונים בודאי יעורר לבבו לברך ברכה זו ככוונה והודאה עצומה במחשבתו להבורא ית"ש"** ^(יטושה"ק).

קיז. לאחר קריאת המגילה וברכת 'הרב את ריבנו', אומרים 'שושנת יעקב' וכו'. ^(ק) (יעו"י שו"ע תר"צ ט"ז). ונהגו לומר בלילה 'אשר הניא' וכו' (רמ"א תרצ"ב א') (ואף הקורא את המגילה ביחיד יאמרה - שאין בה שם ומלכות - פמ"ג תרצ"ב מש"ז סק"א) אבל ביום לא נהגו לאומרה (רמ"א שם).

קיח. אחר קריאת המגילה דערבית אומרים 'ואתה קדוש'. ובפורים שחל במוצש"ק אומרים 'ויחי נועם' קודם 'ואתה קדוש' (שו"ע תרצ"ג א') ואח"כ מבדילים ואח"כ אומרים 'ויתן לך' (משנ"ב שם סק"ב). (אכן יעו"י פמ"ג תרצ"ג משב"ז סק"א דהמנהג כיום בכל שבתות השנה להבדיל לאחר אמירת 'ויתן לך', והו"ד בביאה"ל רצ"ה ד"ה אבל. וכתב הפמ"ג (שם) דה"ה בפורים שחל במוצ"ש).

קיט. בפורים שחל במוצש"ק לאחר שבא לביתו יזהר לזכור לעשות הבדלה.

נגיעה במגילת אסתר בלא נט"י

קכ. טוב להחמיר שלא לגעת במגילת אסתר הכתובה על קלף (בכתב אשורית ובדיו) בלא נטילת ידים ^(ק) (אפי' אינו יודע שנגע במקום הטינופת, דחוששין שמא נגע ואינו זוכר) ^(ק), ואם נטל ידיו מותר לגעת בהם ואין להחמיר בזה (ודלא כס"ת שאפי' נטל ידיו אסור לגעת בו בלא מטפחת). (רמ"א קמ"ז א' ומשנ"ב שם סק"ג - ד').
קכא. אם יודע שנגע במקום הטינופת יש להחמיר שלא לגעת בידיו במגילת אסתר אפי' שאינה כתובה על קלף עד שיטול ידיו ^(ק) (משנ"ב קמ"ז סק"ג).
קכב. דעת החיי אדם דהנוגע באמצע סעודתו במגילה הכתובה על קלף כדין צריך ליטול ידיו [נדגורו חז"ל דכתבי הקדש מטמאין את הידים (שבת יד.)] ולא יברך. ובביאה"ל (קס"ד ב' ד"ה 'לחזור וליטול' בסוף דבריו) הכריע דמדינא אי"צ ליטול ידיו כלל ^(ק), ומ"מ כתב דאפשר לכתחילה נכון להזהר בזה שלא ליגע באמצע הסעודה ויעו"י הערה (קיא) (ק"ב).

^(קג) והפר"ח כתב דהעיקר הוא כדעת הד"א (והו"ד בביה"ל שם ד"ה אין מדקדקין).

^(קד) וכן נוהגים במניינו של הגר"ש דבליצקי שליט"א.

^(קה) דבלא"ה אפי' בציבור ברכה זו אינה חיובית ותליא במנהגא כדאיתא בגמ' ומי יאמר דהיום נתפשט המנהג לברך ביחידי (ביאה"ל שם).

^(קו) מקורה במסכת סופרים פ"ד ה"ו ובירושלמי הובא בטור סי' תר"צ.

^(קז) הרמ"א שם איירי ב'כתבי הקדש' ובפשטות בכלל זה אף מגילת אסתר, וכ"ה במג"א שם סק"א. ויעו"י 'בגדי ישע' שם שכתב 'ויש תימה גדולה על העולם שלא נהגו כן [במגילת אסתר] יעווי"ש מש"כ בזה, ויעווי' עוד בזה ב'פנים מאירות' ח"א סי' ע"ו. וב'ראש יוסף' (מגילה ל"ב) ג"כ הביא מה דהעולם לא נוהרים בזה ומסיק דצריך ליטול ידים, ורק שנטילת ידים שנוטל בין כך לתפילה מהזני אף לזה יעווי"ש.

^(קה) ובמגילת אסתר שאינה כתובה על קלף (וה"ה בכל הספרים) מותר לכתחילה לגעת בהם בלא נטילת ידים [משנ"ב שם].

^(קט) וה"ה בסתם ספרים יש להחמיר בזה (שם).

מדיני היום

עשיית מלאכה בפורים

קבג. נוהגים בכל מקום שלא לעשות מלאכה בפורים, והעושה אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה לעולם (שו"ע ורמ"א תרצ"ו א'). וגדר 'מלאכה' שנאסרה בפורים הוא כמו בחול המועד (הגר"ח קניבסקי שליט"א - 'תורת המועדים' שעל 'שונה הלכות' ע' תכ"ה).

קכד. דעת הפרמ"ג דדוקא ביום אסור במלאכה, אבל בלילה עד הנץ החמה מותר במלאכה (אפילו במקום שנהגו שלא לעשות) והחת"ס מחמיר בזה (ביאה"ל תרצ"ו).

קכה. מותר לעשות כל מלאכת מצוה כגון לכתוב פסקי הלכות ^(סי') ואגרת שלו' ומזכרת חובותיו, וכן כל דבר שאי"צ עיון גדול [ונכון לכתוב דברי ברכה על ספר ששולחו בפורים ^(סי')], ומ"מ יש לראות שלא ימשוך בה ויתבטל משמחת פורים (משנ"ב תרצ"ו סק"ו).

קכו. מותר לעשות אפילו מלאכות גמורות לצורך פורים (רמ"א שם) ואפילו מעשה אומן ומלאכה גמורה שאסורה בחול המועד, לפיכך מותר לכבס ולגהץ לצורך פורים (הגר"ח קניבסקי שליט"א - 'תורת המועדים' שעל 'שונה הלכות' ע' תכ"ה).

קכז. מותר לעשות פרקמטיא [מסחר] בפורים (משום דהוי שמחה בשבילו) (משנ"ב תרצ"ו ס"ק ג'), [ועל כן מותר למכור בחנויות בפורים], וכמו"כ כל מלאכה שאי עשייתה תגרום לו הפסד מותר לעשותה בפורים (פרמ"ג תרצ"ו מש"ז סק"א, הו"ד בשעה"צ שם אות ג').

קכח. מותר לכתוב מגילה בפורים (פרמ"ג תרצ"ו משב"ז סק"א בשם הירושלמי פ"ב ה"ב, והו"ד במשנ"ב שם סק"ו).

קכט. יום ט"ו לבני י"ד, ויום י"ד לבני ט"ו מותר בעשיית מלאכה (שו"ע תרצ"ו ב') ויש מחמירין בזה. ולמעשה יש לנהוג לפי מנהג אותו המקום (משנ"ב סק"ז).

שמחה וסעודה בליל פורים

קל. סעודת פורים שעשאה בליל פורים לא יצא יד"ח (שו"ע תרצ"ה א'), ומ"מ גם בליל פורים ישמח וירבה קצת בסעודה ^(קט'), ואפילו כשחל פורים במוצש"ק שכבר אכל סעודה חשובה (סעודה שלישית) מ"מ צריך להרבות קצת בלילה לכבוד פורים ^(קט'), (אבל ביום צריך להרבות יותר) (רמ"א שם ומשנ"ב סק"ג ^(סי') ^(סי')). ויש שאין אוכלים בשר בלילה כדי שלא יטעו שהוא סעודת פורים, וענין כזה תלוי לפי מנהג המקום (שעה"צ שם אות י"ב) (וכן נהגו בבית הגרש"ז אויערבאך זצ"ל לאכול סעודה בלילה עם דגים בלא בשר - 'הליכות שלמה' ע' של"ה הע' 28 וכ"נ הגריי"י פישר זצ"ל ליטול ידיו לסעודה בליל פורים אך לא אכל בסעודה זו מאכלי בשר - 'הליכות אבן ישראל' ח"ב עמ' תמ"ז. ויעוי' הערה ^(קט')).

קלא. י"א דיש לאכול מאכל זרעונים ^(ק) בליל י"ד של פורים [זכר לזרעונים שאכלו דניאל וחבריו בבבל, וזכר לזרעונים שאכלה אסתר] (רמ"א תרצ"ה ב' מג"א סק"ו ומשנ"ב סקי"א י"ב ^(קכ)), וכן נהג החת"ס זיע"א בליל פורים לאכול פולים מבושלים בדבש לקיים דברי הרמ"א ^(קכב) וכן נהגו בבית הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' של"ה הע' 28). וי"א דיש לאכול אורז שהוא מאכל חשוב, וממאכלי סעודות (מקור חיים לחו"י סי' תרצ"ה ב').

מנהגים ‏‏

(קו) דגזירת חז"ל דנגיעה בכתבי הקדש מטמא את הידים היתה דווקא להבא לאכול תרומה, ולא לאוכל חולין, והביא שם שכן מוכח באשכול הל' ס"ת סי' י"ב בתשובה לרב האי גאון.

(קיא) במשנ"ב הוצאת דרשו הביאו להעיר דהביאה"ל ריש סי' תע"ה הביא בשם השבלי הלקט דכתב דנטילת ידים, כיון שתלויה בהיסח הדעת, אם ברור לו ששימר ידיו היטב ולא נגע בכתבי הקדש או בשאר דברים המטמאים הידים אי"צ לחזור וליטול ידיו שהרי ידיו טהורות מנטילה הראשונה, ע"כ, ומבואר שנגיעה בכתבי הקדש מחייבת בנטילה. ובספר 'מאיר עיני ישראל' ח"ה ע' 226 מביא עדות של הג"ר אלעזר שמחה וסרמן זצ"ל שנכנס לחפץ חיים זיע"א באמצע סעודתו לשאול על כשרות פרשיות של תפילין, והכניס הח"ח את ידיו מתחת למפת השולחן והחזיק בפרשיות כשמפת השולחן מפרידה בין ידיו לתפילין, וביאר הח"ח שהוא עושה כן ע"פ דברי המשנה שספרים מטמאים את הידים, ויש חשש שיצטרך לחזור וליטול ידיו.

(קיב) אבן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל אמר דאף שהמשנ"ב (בביאה"ל הנ"ל) מצדד להזהר בזה לכתחילה, לא נהגו לחוש לכך ('הליכות שלמה' ע' של"ה הערה 28).

(קיד) ובספר 'המאורות' מגילה ז: כתב ד"מותר לכתוב פשטי המקראות או פסקי הלכות וכיוצ"ב **שאדם שמוח בהם דכתיב פקודי השם ישרים משמחי לב**". וב'מועד לכל חי' (להגרי"ח פלאגי זצ"ל ל"א - ל"א) כתב **דלכתוב חידושי תורה בפורים הרי זה משובח**.

(קיד) הלכות חג בחג (תשנ"ז) ע' צ"ג.

(קטו) ובבית יוסף סי' רי"ג ד"ה 'ויש לשאול' בתו"ד כתב "מיהו **בליל פורים** ובלילה שלפני ברית מילה **שרגילין לקבוע עצמם על הייזן ועל הפירות**" עכ"ל.

(קטז) מקור דברי המשנ"ב הוא מהמג"א (סק"א) וכביאור הפרמ"ג ומחה"ש שם. ואע"פ שבלא"ה צריך לאכול במוצש"ק סעודת מלוה מלכה (כמבואר בשו"ע סי' י"ל דעכ"פ יש לאכול גם לכבוד פורים ע"י שיוסיף איהו תבשיל, ושמא זה כוונת המשנ"ב "להרבות קצת" בלילה לכבוד פורים (הגר"י טשנר שליט"א). ויכוון בסעודתו לשם מצות מלוה מלכה ולשם מצות שמחת פורים להרבות קצת בסעודה. ולשם מצות סעודת פורים דלילה לדעת הגאונים והראב"י"ה (יעוי' להלן הערות קי"ז קי"ח).

(קיז) דעת הראב"י"ה (הובא במדרכי פ"ק דמגילה סי' תשפ"ו) דסעודת פורים מצותה בליל פורים וביום פורים, דומיא דקריאת המגילה דכתיב נזכרים ונעשים ואיתקש זכירה לעשיה ואין היקש לחצאין, וכ"ה באגודה בשם גאונים. וכ"מ בתוס' מגילה ד' ד"ה חייב (ורק דעיקר הסעודה ביום בקריאת המגילה דעיקרה ביום, אבל ודאי גם בלילה איכא מצות סעודה) וכ"ה בב"ח (תרצ"ה סק"א), אליה רבה, ובמקור חיים (תרצ"ה) נמי קלס"ה לראב"י"ה. – ועל כן הנהוג כד' הרמ"א להרבות קצת בסעודה בלילה ולשמוח, שפיר יוצא ידי חובת דעת הראב"י"ה וסייעתיה הנ"ל ('הלכות חג בחג' ע' קפ"ו).

(קיה) ובכתבי 'קהילות יעקב החדשים' (מגילה סימן קע"ט) כתב ד'ימי משתה ושמחה, ה'יום' כולל את כל ה'מעת לעת', אלא דפשוט לחז"ל שהלילה טפל ליום, והיום הוא עיקר ה'מעת לעת' ואינו טפל ללילה, ומאחר ודין ה'משתה ושמחה' בפורים אין הפירוש שכל ה'מעת לעת' בלי הפסק יהא 'משתה ושמחה', אלא הכוונה שלכבוד ד' יתברך שעשה נס יקבע ביום זה 'משתה ושמחה' וע"י כך כל ה'מעת לעת' יחשב כ'מעת לעת' של 'משתה ושמחה', על כן כשקובע סעודה ביום שפיר מתייחסת הסעודה לכל ה'מעת לעת' ומעתה גם הלילה יחשב כ'ליל' של יום 'משתה ושמחה', כיון שהלילה טפלה ליום, אכן כשיקבע סעודה בלילה לא יחשב שהיום הזה הוא יום של 'משתה' כיון שהיום חשוב ואינו טפל ללילה ולפיכך **אם אוכל סעודה בלילה שפיר מקיים מצוה ד'משתה ושמחה' אלא שאינו פוטר בזה את היום**. עכת"ד. – ויעוי' עוד משנ"ב בהערה לעיל בסמוך. ובספר 'המנוה"ג' (הלכות מגילה) כתב דהאוכל סעודת פורים בלילה לא יצא "מדכתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה, אלמא דעיקר **סעודת השמחה ביום הוא**" – ומשמע מד' דאף בלילה נוהג מצות סעודה אלא שאכתי אינו יוצא בו יד"ח משום ד'עיקר' סעודת השמחה ביום הוא.

(קיט) הנה מנהג זה שלא לאכול בשר בלילה, מקורו בכל בו (הובא במג"א תרצ"ה סק"ו) ועל מנהג זה כתב הדרב"מ (שם סק"ג) ואין נוהגין כן (ולפלא שהמשנ"ב לא הביאו) וכ"פ הא"ר, פרמ"ג א"א סק"ו, ו'ערוך השלחן' שם דין ח', ואף במג"א תרצ"ו ס"ק ט"ו מבואר מד' דנוהגין לאכול בשר בלילה (ורק אונן לא איבל בלילה) מלבד 'יש נמנעין' שנוהגין ככלבו. – וכמו"כ הבאים לצאת יד"ח סעודה בלילה כדעת ראב"י"ה וסייעתיה (יעוי' לעיל הערה קי"ז) מקיימים סעודתם בבשר ויין (יעוי' 'הלכות חג בחג' עמ' קפ"ו בהערה).

(קכ) כגון אורז, אפונה, עדשים, פולים וקטניות.

(קכא) במג"א (שם) כתב לאכול הזרעונים **בליל** פורים, ומקורו בארחות חיים (הל' פורים אות ל"ה, הובא בב"י תרצ"ה) ובכל בו, ויעוי' 'ערוך השלחן' (תרצ"ה ט') דכ' "לא ידעתי למה בלילה, וגם המנהג לאכול אותם ביום".

(קכב) עדות בתו הרבנית מרת שמחה להמן ע"ה כפי שסיפרה להגאון רבי יצחק וויס זצ"ל אב"ד ווערבוי – 'אלף הכתב' ח"א אות ע"ד הו"ד ב'אוצרות צדיקי וגאוני הדורות' ע' רכ"ט.

בספר 'מועדים וזמנים' (ח"ב סי' קצ"א הערה ב') כתב: ובקונטרס מצאתי "ומצינו מקומות ואפילו לפעמים אצל בני תורה שקובעים יחד מסיבה בפורים כדי להתלוצץ, ואפילו מרבנים ות"ח ר"ל, ועוברים אז בחמורות שבחמורות באיסור בזוי ת"ח, מלבין פני חבירו ברבים, לשון הרע וכדומה, שאין להם חלק לעולם הבא, ובפרט אם הת"ח שומע מזה ומצטער ומתבייש הוא עון פלילי ממש אפילו בפורים, והכשרים נהגו להתלוצץ ביום זה מהמון ועמלק, מהמינים וכופרים מתבוללים ולאומיים פורקי עול וכדומה, שמצוה להתלוצץ מהם תמיד גם בכל השנה ובפרט בפורים מצוה טפי ולא ח"ו מת"ח, שהמבזה אותם אין לו רפואה למכתו, וכן כשרי ישראל אסור לצערם ולבזותם אפילו לרגע גם בפורים שיש כזה איסור תורה, והשטן בא בין השמחים בפורים ומורה חלכה שכל האיסורים הותרו ליום זה כדי לבטל לגמרי תוכן היום וקדושתו ושולל ביום זה שלל רב, והחכם עיניו בראשו לבסומי ולשמוח לאכול בשר ולשתות יין ובלב שמח אבל בלי חטא ופשע, שבזה מקיים כהלכה מצות היום כמ"ש".

עסק התורה בליל פורים וביומו

בפלא יועץ (בספרו יעלוו הסידים) "שמעתי על רב אחד שבליל פורים היה יושב ועוסק בתורה רוב הלילה, אמר בלילה זה הכל אוכלים ושותים ושמחים ואין לו להקב"ה מי שיעסוק בתורתו, אעסוק אני ותהא תורתי חשובה לפני המקום". וכתב בדרשות החת"ם (דרשות ואגדות ח"ם ער"ח אדר כת"י ע' רמ"ה) "קבלתי מרבי מענדלי ליליג זצ"ל (שהיה רב בבח"מ דק"ק פפד"ט) שקיבל מהגאון בעל שב יעקב שכל העוסק בתורה בין מגילה דלילה למגילה דיומא מובטח לו שהוא בן העוה"ב" עכ"ל. ומקובל שהרבי מקוצק זצ"ל אמר פעם להסידיו על חתנו הג"ר אברהם מסובטכשוב זצ"ל בעל ה"אבני נזר" (קס"ו): התרעו למה זכה הגאון ר' נחום זאב מביאלה (אביו של הגאון בעל האבני נזר) לבן כזה, דבפורים בשנת תקצ"ח אירע שהיה רגע אחד בו לומדי התורה עסקו במצוות היום של סעודת פורים, ולא היה בכל העולם אחד שלמד תורה באותו רגע מלבד הרב מביאלא, ועי"ז הציל את כל העולם, ונעשה מזה רעש גדול בשמים, ועל כן נתנו לו מתנה שיחיה לו בן שיאיר את העולם בתורתו ובקדושתו.

כתב בדרשות החת"ם (ה"א דף ר"ה) דהטעם שתיקנו קריאת המגילה דפרים ומוקפין בב' ימים שונים, שלא רצו מרדכי ואסתר שיהיה יום אחד אשר כל ישראל אוכלים ושמחים ומתבטלים מתורה ומצוות, על כן קבעו לפורים באופן שיומו של הפרוות אינו כיומו של המוקפות, נמצא שכשאלו שמחים ומשתכרים, אלו עוסקים בתורה. ע"כ.

"הרוצה לחוש את 'הנשמה לנשמה' – האור הגנוז של יום הפורים, עליו להזהר לחפש לו זמן במשך יום נפלא זה ללימוד התורה הקדושה, ובפרט מסכת מגילה והלכות מגילה, זוהי עיצה טובה לכל אחד ואחד" (הגר"ש פינקוס זצ"ל – פורים ע' קצ"ה) וזכע"ז בכף החיים (תכ"ח ו') שכתב, שבכל זמן וזמן ילמד את המסכת השייכות לו והטעם לזה דאיתא בסנהדרין (קא). כל הקורא פסוק בזמן מביא טובה לעולם שנאמר דבר בעיתו מה טוב. עכת"ד).

כתב ההיד"א (לב דוד פ' כ"ט) ז"ל "בעיני הדבר פשוט, שאם כל ישראל ביום הזה אשר זרע עמלק לטבח יובל, ונפל המן הרע הזה, היו נוחגים בסדר קדושה, והשמחה חיתה מקודשת לשמים, ויתר היום היו עוסקים בתורה כל אחד כפי שיעורו, על כן בשכר זה היו נגאלים גאולת עולם וימחה זכר עמלק, כי היום הזה אשר החל לנפול ממנו רב, הן עם ישראל אם היינו מתאמצים בתורה ובמצוות כהיום הזה, רעה תבוא אליהם לזרע עמלק עד כלותם אותם, ובא לציון גואל" עכ"ל (והובא ג"כ בבנין עולם פ' פ"ז אות ט').

תחינות ובקשות ביום הפורים

מצינו בזמן הגאונים שקבעו את יום הפורים לתפילה ולתחנונים, ואף היו נופלים על פניהם – יעו"ו סדר רב עמרם גאון, (סדר פורים) ז"ל: "כך מנהג במתיבתא שיורדין תנאים לפני גאון ואב ב"ד ואלופים וכל ישיבה כולה ומבקשים רחמים הרבה ונופלים על פניהם, שאין דומה פורים לכל המועדות ולחנוכה, שבכולן אנו גומרים את ההלל, ואומרים זה היום עשה ה', ואילו בפורים אין אומרים ... וצריכים אנו רחמים שיפדנו ויגאלנו באחרונה כבראשונה" עכ"ל (והיד' בקיצור בסור סי' תרצ"ג).

כתב רבי צדוק הכהן זצ"ל (רסיו לילא אות נ"ג – י"ט) "...והמון נתפאר ברוב בניו והשב להאביד בני ישראל והיה להיפך... ועל כן יוכלו לפעול פיקוד עקרים ועקרות בפורים. אותם שהיה להם כבר ימים של צער הרבה ע"י שנעוץ סופן בתחילתן להחזיר הכל למקורן וזכים לבנים" עכ"ל.

"התפילה של פורים היא כל הרתיעה, גם ברכת המזון ושאר ברכות, אין דבר שאי אפשר להשיג ביום הזה במיוחד ע"י תפילה, ביום זה אפשר להשיג את הכל ... בהגיע יום הפורים בכל שנה ושנה מתעורר מחדש מקור החיים של הרביקות בין הקב"ה לבין ישראל, נפתחים שערים של רחמים וצריך לדעת לנצל את גודל היום הזה, כל תפילה צריך להיות כהתעוררות, כל ברכה תהיה כראוי, וברכת המזון כהלכתה, "כל הפרשט יד נותנים לו" פשיטת חיד לקבל רחמי שמים, לשפע שנפתח בכל שנה ושנה מחדש" (שיחות הגר"ש פינקוס זצ"ל פורים ע' פ"ז וע' נ"ד).

יש נוחגים לומר כל ספר התהילים כאשמורת הבוקר של יום הפורים, כי הוא עת רצון גדול מאור, ולכח"פ לגמור התהילים של אותו יום (ספר הקדמון "נוהג כצאן יוסף" הובא ב"מועד לכל חי" ל"א ס').

מוכא בספר סגולת ישראל (מערכת פ' אות ד') "קבלתי מגדול אחד דסגולה בפורים להשכים כבוקר ולהרכות בתפילה ובבקשה לפני השי"ת על כל דבר בני חיי ומזוני והן על שאר דברים ועל כל קרוביו כי באותו יום עת רצון מאור וכל העולמות המה בשמחה וברצון, וע"ז אמרו כל הפרשט יד נותנים לו, וכן הוא מקובל מפי גדולי הצדיקים תלמידי הבעש"ט זיע"א".

"פורים הוא זמן רצון לכל, שעת רעוא דרעיון, וכל אחד יכול לפעול אצל השי"ת שימלא כל משאלות ליבו לטובה" (יהודיש הרי"מ עה"ת כעניני פורים). והרי לכאור"א ישנם דברים המעיקים עליו ומצערים אותו, על כן יראה לנצל זמן יקר זה ויבקש הרבה מהשי"ת בתפילות או באמירת תהילים, וענין זה מוחזק לקמיע מועיל, והחכם עיניו בראשו כיצד בתוך כל טרדות היום ימצא לו מקום וזמן להתפלל ולבקש מתוך יישוב הדעת וכוונה שלמה (גליון יד ביי"ד פורים).

” כל הנ"ל הוא לחודיע 'סגולת' היום וכוחו, והאפשרות לנצל יום זה גם לדברים הנ"ל, אכן אין לשכוח דעיקר חובת היום היא משתה וריבוי השמחה וקיום שאר מצוות היום.

עיקר ההגש צריך להיות על קיום מצוות היום בהידור ובשלמות גמורה, ובכלל זה עריכת סעודת פורים במשתה ובשמחה כל אחד לפי מנהגו ולפי ענינו. ודאי שיחודי אשר רק לומר תורה או מתפלל ביום הפורים ואינו מקיים את מצוות היום, הרי זה כאלו חנו רח"ל בעל נשמה ללא גוף. דבר זה נקרא "שרד", זו אינה צורת יהודי. לכן לפני הכל יש לקיים את המצוות על כל פרטיהן ובכוונה הראויה, אלא שאם רוצה אדם לזכות להגיע גם לפנימויות הפורים עליו לעסוק גם בתפילה ובתורה. – לכן ראוי לכל אחד ואחד להשתדל בכל כוחו בקיום המצוות בשלימות, וגם לקבוע זמנים לתפילה וללימוד תורה בימי הפורים, ומתוך כך ודאי יזכה להשיג את מעלת יום קדוש ונורא זה (שיחות הגר"ש פינקוס זצ"ל ע' קצ"ה – קצ"ו).

יום פורים

יש לזכור ד"כל המקודש מחבירו חרוב ויתר מחבירו" (לשון הרמב"ן באגרת לבנו על העובדה בארץ הקדש) וידוע דנאמר בן אף גבי מעלת הימים דככל שמעלת היום גדול מחבירו בן היצר הרע מתאמץ יותר להכשיל ולהרפות האדם. ולפיכך ידע האדם ויתן אל לבו שלמרות לימוד וידיעת הלכות היום, מ"מ בהגיע היום וזמן המצוה ינסה היצר להכניס רפיון גדול בעשיית המצוה, לקיימה בפחיתות הידור ובחיסרון השלימות והשמחה. על כן החכם, עיניו בראשו, בהגיע יום וזמן המצוה יאזור חיל להזהר מאור בפרטי המצוה לקיימם בתכלית השלימות, והחלש יאמר חזק אני להתחזק בכל כוחות נפשו בהשתדלות לקיום מצוות חביבות אלו במלא דקדוקם יפיים והדרם ובשמחה גדולה, דכבר כתבו הספרים חק' גדולל החילוק בין המקיים מצוה בדקדוק לשלא בדקדוק, בשמחה לשלא בשמחה, הוא כהבדל האור מן החושך, ורק לאחר פטירת האדם מן העולם

(קבג) הובא בהקדמה לספר 'נטעי גבריאל' פורים.

ידע אל נכון להעריך גודל ההפסד. ובארחות צדיקים (שער השמחה) כתב "וכל העושה המצוות בשמחה יש לו שכר אלף ידות יותר ממי שהמצוות עליו למשא". ועיצה גדולה היא, שלפני כל מצוה ממצוות היום יכין עצמו ונפשו זמן מה קודם קיום המצוה בתכנון קיום המצוה על כל פרטיה ודקדוקיה ואופן עשייתה בשלמות כמוש"ב החיי אדם (בכל ס"ח צ"ה) ז"ל "שומר מצוה לא ידע דבר רע" רוצה לומר שמחוייב כשירצה לעשות איזו מצוה לא יעשה אותה בחפזון ובפתאום רק שישמור וימתין ויתישב בדבר היטב איך יעשה וכו', וזהו "היכון לקראת אלוקיד ישראל" רוצה לומר שתכין עצמך מקודם ולא כפתע פתאום וכבר כחנתי בנסיון שכאשר עשיתי מצוה בפתאום, לא קיימתיה כראוי" עכ"ל (גליון יד ב"ד פורים).

קלב. שחרית משכימין לבית המדרש (משנ"ב תרצ"ג סק"ו).

◊ כתב הלבוש (וא"ח סי' תרנ"ב) "זריזין מקדימין למצוות כדכתיב (בראשית כב, ג) וישכם אברהם בבוקר, שמכאן למדנו (פסחים ד.) שכל מי שיש לו לעשות מצוה בו ביום, צריך להשכים בבוקר".

קלג. אין חולצין התפילין בשחרית עד אחרי קריאת המגילה, דדרשינן "ויקר" אלו תפילין (משנ"ב תרצ"ג סק"ו), ופשוט דזהו כשאין חשש דדיני גוף נקי והפחה בתפילין (הליכות חג בחג). ובעת קריאתה כשאומר או שומע ליהודים היתה אורה וכו' 'ויקר' י"א שימשמש התפילין של יד ושל ראש וינשקנה (בן איש חי פ' תצוה שנה א' אות ט', 'מועד לכל חי' ל"א - פ"ח, וכף החיים תר"צ סק"צ. וכן נהג הגרי"ש אלישיב זצ"ל למשמש התפילין 'של ראש' כשקראו 'ויקר' - 'יבקשו מפיהו' ע' קכ"ו). קלד. מאחר וי"א דמי שלא שמע פרשת זכור בזמנה יכול לצאת ידי מצות עשה של זכירת עמלק בקריאה של פורים "ויבוא עמלק" וכו' (יעוי' שעה"צ תרפ"ה אות ו'), על כן מי שלא שמע פרשת זכור צריך לבקש מהבעל קורא שיוציאו יד"ח בפרשה זו, ויכוון לצאת, ונכון שהבעל קורא יכוון להוציא יד"ח את כל מי שירצה לקיים בזה ידי מצות עשה של זכירת עמלק (נטעי גבריאל נ' י').

קלה. מנהג הגר"א זיע"א לומר שיר של יום מזמור כ"ב בתהילים "למנצח על אילת השחר" (מעשה רב אות ר"נ). ויש שכתבו לומר מזמור פ"ג שיש בו מפלה לעכו"ם (באר היטב תרצ"ג סק"ד ע"פ תוס' במגילה ד.).

◊ אין מדקדקין במצות פורים, אלא כל מי שפושט ידו ליטול נותנין לו, והקב"ה מקיים מצות זקנים ונותן צדקה לכל דורשי ישועתו בכל העניינים" (רבי צדוק הכהן זצ"ל – 'פרי צדיק' – עניני פורים).

◊ כתב האריז"ל (פרי עין חיים, שער הפורים) "והנהגה האהרה הזאת לא הייתה לא בשבת ולא ביו"ט אלא בפורים בלבד... כי תמיד נשאר הארה זו בזמן הזה של ימי הפורים והיא הארה אשר מעולם לא נהיה כמוהו" עכ"ל.

קלו. י"א דיש לקיים מצות מתנות לאביונים אחרי קריאת המגילה (כף החיים סי' תרצ"ד סקי"ח שכן משמע מהאריז"ל בשער הכוונות ק"ט ע"ג) (קבד).

קלז. יש ללמוד כבר ביום פורים הל' פסח, ששואלין ודורשין בהל' פסח קודם לחג ל' יום (שו"ע סי' תכ"ט סעי' א' ומשנ"ב סק"ב).

◊ כתב ביסושה"ע "עצתי אמונה ונכונה לאדם שלא יזוז מבית המדרש שחרית עד שילמד, כי בביתו יכול לבוא לידו ביטול מפאת גודל טרדות היום".

◊ כתב ההיד"א זיע"א (לב דוד פרק ל') "ומן הראוי לשים נגד עיניו, מה שכתב מר זקנינו הרב "חסד לאברהם" זללה"ה, כי בכל שנה שלושים יום קודם הפסח עושה הקב"ה לישראל מושא פנים ברוב חסדיו ומתחיל להוציא נפשותם מהיכלות הטומאה מעט מעט, שיעור חלק אחד משלשים בכל לילה... ונמצא דביום הפורים עצמו יוצא אדם אחד משלושים מטומאתו. והעניי בשר לו יכון לקראת אלוקיננו, וייטיב מעשיו שלושים קודם לפסח" עכ"ל.

אכילה קודם מצות 'מתנות לאביונים'

קלח. י"א דראוי שלא לאכול קודם מצות מתנות לאביונים (וכדין כל המצוות שאין לאכול קודם קיומן) ^(קכ"ה) (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל 'הליכות שלמה' ע' של"ד, ושו"ת אז נדברו ח"ו סי' ס"ה, 'מועדים וזמנים' ח"ב סי' קפ"ו). וי"א דאין לאכול סעודת פורים קודם מתנות לאביונים, אבל לטעום מעט קודם שנותן המתנות לאביונים מותר (ציץ אליעזר' חט"ו, סו"ס ל"ב). וי"א דאין איסור לאכול קודם מצות מתנות לאביונים (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - ספר 'בלילה ההוא', ויעוי' עוד סוף הערה קכ"ז בסמוך וה"ה הכא) אך עכ"פ ראוי שלא לאכול קודם לכן (הגרא"צ ישראלזון שליט"א בשמו. ויעוי' עוד 'לקט יושר' לתלמיד תרומת הדשן ע' 156 דכתב "טוב לשלוח מיני מאכל קודם אכילה" דמשמע דהוי רק להידור ואינו חיוב, וה"ה גבי מתנות לאביונים).

◊ הגרש"ז אויערבאך זצ"ל היה מזוז את בני ביתו מיד כהעלותו לביתו מביהכ"נ לשלוח מנות לקיים מצות היום (וראה בס' 'מקור חיים' סי' תרצ"ה דמצוה להשכים ולהקדים משלוח מנות ומתנות לאביונים כמו בכל מצוה דזריזין מקדימין), ואח"כ נטל ידיו לסעודה ולאחריה ישב לקבל פני הבאים, וכיבדם בשתיית יין והרבה בדברי אגדה על פסוקי המגילה וענייניו של יום (הליכות שלמה' ע' של"ד בארחות הלכה' 28).

אכילה קודם מצות 'משלוח מנות'

קלט. י"א דראוי שלא לאכול ביום הפורים קודם שיקיים מצות משלוח מנות נכדין כל המצוות שאין לאכול קודם קיומן]. ^(קכ"ו) (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל 'הליכות שלמה' ע' של"ד. אכן יעוי' 'לקט יושר' דכתב "טוב לשלוח מיני מאכל (למשלוח מנות) קודם אכילה" ומשמע דהוי רק להידור ולא לחיוב), וי"א דאין לאכול סעודת פורים קודם משלוח מנות, אבל לטעום מותר (ציץ אליעזר חט"ו, סוסי' ל"ב). וי"א דמשלוח מנות חשיב חלק מהסעודה ולפיכך לא שייך איסור אכילה לפניו (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - יבלחט"א הגרא"צ ישראלזון בשמו, ובספר 'יבקשו מפיהו' ע' ע"ד ^(קכ"ז), וכ"מ בסידור היעב"ץ הל' פורים אות כ"ד דכתב ש"אחר התפילה הולך לביתו וקורא המגילה לבני ביתו, ויכוון בסעודת שחרית לצאת בה ידי חובתו וכו', ומקיים משלוח מנות" - ומשמע דאוכל את הסעודה קודם קיום משלוח מנות, וכן ביסושה"ע (שער י"ב פ"ו) כתב דאוכל סעודת הבוקר ואח"כ מקיים מצות משלוח מנות, וכ"מ ב'יוסף אומן' סי' תתרצ"ט).

(קבד) ובכל בו (הל' פורים סי' מ"ה) כתב "ואחר צאתם מביהכ"נ שחרית מחלקין מעות פורים". ואם נותן מתנות לאביונים מיד לאחר קריאת המגילה איכא בזה גם רווח שמקיים המצוה סמוך יותר לברכת שהחיינו, דכיוון בה אף על מצוה זו (ח"א שליט"א).

(קבה) דאפי' במצוה דרבנן איכא איסור אכילה קודם המצוה כדמצינו קודם בדיקת חמץ (יעוי' שו"ע תל"א ב'), כ"ש במשלוח מנות ומתנות לאביונים שהם מצוות מדברי קבלה.

(קכו) יעוי' הערה לעיל בסמוך.

(קכז) והביא שם דכע"ז מבואר בתרומת הדשן (סי' ק"א) דכתב דטעם דתיקנו מצות משלוח מנות הוא כדי שיהיה לכל אחד אוכל כרצונו לסעודת פורים, יעוי"ש. וכע"ז מבואר בתויו"ט (מגילה פ"א מ"ג) שכ' דאין שולחין מנות אלא בזמן הסעודה, יעוי"ש. – ויש שהביאו ראי' מהא דהרמב"ם בהל' מגילה (פ"ב הט"ו) ביאר ראשית כיצד מצות סעודת פורים ואח"כ כתב דיני משלוח מנות ומתנות לאביונים, וכ"ה בשו"ע (תרצ"ה) דהקדים דיני סעודת פורים למשלוח מנות, ומשמע דמותר לאכול קודם מצוה זו. ועוד יתכן לומר דאי"ז כשאר המצוות שנאסר לאכול קודם קיום המצוה, דשאני הכא דאף האכילה גופא היא ג"כ מצוה ממצוות היום (ולדעת המג"א תרצ"ה ס"ק ט' יכול לקיים מצות סעודת פורים בכל מיני מטעמים, ועכ"פ לכו"ע כשאוכל פת יכול לקיים בזה שפיר מצות סעודת פורים) ואנאי יתא חייב לקיים מצות משלוח מנות קודם מצוה דאכילה, ויש לדחות דהרי טעם איסור אכילה קודם קיום המצוות הוא מחשש שמו ימשך, וע"כ אף במצוות יום הפורים אע"פ דהאכילה היא מצוה ממצוות היום, מ"מ תתא אסורה קודם קיום שאר מצוות היום, ולי"עו.

מתנות לאביונים

קמ. "מוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו ובשילוח מנות לרעיו. שאין שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האומללים האלו דומה לשכינה שנאמר להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים" (רמב"ם מגילה ב' י"ז, והובא במשנ"ב תרצ"ד סק"ג).

◊ כתב היסושה"ע "ביום הזה עושה האדם במצות הצדקה תקונים נפלאים גדולים ונוראים במידות ובעולמות העליונים הקדושים לאין תכלית יותר מבשאר הימים, לכן ירבה אדם בצדקה ומתנות לאביונים אף יותר מחשגת ידו. וכל הפרשט ידו ליטול אף שיודעין בו שאינו צריך ליטול צדקה נותנים, כי במידה זו של ותרנות ביום זה עושה תיקונים גדולים בעולמות העליונים הקדושים" עכ"ל.

◊ "בענין הצדקה אמר שלמה המלך ע"ה (משלי י"ד ל"א) 'ומכבדו חונן אביון' והטעם כי העניים והאביונים הם מאנין תבירין דילה (כלים שבורים של השכינה) והשכינה דרה בהם כמו שנאמר (ישעיהו נ"ז ט"ו) 'מרום וקדוש ישכון ואת רבא ושלל רוח' ולכן המכבד לעניים בממונו, מכבד לשכינתו" (קיצור ראשית חכמה שער היראה פרק 16 ע' קצ"ז הוצאת בלוטניק).
◊ "ומפני כך צריך להרחיב דעתו ונפשו בימים האלו ולחשב עצמו שהיום נצול ממוות ומדחי ויעשה משפט צדקה עם העניים ואביונים וישלח מנות ומתנות לאין נכון לו כדי שיהיו הכל שמחים ביום זה ולא זה דואג וזה שמח" (סדר היום, סדר פורים ע' קפ"ה).

קמא. חייב כל אדם ליתן לפחות שתי מתנות לשני אביונים, והיינו מתנה אחת לכל אביון (שו"ע תרצ"ד א').

קמב. אפשר ליתן המתנות בדברי מאכל או במעות (משנ"ב תרצ"ד סק"ב מהרמב"ם מגילה ב' ט"ז). וי"א דאין יוצאים יד"ח בנתינת בגדים כלים וכיוצ"ב (אור שמח' בדעת הרמב"ם שם).

◊ כתב השו"ע (יו"ד רמ"ט ג) "צריך ליתן לצדקה בסבר פנים יפות, בשמחה ובטוב לבב, ומתאוונ עם העני בצערו, ומדבר לו דברי תנחומים, ואם נתנה בפנים זועפות ורעות הפסיד זכותו" (יעוי' הערה להלן בסמוך דב"מתנות לאביונים" מקיים עכ"פ מצות צדקה).

◊ "והצדקה העושה פירות למעלה היא הצדקה הנעשית לשם שמים בלי שום פניה" (קיצור ראשית חכמה שער התשובה פ"ז עמ' ל"ב הוצאת בלוטניק).

◊ לדעת רבינו יונה (שע"ת ג' ל"ז) הנותן צדקה לעני לא מדרך רחמנות עובר בלאו ד"לא תאמץ את לבבך". אכן לדעת הרמב"ם (מתנות עניים ז' ב') עובר בלאו זה רק אם לא נתן לו כלל.

קמג. יכוון לקיים ולצאת יד"ח מצוה מדברי קבלה של "מתנות לאביונים" (יעוי' משנ"ב תרצ"ה סק"ד). [ומצוות עשה מדאורייתא של "נתון נתן ו"פתוח תפתח" (יסושה"ע י"ב ו' (ספ"ה) ומצות לא תעשה של "לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ירך מאחך האביון" (קט"ט)].

◊ בהכנסת רגש אהבה לבורא ית"ש בשעת נתינת המעות, מקיים מצות עשה של 'אהבת את ה' אלוקיך... בכל מאודך (בכל ממונך – מתני' סוף ברכות) (גליון יד ב"ד' פורים).

החייבים במתנות לאביונים

◊ כתב הנודע ביהודה (מהדו"ק יו"ד סי' צ"ג) ז"ל: "הנה אנשי כנסת הגדולה הם תיקנו לנו תפילות וברכות וליכא מידי דלא רמיזא בנוסח התפילה והברכה, וברכה הוא התעוררות הדיבור ומחשבה וכל מצוה שיש ברכה לפניה אי"צ לומר שום דבר לפניה רק הברכה. וכל דבר שאין ברכה לפניה אני נוהג לומר בפי 'הנני עושה דבר זה לקיים מצות בוראיו'" (קל) עכ"ל.

קמד. אשה חייבת במצות מתנות לאביונים (רמ"א תרצ"ה ד'), וכמו"כ בנו ובתו [הגדולים] הסמוכים על שלחן אביהם, חייבים ליתן מתנות לאביונים בפני עצמם [ואינם יוצאים בנתינת אביהם] ('ערוך השלחן' תרצ"ד ב').

קמה. בנים ובנות קטנים שהגיעו לגיל חינוך, י"א דיש לחנכם במצות מתנות לאביונים (פמ"ג א"א תרצ"ה סקי"ד לגבי משלוח מנות, וה"ה כאן, יסושה"ע שער י"ב פ"ו), והאב צריך לתת להם מעות כדי שיוכלו לקיים המצוה (ספר 'חנוך לנער' ע' ס"ו וכ"ד הגריי"ש אלישיב זצ"ל דהוי כדין שאביו קונה לו לולב לחנכו במצות - 'בלילה ההוא' ע' 13), וי"א שאי"צ לחנכם בזה כלל (א"א בוטשאטש סי' תרצ"ה, וכ"ה בארחות רבינו ח"ג ע' מ"ז).

קמו. אופן החינוך במצוה זו: קטן שהגיע לגיל הפעוטות (גיל 6-7) ^(קלא) יקנה לו אביו מעות משלו ויתנם הקטן לעני ויכוון הקטן לקיים בזה מצות מתנות לאביונים. ואם הקטן לא הגיע לגיל זה (דאו אין יכול להקנות לאחרים), לא יזכה האב את המעות לקטן, אלא רק יאמר לו ליתן המעות לעני כדי להרגילו במצות הנתינה (הליכות והנהגות' הגריי"ש אלישיב זצ"ל פורים ע' 21). וי"א דאי"צ להקנות לקטנים ודי בזה שהקטן יודע שנותנים עבורו מתנות לאביונים (כיון שהוא רק מצות חינוך ואין לקטן כסף משל עצמו) (הגר"ח קניבסקי שליט"א - אגרת הפורים' ע' ל' בהערה).

קמז. אָבֵל חייב במתנות לאביונים אפי' בתוך שבעה (משנ"ב תרצ"ו סקי"ז ושעה"צ אות י"ח).

שיעור מתנות לאביונים

קמח. במשנ"ב (תרצ"ד סק"ב) הביא להלכה דברי הריטב"א דשוה פרוטה חשיב 'מתנה' ויוצא בנתינת ב' פרוטות לב' אביונים. אכן י"א דזהו דוקא בימי קדם דהיה אפשר לקנות בפרוטה, ואף בזמן החפץ חיים עדיין היה אפשר לקנות בפרוטה יותר משיעור כל דהו, אכן בזמננו אין ערך לפרוטה כלל ואין יוצאים בזה ידי חובה ^(קלב) (הגריי"ש אלישיב זצ"ל - 'שבות יצחק' ע' צ"ח, ועי' הגרא"צ ישראלזון שליט"א) [ועכ"פ לדעת הריטב"א אי"צ ליתן לעני 'מתנה חשובה", ועל כן אי נימא דבזמננו אינו יוצא יד"ח בפרוטה, מ"מ שפיר יוצא יד"ח בשיעור הקטן ביותר שיש בו ערך כל שהוא שאפשר לקנות בו דבר מה (ועתה שמוכרים מאות מוצרים בשקל אחד בודאי דלדעת הריטב"א שפיר יוצא יד"ח בנתינת שקל אחד לכל אביון)].

קמט. י"א דצריך ליתן לכל עני מעות בסכום שיוכל לקנות אוכל כדי סעודה שהוא שיעור ג' ביצים [וה"ה אם נותן אוכל, יתן בשיעור ג' ביצים פת] (שערי תשובה תרצ"ד אות א', וכן איש חי פרשת תצוה אות ט"ו, וכן בכף החיים תרצ"ד ז' כתב דהמנהג להחמיר ליתן שיעור זה לשני עניים כדי לצאת יד"ח אליבא דכו"ע, ובשאר עניים יתן מה שחפץ). וי"א

(קכח) יעוי' ריטב"א מגילה ז. דכתב "שאין נתינה זו מדין צדקה גרידתא אלא מדין שמחה שהרי אף לעשירים יש לשלוח מנות", ומבואר דבנתינה זו איכא ג"כ מצות צדקה. וכ"מ ג"כ בלשונו בי"מ ע"ח: יעויי"ש. וכ"ה ב'תניא רבתי' סי' מ"א "מצאתי בשם רבינו שלמה ז"ל דמעות פורים אין קצבה כל מה שירצה האיש ליתן יתן מפני שהוא צדקה, וצדקה כל אחד ואחד יתן כפי עינו הטובה", וכ"ה במחזור ויטרי ביסדר ארבע פרשיות'.

(קכט) ובתוס' כתובות מט: סוד"ה 'אכפיייה' כתב דאיכא בהך קרא תרתי לאווי 'לא תאמץ' ו'לא תקפוץ'. אכן ברמב"ם ספד"מ לא תעשה רל"ב מנהו למצות לא תעשה אחת.

(קל) "בזה די ואי"צ יותר. והכוונה הוא רק פירוש המילות. וכל התיקונים למעלה נעשים מאליהם ע"י מעשינו" (שו).

(קלא) שבגיל זה בכוּחם להקנות מעות צדקה לאחרים.

(קלב) וסייע לדבריו מהסמ"ע חו"מ סי' פ"ח סק"ב יעויי"ש.

דיתן לכל אחד משני העניים מעות המספיקות לקנות עוגה ובקבוק יין קטן (הגר"מ פיינשטיין זצ"ל - ספר 'פורים וחדש אדר' ע' ר"ט). ובתשובות והנהגות (ח"ג סי רל"א תשנ"ז) כתב דהשיעור כיום הוא עשרה שקלים לכל אביון (שאין הדרך ליתן כן כל השנה, ועל כן העני מרגיש בזה נתינה חשובה וכ"ה תשובת הגר"ש ואזנר זצ"ל הובא בספר 'ישמח ישראל' ע' קמ"ג ד-10 ש"ח לעני אחד נחשב כיום ל'מנה יפה'). וי"א דכדי לקיים מצות 'מתנות לאביונים' כראוי לכתחילה, צריך ליתן מתנה שיש בה כדי לשמח את העני ^[פסל] ןוהוסיף דכיום 'מתנה' המביאה את המקבל לידי שמחה היא חמישים שקלים ^[פסל] ומוטב ליתן שתי מתנות חשובות שיש בהם כדי לשמח העניים מאשר לחלק מתנות מועטות להרבה עניים (הגריי"ש אלישיב זצ"ל - שבות יצחק ע' צ"ח וע"י הגרא"צ ישראלזון שליט"א) ^[פסל].

נתינה מכספי מעשר

קנ. אין ליתן המתנות מכספי מעשר, ורק ההוספה שמוסיף יכול מעיקר הדין ליתן משל מעשר (משנ"ב תרצ"ד סק"ג) והיינו מה שמוסיף על שני אביונים יכול ליתן ממעות מעשר [אבל לשני אביונים יתן את כל המתנות מכסף שאיננו מעשר] ('הלכות חג בחג' ע' קע"ו).

קדימת עניי עירו

קנא. י"א דיש דין קדימה לעניי העיר במתנות לאביונים (כיון שע"י מתנות לאביונים מקיים ג"כ מצות צדקה, אכן אין למנוע מליתן לעניי עיר אחרת ע"ד כל הפושט יד נותנים לו) (הגר"ש ואזנר זצ"ל ספר 'מבית לוי' ע' ר"ג).

זמן נתינת מתנות לאביונים

קנב. אין ליתן לאביונים את מתנותיהם קודם יום הפורים, אלא יתן להם ביום הפורים עצמו [דלמא אכלי ליה קודם פורים] (מג"א תרצ"ד סק"א הובא בביאה"ל ד"ה לשני). קנג. בני עיר פרוזה צריכים ליתן מתנות לאביונים הדרים ג"כ בעיר פרוזה, ובני כרך צריכים ליתן לאביונים הדרים בעיר כרך, ולא יתן בן עיר לבן כרך שפורים שלו למחרת, ולא בן כרך לבן עיר שפורים שלו היה יום קודם (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' ש"מ ^[פסל] וכ"ד הגר"נ קרליץ שליט"א - 'חוט שני' ע' ר"ל דלכתחילה יש להקפיד על כך דעיקר מתנות לאביונים הוא לצורך פורים), ואם עשו כן י"א דלא יצאו ידי חובתם (הגר"ח קניבסקי שליט"א בשם החזו"א זצ"ל, 'תורת המועדים' על 'שונה הלכות' ע' תי"א). וי"א דבדיעבד יצא יד"ח (הגריי"ש אלישיב זצ"ל - 'יבקשו מפיהו' ע' ס"ב). וי"א דפרוּו בן י"ד יכול ליתן לעני בן ט"ו ולהיפוך (הגריי" פישר זצ"ל - 'הליכות אבן ישראל' ח"ב עמ' תמ"ה).

הגדרת 'אביון'

קנד. 'אביון' שמצוה ליתן לו מתנה בפורים, הוא כל מי שיש לו דין 'עני' ('ערוך השלחן' תרצ"ד ג' ^[פסל]), והיינו מי שאינו מסודר בפרנסתו בכדי מחייתו לו ולבני ביתו ^[קלה] (קלט). וי"א דידקדק לשלוח לעניים מרודים ומופלגים הנקראים 'אביונים' ולאנשים שירדו מנכסיהם ('מקור חיים' לבעל החות יאיר סוף סי' תרצ"ד). קנה. י"א דאין יוצאים ידי מצות 'מתנות לאביונים' בצדקה שנותנים לארגוני התתי"ם שבישיבות [נדיכון שכהיום יש לבחורי הישיבות בדרך כלל די צורכיהם ההכרחיים לא חשיבי אביונים, אך פשוט שיש לזה דין צדקה מעולה דהחזקת ת"ח ^[פס]], וכמו"כ בן הסמוך על שולחן אביו אין לו דין אביון לענין זה (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' ש"מ הע' 63).

קנו. מקיימים המצוה אף בנתינה לאביונים קטנים וקטנות ('מועד לכל חי' ל"א פ"ו, בן איש חי פ' תצוה אות ט"ז, כף החיים תרצ"ד י"ב ^[קמא]]נדלא כמשלוח מנות דכתיב ביה 'רעהו' וכ"ד 'ערוך השלחן' תרצ"ד ב' ^[קמב]).

נתינה לאיש ואשתו

קנז. יש אומרים ששני מתנות לאיש ואשתו שהם אביונים חשיב רק מתנה אחת לאביון א' ('ערוך השלחן' תרצ"ד ס"ב). וי"א שאיש ואשתו נחשבים לב' עניים, ואם נתן לאיש ואשתו ומכוון לקיים המצוה בשניהם, חשיבא כשתי מתנות (בנין עולם סי' ל"ו [הובא בפתחי תשובה ופתחי עולם ס"ק ב'] וכ"ה בדרשות חת"ס דף קצ"ז ועי' מהרש"א מגילה ז. בח"א ד"ה שדר).

נתינה ע"י צ'ק או מחילת חוב, וכשמתנה ההשתמשות במעות

קנח. אפשר לכתחילה ליתן מתנות לאביונים בהמחאת בנק (צ'ק) אפילו אם התאריך שלו דחוי - אם יכול במקום הימצאו לקנות בו או לקבל תמורתו משכנו או מבעל חנות וכדו' (הגריי"ש אלישיב זצ"ל - 'שבות יצחק' ע' צ"ט, והגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' שמ"ב ויעוי' הערה ^[קמג]), והגר"ש ואזנר זצ"ל - ספר 'מבית לוי' ע' ר"ב) [ויעוי' משנ"ב (תרצ"ד סק"ב) ד"לכתחילה צריך ליתן לאביון דבר הראוי להנות ממנו בפורים, מאכל או מעות שיוכל להוציא בפורים"]. וי"א דאינו יוצא יד"ח בנתינת צ'ק (אפי' אם אינו דחוי) אלא א"כ האביון יפדה הצ'ק בפורים עצמו או יקנה תמורתם בפורים עצמו (הגר"נ קרליץ שליט"א - 'אגרת הפורים' ע' כ"ז).

(קלג) כמבואר ברמב"ם מגילה ב' י"ז הובא במשנ"ב תרצ"ד ג' וכן במשנ"ב תרצ"ה סקב"ה דהמצוה היא לשמח לב אביונים.

(קלד) ובארחות רבינו (ד"ג ע' מ"ו) הביא דהקהילות יעקב זצ"ל היה נותן מתנות לאביונים חמישים שקל לכל אביון.

(קלה) והגרש"ז אויערבאך זצ"ל היה משיב לשואלים: דהרוצה לצאת מכל ספק יתן מתנה החשובה הן לנותן והן למקבל ('הליכות שלמה' ע' ש"מ הע' 62).

(קלו) ועובדא הוי באלמנה הדרה בירושלם שאספו עבורה מתנות לאביונים בבני ברק, והורה הגרש"ז זצ"ל שעליה לבוא להיות ביום י"ד בבני ברק שיהא לה דין פרוזה כדי שיוכלו לקיים בה מצות מתנות לאביונים כדין (שם, דע' 65).

(קלז) וכ"מ מלשון השו"ע תרצ"ד א' 'חייב כל אדם בר' שני מתנות לשני עניים" ('הלכות חג בחג' ע' קפ"א).

(קלח) ע"פ תשובות הרשב"א הובא בביאור הגר"א יו"ד רנ"ג סק"ו ('הלכות חג בחג' ע' קפ"א), ובעי"ז הובא מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל ('הליכות שלמה' ע' ש"מ). – ויעוי' ביאור הגר"א שם דהזכיר "שנה אחת" (והיינו שאם אינו מסודר למשך כל השנה אכתי בכלל עני הוא).

(קלט) ואפי' מי שיש לו משכורת קבועה, אם אינה מספיקה בשביל הוצאות כל החדש בעבורו ובעבור בני ביתו הסמוכים על שולחנו, ואין לו כסף בצד להשלים המשכורת החדשית למשך שנה שלמה הרי זה עני גמור ומקיימים בו מצות מתנות לאביונים (הגריי"ש אלישיב זצ"ל ע"י הגרא"צ ישראלזון שליט"א).

(קמ) ומלבד זאת ע"פ רוב אין הבחורים מקבלים המעות ביום הפורים.

(קמא) ובכף החיים שם כתב דהיינו דוקא קטן שמבין שנותנים לו מעות פורים. ע"כ. ולא משמע כן בפוסקים הנ"ל ('הלכות חג בחג' ע' קפ"ג בהערה).

(קמב) ויעוי' להלן דה'ערוך השלחן' ס"ל דאף במשלוח מנות יוצאים יד"ח במשלוח לקטן אע"פ שכתוב שם רעהו.

(קמג) ובעי"ז הביא בספר 'מעדני שלמה' (ע' ק"ב) בשמו דבנתינת צ'ק יוצא ג"כ, ולא רק אם הבנק פתוח דפשיטא שיוצא, אלא כיון שצ'ק תמיד אפשר לפרוט אצל שכן וכדו', נקרא נתינת מעות. ובספר 'שלמי מועד' ע' ר"פ הביא מרשימות תלמידו הג"ר יוסף שוב שליט"א דדעת הגרש"ז היתה דיוצאים יד"ח מתנות לאביונים בצ'ק רק אם תאריך הפרעון הוא ביום הפורים, דהיינו שיכול לפדותו בו ביום, ושם מובא שבדיני פורים (הוצאת 'דגל ירושלם' תשנ"ה ע' ס"ט) הובא בשם הגרש"ז דאפשר לצאת יד"ח בצ'ק בתנאי שיפדוהו או יקנה תמורתו בו ביום.

קנט. אין יוצאין יד"ח מתנות לאביונים ע"י מחילת חוב שיש לו על העני (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' שמ"ב ^(קמז)). וכמו"כ הנותן מעות בעין לאביון, ומתנה עמו שיפרע בהם חובו, או שמוסרם לחנוני לפרוע בהם חובותיו של האביון וכל כיוצ"ב, אינו יוצא יד"ח מצות מתנות לאביונים (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' שם "דבר הלכה" כ"ז).

מדיני הנתינה

קס. במתנות לאביונים איש יכול ליתן לאשה וכן אשה לאיש (רמ"א תרצ"ה ד').

קסא. אי"צ שהנותן ידע מי המקבל או להפך, ואפשר ליתן לאביון בלא שליח.

◊ **ראוי ליתן המתנות ביד ימין** (כדין שאר כל המצוות) (יעוי' שו"ע ר"ז ד' ומשנ"ב שם ס"ק י"ח).

קסב. י"א דלא יתן מטבע גדול א' לשני עניים [שאינן עושין מצוות חבילות חבילות (ברכות מט.)] אלא יפרוט המטבע ויתן לכל עני את חלקו (יפורים וחדש אדר' ע' ר"ט). וכשאינו נותן לעניים עצמו, אלא דרך גבאי צדקה שיתן להם יעוי' להלן בסמוך.

נתינת אשתו ובני ביתו

קסג. י"א דמצות הנתינה צריך שתתקיים בכסף של מקיים המצוה, ולכן מי שנותן לעני או לגבאי צדקה עבור אשתו ובניו, יתן לאחר שיזכה בכסף עבור בני ביתו קודם שיתנם לעני (ואי"צ לפרט לאחר' מי הם, אלא שיכוון לזכות עבור מי שבדעתו ליתן עבורו) (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'שבות יצחק' ע' צ"ז, וספר 'יבקשו מפיהו' ע' מ"ז ^(קמז) וכ"ד הגרי"י פישר זצ"ל - 'הליכות אבן ישראל' ח"ב עמ' תמ"ה) (או שיקנה להם המעות ^(קמז)). וצריך שבני הבית ידעו עוד לפני שהגבאי נותן לעני שכספם ינתן לעני (שבות יצחק שם) ^(קמז). אכן אם האשה נותנת בעצמה את המתנות לאביונים אי"צ לעשות קנין על הכסף קודם נתינתה, [משום שיש לה זכות לקחת כסף כדי לקיים מצות מתנות לאביונים] (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'יבקשו מפיהו' ע' מ"ח) ^(קמח). וי"א דהבעל לא צריך לזכות את המעות לאשתו ובניו [דלא כתיב בזה 'לכם'] אלא רק צריך לומר להם שהוא נותן גם עבורם מתנות לאביונים, ואם אין הבעל [או האב] נותן בעבור בני ביתו, יתן להם רשות ליתן בפני עצמם (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל 'הליכות שלמה' ע' של"ח ובדבר הלכה שם אות כ"ז והע' צ"ז). וי"א דכשנותן עבור אשתו אי"צ להקנות לה הכסף ^(קמט), אכן כשנותן עבור בניו שהגיעו לחינוך יקנה להם הכסף (שהרי יש להם קנין מדרבנן ועי"ז נותנים לעניים משל עצמם) (הגר"נ קרליץ שליט"א 'חוט שני' ח"ג ע' רל"א).

נתינת מתנות לאביונים ע"י גבאי צדקה

קסד. י"א דאם נותנים לגבאי צדקה שטר של כסף עבור שני עניים, ולבסוף הכסף הגיע רק לעני אחד, יוצא יד"ח [דכיון שהגבאי הוא כיד עניים הוי כאילו קיבל עבור כל העניים] (הגרי"ש אלישיב זצ"ל בתשובתו ליועד הרבנים' וכ"ד הגר"ח קניבסקי שליט"א בתשובתו המובאת בספר 'ישמח ישראל' ע' קמ"ח). אכן הקה"י זצ"ל הקפיד לכתחילה שלא ליתן 2 המתנות לגבאי צדקה אחד עבור שני עניים, מחשש שהכסף שלו יגיע לבסוף רק לעני אחד, אלא נתן לשני גבאי צדקה (תורת המועדים' על 'שונה הלכות' ע' ת"ח).

קסה. אין גבאי הצדקה צריך ליתן לאביון אותם מעות ממש שקיבל ואדרבה יותר כבוד שיתנם לעני בשטרות ומטבעות חשובים (יעוי' יור"ד סי' רנ"ט א' ב') (ספר 'אגרת הפורים' ע' ל"א).

השתמשות במתנות לאביונים שלא לצורך הסעודה, ודין מעות ש'חשב' לחלקם לעניים

קסו. אף שהגבאים גבו המעות לעניים לצורך סעודת פורים מ"מ מותר לעני להוציאם לשאר צרכיו (משנ"ב תרצ"ד סק"ט).

קסז. מעות שחשב בליבו לחלקם לעניים ביום פורים, אע"פ שלא אמר בפיו, אינו יכול לשנותם, [דלצדקה יש דין הקדש, וחייב לקיים מחשבתו אף שלא הוציא בשפתיו] (משנ"ב תרצ"ד סק"ו ובשעה"צ ח'). וכל זה דווקא אם גמר בליבו ממש, כך וכך אתן לצדקה, אבל סתם מחשבה שתכנן ליתן צדקה אינו נדר ופטור (ערוך השלחן' יור"ד סוף סי' רנ"ח, והואב ב"דרך אמונה" ח"א פ"ח מהל' מתנות עניים סקי"ט).

משלוח מנות

◊ **השל"ה חק' מס' מגילה** (תוכחת מוסר) **כתב: כפורים יקיים המצוה בשמחה וטוב לבב דהיינו מקרא מגילה משלוח מנות ומתנות.**

קסח. יכוון לקיים ולצאת יד"ח מצוה מדברי קבלה של משלוח מנות (יעוי' משנ"ב תרצ"ה סק"ד).

◊ **יאמר הריני מוכן ומזומן לקיים מצ"ע של דברי קבלה שנא' ומשלוח מנות איש לרעהו** (יסוד וישרש העבודה).

◊ **"כאשר הייתי יתום צעיר, והייתי שנתיים אצל דודי הגה"צ ר' וולוויל צ'ציק זצ"ל, זכורני שהיה פעם כפורים** [אולי פורים מושלש עכ"פ היה 'שושן פורים' בירושלם] **בשהותי אצלו, עם כל המתלווה ליום הפורים, משלוח מנות וכו', ובפרט בירושלם עם הבגדי שבת, שטריימלאך וכו' ממש אוירה מרוממת של שמחה וקדושה, הכי מזה שיכול להיות. וח/משלוח מנות/ זה סיפור בפני עצמו. שולחים משלוח מנות ממשפחה למשפחה, שתיים עשרה פעמים 'שתיים עשרה' וכו'. ולוקחים עוגות ועוברים מבית לבית... ור'**

^(קמז) משום דמלוה להוצאה ניתנה, ולכן דייגינן ליה כאין המעות בעין, ואין כאן נתינה לענין זה, ותו דהמצוה ליתן לו מעות שיוכל להשתמש בהם כרצונו, ולא כשנותן לו למטרה מסוימת בלבד (ושם, דבר הלכה ל"ז).

^(קמה) דבשו"ת חמדת שלמה יור"ד סי' ל"ב (ומובא בפתחי תשובה יור"ד סי' ש"ה סקט"ז) הביא תשובה מהגאון מליסא (בעל 'נתיבות המשפט' רחוקת דעת) דמש"כ הרמ"א (יור"ד סי' ש"ה סעי' י) דאין לפדות בנו ע"י שליח, אין כוונתו דשולח מעות לכהן ע"י שליח, דזה ודאי מהני, אלא כוונתו דאין לעשות שליח שהשליח יפדה ממעות שלו, דמאחר דהוי מצוה המוטלת על אבי הבן והיא חובת הגוף, א"א דשליח יקיים המצוה עבורו, וכמו דלא אפשר דאחד יתן צדקה עבור חבירו. ולפ"ז אף ב"משלוח מנות" ו"מתנות לאביונים" כיון דהוי מצוה המוטלת על האשה, על כן צריכה האשה לקיים המצוה, במעות שלה, וא"א שהבעל יתן למשלוח מנות ומתנות לאביונים ממעותיו (→ 'יבקשו מפיהו' שם ובעי"ז בשבות יצחק' שם).

^(קמו) בספר 'אגרת הפורים' ע' ב'ט הביא דכן כתב לו הגר"ח קניבסקי שליט"א "במתנות לאביונים נהגנו להקנות (והכסף) לאשה ולבנים הגדולים". וכ"ד הגרי"י פישר זצ"ל – 'הליכות אבן ישראל' ח"ב עמ' תמ"ה.

^(קמו) וטוב לומר שמזכה לה הכסף בעבור מתנות לאביונים (כדי שלא תתחייב במעשר) ו"על מנת שאין לבעלה רשות בזה" (הגר"ש דבליצקי שליט"א).

^(קמה) ומה שנתבאר לעיל דלדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל צריך לזכות לה קודם נתינה, זהו דוקא כשאינה נותנת בעצמה כ"א ע"י בעלה, דלא חשיב שהמצוה מתייחסת אליה כל זמן שאין הנתינה במעות שלה, אכן כשהיא עצמה נותנת שפיר מקיימת המצוה אף כשהמעות אינם שלה, דסו"ס נתנה מתנות לאביונים (תורת המועדים' על 'שונה הלכות').

^(קמט) כדאיתא שהבעל מביא קרבנות עבור אשתו ופירש הרמב"ם בפירוש המשניות דהוא משום שאשתו כגופו עי"ש וזה"ה הכא. משא"כ עבור בני ביתו לא שייך כן (הגר"נ שליט"א שם).

וולוויל צ'צ'יק הולך ל'משלוח מנות'... ולידו הולך האחיינ שלו, כחור חיפאי, יתום, מסכן, וכו'... ובאמצע הוא אמר לי משפט, אז כשהייתי בחור צעיר. ואת המשפט הזה אני רוצה להעביר, וזה היראת ד' אלמדכם. – הוא אמר לי (באדיש): 'משה, תסתכל מה שהולך כאן. תראה, כל העיר מלאה, כמה טונות... טונות של משלוחי מנות עכשיו מובילים... ותראה כמה יגיעה יש במשלוח מנות. תראה את העוגות, כמה עבדו ה'באלעבוסט'ס והבנות בכל בית ובית. כמה עבדו, סוג כזה של עוגה, ועוד כזו עוגה, עם כל הלב, ועם שמחה של מצוה, לקיים מצות משלוח מנות. ועם כל החסברים של 'משלוח מנות איש לרעהו' אם כהטעם של ח'מנות חלוי' 'כדי להרבות שמחה', אם כטעם השני, וכו', וכו', וכמה קדושה יש בזה, וכמה 'עבודת ד' יש בזה, וכמה שמחה יש לאבינו שבשמים, וכמה נחת – רוח יש לאבינו שבשמים, מחטונות האלה של העוגות שמולכים כאן מבית לבית וכו', מה שהולך כאן עם המשלוח מנות... – זה היום, ב'ט"ו אדר'. בעוד חדש, יהיה 'ט"ו ניסן', כל זה – 'ברת'... – כל הטונות האלה, של העוגות והחמץ הזה, היום, זו מצוה גדולה, ותיקונים גדולים. אך, בעוד שלושים יום... שד' ישמור, כל יראה, וכל ימצא. אפילו פירור אחד, אפילו משחו חמץ, זה ברת... ואז הוא אמר: תדע, שזה היסוד של ה'אידישקייט', וזה כל היסוד של היהדות. אותו ענין, בתאריך הזה זה ברת. ובתאריך הזה זה מצוה, וכו' וכו'. וזה הכל. 'לכו בנים, שמעו לי'... יראת ד' אלמדכם" (משמר הלוי על התורה להגרמ"ט שוליונגר זצ"ל פרו' עקב ע' תקנ"ו).

קסט. חייב לשלוח שתי מנות לאיש אחד ^(קט) (שו"ע תרצ"ה ד').

החייבים במשלוח מנות

קע. אשה חייבת במשלוח מנות (רמ"א תרצ"ה ד').

קעא. קטנים שהגיעו לחינוך יש לחנכם במצות משלוח מנות (פמ"ג א"א תרצ"ה סק"ד, כף החיים תרצ"ה סקנ"ז).

בעל שנותן עבור אשתו

קעב. י"א דאם הבעל נותן משלוח מנות עבור אשתו [נ בשליחותה] אינה יוצאת אא"כ עשתה קנין תחילה על המנות שבעלה נותן עבורה [יעוי' לעיל דין קס"ג ובהערה קמ"ה שם וה"ה הכא. ומה שהאשה קנתה המוצרים עבור הבית לא חשיבא עבורה קנין, אלא תגביה את המנות ג' טפחים לשם קנין - יעוי' שו"ע חו"מ ק"צ ב'] (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'שבות יצחק' ע' צ"ו, וכ"ד יבדלחט"א הגר"ח קניבסקי שליט"א - 'אגרת הפורים' ע' כ"ט). וי"א דאי"צ קנין (דלא כתיב בהו 'לכם') אלא די שיאמר הבעל לאשתו שנותן עבורה משלוח מנות (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל 'הליכות שלמה' ע' של"ח ובדבר הלכה שם אות כ"ז והע' צ"ז).

זמן משלוח מנות

קעג. ישלח דווקא ביום ולא בלילה (רמ"א תרצ"ה ד') ואם שלח בלילה לא יצא יד"ח ('ערוך השלחן' תרצ"ה ט"ז).

קעד. השולח משלוח מנות לחבירו קודם פורים והגיע לידי המקבל ביום הפורים יצא יד"ח (פמ"ג א"א תרצ"ה י"ג שכך מדייק בדברי בעל המאור, וכן הביא הבאר היטב שם סק"ז בשם היד אהרן דנוטה דעתו דיוצא יד"ח). וי"א דאינו יוצא יד"ח ('ערוך השלחן' שם סי"ז).

מדיני משלוח מנות

קעה. איש ישלח דוקא לאיש, ואשה דווקא לאשה [ודלא כמתנות לאבינוים שאין לחוש לזה] (רמ"א תרצ"ה ד').

קעו. י"א דהשולח לקטן אינו יוצא יד"ח (משום דבמשלוח מנות כתיב 'איש לרעהו') ('מועד לכל חי' ל"א פ"ו, בן איש חי פ' תצוה אות ט"ז, כף החיים תרצ"ד י"ב). וי"א דיוצא יד"ח (דקטן בכלל 'רעהו' כדמוכח מקרא ד'כי יגוף שור איש את שור רעהו' והנוגח שור של קטן חייב) ('ערוך השלחן' תרצ"ה י"ח). קעז. יש לידע למי שולח, וכמו"כ ממי קיבל (יעוי' 'הליכות שלמה' ע' של"ח ובדבר הלכה שם כ"ז). וכך היה מנהג הגרי"ז זצ"ל להקפיד לדעת בפורים מי שלח לו, ולראות מה שלחו לו ('פורים וחדש אדר' ע' קצ"ד ^(קנא)).

קעח. י"א דראוי שקודם ישלח החשוב לפחות חשוב ממנו [כדי שיהיה יותר שמחה] (מהר"ש אלגזי ^(קכ) הו"ד בציץ אליעזר ח"ח סי' י"ד).

◊ בפלא יועין (ע' פורים) כתב: **מה טוב לשלוח מנות למי שיוגרום לו כבוד בזה ששולח לו, וכגון גדול לקטן ממנו בחשיבות, ולמי שיש קפידא עליו, כדי לשמח לב אומללים ולהחיות לב נדכאים, ולהרבות אהבה ואחוה שלו' וריעות, דכיון דעביר מצוה חדא ליעבד מצוה אחרת.**

קעט. יש לשלוח מנות דוקא למי שהוא מחויב כמותו בשמחת היום, והיינו בני י"ד לבני י"ד, ובני ט"ו לבני ט"ו (חידושי רבינו מאיר שמחה מגילה ד. וכעיי"ז ב'ציץ הקדש' להג"ר צבי מיכל שפירא זצ"ל סי' נ"ו דבן כרך ששלח לבן עיר בט"ו לא יצא יד"ח, ונוטה לומר שם שכמו כן בן עיר ששלח לבן כרך לא יצא יד"ח). וי"א דבדיעבד יצא יד"ח (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'יבקשו מפיהו' ע' ס"ב).

◊ **ראוי לשולחם ביד ימין** (ככל המצוות דיש לעשותם ביד ימין) (יעוי' שו"ע ר"ז ד' ומשנ"ב שם ס"ק י"ח).

משלוח מנות ע"י שליח

קפ. במשנ"ב (תרצ"ה סק"ח) הביא תשובת ה'בנין ציון' (סי' מ"ד) שנסתפק אם המביא בעצמו ה'משלוח מנות' ולא ע"י שליח יוצא יד"ח נדכיון דכתיב 'ומשלוח' נימא דבעינן דוקא ע"י שליחות ^(קכ) אכן באשל אברהם בוטשאטש (תרצ"ה) כתב דכשנותן מיד ליד עדיף טפי (יעוי"ש מש"כ להוכיח כן), וכן החזו"א זצ"ל נתן בעצמו את המנות, וכן נהג הקהילות יעקב זצ"ל גם כשהיה יכול ליתן ע"י שליח ('ארחות רבינו' ח"ג ע' נ"ג), וכ"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל ('יבקשו מפיהו' ע' נ"ה). קפא. מותר לשלוח מנות ע"י קטן (דאע"פ דלאו בני שליחות ניהו, היינו דוקא בדיני זכיה וממון, משא"כ הכא לענין מצוה אפי' ע"י קף סו"ס נתקיימה המצוה ^(קכ)) ('מקור חיים' לחוות יאיר תרצ"ד ג').

(קג) ובטעם הד' שתקנו משלוח מנות כתב התרומת הדרשן סי' ק"א "כדי שיהא לכל אחד די וספק לקיים הסעודה כדינא". ובס' 'מנות לוי' (לר"ש אלקבץ זיע"א על מגילת אסתר פרק ט' פסוק י"ט וכו') כתב טעם אחר "שהרי המן הרשע הוציא דיבתן בלשון רמיה שהן עם אחד מפורז ומפורד, ובאמת היה עניינם אחד וכמו שהיו כאיש אחד להקהל על נפשם כן שולחים מנות איש לרעהו כאיש אחד באחוזה ורעות ובדרך כבוד". וכמה נפק"מ איכא בין ב' טעמים הללו ואכמ"ל. וב'ערוך השלחן' תרצ"ה י"ג י"ז כתב דטעם משלוח מנות הוא משום 'ריביון שמחה'.

(קגא) וכנראה הטעם הוא דבה'מנות לוי' (על מגילת אסתר ט' ט"ז, י"ט ב') כתב דטעם נתינת משלוח מנות כדי להרבות אחוה ורעות, וזה מתקיים באופן שיודע מי שלח ומה שלח שם ('פורים וחדש אדר' שם).

(קגב) וביאר בכונת הפסוק 'איש לרעהו, דלשון 'איש' היינו חשוב, ללמדך דאע"פ שמידת דרך ארץ ומנהג העולם שהקטן שולח תחילה לגדול, כאן תיקנו שהגדול ישלח תחילה לקטן.

(קנג) ובמקור חיים תרצ"ה ג' כתב "בשלוח מנות מצוה בשלוחו יותר בו, ואפילו במתנות דפרסומי ניסא עדיף". עכ"ל.

(קנד) ואף לצד ה'בנין ציון' המובא במשנ"ב תרצ"א סק"יח דצריך לשלוח דוקא ע"י שליח, אין הכוונה ל'שליח' בדיני שליח דאי"צ לזה דיני שליחות אלא כוונתו שתהא הנתינה ע"י אחר ושפיר מהני ע"י קטן (הגרי"י פישר זצ"ל 'הליכות אבן ישראל' ח"ב עמ' תנ"א).

קפב. השולח מנות ע"י שליח, אם השליח הוא קטן או גוי, צריך לוודא שהמשלוח הגיע ליעדו, שבהם ודאי לא אמרינן החזקה דשליח עושה שליחותו (הערת ספר 'פורים וחודש אדר' ע' ר'). אמנם אפילו אם השליח גדול, דן האחיעזר (חלק ג' סי' ע"ג) לומר דבמשלוח מנות שחיובו מדברי קבלה שהם כדאורייתא, לא אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו. ולפיכך ראוי לכה"פ במשלוח מנות אחד לשמוע מהשליח עצמו שעשה שליחותו, או שיתן לשליח כסף או דבר אחר כמתנה על שליחותו דאז דינו כ'פועל' שיש בו חזקה דשליח עושה שליחותו (כמבואר בש"ך חו"מ ק"ה - תשובות והנהגות ^(קנ"ה) ח"א סוסי' ת"ז).

קפג. משלוח מנות הנעשה ע"י בעלי חנויות או מוסד וכיוצ"ב ע"פ ציווי המשלח והתחייבותו לשלם שווי המנות, יוצאין בו יד"ח ^(קנ"ו) (והגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' של"ז ובדבר הלכה שם אות כ"ב).

לשלוח מנות בשותפות

קפד. י"א דיכולים כמה בני אדם לשלוח מנות בשותפות לאדם אחד (דבתר מקבל אזלינן) (מועד לכל חי' בשם המהר"י נג'אר ל"א - כ"ו). וי"א דמהני רק אם יהיה ב'משלוח' שיעור של ב' מנות בעבור כל אחד ^(קנ"ה) (הגר"ש אלישיב זצ"ל - 'יבקשו מפיהו' ע' נ"ז, והגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' של"ז). וה"ה דיכול אדם אחד לשלוח מנות לכמה בני אדם בשותפות, ובלבד שיהיו מספר המנות לפי מספר האנשים המקבלים (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - שם).

שיעור משלוח מנות והדברים הראויים לו

קפה. החיוב הוא שני מנות לאיש אחד. אמנם כל המרבה לשלוח לרְעִים הרי זה משובח (שו"ע תרצ"ה ד').

קפו. צריך לשלוח שני מיני אוכלין או שני מיני משקין או מין אוכל ומין משקה, אבל שני חתיכות ממין אחד לא יצא יד"ח ('ערוך השלחן' תרצ"ה י"ד, הגר"ש אלישיב זצ"ל - 'יבקשו מפיהו' ע' לד').

קפז. אין יוצאין יד"ח מצות משלוח מנות בשליחת בגדים או כלים (תרימת הדשן סי' קי"א) ושאר דברים (משנ"ב תרצ"ה סק"ט. ויעוי' באר היטב שם סק"ז). ולענין לצאת יד"ח משלוח מנות בשליחת מעות יעוי' הערה ^(קנ"ח).

קפח. טוב לשלוח ל'משלוח מנות' מאכלים הנאכלים כ'עיקר' בסעודה (וכדמשמע בלשון הרמב"ם מגילה ב' ט"ו "חייב לשלוח שתי מנות בשר או שני מיני תבשילין". ובתרומת הדשן סי' קי"א כתב ד"טעם דמשלוח מנות הוא כדי שיהא לכל אחד די וסיפֿק לקיים הסעודה כדינא" ולפי"ז ראוי לשלוח מנות הראויים לסעודה, וכ"מ במעשה רב רמ"ט וכ"כ ב'מקור חיים' לחו"י תרצ"ה ד' "מצוה מן המובחר לשלוח בשר ודגים מבושלים וכן נהג א"א וחמי הג' ז"ל בשכן אחד שאצלם"). אכן יוצאים יד"ח אף בכל שני מיני אוכלים. וכמו"כ יוצאים יד"ח אף בשליחת משקה משום דשתיה בכלל אכילה (משנ"ב תרצ"ה סקי"ט) ולא רק ביין, אלא גם במשקה כמו קולה יכול לצאת יד"ח, אבל מים מינרלים וסודה שאין בהם טעם אין יוצאים בהם יד"ח (הגר"ש אלישיב זצ"ל 'יבקשו מפיהו' ע' ל"ה).

קפט. ראוי לא לשלוח מאכל חי שאינו נאכל אלא מבושל (דלמהרי"ל לא יוצא יד"ח וכ"כ בערוך השלחן תרצ"ה י"ז. ויעוי' משנ"ב תרצ"ה סקי"ט די"א דמהני ^(קנ"ט)).

קצ. י"א דבקפה ותה אינו יוצא יד"ח (הגר"ש אלישיב זצ"ל ב'יבקשו מפיהו' ע' ל"ה, ויבדלחט"א הגר"נ קרליץ שליט"א - 'שלמי תודה' ע' ש"ב).

קצא. לכתחילה ראוי להדר לשלוח מנות שהמקבל יוכל לאוכלו [כגון שלא ישלח מאכל בהכשר שאינו אוכלו, וכמו"כ לא ישלח לחולה דבר שאסור לו באכילה, וכמו"כ לא יתן מאכל חלבי לאחד שיהיה בשרי עד מוצאי פורים]. ומ"מ בדיעבד יצא בכל זה (הגר"ש אלישיב זצ"ל - 'יבקשו מפיהו' ע' ט"ל).

קצב. החיי אדם הוכיח מהירושלמי דאם שולח לעשיר דבר פחות לפי ערכו אינו יוצא בזה יד"ח משלוח מנות. ואפילו ששאר הפוסקים לא הזכירו זאת, מ"מ נכון להזהר בזה לכתחילה, לשלוח מנות שהם חשובים לפי ערך המקבל (ביאה"ל סי' תרצ"ה ד"ה חייב).

קצג. י"א דצריך ששני המנות יהיו כ"א בכלי בפנ"ע משום דיש אומרים דהכלי מצרף מה שבתוכו וחשיב מנה אחת (בן איש חי שנה א' הלכות פורים אות ט"ז ובשו"ת תורה לשמה סי' קפ"ט, ויעוי' ריטב"א מכות י"ט. דדין אגד כלי שמיה אגד אינו רק בדיני שבת אלא אף בשאר דינים), אך אין מקפידין בזה (תשובות והנהגות ח"ב שמ"ו, הגר"ש ואזנר זצ"ל - 'שבט הלוי' ח"ג סי' צ"ד - ספר 'מבית לוי' ע' קצ"ט, הגר"ש אלישיב זצ"ל - 'יבקשו מפיהו' ע' ע' והגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' של"ו הערה 36).

קצד. י"א דהשולח דג מבושל שעליו מרוח ביצה מבושלת, חשיב כמנה אחת בלבד (דבעינן מנה שהיא דבר חשוב, והביצה המרוחה לא חשיבא בפנ"ע) ('ערוך השלחן' תרצ"ה י"ז).

נתינת פירות שביעית במשלוח מנות

קצה. י"א דמותר לשלוח מנות מפירות שביעית למי שישמרם בקדושתן, וכן מותר להחזיר למי ששלח לו מהם, ואין בכך משום פריעת חוב (לפי שאי"ז חוב ממון שניתן לתובעו בדינים, אלא חוב מחמת מצוה בלבד) (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' ע' של"ה, וב'דבר הלכה' שם י"ז, וכ"ד הגר"י"י פישר זצ"ל - 'הליכות אבן ישראל' ח"ב ע' תנ"ב). וי"א דהמשלוח מנות הראשון ששולח לחיוב לא ישלח מפירות שביעית [אלא א"כ יש כאן שני מנות מלבד פירות שביעית], וכמו"כ המקבל משלוח מנות יש להחמיר שלא ישלח בחזרה מפירות שביעית (הגר"ש ואזנר זצ"ל - שבט הלוי ח"ז סי' קפ"ג - 'מבית לוי' ע' ר"א, וכע"ז הגר"ש אלישיב זצ"ל 'יבקשו מפיהו' ע' ס"ו).

(קנא) יעויי"ש שכתב דוזהו המקור למנהג העם ליתן לטעום משהו לכל מי שמביא משלוח מנות, דכיון דרגילים בזה, הויא כשליח בשכר (מה שיתן לו המקבל) דאמרינן ביה חזקה שליח עושה שליחותו.

(קנו) דאע"פ שחייב לשלוח המנות בעצמו, מ"מ הואיל ומתחייב בתשלומים מדין ערב, הרי"ז חשוב כאילו הוא עצמו שולח לו, ורק דחשיב כשולח ע"י שליח, דעדיף טפי כדיעוי' משנ"ב תרצ"ה סק"ח.

(קנז) ויכולים לשלוח בשיתוף אפילו חתיכה אחת (שיש בה שיעור לכל אחד), ואין חיסרון במה דהוי מחוסר חתיכה (הגר"ש אלישיב זצ"ל - שם).

(קנח) הנה בשו"ע תרצ"ו ו' פסק דאבל חייב לשלוח מנות, וע"ז הביא שם המג"א (סק"א) דברי המהרי"ל והספר חסידים דלא ישלח דבר של שמחה, והביא שם לשון הספר חסידים "מי שמת אביו בפורים, לשנה הבאה ישלח מנות, ובאותה שנה ישלח מעות או בשר לעניים, רק לא תפנוקים העשויים לשמחה, וכל דבר של שמחה לא ישלח ולא ישלחו לו" עכ"ל. והביאו המשנ"ב להלכה בסי' תרצ"ו סק"ח. – ומבואר דשפיר אפשר לקיים מצות משלוח מנות ע"י מעות. ולפי"ז יתכן דמש"כ המשנ"ב בסי' תרצ"ה סקי"ט "מיני אוכלין ולא בגדים **ושאר דברים**" כוונתו רק גבי שאר חפצים דלא מהני, אכן מעות שפיר מהני לצאת בהם ידי חובתו וכהנ"ל. – (אכן אכתי יל"ע אמאי המשנ"ב בתרצ"ה לא הביא להדיא האפשרות לצאת ידי"ח בנתינת מעות). ויעוי' עוד באר היטב תרצ"ה סק"ז דהביא ה'הלכות קטנות' ח"ב סי' קס"ג דיוצא יד"ח בנתינת מעות. **מאידך** בתרומת הדשן סי' קי"א כתב דבני אדם השולחים לחבריהם בפורים חלוקים וסדינין וכה"ג אין יוצאים בהם יד"ח מצות משלוח מנות, משום דטעם דמשלוח הוא כדי שיהא לכל אחד די וסיפֿק לקיים הסעודה כדינא. ותו דלא אשכחן בשום מקום דמיקרי 'מנות' אלא מידי דמיכלי או דמישתי. וכתב שם עוד לדרייק כן מלשון הרמב"ם שכתב "וחייב לשלוח שתי מנות בשר או שתי מיני תבשיל או שתי מיני דאוכלים", ובמתנות לאביונים כתב "מעות או מיני מאכלים", אלמא דגבי משלוח מנות סבר דוקא מיני דמיכלי. עכ"ד. ומשמע מדבריו דס"ל דאף במעות אינו יוצא יד"ח, דלא הזכירו הרמב"ם במשלח מנות כ"א רק במתנות לאביונים. וכמו"כ לא מצינו דאיקרי 'מנות'. וכ"ה בבאר היטב שם בדעת התרומת הדשן. וכן בערוך השלחן תרצ"ה פסק דלא יצא יד"ח. ויעוי' עוד מקור חיים תרצ"ו דנשאר בצ"ע על מש"כ הספר חסידים 'מעות'.

(קנט) כ"ה דעת הפרי חדש תרצ"ה סק"ד ופרמ"ג במשב"ז סק"ד בדעת הט"ז דבשר חי נחשב 'מנח' לצאת בו יד"ח משלוח מנות כיון דהוא כבר שחוט וצריך רק בישול.

השולח כלים לחברו

קצו. השולח לחבירו כלים הטעונים טבילה, יש להודיע לו שכלים אלו טעונים טבילה (יעוי' מכתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בסוף ספר 'טבילת כלים' להגר"צ כהן שליט"א), ויש להמנע מלהניח בו מזון שאינו עטרף (ספר 'הכשרות' ע' ק"י הע' ל"ח).

קצז. אין ליתן כלי החייב בטבילה למי שספק אם יטבילנו לפני השימוש (יעוי' מכתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בספר 'טבילת כלים' ע' רל"ט), וי"א דמדינא מותר ^(ס"ק) (תשובות והנהגות ח"ב סי' ת"ו).

קצח. י"א דהקונה כלי ע"מ ליתנו במתנה וטבלו קודם שנתנו במתנה אפשר דלא הועילה טבילתו ^(ס"א) (הגר"מ שטרנבוך שליט"א - 'תשובות והנהגות' ח"א סי' תנ"ב וכ"ד הגר"ע אויערבאך שליט"א - גליון מנוחה ושמחה), ולא מהני לזכות את הכלי למקבל המתנה ע"י אחר ואח"כ להטבילו ^(ס"ב) (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - ספר 'טבילת כלים' ע' קס"ד הע' ט') ^(ס"ג). ומ"מ כשטבלו המקבל בשנית, יטבלנו בלא ברכה (הגר"ע אויערבאך שליט"א שם).

המזמין אורח ורוצה לצאת בזה ידי חובת משלוח מנות

קצט. המזמין אורח לשולחנו בפורים, ורוצה לצאת בזה ידי חובת מצות משלוח מנות, יקח בידו לחם ותבשיל, או ב' מיני מאכלים אחרים, ויתנם לאורח, ויאמר לו: קבל נא משלוח מנות אלו במצות משלוח מנות איש לרעהו שתיקנו מדרכי ואסתר לתת ביום זה (כף החיים תרצ"ה סקמ"ב).

נתינת העוגות במקום אחד – חשש חיוב חלה

ר. המקבל מיני מאפה וכיוצ"ב ונותנם במגש אחד או בקופסה או שקית אחת או בתוך תנור אפייה או מקרר או מקפיא, יש לחשוש שמצטרף לחיוב חלה, ולכן אם יש שיעור חלה מסוג אחד של עוגה (ואפי' אם אינה ממש אותה עוגה אלא רק דומה זו לזו) יש להפריש חלה בלא ברכה ממין זה לאחר שהצטרפו יחד (קונטרס ימי הפורים ע"פ הגר"נ קרליץ שליט"א, וכן מבואר בדרך אמונה פ"ו ביכורים הט"ז, וביה"ל שם ד"ה ואין). אבל שני סוגים אין מצטרפים בכל ענין (ביה"ל שם ודרך אמונה שם ס"ק קל"ה) (הובא הנ"ל בספר 'אגרת הפורים' ע' ל"ז, ויעוי' עוד בזה ב'הליכות שלמה' ע' של"ט וב'מועדים וזמנים' ח"ב סי' קפ"ז).
רא. אם כל עוגה מונחת בניילון בפנ"ע, י"א דמ"מ מתחייב בחלה, שאין הניילונים מפסיקים (דרך אמונה ח"ד פ"ו ביכורים הט"ז בביה"ל ד"ה ואין בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל) וי"א דאין הם מצטרפים לשיעור להתחייב בהפרשת חלה (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - ספר 'הכשרות' ע' שע"ד).

סעודת ושמחת פורים

רב. טוב לעסוק מעט בתורה קודם שיתחיל הסעודה ביום הפורים דליהודים היתה אורה ושמחה, 'אורה' זו תורה והיא קודמת ל'שמחה' (רמ"א תרצ"ה ב') "והיא מגינה עליו שלא יארע לו קלקול בסעודה" (דרכי משה שם סק"ג בשם מהר"י ברי"ן).

◊ כשיהיה טוב לב במשתה אז יתעורר לשמחת דביקות השי"ת וכו' ויחשוב כי זה היום של פורים הוא גמר קבלת התורה כמו שאמרו חז"ל שבת פה. וכו' ועל כן ראוי לשמוח בשמחת התורה (של"ה הק').

◊ "שמחים בזוכרם את הניסים אשר עשה ד' לאבותינו, ומשבחים לשמו הגדול אשר בכל דור ודור מפליא חסדו עמנו, ושמחים בתלמוד תורה כמו שנאמר 'פיקודי ד' ישרים משמחי לב', וקודם כל השמחה מטיילים בשמחת לימוד התורה, בדררשינן 'ליהודים היתה אורה זו תורה, ושמחה, כלומר אח"כ שמחה" (מטה משה אות תתרי"ב, והשל"ה הק' עניני פורים).

◊ כתב המאירי: "חייב אדם להרבות בשמחה ביום זה ובאכילה ושתיה עד שלא יחסר שום דבר, ומ"מ אין אנו מצווים להשתכר ולהפחית עצמנו מתוך השמחה, שלא נצטוונו על שמחה של חוללות ושל שטות, אלא בשמחה של תענוג שיוגיע מתוכה לאהבת ד' יתברך והודאה על הניסים שעשה לנו". עכ"ל.

◊ "וימצא בביתו נרות דולקות ושלחן ערוך ומטה מוצעת מפני כבוד היום ויאכל וישתה בשמחה ובטוב לכב וישמח אנשי ביתו וירחיק מהם כל ריב וכל מצה ויודיע להם הנסים והנפלאות שעשה עמנו השי' בימים ההם בזמן הזה כי פדה ה' את יעקב אנשים ונשים וטף והשיב לאויבינו שבעתים אל חיקם וראוי לנו להזכיר חסדי ה' תהלות בעל כל אשר גמלנו ה' ורב טוב" (סדר היום" סדר פורים, הובא בא"ר סי' תרצ"ה ס"ק ה').

◊ "כל ניסים ונפלאות אשר ד' עושה, הוא לעורר אותנו לתורתו ועבודתו ויראתו, למען נדע כי הוא המשגיח בנו בכל אופן ולא זו מחיבתנו, וזו היא תכלית השמחה שיש לנו לשמוח בפורים" (וערות דבש ה"א דרוש ג).

◊ יעוי' דרשות החת"ם (דף קכ"ה) שעיקר הנס של פורים להודיע חסדי השי"ת כי אע"פ שהיו ישראל בתכלית הריחוק מהשי"ת ותורתו ונחנו מסעודתו של אותו רשע, סעודה שחייתה עיקרה לשמוח בשמחת חורבן ביהמ"ק, וגם השתחוו לצלם והמן, ומ"מ לא עזבתים ולא געלתים לכולתם. יעוי"ש.

◊ "וישלח ספרים וכו' להיות כל איש שורר בביתו" (אסתר א. כ"ב) "רבי שמעון בן גמליאל אומר, כל המשים שלו' בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו משים שלו' בישראל על כל אחד ואחד, וכל המטיל קנאה ותחרות (ומריבה) בתוך ביתו, מעלה עליו הכתוב כאילו מטיל קנאה ותחרות בכל ישראל, לפי שכל אחד ואחד מלך בתוך ביתו, שנאמר 'להיות כל איש שורר בביתו'" (אבות דרבי נתן פרק כ"ה, ג).

חיוב הסעודה

רג. מצוה להרבות בסעודת פורים (טור, והובא ברמ"א ריש סי' תרצ"ה), ובסעודה אחת יוצאים ידי חובה (שו"ע שם).
רד. יתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו (רמב"ם פ"ב מהל' מגילה הל' ט"ו).

רה. י"א דחייב לאכול פת (ראב"ה [ח"ב מגילה סי' תקס"ד] ומאירי [ביצה טו:]), מור קציעה תרצ"ה, ו'ערוך השלחן' תרצ"ה ז', ויעוי' ט"ז תרצ"ג ס"ק ב' ויעוי' שו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' ש"מ). וי"א דלא חייב לאכול פת בפורים ומצי למפטר נפשיה בשאר מיני מטעמים (מג"א תרצ"ה ס"ק ט', א"ר שם, וכעיי"ז בשע"ת שם ס"ק א').

(קס) דכיון דיש למקבל עוד כוסות אין בכך איסור דלפני עיור וכו', כמפורש בע"ז (ו.), וכמו"כ ליכא איסור דמסייע לדבר עבירה כדאי"תא בדגול מרבבה (יר"ד קנ"א) דבמומר ליכא חיוב להפרישו מאיסור (כ"א רק איסור דלפני עיור, והכא ליכא האיסור כהנ"ל), אכן יעוי' מש"כ שם בח"א סי' תנ"ב.

(קסא) דיתכן דאכתי לא חשיבא כ'כלי סעודה' המחויבים בטבילה (יעוי' שו"ע יר"ד ק"ב ח, וט"ז ס"ק י' בשם הב"י).

(קסב) דיש לחשוש שכבר יש לחבירו כלי בזה או שמא ירצה בסוג אחר ויחזור וימכרנו לאחר, וכיון שכן נמצא דעדיין לא חל על זה שם כלי סעודה.

(קסג) אכן בתשובות והנהגות (סג) כתב דזהו העצה הנכונה שיקנו למקבל המתנה בזוכיה ע"י אחר ואח"כ יטבילנו, או שיטביל הכלי וישתמש בו קצת ואח"כ יתננו במתנה, דבכה"ג חשיב דנקנה עבורו להשתמש לסעודה ושפיר הוי 'כלי סעודה' וטובלו בברכה. וסיים שם, דלעת הצורך יש לצדד דגם מה שקונה מעיקרא עבור חבירו לשימוש חבירו לסעודה חשיב נמי 'כלי סעודה'.

חיים (הלכות פורים) ובאבודרהם ובמאירי ובאיהל מועד' (שער סוּעַר קָפֶן דֵּן ב'), ובספר המנהגות לרבינו אשר מלונלי, ובאגודה ובתנאי רבתי (סי' ט"א) דהביאו לפרש מימרא דרבא דהייב איניש וכו' דלא כפשוטה כל אחד בדרכו הוא יעווי"ש ועכ"פ העולה מדבריהם דלדעתם החיוב הוא לשתות יין יותר מלימודו ואינו מחויב בשתיה עד כדי שכרות מוחלטת של י"א ידע בין ברוך' וכו').

רכו. **י"א ד'חייב לבסומי' אין פירושו שחייב להשתכר ואינו יוצא ידי המצוה אם לא נעשה שכור מהיין**, אלא עיקר המצוה היא רק לשתות יין ולהתבסס, אלא שאינו נפטר אם כבר שתה והתבסס ומחוייב לחזור ולשתות עוד כל יום הפורים, ונפטר ממצוה זו רק כשישתכר ולא ידע בין ארור המן וכו' שאז נפטר מהמצוה כמו שיכור ושוטה שפטור ממצוות, (ונמצא ששיעור 'עד דלא ידע' אינו שיעור בקיום המצוה אלא הוא שיעור לענין לפטור מהמצוה) (עמק הברכה (להגר"א פומרנצ'יק זצ"ל ע' קכ"ו) בשם הגר"י סלנטר זיע"א). וביד אפרים (תרצ"ה על הט"ז סק"א) כתב "ולי הצעיר נתפרש בחזיון לילה, שהכוונה היא שעיקר החיוב של המשתה הוא שיהיה שרוי בשמחה כדכתיב ויין ישמח לבב אנוש ומחמת שיהיה שרוי בשמחה יהיה חדות ד' מעוזו, ויתן תודות והלל לד' על הנס מתוך הרחבת הלב... ולכן אין לו להשתכר יותר מדי שיתבלבל דעתו ולא יכיר בתוקף הנס כלל, וזה שאמרו חייב אדם לבסומי בפוריא עד שלא ידע וכו', אך 'עד' הוא ולא עד בכלל ור"ל שגדול חיוב השתיה בזה לבסומי עד גבול דלא ידע וכו' שמן הגבול הזה והלאה הוא ביטול כוונת חיוב שחייבו חכמים לבסומי כדי שיתן הלל והודאה, שכיון שיתבלבל דעתו כ"כ דלא ידע בין ארור המן וכו' פשיטא שאין בו דעת ותכונה לשבח ולפאר על תוקף הנס, ואתבונן אילו בבוקר וראיתי כי נכון הוא" עכ"ל (וכעני"ז ב'קרבן נתנאל' מגילה פ"א אות י' יעו"ש).

⊠ יזהר שלא ירבה בשתיה בתוך הסעודה כדי שיוכל לברך ברכת המזון שהיא מצות עשה דאורייתא ככוונה עצומה, (ויסושה"ע) (ויעו' להלן בדין שיכור כברכהט"ז).

⊠ ובשל"ה במגילה כתב "אף אותם המשתכרים, תהא כוונתם לשם שמים לזכור הנס שבא במשתה היין ולא כאותם המשתכרים כדי למלאות גרונם ומרבים בימי הפורים האלו לעשות צחוק וקלות ראש, וגם בעת אוכלם, לבם ועיניהם על מועדיהם, ולא נשאו את האדם ולא הביטו אל העולם העליון אשר שם אלוקי ישראל, עד כי נדמה לרוב החמון אשר בשני הימים האלה הותר לכל אדם לפרוק עול התורה והמצות מעליו, וכל המרבה להיות מושוגע הרי"ז משוכה. וכל זה הוא בלי ספק רע ומר, והוא עוון פלילי כי לא הותר לנו אלא שמחה ולא קלות ראש, ושומר נפשו ירחק מזה, כי זוהי שמחה הוללות ולא שמחה של מצוה. עכ"ל.

⊠ יש לזכור דברי השו"ע (תק"ם ה') אסור לאדם שימלא פיו שחוק בעולם הזה וְשִׁשְׁמַחָה תִּירָה מִשְׁכַּחַת אֶת הַמִּצְוֹת (-משנ"ב שם)). ואפילו בשמחה של מצוה כגון בחתונה או בפורים (ט"ז הובא בבאר היטב שם ט') ובמשנ"ב סי' ט"ז סקנ"ז כתב י"גם כפורים אין מותר רק השחוק שעושים זכר לאחשוורוש"ו (ויעו' עוד 'ערוך השלחן' תק"ם סעי' ח).

בדין ברכה על אזני המן בתוך הסעודה

רכז. הרוצה לאכול מיני מזונות (כעוגות ופלים וכיוצ"ב) בתוך סעודת פורים, ובפרט אם רוצה לאכול אזני המן, טוב שקודם נטילת ידיים לסעודה יקח עוגה או וופלה וכיוצ"ב ויברך עליהם מזונות ובברכתו יכוון לפטור את כל הדברים שיאכל בסעודה שברכתם "מזונות", ובזה מפיק נפשיה מפלוגתא ומספק ^(קע"ה) (ובמקרה זה שאוכל ממיני מזונות אלו גם בתוך הסעודה יכול לכתחילה לאכול מהם לפני הסעודה יותר מכזית, ולא יברך עליהם ברכה אחרונה, וברכת המזון שבסוף הסעודה תפטור אף את מה שאכל קודם הסעודה ^(קע"ד) ^(קע"ה)). ואם אינו עושה כן, ראוי שיכוון להדיא בשעת ברכת המוציא לפטור אף את מיני המזונות ^(קע"ד) [או שבשעה שאוכל את מיני המזונות יכוון לאוכלם למזון ולא לקניחן ^(קע"ה)].

שתיה בתוך הסעודה כשנעשה צמא מחמת ריקודים

רכח. הנוהגים לרקוד באמצע הסעודה, ומחמת ריקודם יהיו צמאים וירצו לשתות, יש לידע דיתכן שמחוייבים מדינא לברך 'שהכל' על שתיה זו [ד'שתיה' זו אינה 'מחמת הסעודה' כי אם מחמת צמאנו מכה ריקודיו וזיעתן ^(קע"ה)], ולפיכך הטוב ביותר שיברך ברכת 'שהכל' על שתיה או מאכל קודם נטילת ידיים לסעודה (וישתה פחות

(קע"ג) דהנה נחלקו הראשונים מהו "פת הבאה בביסנין" שברכתם "מזונות" ואפילו באמצע סעודה טעונים ברכה (כמבואר בשו"ע קס"ח ח' ומשנ"ב שם סק"מ), לדעה א' – פת הממולא במיני מתיקה וכיוצ"ב. לדעה ב' – אם העיסה נילושה בדבש או שמן וכיוצ"ב. ולדעה ג' – פת שהיא יבשה וכוססין אותה. והובאו שלשתן להלכה בשו"ע סי' קס"ח ז', דבכל אחת מ–ג' אופנים אלו, הפת חשוב כ"פת הבאה בביסנין". ומ"מ כתב הביאה"ל (שם סעי' ח' ד"ה טעונים, בשם דגול מרברה הגר"ז רעק"א וחי' אדם) דאם אוכל עוגה וכיוצ"ב בתוך הסעודה לא יברך בורא מיני מזונות, אא"כ הוא "פת הבאה בביסנין" לפי כל ג' הדיעות הנ"ל (והיינו שממולא במיני מתיקה, וגם נילוש בדבש, והוא ג"כ דק ויכש), וטעמם דבגוונא דהוי "פת הבאה בביסנין" רק לדעה אחת הוי ספק אם חייב בברכה, וספק ברכות להקל, שלא מברך כלל. וא"כ האוכל עוגות בתוך הסעודה מכניס עצמו לספק ברכות. והעיצה לזה לאכול עוגה וכיוצ"ב קודם הסעודה ולכוון בברכתו לפטור אף מיני מזונות אלו שיאכל בתוך הסעודה. – ובפרט האוכל "אוזני המן" שהם "ממולאים" במיני מתיקה, דרוב הפוסקים ס"ל דהוי "פת הבאה בביסנין" שמחוייב לברך עליה מזונות בתוך הסעודה וכדכ' הביאה"ל (שם, בסוף דיבורו) יעו"ש. – וכמו"כ יש פעמים שאופים את האוזני המן באופן שהם מתקשים ונעשים פריכים ממש (ומצוי בעיקר באוזני המן הנאפים בבית), ובכד"ג יתכן דיש כאן כל הג' תנאים, ממולא נילוש ופריך, והוי פת כיסנין גמורה לכונ"ע, וחייב מדינא לברך ע"ז "מזונות" אף בתוך הסעודה. וכשעושה כהנ"ל שפיר נפיק נפשיה מכל חשש ספק (וכי"ד הגר"ש דבליצקי שליט"א).

(קע"ד) דהני מיני מזונות כעוגה ופלים וכיוצ"ב מספקינן אי הוי "פת הבאה בביסנין" או לחם גמור (כמבואר בביאה"ל קס"ח ח' ד"ה טעונים ברכה, ובביאה"ל ריש סי' קע"ו ד"ה ברך, וכיון דספק דרבנן לקולא, פסק המחבר קס"ח ז' דמברך עליהם מזונות ומעין שלש). והכא ממ"נ פטור מברכה אחרונה קודם הסעודה, דעל הצד דהני מיני מזונות הם "פת הבאה בכסנין" האמיתית, – האוכל מהם בתוך הסעודה מחויב לברך עליהם מזונות (כמבואר בשו"ע קס"ח ח' ובמשנ"ב ס"ק מ'), ובגוונא דידן ע"י שבירך ואכל מהם קודם הסעודה פוטר הוא אף מה שאוכל מהם בתוך הסעודה, ובזה הוא קושר ומחבר את האכילה שאכל קודם הסעודה לאכילה שאוכל בתוך הסעודה (הנקרא 'קשר ברכה'), ומעתה אף האכילה של קודם הסעודה חשיבא חלק מהסעודה דברכת המזון פוטרתם לכתחילה. ועל הצד דהני מיני מזונות הם לחם גמור ולא פת הבאה בביסנין האמיתית ודאי שפיר יוצא לכתחילה בברדהמ"ז שמברך בסוף הסעודה – כ"ה במשנ"ב סי' קע"ו (ס"ק ב'). – אמנם אם בא לאכול מהני מיני מזונות רק קודם הסעודה בסמוך לה ואין ברעתו לאכול מהם בתוך הסעודה כלל, טוב שלא יאכל מהם לפני הסעודה יותר מכזית שלא יתחייב בברכה אחרונה, דאע"פ שהכריעו האחרונים דברכת המזון פוטרת כל מיני דגן וכ"ש פת כיסנין (הרי"ד במשנ"ב סי' ר"ח ס"ק ע"ה ושעה"צ שם אות ע"ז) מ"מ הוי רק בדיעבד, אכן לכתחילה ודאי אין לאדם לשנות הברכה שתקנו חז"ל דברכה אחרונה של הני מיני מזונות היא "על המזיזה" וכו' (שעה"צ קע"ו אות ג'). – ונעכ"פ אם אבל מהם יותר מכזית קודם הסעודה (אף שאין ברעתו לאכול מהם בתוך הסעודה) לא יברך עליהם ברכה אחרונה קודם הסעודה אלא יפטרם בברדהמ"ז (משנ"ב קע"ו סק"ב) וטוב שיכוון בפירוש בעת ברכת המזון לפטור את הני מיני מזונות שאכל קודם הסעודה, דאזי גם על הצד שהם פת כיסנין גמורה מ"מ יוצא ידי"ח בדיעבד) (שעה"צ שם אות ו' ובביאה"ל שם).

(קעה) וה"ה שיכול לאכול לפני הסעודה ממעשה קדירה כרוגמת אטריות וכיוצ"ב בכדי לפטור את המזונות שבתוך הסעודה, ויאכל מהם רק פחות מכזית, דביותר מכזית יחוייב לברך ברכה אחרונה עוד קודם הסעודה, אפילו כשממשיך לאכול מהמעשה קדירה בתוך הסעודה (וכמבואר במשנ"ב קע"ו ס"ק ב' ובשעה"צ שם אות ה' שנוטה לפסוק כן (ודלא בחיי אדם בכלל מ"א ד'), וכ"ה באגרות משה (אור"ח ח"ג סי' ל"ג) לנהוג כן למעשה כיון דבשעה"צ שם נוטה לפסוק כן. וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (הובא בספר "זאת הברכה" ה'תשס"ט ע' 83 בהע"ז), ושוב כבר אינו פוטר את המיני מזונות שיאכל בתוך הסעודה.

(קעז) חיי אדם, הו"ד בביאה"ל קס"ח ח' ד"ה טעונים (אלא דעיצה זו מהני דאם באמת הוי "פת כיסנין" נפטר בדיעבד, וכדין מי' שבירך ברכת "המוציא" כשאוכל פת כיסנין לבד. ושלכח"פ לא יהא באוכל בלי ברכה, אכן כשעושה העיצה הראשונה לאכול עוגה וכיוצ"ב קודם הסעודה וכו' שפיר נפיק לכתחילה).

(קעז) ביאה"ל קס"ח (י"ג סו"ה י"רא שמים) גבי עיסה שבלילתה עבה שבישלה או טיגנה בשמן, וה"ה גבי פת כיסנין כמש"כ המשנ"ב קס"ח ס"ק מ"א. – ויעו' משנ"כ בזה בהל' חנוכה בהערה על דין ברכת הסופגניות יעו"ש.

(קעה) נחלקו הראשונים בשותה בתוך סעודת פת, האם צריך לברך על שתיתו זו, ובשו"ע (קע"ד ז') פסק בסתמא דאין צריך לברך על שתיה ששותים בתוך הסעודה (והשתיה באה מכה האכילה משום דאין דרך לאכול בלא לשתות, ועל כן אף השתיה חשיבא כדברים הבאים מחמת הסעודה ונפטרים בברכת המוציא כמבואר בס"י קע"ז) ואח"כ הביא בשם י"ש אומרים' דיש לברך על השתיה בתוך הסעודה. וברמ"א (שם) פסק לעיקר כדעה ראשונה. אמנם בגוונא דידן דרוקד בתוך הסעודה או לאחריה קודם ברכת המזון, ומתוך צמאונו יבוא וישתה, קרוב הדבר שמחויב מדינא לכונ"ע לברך שהכל 'באמצע הסעודה', דהנה דעת רבינו יונה (והובאה בשו"ע שם – לדעה א' שנפסקה בעיקר) דאפ"י אם זיהו צמא קודם הסעודה והמתין מלשתות עד תוך הסעודה (ובתוך הסעודה שותה מכה הצמאן שהיה לו קודם הסעודה) א"י"צ לברך 'שהכל' בתוך הסעודה, משום דהטעם שלא רצה לשתות קודם הסעודה הוא מוחש שהשתיה על 'ליבא ריקנא' תזיק

מרביעית ^(קעיט), ויאכל פחות מכזית ^(ספ), ויכוון בברכתו לפטור את כל השתיה שישתה במשך כל הסעודה עד ברכת המזון, או שבתוך הסעודה קודם שתייתו יברך 'שהחל' על סוכריה וכיוצ"ב (מדברים שאינם באים מחמת הסעודה) ויכוון בברכתו לפטור אף את המשקין שרוצה לשתות עד ברכת המזון, ובוזה נפיק נפשיה מכל חשש חיוב ברכה]ובהנהגה זו מרויח ג"כ לצאת ידי חובת עוד ב' שיטות בראשונים שהובאו בשו"ע קע"ד ז', וכתב שם השו"ע דהרוצה להסתלק מן הספק יעשה כהנ"ל כדי לצאת גם ידי שיטתם ^(ספא)].

המקיא אכילתו

רכט. האוכל או שותה כשיעור המחייב ברהמ"ז או ברכה אחרונה והקיא אכילתו (או שתייתו) לא יברך עליהם ברהמ"ז או ברכה אחרונה ^(ספ) (שערי תשובה ריש סי' ר"ח וכף החיים קפ"ד ל"ד), וכמו"כ אם נסתפק אם נשאר במעיו כזית או כביצה או לא נשאר כלום, אין לברך ברכה אחרונה (כף החיים שם, והביא שם דכ"ה ב"בן איש חי" פרשת חוקת אות י"ג), ואם אפשר, יאכל עוד כשיעור המחייב ברכה אחרונה, ויברך (כף החיים שם - וכ"ה בפרמ"ג ב"פתיחה כוללת" ריש הל' ברכות גבי ספק בירך ברהמ"ז), ואם לא אפשר, נכון שישמע הברכה מאחרים (יעו"י משנ"ב קס"ז ס"ק מ"ט, וכ"ה בכף החיים שם), או יברך בלבו (כף החיים שם וכ"ה בפמ"ג ב"פתיחה כוללת" שם גבי ספק אם בירך ברהמ"ז).

רל. מותר לברך ולומר דברים שבקדושה ליד הקאה ואי"צ להרחיק ממנה כלל (משנ"ב סי' ע"ו סק"כ וחידושי רעק"א בשם הנזירות שמשון).

הישן באמצע הסעודה

רלא. הישן באמצע הסעודה שינת עראי אפילו לערך שעה, אם רוצה להמשיך לאכול או לשתות צריך לחזור ולטיול ידיו בלא ברכה, ויכול להמשיך לאכול בלא ברכה. אכן אם ישן על מיטתו שינת קבע הוי הפסק [דהוי סילוק והיסח הדעת], ועל כן אם רוצה להמשיך באכילתו הוי כאכילה חדשה וצריך לברך [על נטילת ידיו ו]על כל מה שיאכל (שו"ע סי' קע"ח ז' ומשנ"ב שם סקמ"ח יעו"י משנ"ב ק"ע סק"ז ויעו"י הערה ^(ספג)).

✳️ ⬡ ⚡

⚡ **"כל כמה שמברך בעין טובה ושמחה יתירה כך נותנין לו מזונותיו בשמחה ובעין טובה"** (כף החיים קפ"ו ל"א בשם שענה"ט). וכתב החינוך (פ' עקב) **"כך מקובלני מרבותי י"א שכל הזחיר בברכת המזון, מזונותיו מצויין לו בכבוד כל ימיו"**.

⚡ **"כל מי שמברך ברכת המזון בראוי, בשמחה, בכוונת חלב – כשעולה מהעולם הזה, מקום נתקן לו בתוך פודות עליונים בחיבולות הקדושים"** (תרנום זוהר פרשת ויקהל דף רי"ח ע"ב, הובא ב'קב הישר' פרק פ"ו מהדורת תשנ"ט הוצאת הרב שיינברגר שליט"א וברשותו).

⚡ **כתב** הקב הישר (פרק פ"ו) **"כל מי שמברך [ברכת המזון] בכוונה יזכה לשמוע ברכת המזון לעתיד לבוא מפי דוד המלך ע"ה כשיעשה הקב"ה אריסטון** (פעודה) **לצדיקים לעתיד לבוא"** (הו"ד ב'כף החיים' קפ"ו ל"א).

⚡ כתב הב"ח (סי' קפ"ה) **"למה אין י'ף' בברכת המזון – לפי שכל מי שמברך ברכת המזון בכוונה אין שולט בו לא אף ולא שצף ולא קצף" עכ"ל**.

⚡ כתב האשכול: **"מאן דמברך ברכה צריך לברך מלוא פומיה ולא לגמגם"** (הו"ד במשנ"ב סי' קע"ב ס"ק ד).

רלב. נוהגים לומר בסעודת פורים **"מגדיל" כמו בכל יום חול** (יעו"י משנ"ב קפ"ט ססק"ה) ^(ספד).

רלג. הנרדם בברכת המזון, וכשהתעורר אינו יודע באיזו ברכה אוחו, חוזר לתחילת ברכת המזון. ואם יודע על חלק מהברכות שבודאי אמרם, חוזר לברך רק מהמקום שבו מסתפק אם אמרו (ביאה"ל קפ"ח ו' ד"ה לחזור בשם הברכ"י). ואם נרדם בשיעור שיכל לגמור כל ברהמ"ז, י"א דבכל מקרה חוזר לראש ברהמ"ז (דבהפסיק מחמת 'אונס' בשיעור כדי לגמור את כולה חוזר לראש כדיעו"י רמ"א סי' ס"ה א' ומשנ"ב שם סק"ב ומשנ"ב ק"ד סקט"ז) (ו'הירדמות' חשיבא כאונס מגופו דחוזר לראש - הגר"ש ואזנר זצ"ל 'שבת הלוי' חי' סי' ע"ט אות ב').

דין שיכור בתפילה

רלד. השותה יין [וה"ה שאר משקין המשכרים] יותר מרביעית אל יתפלל עד שיסיר יינו ^(ספה), וכדיעבד אם התפלל, אם יכול לדבר לפני המלך - תפילתו תפילה. ואם לאו - תפילתו תועבה והוי כאילו עובד עכו"ם, וכשיסיר יינו מעליו צריך לחזור ולהתפלל. ואם עבר זמן התפילה משלים אותה בתפילה שאחריה, ואם אינו מתפלל בשעת שכרות ניצול מכל צרה (שו"ע צ"ט א' ומשנ"ב שם סק"א ב' ה', ושו"ע סי' ק"ח א' ומשנ"ב שם ס"ק ב' ושו"ע שם ח'), ויעו"י הערה ^(ספי).

לו, ועל כן המתין לשתות בתוך הסעודה דע"י כך השתיה לא תזיק לו, לפיכך נמצא שהשתיה 'בסיבת הפת היא', ופת פוטרתה. – ומבואר דבלאו האי טעמא (ובסיבת הפת היא) ה"ה מברך שהכל, כיון דאין צמאנונו מחמת האכילה שבסעודה, וה"ה הכא שאינו צמא מחמת האכילה (דהרי לא הרגיש צמאון לשתות קודם שרקד, ובפרט במקרה שאכן שתה לרויה קודם שהתחיל לרקוד) כ"א רק מחמת שרקד והזיע, ואי"ב אין שתייתו 'בסיבת הפת'. וביותר בגוונא שכבר גמר סעודתו לגמרי ולא הרגיש צמאון (או ששתה בסוף סעודתו) ורקד קודם ברכת המזון ומחמת כן הרגיש צמא, קרוב הדבר דחייב מדינא לברך על שתייתו זו. – וכע"י"ז כתב בספר 'זאת הברכה' ע' 267 גבי האופן האחרון הנ"ל, ושם הביא דמבואר כן ממש"כ הבית יוסף (סי' קע"ד ד"ה כתוב באוהל מועד) בשם ה'אוהל מועד', ז"ל שם "כל ששח הרבה לאחר הסעודה קודם ברכת המזון, ומרוב השיחה צמא לשתות, אבל אם צמא מחמת האכילה אפי' לזמן מרובה אחר שהפסיק אכילתו אם לא בירך עדיין ברכת המזון" עכ"ל. – ומבואר דאיכא שתיה מחמת השיחה שמחוייבת בברכה, ואיכא שתיה מחמת האכילה שאינה מחוייבת בברכה, וכשרקד והזיע ומחמת זה צמא לשתות לכאו' דינו כצמא מחמת השיחה דיהא מחוייב מדינא לברך. ומ"מ הביא שם מהגרר"פ שיינברג זצ"ל דאם רקד ונעשה צמא ובא לשתות אינו מברך על שתייתו, דאמרינן דצמאנונו אף מחמת האכילה שקדמה לריקוד, יעו"י"ש ויל"ע. – ועכ"פ העושה כעיצה הנ"ל שפיר מפיק נפשיה מכל חשש חיוב ברכה.

(קעט) כדי שלא יכנס לספק חיוב ברכה אחרונה, דאינם שייכים לסעודה, ואפשר דאין ברכת המזון פוטרתם (משנ"ב קע"ד ס"ק ל"ז, ויעו"י שם עוד בשעה"צ אות ל"ח), ויעו"י ביאה"ל (קע"ד ו' ד"ה וכן פוטר) דמשמע דחושש שם אף לדעות (בסי' ק"צ) דס"ל דבמשקה מתחייב אפי' בכזית, ולפי"ז טוב לשתות קודם הסעודה פחות מכזית.

(קפ) והיינו אם אוכל ממאכלים "הבאים בתוך הסעודה", דאז אם אוכל מהם כזית מחוייב לברך עליהם ברכה אחרונה קודם הסעודה אפי' אם בדעתו להמשיך לאכול בתוך הסעודה דאינם נפטרים בברכהמ"ז, וכמו"כ אם אוכל ממאכלים ש"אינם באים בתוך הסעודה" ואין בדעתו להמשיך לאכול מהם בתוך הסעודה, אלא לפטור על ידיהם מאכלים אחרים שאוכל בתוך הסעודה, צריך לברך עליהם ברכה אחרונה קודם נטילת ידים לסעודה, אבל אם אבל קודם הסעודה ממאכלים ש"אינם באים בתוך הסעודה" כגון פירות וכיוצ"ב, ובדעתו להמשיך לאכול מהם בתוך הסעודה, ומכוון בברכה שבירך קודם לסעודה לפטור כל מה שיאכל מהם בתוך הסעודה, כה"ג אין צריך לברך אחריהם קודם הסעודה, אף כשאוכל יותר מכזית (ומחמת "קשר פטור ברכה" דע"י מה שבירך ואכל קודם הסעודה נפטרה אף אכילתו שבתוך הסעודה, ומעתה אף האכילה שלפני הסעודה שייכת לסעודה ונפטרת בברכהמ"ז) (משנ"ב קע"ז ס"ק ב', ויעו"י דגם כשאוכל קודם הסעודה מיני מתיקה ומרקחת או דבר מלוח וכדומה להמשיך חלב לאכילה ולפתוח בני המעיים אף שאכל יותר מכזית גיב אי"צ לברך עליהם ברכה אחרונה.

(קפא) ואמנם ברמ"א שם כתב דהמנהג כדעה הראשונה בשו"ע דפת פוטרת את המשקין הבאים מחמת הסעודה, מ"מ טוב לקיים אף ד' השו"ע הנ"ל.

(קפב) משום דלא גרע מנתעכל האוכל שבמעיו דאינו מברך ברכה אחרונה.

(קפג) ובגדר שינת קבע, ביאר הגרר"פ שיינברג זצ"ל (אהל ברוך – הו"ד ב'זאת הברכה' התשס"ט ע' 190) שהדבר תלוי בדעתו ובכוונתו, דאם דעתו לישון שינת קבע לזמן חשוב יותר מחצי שעה, נחשב הדבר לשינת קבע אפי' אם לא ישן על מיטתו. ובנאנס בשינה כגון שהתננמם בלא כוונה מיושב על אצילי ידיי, או שהלך למיטתו וחתכוון לישן שינת עראי לזמן קצר, נחשב הדבר לעראי (וכע"יז בנשמת אדם כלל מ"ד א').

(קפד) אכן בכף החיים קפ"ט י"א הביא מה'בן איש חי' פ' חוקת אות י"ט דבסעודת פורים יאמר "מגדול ישועות מלכו" וכו' בשביל אותה הארה המתגלית ביום זה.

רלה. אם לא התפלל מנחה ושותה יין, ויודע שישתכר ולא יספיק לפוג יינו עד סוף זמן התפילה, ונשתכר, "מזיד" מקרי - ואין לו תשלומין, אכן אם כשהתחיל לשתות (אפי' אחר שהגיע זמן תפילת המנחה) סבר שיספיק לפוג יינו לפני סוף זמן התפילה, ויספיק להתפלל, ואח"כ נמשך לבו למשתה, - "שוגג" מקרי, ויש לו תשלומין (משנ"ב סי' צ"ט ס"ק ר').

רלו. מי ששתה יין יותר מרביעית, והוא במצב שיכול לדבר לפני המלך, ורואה שאם ימתין עד שיפוג יינו יעבור זמן תפילה, מותר לו להתפלל מיד (כ"מ במשנ"ב סי' צ"ט ס"ק ג' וס"ק י"ז) [אכן אם אינו יכול לדבר לפני המלך אסור לו להתפלל אפי' אם יעבור זמן תפילה, ויתפלל תפילת תשלומין בתפילה שאחריה כמבואר בשו"ע צ"ט א'].‏

דין שיכור בקריאת שמע וברכותיה

רלו. קריאת שמע וברכותיה דינם כדין תפילה, דאם שתה יותר מרביעית אסור לו לכתחילה לקרוא קריאת שמע וברכותיה (ובשתה רביעית דינו כמובא בהע' קפה) (רמ"א צ"ט א' ומשנ"ב ס"ק ד'), ויש מקילין בזה ‏(‏^[קט]‏), ולכתחילה יזהר שלא לבוא לידי כך. - אכן אם רואה שאם ימתין עד שיפוג יינו יעבור זמן קריאת שמע, יקרא קריאת שמע (בלא ברכותיה ‏(‏^[קפ]‏)) (משנ"ב צ"ט ס"ק ח'), אפילו אם שתה הרבה באופן שאינו יכול לדבר לפני המלך (ובלבד שלא הגיע לשכרות של לוט) ‏(‏^[קפט]‏), ואם יפוג יינו לפני שיעבור זמן קריאת שמע, יחזור ויקרא פרשיות ק"ש (משנ"ב שם).

השתכר ולא התפלל ערבית עד עלוה"ש

רלח. המשתכר ומחמת שכרותו לא התפלל מעריב, וכשפג יינו כבר עלה עמוד השחר ועדיין לא הגין החמה, אומר קריאת שמע של ערבית עם ברכותיה ‏(‏^[קפ]‏) מלבד ברכת 'השכיבנו' שאינו אומרה (ובאותו יום אינו יכול לקרוא ק"ש של שחרית לפני נץ החמה ‏(‏^[קצא]‏), אמנם אינו יכול להתפלל שמו"ע בזמן זה ‏(‏^[קצב]‏), אלא יתפלל שמו"ע של שחרית פעמיים (הראשון שחרית והשני תשלומן על שמו"ע דערבית) כדין תפילת תשלומין (שו"ע רל"ה ד' ומשנ"ב שם ושו"ע סי' נ"ח ה' וסי' צ"ט א' וסי' ק"ח א' ח' ומשנ"ב שם ס"ק ב').

רלט. הדין הנ"ל דיכול לקרוא ק"ש וברכותיה ולצאת בהם יד"ח (מלבד ברכת השכיבנו) נוהג אפי' אם נשתכר לאחר צאה"כ שכבר הגיע זמן ק"ש דערבית, דאף זה בכלל 'אונס' שנאמר בו ההלכה הנ"ל. אמנם אם השתכר זמן מועט קודם עלות השחר שא"א בזמן מועט זה להפיג יינו לא הוי בכלל 'אונס' ואינו יכול לקרוא ק"ש דערבית וברכותיה לאחר 'עלות השחר' ולצאת בהם יד"ח, [ואם רוצה, מותר לו לקרוא בזמן זה ק"ש בלא ברכותיה כקורא בתורה], ואין לתפילתו תשלומין (משנ"ב סי' רל"ה ס"ק ל', ל"א ושעה"צ אות ל"ז ומשנ"ב סי' צ"ט ס"ק ו').

דין השותה יין בתוך הסעודה

רמ. יין ששותים בתוך הסעודה אינו משכר, ומותר להתפלל לאחר שתייתו (גם כששותה יותר מרביעית), ומ"מ צריך להכיר בעצמו שהיין לא השפיע על צלילות דעתו (יעו"י שו"ע סי' צ"ט ג' - ומשנ"ב שם ס"ק ב').

דין שיכור בברכות ובברהמ"ז

רמא. שיכור ששתה יותר מרביעית יין ויכול לדבר לפני המלך, יכול לברך ברכות לכתחילה (מלבד ברכות ק"ש כדנתבאר בהנ"ל) ואפי' ברכת המזון (רמ"א צ"ט א', ומשנ"ב ס"ק ט' ושו"ע קפ"ה ד' ומשנ"ב שם סק"ו). ואם הוא במצב שאינו יכול לדבר לפני המלך (ועדיין לא הגיע לשכרותו של לוט - שמאבד שפיות דעתו) יש להחמיר לכתחילה שלא לברך שום ברכה (וכגון ברכות הנהנין - שלא יאכל שום דבר המחייבו בברכה עד שיפוג יינו אא"כ צריך לרפואה - ארחות חיים [ספינקא] - ח"א סי' קפ"ה) (משנ"ב שם ס"ק י"א), ואם נתחייב כבר בברכה אחרונה או בברכת המזון, יברך (משנ"ב צ"ט סק"ט, וסקי"א ובסי' קפ"ה ס"ק ו' וביאה"ל שם ד"ה 'או שהיה' וכביאור ה'ארחות חיים' [ספינקא] קפ"ה ס"ק ג').

רמב. השותה יין בסעודה, לכתחילה יש לו להזהר לברך ברהמ"ז קודם שיגיע למצב שאינו יכול לדבר לפני המלך (משנ"ב סי' קפ"ה ס"ק ו').

רמג. מאחר ולכתחילה יש להזהר שלא לברך ברכהמ"ז כשהגיע שכרותו למצב שאינו יכול לדבר לפני המלך (משנ"ב צ"ט סקי"א, ט' וסי' קפ"ה סק"ו ‏(‏^[קצג]‏), על כן הנוהגים לשתות הרבה יין המביאם למצב שכרות שאינם יכולים לעמוד לפני המלך, ישתו זאת בסוף הסעודה ותיכף יברכו ברכהמ"ז קודם שיגיעו למצב זה (כדכתב המשנ"ב קפ"ה סק"ו 'לכתחילה יזהר לברך קודם שיבוא לידי כך' וכ"ה עצת הגר"ש דבליצקי שליט"א).

רמד. שיכור שהגיע לשכרותו של לוט (שאיבד שפיות דעתו) הרי הוא כשוטה ופטור מכל המצוות, ואינו מברך שום ברכה, ואפי' אם בירך אז, לא יצא יד"ח (שהרי היה פטור אותה שעה), וכשיפוג יינו חייב לחזור ולברך אם עדין לא נתעכל המזון (משנ"ב סי' צ"ט ס"ק י"א, וסי' קפ"ה ס"ק ו').

ציורף שיכור למנין ולזימון

(קפה) ואם שתה רק רביעיית יין (ולא יותר), אם שתאו בבת אחת אסור להתפלל (ואם התפלל יצא יד"ח בדיעבד), אכן אם שתה זאת בב' פעמים, או מזגו במעט מים מותר להתפלל לכתחילה, וכל זה אם יכול לדבר לפני המלך. ובשותה יותר מרביעית יין בכל גוונא אסור (שו"ע שם ומשנ"ב שם סק"ב).

(קפו) אמנם יעו"י משנ"ב שם סקי"ז דכתב שביו"ט יכול להתפלל מנחה אפילו שתה קצת, והביא ליש"ש (ביצה פ"ב אות ה', ויעו"ש שכתב דמותר אף לכתחילה לעשות כן כל שיכול לעמוד לפני המלך, יעו"ש טעמו. ויל"ע אם כונת המשנ"ב ג"כ להתיר אף לכתחילה או רק באופן שאם ימתין יפסיד זמן תפילה). ויעו"י במגן גיבורים (אלף המגן סק"ח) דכתב שפורים דינו כיו"ט לענין זה.

(קפו) הדלבוש כתב דיש מקילין לקרות ק"ש אף כשהוא שיכור, ושאני תפילה שהיא בקשת צרכיו, וכ"כ בליקוטי הרמב"ן בסופו, אכן לפי דברי ביאור הגר"א מסקנת הירושלמי לאסור שיכור בקריאת שמע (משנ"ב צ"ט ס"ק ד').

(קפה) יעו"י משנ"ב שם דהזכיר רק קריאת שמע ולא הזכיר ברכותיה. וביאר הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דטעם הדבר, משום דהברכות חיובם רק מדרבנן ולא התירו בכה"ג (אשי ישראל ע' רכ"א הע' ע"ג).

(קפט) דהמשנ"ב שם מרמזה זאת לס' קפ"ה לענין ברכת המזון, ושם הביא המשנ"ב בס"ק ו' דמסקנת האחרונים דאפי' אם נשתכר עד שאינו יכול לדבר לפני המלך (אם לא הגיע לשכרות של לוט) יברך ברכת המזון, וה"ה בק"ש.

(קצ) דגבי מצות עשה דקריאת שמע, דכתיב בה "ובשכבך" אף לאחר עלות השחר קודם הגין מקרי בשעת הדחק "זמן שכיבה", דעדיין יש מקצת בני אדם שוכבים, אלא דבגוונא שלא נאנס ביטלו חכמים ממנו מצות ק"ש בזמן זה משום שאחר קריאתה כ"כ ואינו יוצא יד"ח אפי' בדיעבד, אכן ב"אנוס" יוצא בה ידי חובתו (משנ"ב רל"ה ס"ק ל' וסי' נ"ח ס"ק ב').

(קצא) דמאחר שעשה לאותה שעה לילה, א"א לחזור ולעשותה יום.

(קצב) דתפילת ערבית נתקנה רק בשביל לילה, ומשעלה עמוד השחר יום הוא לכל דבר (משנ"ב רל"ה ס"ק ל"ד).

(קצג) יש לזכור הדתוס' (עירובין ס"ד. ד"ה שיכור) והרא"ש (שם פ"ו סי' ה') נסתפקו במברך ברכהמ"ז במצב של שכרות שאינו יכול לדבר לפני המלך אם צריך לחזור ולברך, והשו"ע קפ"ה ה' הביאם ולא הכריע בזה. על כן אע"פ דלדינא הביא המשנ"ב שם דהכרעת האחרונים דאם אירע שהשתכר כ"כ שיברך, מ"מ ודאי לכתחילה צריך להזהר שלא יבא לידי כך.

רמה. שיכור ששתה יין יותר מרביעית ^[קצו], אפי' יכול לדבר לפני המלך, יתכן דאין מצרפים אותו למנין (יעוי' משנ"ב צ"ט ס"ק י' ^[קצה]), וי"א דכל שלא הגיע לשכרותו של לוט אע"פ שאינו יכול לדבר לפני המלך מצטרף ל'קדיש' 'קדושה' ו'ברכו', ולכל דבר שבקדושה (תשובות בית יהודה סי' מ"ה הו"ד בכף החיים סי' נ"ה י"ד וסי' צ"ט ט"ו).

רמו. מותר לצרף שיכור לזימון (כן מצדד המשנ"ב בסי' צ"ט ס"ק י' ^[קצו]).

שכח לומר על הניסים בברכת המזון

רמז. שכח לומר 'על הניסים' בברהמ"ז, אינו חוזר ^[קצו]. וכשיגיע להרחמן, יאמר הרחמן הוא יעשה לנו ניסים וכו' (משנ"ב תרצ"ה סקט"ו).

המסיים סעודתו בלילה שבמוצאי פורים אם אומר על הניסים

רמח. גם אם סיימו הסעודה בליל מוצאי פורים, יאמר בברהמ"ז על הניסים (אם אכל כזית פת לפני השקיעה), [וזהו רק אם לא התפלל מעריב בתוך סעודתו. אבל אם התפלל מעריב בתוך סעודתו נחלקו בזה הפוסקים, ולפיכך נכון שיברך ברהמ"ז קודם שיתפלל, לאפוקי נפש' מפלוגתא] (שו"ע תרצ"ה ג' ומשנ"ב סקט"ז).

✎ ★ ✎

✎ "הו"ל קבעו לקרות פרשת פרה בסוף השנה להיות כל אחד בא ליטתה, כי מסוגלים הימים הללו שנטהרו כל בני ישראל קודם הפסח ממילא מתעורר השפעת טהרה בלבות בניי מן השמים כמאמר הבא ליטתה מסייעין אותו. ועיקר הטהרה הוא בכח התורה ... א"כ עיקר הטהרה יש גם עתה בקריאת פרשה זו וכמ"ש אמרות ה' אמרות טהורות" (שפת אמת עה"ת בעניני פרשת פרה).

"טוב לב משתה תמיד" (יעוי' רמ"א סוס"י תרצ"ז)

אפשר לרמוז כי 'טוב' רומז אל התורה, כמ"ש 'כי לקח טוב נתתי לכם' וכו'. וגם 'משתה' רומז אל התורה, כמ"ש 'לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי'. והעוסק בתורה לשמה מאריך חיים, כמ"ש 'אורך ימים בימינו'. וז"ש 'טוב לב', ר"ל שהעוסק בטוב שהיא התורה מכל לב, ר"ל לשמה, אז 'משתה תמיד', ר"ל יזכה לעסוק בתורה תמיד, ועל דרך שאמרו חז"ל מצוה גוררת מצוה, ור"ל שיאריך חיים הרבה ויעסוק בתורה תמיד, וכמ"ש 'כי בי ירבו ימיו ויוסיפו לך שנות חיים'.

(כף החיים או"ח תרצ"ז ט')

שלושים יום קודם החג

✎ כתב המאירי ז"ל (ע"ז ה.) "מה שאמרו שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום, ... כל השתדלות של צורך החג בכלל זה, ר"ל שראוי להתחיל ולהשתדל בצרכי החג קודם החג שלשים יום" עכ"ל. (ולפי"ז בכל השתדלות בצרכי החג כנקיון וקניית וכיוצ"ב טוב לכוון לקיים בזה מצות שואלין ודורשין לדעה זו).

א. משלשים יום קודם פסח (המתחיל ביום פורים עצמו) צריך לעיין בכל דבר שעושה, שלא ישאר בו חמץ באופן שלא יוכל להסירו בנקל (משנ"ב סוף סי' תל"ו). ולפיכך המעיין בספר בעת האכילה, נכון שמפורים ואילך יעיין שלא ישאר בו משהו חמץ, וכן כל כיוצ"ב (ערוך השלחן תל"ו ט"ו).

✎ כתב ההיד"א זיע"א (לב דוד פרק י') "ומן הראוי לשים נגד עיניו, מה שכתב מר זקנינו הרב "חסד לאברהם" זללה"ה, כי בכל שנה שלושים יום קודם הפסח עושה הקב"ה לישראל מושא פנים ברוב חסדיו ומתחיל להוציא נפשות מהיכלות הטומאה מעט מעט, שיעור חלק אחד משלשים בכל לילה... והעיני בשר לו יכון לקראת אלוקינו, ויטיב מעשיו שלושים קודם לפסח, ובפרט בליל התקדש חג, יעורר לבו ורעיוניו כי הלילה הקדושה הוּו בחסדיו הרבים הוציאנו משיעבוד הסיטרא אחרא והייתה מסילה לידבק בו ית' ובתורתו, והוא בעצם מה שאמרו רז"ל חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים... כי ממש אנחנו עצמנו היינו משועבדים בסטרא אחרא, והקב"ה מודי שנה בשנה מוציאנו מעט מעט מהסיטרא אחרא ומביאנו לקדושה, עד כי בליל פסח כולנו בני חורין, וכל זה נמשך מוציאת מצרים, ואתי שפיר, דבר שבחובה, לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. – ונתגלה טעם דברי רז"ל 'שואלים בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום, כי הני שלשים הם שייכים לפסח, ומידי שנה בשנה פעל ד' למענהו, כי בשלשים יום הללו, ההול עולין לאט לאט נפשות ישראל מרשות הסיטרא אחרא" עכ"ל.

✎ "כדי לבער רוח הטומאה מעליו לגמרי, לא סגי בבדיקה וביעור החמץ לחוד, אלא כתבו המקובלים שמל' יום קודם פסח צריך ליתן לב ללכת בדרך טובים ולקיים קצת דרכי התשובה, ואז הקב"ה בכל לילה מוציא חלק מנשמות ישראל מתוך הקליפות, הכל לפי מעשיו של אדם ולפי הכנתו, עד שבליל התקדש חג עומדים מבחוץ בני חורין, וזהו בחינת יציאת מצרים שיש מדי שנה בשנה, ... אבל אם לא עשה הכנה מקודם ולא נוהר בחמץ כראוי, לשמחה מה זו עושה, ודין גרמא שאינו מתעורר כ"כ ואינו נכנס בליבו כ"כ שמחה כי הכל תלוי לפי מעשיו ולפי זכות נפשו ולפי הכנתו" (פלא יועץ ערך 'חמץ').

לימוד הלכות הפסח

ב. מצוה לכל אחד לעסוק בהל' הפסח ל' יום קודם החג (שו"ע תכ"ט א' ומשנ"ב סק"א), וללמד לאנשי ביתו (בה"ג הובא בבאה"ל שם ד"ה שואלין), ומתחילים ביום פורים עצמו (משנ"ב שם ס"ק ב'), [לדעת החת"ס (מגילה לב.) חיוב זו מדאורייתא. אכן בלבוש (תכ"ט א') מבואר דהוי תקנה מדרבנן], והיודע שלא יספיק ללמוד את כל ההלכות המעשיות במשך ל' יום, יתכן שראוי לו להקדים ללמוד קודם (הגרי"ש אלישיב זצ"ל – באר ישראל ע' א').

ג. אין יוצאים הדין הנ"ל בלימוד הל' יו"ט אלא צריך לעסוק בהלכות המיוחדות לפסח, אכן נכלל בדין זה נמי לעסוק בהל' יו"ט בכדי שידע כיצד לנהוג לענין יו"ט עצמו ^[קצח] (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל – 'מעדני שלמה' ע' א').

(קצד) וכששוחתה רביעית יין ולא יותר יעוי' לעיל הע' קפה, ובכל גוונא שאסור לו להתפלל ה"ה אין לצרפו למנין.

(קצה) דכתב שם דאינו מצטרף. ומסתימת דבריו משמע דהיינו אפי' בשתוי שיכול לדבר בפני המלך דהרי המשנ"ב שם קאי על דברי הרמ"א דכתב דשאר ברכות שיכור יכול לברך, והרמ"א ודאי קאי על כל האופנים שהוזכרו בשו"ע לאסור להתפלל ^[עכ"פ לכתחילה], ובכללם שתוי שיכול לדבר לפני המלך. וע"ז כתב המשנ"ב דמ"מ אין מצרפין אותו למנין עשרה. וכ"מ בשונה הלכות צ"ט ד'.

(קצו) ובפשטות כוונתו אפי' שיכור שאינו יכול לדבר לפני המלך (ובלבד שלא הגיע לשכרותו של לוט), דהמשנ"ב קאי על דברי הרמ"א דאיירי על כל האופנים שהוזכרו בשו"ע לאסור ^[עכ"פ לכתחילה] גבי תפילה, ואחד מהם הוא שיכור שאינו יכול לדבר לפני המלך, וע"ז כתב המשנ"ב דאפשר דשרי לצרפו לזימון.

(קצז) אם זוהי סעודה ראשונה שלו ביום זה, י"א דחזור וי"א דאינו חוזר ו'ספק ברכות להקל' ועל כן לא יחזור. ואם זוהי סעודה שני' שלו לכנ"ע אינו חוזר (משנ"ב שם).

(קצח) ולא אמרינן דכיון שהל' יו"ט שייכות לכל יו"ט ולא רק ליו"ט המסוים שלפניו, שוב הוי לימוד הל' יו"ט בלימוד ב"ק וכדו' ^[שצריך לדעת זאת באופן כללי ולא באיזה זמן מסוים, שע"כ לא חל בכלל על לימוד זה חובת ל' יום קדם החג], אלא צריך לברר גם הל' יו"ט לפני החג כמו ההלכות המיוחדות של החג כיון שכעת הוה למעשה. (אכן העיר שם העורך דבמשנ"ב לא נזכר הל' יו"ט) (שם).

ד. אלו שיש להם שיעור קבוע ללימוד הלכות בכל יום, נכון שבתקופה הסמוכה לחג ילמדו בשעה זו הלכות החג, אף אם יהא זה במקום שיעורם הקבוע (הגרש"ז אויערבאך 'הליכות שלמה' פסח ע' ל').

◊ **"ראוי לאדם להתכונן במשפטי התורה הקדושה ולידע סוף ענינם כפי כוחו..."** (רמב"ם סוף הל' מעילה ח' ה').

◊ **"...נוסף לזה מנחיל עמל התורה אהבה נפרוה ומסירות נפש לקיום פרטי המצוה של הלכה זו שהוא עמל בה, ומוסרי כליותיו ייסרוהו לדעת כי לכך נוצר"** (החוו"א זצ"ל – אמונה ובטחון פ"ג אות ד').

◊ כתב החפץ חיים זיע"א (בהקדמה ל'שמירת הלשון' ד"ה ואני"פ כן) **"מי שלומד את דיני התורה כדי לידע האסור והמותר מקיים בזה מצות עשה ד"את ד' אלוקך תירא".** עכ"ל. ועל כן הלומד הלכות הפסח יכולן ג"כ לקיים מצות **"את ד' אלוקך תירא"** (קובץ יד ב"ד' פסח).

◊ כתב השל"ה הק' (מסכת שבועות ע' קפ"ה) לבניו, "הזהרו ללמוד בימי ניסן פרק ערבי פסחים והרי"ף של פסחים, וכן הטור עם ה'בית יוסף' ^(קצט), **כי זו התורה היא ביותר חביבה ומביא לידי מעשה כהוגן, ותורה זו חביבה במאוד מאוד לפני הקב"ה כי יפה היא ובזמנה היא"**, עכ"ל (והובא בקף החיים תכ"ט ו' בקיצור ושם הביא ג"כ ע"ז ממ"ם פ"יה ח' א' דכל המזכיר פסוק בעונתו מעלה עליו כאלו בונה מזבח חדש ומקריב עליו קרבן) ^(י').

◊ הגרי"ש אלישיב זצ"ל, בנוסף לסדרי לימודיו הקבועים, הבנויים על לימוד מסכתא מתחילתה עד סופה בתכלית העיון, כל אימת שנודמנה לפניו מצוה לקיימה הקשורה בזמן מסוים, קיים בעצמו ציווי הכתוב במושלי: "ודבר בעתו מה טוב", ועסק בשינון ובלימוד ההלכות הקשורות לאותה מצוה. – **בערב יו"ט, כשהיה צריך לקיים מצות עירוב תבשילין, הוציא הגרי"ש את השו"ע אורח חיים, דפדף לסימן תקכ"ז ובחלל התפשטה נעימות מופלאה ששזרה בתוכה את דיני עירוב תבשילין ומושגיו.** – **את מצות עירוב תבשילין קיים הגרי"ש רק לאחר שסיים לשנן את כל הלכותיה, כללותיה ופרטותיה.** – **בערב פסח, בזמן שעסוקים בנקיון הבית מן החמץ, היה קול לימודו הנעים של רבינו מרחף בחלל, כשלפניו פתוחים מסכת פסחים ושלחן ערוך ומשנה ברורה הלכות פסח** (גדולה שמושה ע' שפ"ב).

מקצת מדיני חדש ניסן

◊ כתב השל"ה הק' (פ' בא אות כ"ב הוצאת מכון יד רמה), **"כי כל החדש כולו הוא כמו ראש חדש, ולא כשאר חדשים שראש חדש הוא מקודש ושאר ימי החדש הם חול, אמנם זה החדש כולו הוא כמו ראש חדש, כל יום הוא כמו ראש חדש"**.

◊ **"מיום אחד בניסן יגיל וישמח האדם מאוד ומאוד כי הגיעו הימים אשר בהם חפץ ד' לגאלנו ולקדשנו במצוותיו, והן קרבו הימים אשר בהם נעשה רצונו לנחת רוח לפניו יתברך שמו במצוות רבות (באכילת מצה, ובבל יראה ובכל ימצא בכל גבולינו חמץ, ואכילת מרור, ושביעת יו"ט, ושאר מצוות שבזה החדש), ומיום אל יום יצפה ויחכה בגילה ורנן ע"ז שיבוא בקרוב על ידי נחת רוח ליוצרו ובוראו יתברך שמו ע"י קיום מצוות מקריות זמניות..."** (יבושה"ע שער ט', הצאן, פ"ד).

סא ✧ סב

ה. אין נופלים על פניהם בכל חדש ניסן, ואין אומרים **"צדקתך"** בשבת במנחה, ואין מספידים בו (שו"ע תכ"ט ב'), וטעם הדבר שמא' בניסן ואילך הקריבו י"ב נשיאים ביי"ב ימים, כל אחד ביומו, וכל ימי הקרבן היה יו"ט שלו, וא"כ הוא יו"ט גם לנו ^(רא), ואח"כ ערב פסח, וימי הפסח גופא, ואסרו חג, א"כ יצא רוב החדש בקדושה, לפיכך עושין כולו קדש (משנ"ב שם ס"ק ד' וליקוטי מהרי"ח ח א'ג – הנהגת חדש ניסן).

ו. אין מזכירין נשמות בכל חדש ניסן (משנ"ב רפ"ד ס"ק י"ח).

ז. אין אומרים ה"יהי רצון" שאחר קריאת התורה (משנ"ב תכ"ט סק"ח).

ח. אין אומרים **"צדוק הדין"** והקדיש שאחריו (רמ"א שם ומשנ"ב שם).

ט. בכל שבתות שקודם פסח ושבתות פסח אין אומרים 'אב הרחמים', אכן בשבת שלאחר פסח אומרים אותו (כיון שהוא בימי הספירה, ומשום שהיו גזירות באותו זמן) (רמ"א רפ"ד ד' ומשנ"ב שם סקי"ח).

פרשת הנשיאים

י. טוב לקרות מר"ח ניסן בכל יום בפרשת הנשיאים, כל יום את פרשת הנשיא של אותו יום (במדבר ז'), וביום י"ג ניסן יקרא בפרשת בהעלותך עד "כן עשה את המנורה" (משנ"ב תכ"ט סק"ח) ^(רב).

◊ כתב השל"ה הק' (דף קט:) **"מנהג טוב לקרות בכל יום ויום פרשת הנשיא של זה היום כי כל נשיא ונשיא היו לו סודות גדולות אשר המשיכו שפע רוחניות כל אחד לשבטו כל ימי עולם, ובקריאת הפרשה של אותו נשיא הוא מעורר קדושת היום"** (הובא בקף החיים תכ"ט כ"ב).

יא. יש מקומות שמוציאים ספר תורה לקרות בו בפרשת הנשיאים, וקוראים בלא ברכה (ליקוטי מהרי"ח' ח"ג (סדר הנהגת חדש ניסן) וכתב שם שראה שכן נהג הגר"ח מצאנו זצ"ל ^(רב) אכן י"א דאין לקרות בספר תורה בציבור בלא ברכה (תורת רפאל סי' ב' וכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל – 'באר ישראל' ע' ח').

◊ טוב ליתן מר"ח ניסן עד ערב פסח לאחר קריאת סדר הנשיא לצדקה בעד מנוחת אביו ואמו או שאר קרובים או בעד כל נפשות מתי ישראל, ועל ידי זה שיכוון בנתינה זו יעשה חסד עם החיים והמתים (והם שלש פרוטות כנגד נפש רוח ונשמה שלהם, ובצירוף י"ג ימים יהיה כחשבון ט"ל, כי טל אורות מליך ואם יוסף עוד כיום י"ד יהיו כחשבון מ"ב... ואם יוסף עוד שלש יהיו מ"ה, ויזכה להעלותם אפילו להעמידם בגלגול בהמה או בעופות או בעשב השרה) (מועד לכל חי סי' א' דין ה' מספר מעשה הצדקה סי' ל' וקב הישר פרק צ"א).

ברכת האילנות

יב. הרואה אילנות פרי שמוציאין פרח ^(יז) (שעתיד לצאת ממנו פרי ^(יח)) מברך **"ברוך אתה ה"א מלך העולם שלא חיסר בעולמו כלום** ^(יט) וברא בו בריות טובות

(קצט) ויבחר השבועות מאמרים של מתן תורה המוזכרים בפרק רבי עקיבא, וכן בתשעה באב הלכות ת"ב ותענית, וכן ברה"ה הרי"ף והטור של ר"ה, וכן ביוה"פ מסכת יומא וכו', וכן בסוכות מסכת סוכה, וכן בחנוכה הלכות חנוכה, ובפורים מסכת מגילה, ומסכת יום טוב מישך שייך בכל הימים טובים, תלמדו מן התלמוד ומן הרי"ף והטור כפי אשר תוכלו"ן (השל"ה הק' שם).

(ר) והגאון רבי משה גפן זצ"ל היה נוהג כל שנה מר"ח ניסן ללמוד עם בניו בכל יום עשר דף במסכת פסחים, ועד בא החג היו מסיימים המסכת.

(רא) כדאיתא בפרק בכל מערבין שר"א בן צדוק לא השלים תענית בט"ב הנדחה, מפני שיו"ט שלו היה, שאבותיו היו מקריבים ב' באב קרבן עצים (ליקוטי מהרי"ח שם).

(רב) ובמנין הגר"ש דבליצקי שליט"א המנהג דמר"ח ניסן עד י"ג בו, מיד אחר סיום התפילה אומר אחד בקול רם מהסידור את הנשיא של היום והציבור אומר איתו יחד, ועי"ז זוכים כולם לומר פרשת הנשיא דבר יום ביומו, דבלאו הכי רובם שוכחים (יורה השמש' ע' ס"ז).

(רג) והביא שם שכבר בשערי אפרים מצינו בכמה מקומות שהתיר לקרות בלא ברכה, יעוי"ש בשער ח' דינים ט"ז כ"ט ל"ט.

(רד) במשנ"ב רכ"ו סק"א הביא בשם האחרונים דלאו דוקא בניסן אלא ה"ה בחדש אחר כל שרואה הלבלב פעם ראשונה מברך (ומה דנקט השו"ע ניסן הוא רק משום דכ"ה אורחא דמילתא שאז דרך הארצות החמים ללבלב האילנות) ועל כן מברך לכתחילה גם בחדש אדר וגם בחזר אייר בשם ומלכות. **אמנם** בקף החיים (רכ"ז א') הביא בשם הברכי יוסף אות ב' שכתב דברכה זו על דרך האמת שייכא דוקא לימי ניסן, וכ"כ במורה באצבע אות קצ"ח דהמדקדקים מקפידים שיהא בניסן דוקא. וכ"כ בספר מועד לכל חי סי' א' אות ט' ושכן מסיק הפתח"ד

ואילנות טובות להנות בהם בני אדם". אכן אם האילנות הוציאו רק עלים לא יברך ברכה זו (שו"ע רכ"ו א' ומשנ"ב ס"ק א', ב', ג').

יג. ברכה זו מברך פעם אחת בשנה בלבד (אפי' אם רואה אילנות אחרים ‏^(יג)) (שו"ע שם).

יד. אף אם ראה כבר ליבלוב האילנות (ועדיין לא בירך) יכול לברך כל זמן שלא גדלו הפירות (משנ"ב רכ"ו ס"ק ה' ושעה"צ אות ג').

טו. איתר לברך עד שגדלו הפירות, יכול לברך אם עדיין לא ראה האילנות (בלבלובן או בפירותיהן), אך אם גדלו ונגמרו כל צרכן שראויים לברך עליהם שהחיינו ‏^(יד), ‏^(יח), אין כדאי לברך (משנ"ב רכ"ו ס"ק ד', ושעה"צ אות ב').

טז. י"א דבשבת ויו"ט אין לברך ברכת האילנות (שמא יטלטל האילנות או יקח בידו הפרחים להריח בהם או שמא יתלוש ‏^(יט)) (כף החיים רכ"ו ד' וכן במועד לכל חי א' ח' כתב דבעירו איזמיר לא ראה ולא שמע מימי עולם דמברכין בשבת ויו"ט ברכת האילנות ‏^(י)). וי"א דמותר לברך ברכה זו בשבת ויו"ט (הגרי"ש אלישיב זצ"ל – 'באר ישראל' ע' ה', וכן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל נהג לברך הברכה אף בשבת – 'הליכות שלמה' ע' רפ"ט הערה 121 ואף הגר"ח פלאג"י זיע"א בספרו 'לב חיים' ח"ב סי' מ"ד (שחיברו לאחר הספר 'מועד לכל חי') התיר לברך ברכה זו בשבת ושאי"צ לחשוש שמא יתלוש יעויי"ש, וכ"ה ב'נפש דוד' להאדר"ת זצ"ל (ע' 138) שהיה מהדר לברך הברכה בשבת כדי להשלים מאה ברכות, וכן נוהג הגר"ש דבליצקי שליט"א לברך בר"ח ניסן גם כשחל בשבת - 'זורח השמש' ע' ס"ו. וכן פסק הגר"ע יוסף זצ"ל דמותר לברך הברכה בשבת ‏^(יא) 'חזון עובדיה' פסח ע' כ').

יז. י"א דבשביל לברך ברכה זו צריך שיהיו שתי אילנות שיש בהם פרחים (מועד לכל חי סי' א' דין ט', וכ"ה ב'מורה באצבע' להחיד"א זיע"א שהמדקקים מקפידים בכך וכ"ה בכף החיים רכ"ו ב' ‏^(יב) ‏^(יג)) וי"א דמעיקר הדין סגי באילן אחד (ורבנות אפרים ח"ח סי' ע"ז שהביא שראה את הגר"מ פיינשטיין זצ"ל מברך על אילן אחד. אלא שכתב שם דטוב להדר אחר ב' אילנות לצאת ידי הפוסקים הנ"ל וכ"ה בשו"ת 'בצל החכמה' ח"ו סי' ל"ו ‏^(יח) וכ"נ הגרמ"ש שפירא זצ"ל).

יח. י"א דאין לברך על אילנות שהם בתוך שני ערלה (כף החיים רכ"ו י"א, ויעו' רעק"א בהגהותיו על השו"ע סי' רכ"ו שמסתפק בזה כיון שא"א ליהנות מפירותיה) וי"א דמותר לברך עליהם (שו"ת רב פעלים ח"ג אר"ח סי' ט', וכן יעו' מקור חיים לחוות יאיר שמצדד להקל מכמה טעמים יעויי"ש וכ"ד הגאון מטשעבין זצ"ל ויעו' הערה ‏^(יט)).

יט. מותר לברך ברכת האילנות על אילן שמור ונעבד בשביעית (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל - 'הליכות שלמה' תפילה ע' רפ"ח).

כ. גם בשנה מעוברת שכרוב האילנות הפריחה החלה לפני ר"ח ניסן (ויש חשש שעד חדש ניסן כבר לא ישאר מהלבלוב) מ"מ כדאי להמתין מלברך ברכה זו עד חדש ניסן (הגר"ח קניבסקי שליט"א ושכן ראה אצל החזו"א זצ"ל והקה"י זצ"ל שתמיד בירכו בימי ניסן – גלין 'דברי שי"ח' 164).

◊ "מה נעים אם כה יעשו באמירת ברכת האילנות, דיצטרפו כנסיה שהיא לשם שמים וילכו כולם אגודה אחת לברך ברכת האילנות" (מועד לכל חי א' ו' וכף החיים רכ"ו ד' ‏^(יט)).

◊ כ' באל"י רבה: "וכתב בסדר ברכות, הנזהר בברכה זו עליו נאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ד' ויתן לך וכו'" (הו"ד בכף החיים רכ"ו ו').

◊ מאוד יתיעצם בכוונתו בברכה זו שהיא לתיקון הנשמות שהם מגולגלות בעצי השדה והעשבים ויבקש עליהם רחמים (החיד"א זיע"א – 'מורה באצבע' אות קצ"ט הו"ד בכף החיים רכ"ו ו').

◊ הגרש"ז אויערבאך זצ"ל היה רזיו וזהיר ביותר בברכה זו, ופעם נשתבח בעצמו שמאז היותו בר מצוה לא חיסר מלברכה אפילו שנה אחת ('הליכות שלמה' תפילה ע' רפ"ט בההערה).

◊ הרה"צ רבי עמרם בלוי זצ"ל היה יוצא בחול המועד פסח עם נערי קרתא דשופריא למקום שנמועים שם הרבה אילנות ומחבב עליהם המצוה (ספר מעשה חמד עיי' קמ"ז הערה ב').

⚔️❖⚔️

כא. יש נוהגים שלא לאכול מצה מר"ח ניסן עד פסח (משנ"ב תע"א סק"ב). ‏^{רי"י} ומנהג זה אמור במצות הכשרות לפסח, אבל מצות חמץ מותרות ‏^(יח) (הגרי"ש אלישיב זצ"ל – באר ישראל ע' ח'). והמנהג הוא דווקא במצות כמות שהן, על כן מצה מטוגנת מותר (הגרי"ש אלישיב זצ"ל – שם ע' ט').

כב. כשיש צורך באכילת מצות כגון ללחם משנה וכדו', יש להתיר (הגרי"ש אלישיב זצ"ל – שם).

קמחא דפסחא

כג. מנהג קדום מזמן הגמרא (הובא בירושלמי פ"ק דב"ב) ליתן לעניים 'קמחא דפסחא' (קמח או חיטים בעבור המצות שיאכלו בתג) כפי צרכם לכל ימי הפסח (רמ"א תכ"ט

אות ב'. – ומסיים הכה"ח דכיון דאיכא פלוגתא בזה, וכן משמע מלשון הגמ' דדוקא בניסן, אין לברך אלא דוקא בניסן, וכן עמא דבר. מיהו מי שאיחר ולא בירך בניסן נראה דיכול לברך אח"כ בלא שם ומלכות. עכ"ד.

(רה) אבל על אילני סרק לא מברכים (משנ"ב ס"ק ב').

(רו) ואין אומרים "שלא חיסר בעולמו דבר". – ובספר 'זורח השמש' להגר"ש דבליצקי שליט"א ע' ס"ז כתב "חזרתי על כל המקרא מראשון שבראשונים עד אחרון שבאחרונים ובכל מקום הנוסח הוא 'כלום', וכן הודפס בכל סידורי ספרד וסידורי חסידים, ורק בסידורי אשכנז הודפס 'דבר' במקום 'כלום' ואין לזה כל מקור, ולכן אין לשנות מהנוסח העיקרי "שלא חיסר בעולמו כלום".

(רי) דברכה זו נתקנה על פריחת הפירות, ודי בפעם אחת (שעה"צ שם א').

(ריח) היינו שנגמרו לגמרי וטובים למאכל (משנ"ב רכ"ב ס"ק י"ט).

(רט) ולדברי המקובלים שכתבו שע"י ברכה זו מברר ניצוצי הקדושה מן הצומח יש עוד איסור נוסף ד'בורר' ועל כן אסור לברך ברכה זו בשבת ויו"ט וכן עמא דבר (כף החיים שם).

(רי) אכן כתב שם דבקושטא נוהגין לברך ברכת האילנות אפי' בשבת ויו"ט יעויי"ש מש"כ בזה.

(ריא) ואין לחוש ולגזור פן ישכח ויתלוש מפרח האילנות. אלא שכתב שם דלכתחילה מהיות טוב יש לברך ברכת האילנות ביום חול כשאין חשש שיפסיד הברכה (חזון עובדיה' שם).

(ריב) דכ"מ מלשון הגמ' דקאמר וחזי אילני דקא מלבלבי ומיעוט רבים שנים (כף החיים שם).

(ריג) ובכף החיים שם הוסיף "ומיהו לכתחילה יש לחזר על מקום שיש בו ריבוי אילנות ועשבים ולברך שם כדי להעלות ע"י ברכתו ניצוצי קדושה מכל מה שיש שם".

(ריד) ודעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל דראוי לברך לפחות על שני אילנות (ובלשון הברכה 'אילנות' בלשון רבים) אך אי"ז מעכב ('באר ישראל' ע' ה'). וכן נהג הגרש"ז אויערבאך זצ"ל להדר לברך הברכה בראיית ב' אילנות ('הליכות שלמה' תפילה ע' רפ"ט הערה 121).

(רט) והגרש"ז אויערבאך זצ"ל אמר בשם הגאון מטשעבין זצ"ל דיש להוכיח דמברכין ממתניתין דמעשר שני פ"ה מ"א (ואיתא נמי בב"ק טט.) דאילן של ערלה מצינין אותו בחרסית ורשב"ג פליג דס"ל דבמה דברים אמורים בשביעית אבל בשאר שנים שבאים לגזול הלעיטתו וכו'. ואם אין מברכין עליו ברכת האילנות, יהיה מחוייב לציין שלא יכשלו בהם כשרים לברך עליהם ברכה זו ויעברו בלאו דלא תשא (ובשו"ת דובב מיישרים ח"ג ס' ה' הביא זה בלשון 'דומות ראי' נראה ל') וכשנסבה פעם השיחה אודות גדולת האחרונים בדורות שלפנינו שהיה כל הסי' פרוש לפניהם כשמלה, אמר הגרש"ז זצ"ל שגם אנו ראינו כן בעינינו פעמים רבות אצל הגאון מטשעבין זצ"ל, והביא אז דוגמא מנידון זה שכשאשר נשאל על כך הגיב על אתר דלכאורה גמרא ערוכה היא ('הליכות שלמה' תפילה ע' רפ"ח הערה 120).

(רטז) וכן המנהג במנין הגר"ש דבליצקי שליט"א דבר"ח ניסן מיד לאחר התפילה יוצאים ביחד למקום סמוך שיש שם אילנות מלבלבים, ואחד מברך בקול רם ומכוין להוציא כולם (ומי שרוצה אומר אותו מילה במילה) ('זורח השמש' ע' ס"ז).

(ריז) ויעו' 'אגר"מ (אור"ח ח"א סי' קנ"ה) דיש מחמירים שלא לאכול מצה שלושים יום קודם החג (מיום הפורים).

(ריח) אכן הגרי"ש אלישיב זצ"ל עצמו הקפיד שלא לאכול מר"ח אפי' מצות חמץ (הגדה של פסח להגרי"ש אלישיב ע' 35).

◊ כתב הקב הישר (פרק פ"ט): **"ונכון ללמד לבית ישראל בחיותן מגעילין ומלכנים הכלים מפני החמין, שיכוונו שכמו כן יבער הקב"ה את היצח"ר"** (הובא בקונטרס להגר"ח קרלנשטיין זצ"ל ע' כ"ד).

קניית צרכי החג

לב. **אל יצמצם אדם בהוצאות יו"ט** (שו"ע תקכ"ט א') [דאיתא במדרש פסיקתא (והוא גמ' בביצה ט"ז). "כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה עד ראש השנה, חוץ ממה שמוציא בשבתות וימים טובים וראשי חודשים וחול המועד, ומה שתינוקות מוליכין לבית רבן, אם מוסיף מוסיפין לו, ואם פוחת פוחתין לו (משנ"ב תי"ט ס"ק א' רמ"ב סק"ד ותקכ"ט ס"ק ב')]. ואמר הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דקשה לומר בזה כלל קבוע עד כמה מותר וראוי לפזר לשם כך, אולם מצד הסברא נראה שהוא כשיעור שאדם שפרנסתו מצוי' לו מוציא לסעודה בזמני שמחה הו"ל בכלל זה (‘הליכות שלמה’ מועדים ע' ר' הערה 6)^{‏ (ינ)}.

◊ מ"ה דקאמר כל העושה איסור לחג באכילה ושתיה הוי כאילו בנה מזבח והקריב עליו, יש לפרש דמה שמכין המאכלים והמשקים לצורך חג הוי כאילו בנה מזבח..." (ערוך לגר סוכה מה ע"ב).

לג. במשנ"ב (סי' ר"נ ס"ק ב') כתב (גבי שבת) "וטוב שיאמר על כל דבר שקונה "זהו לכבוד שבת" כי הדיבור הוא פועל הרבה בקדושה". עכ"ל. וביסוד ושורש העבודה' כתב "...ואל יתרשל אדם בדיבורו בעניינים כאלה וכיוצא, כי בכל דיבור ודיבור עושה נחת רוח ליוצרו ובוראו יתברך שמו ויתעלה ועושה בזה עבודה עצומה כמבואר בזה"ק בהרבה מקומות, כל מילה ומילה דנפק מפומיה דבר נש בקעא רקיעין ועלת לאתר דעלת... ומצורף לדיבור היא שמחה שבלב...".

◊ ...כאשר אפשר שיהיה במעשה המצוה איזה פניה כי בוחן ליבות יודע הכל, וכאשר בתחילת העשייה יאמר בפיו שהוא לעבודתו לשם ד'... הרי בזה מסלק כל חיציני שלא תסרך באותה המצוה. כי יותר הקליפה רוצה לאחוז ברוחניות המצוה, יותר מדבר גשמי שאין בו ממש. אלא אפילו בדברי העולם גם כן יאמר לשם ד', כדי שלא תשרה הקליפה בשום מעשה ממעשיו הגשמיים. וכן תמצא שמנהג הקדמונים ע"ה היה, שקודם שעשו המצוה היו מוציאים הכונה בפיהם, כענין רבי אבא בענין שלש סעודות בזהר פרשת יתרו וכן רב המנונא בענין הסוכה ומזה נלמוד לשאר המצוות... ונמצא מקיים מעשה דיבור ומחשבה (קיצור ראשית חכמה ח"ב פ"ט).

שלא לומר על בשר עופות ודגים שהם לפסח

לד. הקונה או מכין בשר ליו"ט אסור לו לומר על הבשר 'בשר זה לפסח' (לפי שיחשדהו שהקדישו מחיים לקרבן פסח וכשאוכלו נראה כאוכל קדשים בחוץ) אלא יאמר "בשר זה ליו"ט". וכמו"כ אסור לומר לאחד מבני ביתו או לחבירו "קח כסף זה וקנה לי בשר לפסח" או "צלה לי זרוע לפסח" אלא יאמר "קנה לי בשר ליו"ט" או "צלה לי זרוע ליו"ט". ובדיעבד בכל ענין הבשר מותר באכילה (שו"ע תס"ט א' ומשנ"ב ס"ק א' - ד').

לה. מותר לומר לכתחילה על הבשר "בשר זה על פסח" או לומר לאחד מבני ביתו או לחבירו "קח מעות אלו וקנה לי בהם בשר על פסח" (משום דאם הקדישו הוי ליה לומר "בשר זה לפסח" ולא "על פסח") (משנ"ב שם סק"ב ג' ושעה"צ אות ח').

לו. לדעת השו"ע כל האיסור לומר "בשר לפסח" הוא דוקא בבשר בהמה (שהוא מין הקרב ע"ג המזבח) אבל בשאר דברים ובכללם עופות ודגים מותר לומר שהם לפסח (וכן ס"ל להרבה פוסקים להקל בזה). ויש פוסקים שמחמירים גם על עופות ודגים שלא יאמר שהם לפסח (דמחא דאמר שהם "לפסח" אפשר שהקדישן לדמים). ולמעשה: טוב להזהר בזה לכתחילה (משנ"ב שם סק"ב).

קניית דברים המשמחים לבני ביתו

לז. חיוב גמור מדינא לאדם לקנות בגד או תכשיט חדש כפי ממונו לאשתו ובנותיו הגדולות כדי לשמחן ביו"ט ובחול המועד (שו"ע תקכ"ט - ב' ומשנ"ב סקט"ז) ואם אין ידו משגת יקנה להן לכה"פ מנעלים חדשים לכבוד יו"ט (ביאה"ל ד"ה כפי ממונו). [ויש לדאוג להנ"ל בהארכת זמן ראויה קודם החג]. ואינו יכול לצאת יד"ח במה שקונה להם ספר לקרות בו או פרחים או מכונה אלקטרי וכיוצ"ב, אלא צריך דוקא בגד או תכשיט חדש (דחז"ל הגדירו דבעינן שמחה דוקא ע"י בגד חדש) (הגר"ש אלישיב זצ"ל – לקט הלכות יו"ט להגרי"א דינר שליט"א ע' ט"ל), וי"א דיוצא גם אם קונה לה כלי בית או כלי אכילה נאים לבית ליו"ט אם היא שמחה בהם (הגר"נ קרליץ שליט"א – חוט שני הל' יו"ט ע' קס"א). ויעוי' הערה (יב). ויש הסובר דכל שיודע באשתו שתהא לה שמחה ע"י כלי מסויים מקיים המצוה בזה, אף אם הוא כלי שאסור להשתמש בו ביו"ט (דסו"ס שמחה הוא לה) (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל וכן הוא עצמו קיים לפעמים דין זה ע"י קניית כלי חדש מכלי הבישול וכדו' – 'הליכות שלמה' ח"ב מועדים ע' ר"י הערה 4).

לח. י"א דאפילו אם יש להן כבר בגד מיוחד ליו"ט מ"מ עדין חייב לקנות להם בגד חדש (הגר"ש אלישיב זצ"ל – לקט הל' יו"ט להגרי"א דינר שליט"א ע' ט"ל) אכן י"א דבכה"ג לא שייך עוד חיוב לקנות להן בגד חדש וישמחם בדברים אחרים (הגר"ש ואזנר זצ"ל – 'שבט הלוי' ח"י סי' פ' אות ג', ובמכתבו הובא בתחילת 'לקט הל' יו"ט' להגר"א דינר שליט"א).

לט. י"א דצריך שיהא בגד הראוי ליו"ט עצמו, דאם אינו ראוי אלא לחוה"מ, אע"פ שיקיים בזה מצות שמחה בחוה"מ מ"מ חסר בזה בשמחה ביו"ט (הגר"נ קרליץ שליט"א – 'חוט שני' הל' יו"ט ע' קס"א).

מ. י"א דאף אם האשה מוחלת לבעלה, לא מועיל בזה מחילה (יב) (הגר"נ קרליץ שליט"א – 'חוט שני' הל' יו"ט ע' קס"א).

מא. כמו"כ מחוייב ליתן לילדיו הקטנים ביו"ט ובחול המועד מיני מתיקה ומגדנים וכיוצ"ב לשמחם (שו"ע תקכ"ט ב' ומשנ"ב סקט"ז) [ויש ליזכור קודם יו"ט לקנות מיני מתיקה וכיוצ"ב שיודע שהם אהובים על ילדיו, כל ילד וילד כרצונו, בשיעור המספיק ליתן להם ביו"ט ובימי חול המועד].

◊ פעם כשראה הגרש"ז אויערבאך זצ"ל ביד אחד מתלמידיו אתרוג מהודר ביותר שמחירו גבוה מאוד, שאלו בנימת תוכחה, המלאת כבר שאר חובותיך, והאם קנית כבר בגד חדש וכו' לזוגתך לכבוד הרגל כדתניא בפסחים וכמ"ש בשו"ע סי' תקכ"מ ס"ב (‘הליכות שלמה’ ח"ב מועדים ע' ר"י הערה 4).

◊ בשעת קניית הבגד או התכשיט הנ"ל או בשעת קניית מיני מתיקה וכיוצ"ב לילדיו יכוון לקיים מצו"ע דאורייתא של שמחת יו"ט (מה שהוא מחוייב לשמחם, והכנה למצוה היא בכלל המצוה – יעוי' מנ"ה מצוה ה' אות י"ג. ושו"ת אבני נזר שכ"ד סק"ה, ובשו"ת בית אפרים (להנרא"ו מרגליות זצ"ל) האו"ח ד"ה "דבר", ולדעת שו"ת מהר"ם שיק סי' רס"א הוי מצוה מדרבנן לדאוג שיכול לקיים את המצוה מדאורייתא). וכמו"כ יכוון לקיים מצות עשה של גמילות חסדים (שבה עצמה מקיים כמה וכמה מצוות; ואהבת לרעך כמוך (רמב"ם פ"ד אבל היא, ובפסח"ט שורש השני) אחרי ד' אלוֹקִיבם תלכו

(ריבג) בחור א' מהמדקקים במצוות שאל להחזו"א זצ"ל אם צריך להדר אחר קמח מטחינת יד למצות אף שדמיו מרובים, והשיב שאין לדאוג על ההוצאות שזה בכלל הוצאות שבת ויו"ט (דינים והנהגות הנדר"ח (להג"ר מאיר (בהגר"ש זצ"ל) גריינמן שליט"א) פרק י"ח אות ט' ע' צ"ז). ובאגרות החזו"א זצ"ל (אגרת ק"ה אות ט"ז): "אין לקמץ הוצאות המצות ולא לחוס עליהן כלל".

(ריבד) ובשבט הלוי (ת"ח סי' קכ"ד) כתב דבכל תוספת שמחה שבאה מחמת חדות היום היא בגדר שמחת יו"ט וחלק ממצות שמחת יו"ט, ועל כן רקידה או טיול לכבוד השמחה של היום שגורם הרחבת הדעת הוי בכלל מצות שמחת יו"ט, וא"כ יתכן שאף נתינת פרחים לכבוד יו"ט ג"כ בכלל זה ויקיים חיובו בזה, משא"כ בנתינת ספר או נתינת מבשיר אלקטרי אע"פ שגורם חדרוה ושמחה, אבל אי"ז קשור עם שמחת היום, ואינו יוצא יד"ח בזה.

(ריכה) דאי"ז מחויבי ושיעבודי הכתובה אלא הוא חוב של מצוה (שם).

(פוסה יד.) **והדרעת להם את הדרך** – זו גמ'ח (רבינו יונה שע"ת ש"ג אות י"ג, וסמ"ק מצוה מ"ו), **ובו תדבקון** (רש"י עה"ת דברים י"ג – ה', יראים ס' ת"ז) ו**כמו"כ** לקיים מצות לא תעשה של **לא תוכל**

להתעלם (רבינו בחיי דברים כ"ב – א' דפסוק זה אינו דוקא בהשבת אבידה, כ"א בכל מה שיכול האדם להועיל ולסייע לחבירו חייב בזה משום לאו זה) וכמו"כ לקים מצוה מוד' קבלה "ומה ד' אלוקיך דורש מעמך וכו' כ"א ואהבת חסד (פוסה מט:) (קונטרס 'קח מצוות' ויעו"ויש עוד מצוות שמקיים בזה). ואם מכנים בלבו רגש אהבה כלפי הבורא ית"ש מקיים בזה ג"כ מצות עשה של "ואהבת את ד' אלוקיך בכל מאורך – בכל ממונך (מתני' סוף ברכות). (גליון יד ב"ד' פסח).

הקונה כלים לחג

מב. בעל חנות כלים הטובל את הכלים לפני שקנאו הלוקח, לא הועילה טבילתו ^(ר"ב) (הגר"י וויס זצ"ל והגר"ש וואזנר זצ"ל – ספר 'טבילת כלים' להגר"צ כהן שליט"א ע' קס"ד הע' ז'), אלא קודם יקנה הלוקח את הכלי, ולאחר מכן יכול המוכר לטובלו בעבור הלוקח ('טבילת כלים' שם).

אפיית מצות

◊ **"...יגיל וישמח בלבו שמחה עצומה עד מאוד בעת הלישה והעריכה ואפי' של מצת מצוה, וישוגח בעצמו בשמחת לבו מאורד..."** (יבושה"ע שער ט', הצאנ, פ"ד).

מג. הרא"ש ה' משתדל במצת מצוה (דמצוה בו יותר מבשלוחו) ועומד על עשייתה ומזרז העוסקים בהם ומסייע בעריכתן, וכן ראוי לכל אדם לעשות – להטפל הוא בעצמו במצוה ^(ר"ב). ויטריח עצמו במצת מצוה עד שיתחמם ויזיע, וזה תיקון גדול לעוון החמור (האריז"ל) (שו"ע ת"ס ב' ומשנ"ב סק"ה, ז').

מד. גם באפיית שאר המצות הנעשות לכל ימי הפסח יש לעמוד על עשייתם ולזרז העוסקים בהם, כי רבה המכשלה (משנ"ב שם סק"ו).

מה. צריך זהירות מיוחדת בכשרות המצות כיון שבקל אפשר להכשל בזה ח"ו כי הבצק עצמו יכול להחמיץ אם אין משגיחים עליו כראוי ויש לחשוש מאד גם מפיירוים הנשארים במכונות ובכלים שקשה לנקותם כראוי – על כן המהדרים ביותר מקפידים שלא לקנות מצות אפילו מאלו הנעשים בהשגחה מהודרת, אלא דוקא הנאפים בחבורה שהם עצמם משגיחים, או שממנים אנשים יראים ונאמנים להשגיח על האפיה ונקיון הכלים (הגרי"ש אלישיב זצ"ל - 'באר ישראל' פסח ע' פ"א).

מו. מדינא מותר לאפות מצות בפסח עצמו, אך המדקדקים נוהגים לאפות הכל קודם פסח, שאם יתערב משהו חמץ בתוכם יתבטל – משא"כ בפסח איסורו במשהו (משנ"ב תנ"ח סק"ד).

מהלכות המצה

מז. אין אדם יוצא יד"ח במצה שאינה שלו ^(רמ"ב) (שו"ע תנ"ד ד' ומשנ"ב ס"ק ט"ו).

מח. אם שאל מצה, יוצא בה (דהא שאלה ע"מ לאכלה ולא להחזירה בעין וא"כ הרי היא שלו ממש) (משנ"ב תנ"ד ס"ק ט"ו).

מט. אם קנה המצה ומשכה לרשותו, אם המוכר גילה דעתו בעת מכירתו שדחוק למעות ואינו יכול למכור בהקפה, ועל כן עייל ונפיק אחריו אזווי, ומדחהו בלך ושוב ואינו נותן לו, מדינא לא קנה המצה (כמבואר בחושן משפט סי' ק"צ סעי' י"ז) וממילא אינו יוצא בה יד"ח מצה מן התורה (משנ"ב תנ"ד ס"ק ט"ו), ומצוי הדבר במי שנתן צ'ק והוא חזר, והמוכר פנה אליו שישלם לו את המגיע לו (דזה נחשב עייל ונפיק אזווי) (הגרי"ש אלישיב זצ"ל – 'באר ישראל' ע' קט"ז).

נ. כתב המשנ"ב (תרנ"ח ס"ק י') גבי קניית אתרוג די"א דהני דקני אתרוג למצוה ופרעי לאחר החג, לא יאות עבדי, דכל כמה דלא יהיב דמי לא קני אלא מדרבנן ואנן בעינן 'לכס' דאורייתא, אא"כ הביאם לרשותו דאו קנהו בתורת 'חצר'. ולכתחילה נכון ליזהר בזה ולפרוע קודם החג ע"כ. וה"ה ב'מצה'.

אכילת מצה שרויה וקטניות בפסח

נא. מותר לשרות או לבשל את המצות בפסח במים, מי פירות וכיוצ"ב (היינו המצות שלא יוצא בהם יד"ח כזית של ברכת המצה וכזית אפיקומן) (דכיון שכבר נאפו, אין חימוץ לאחר אפיה, ואין לחשוש שמא נשאר מעט קמח בתוך המצות מבפנים שלא נילוש יפה וע"י השריה יתחמץ – דאחזוקי איסורא לא מחזקינן ובפרט בימינו שנוהגים לעשות מצות דקות) (משנ"ב תנ"ח סק"ד). אכן יש שמחמירין על עצמן ואין שורים ולא מבשלים מצות בפסח (משום החשש הנ"ל) (הובא במשנ"ב שם).

נב. י"א דאף לנוהגים לאכול שרויה בפסח מ"מ אם יש אבק של קמח על המצות יש להחמיר שלא לאכול מצות אלו שרויה ^(רמ"ב) (הגרי"ש אלישיב זצ"ל – 'באר ישראל' פסח ע' פ"ב).

נג. איש ואשה שמסורות אבותיהם שונות בענין אכילת קטניות או שרויה וכדו', על האשה לנהוג כבעלה בין להקל ובין להחמיר ואינה צריכה התרת נדרים (שהרי האשה משועבדת לבעלה וצריכה לנהוג כמותו בכל דבר, וכיון שעתידה אשה להנשא לבעל, על כן מעיקרא אין חלין עליה חיובי מנהגי בית אביה אלא עד שתנשא לבעלה) ^(ר"ב) (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל 'הליכות שלמה' פסח ע' צ"א ובדבר הלכה שם אות ל"ב וכד' הגר"ש ואזנר זצ"ל – ספר 'מבית לוי' ע' רס"א וכד' הגרי"ש אלישיב זצ"ל לענין אכילת שרויה – 'באר ישראל' ע' פ"ב ^(רמ"א)). וי"א דלענין אכילת קטניות, אשה מבני עדות אשכנז שנשאת לבן עדות ספרד צריכה להחמיר ולא לאכול קטניות (כיון שבאותו דור שקיבלו לא לאכול קטניות, קיבלו זאת עליהם בקבלה גמורה ובחרם גם על בניהם אחריהם עד סוף כל הדורות) (הגרי"ש אלישיב זצ"ל 'באר ישראל' פסח ע' פ"ז).

נד. מי שמנהג אבותיו להחמיר שלא לאכול שרויה בפסח, אם בא לשנות מנהגו צריך התרת נדרים (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל 'הליכות שלמה' ע' 3 ^(רמ"ב) והגרי"י פischer זצ"ל – 'הליכות אבן ישראל' ח"א ע' קי"ד ^(רמ"ב)) אולם אין לשנות אלא במקום שיש צורך חשוב לפי ראות עיני מורה הוראה ^(רמ"ב) (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שם).

הליכות אבן ישראל ח"א ע' קי"ד ^(רמ"ב) (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שם).

(רבו) דיעווי' שו"ע יו"ד ק"ב (ח) ובט"ז (ס"ק י'), בשם הבית יוסף דכלים הנמצאים ביד מוכר מקרי כלי סחורה ולא כלי סעודה, ואינם חייבים בטבילה וממילא לא תועיל להם טבילה, דהוי טבילה לפני החיוב.

(רבו) וכתב ע"ז בביאור הגר"א "עמ"א. ואמרין ב' ע"פ מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה וכו'" עכ"ל. ומשמע דקסבר דאי"ז רק משום מצוה בו יותר מבשלוחו אלא דדין הוא במצה שהוא בעצמו יאפה אותה, דלחם עוני היא וכך דרכו של עני.

(רבה) דילפינן מחלה בגז"ש ד'לחם' 'לחם', מה התם אין אדם מפריש חלה אלא מעיסה שלו דכתיב 'עריסותיכם' אף כאן כן (משנ"ב תנ"ד ס"ק ט"ו).

(ריבט) ע"פ מש"כ הרמ"א תנ"ט ו' "וירחיק המצות מהקמח, כי הקמח הנדבק בהן בא אח"כ בתבשיל ומתחמץ" ע"כ. ובמשנ"ב שם סקמ"ה "לכן אותו המודד קמח לא יקרב אל העיסות עד שינקה מלבושיו מן הקמח וידיח ידיו תחילה. וכן צריך להזהר שהמודד הקמח לא יתן מים לתוך העריבה כי מתדבק רטיבת המים על ידיו, וכן הנותן מים לא יהיה מודד הקמח, אלא כל אחד ידיה על משמרתו" ('באר ישראל' שם). ויעוי' עוד משנ"ב תס"ג סק"ח שכתב דאם נמצא קמח בתוך המצה אין להשרותה ברוטב.

(רל) ומ"מ כיון שעיקר הדבר הוא מפני השיעבוד לבעל, רשאי הבעל אם רצונו בכך למחול על שיעבודו כדי שתמשיך האשה לנהוג כבית אביה (הגרש"ז זצ"ל בדבר הלכה שם).

(רלא) אכן הגרי"י פischer זצ"ל עשה התרת נדרים לאשה שנהגה בבית אביה שלא לאכול שרויה ומנהג בעלה לאכול שרויה ^(י) (הליכות אבן ישראל ח"א ע' קי"ד). וכד" הגר"נ קרליץ שליט"א.

(רלב) וס"ל דאין דין של 'אל תיטוש' וכו' נוהג אלא במנהג שנהג בו כל בית אביו או בני עירו וכדו', אבל מנהג סייג וחומרא או דקדוק הלכה שנהוג בהם אדם לעצמו, אין על בניו חיוב להחזיק בהם מדין 'אל תיטוש'. ואף שיש מחמירים גם בכגון דא, כבר הכריעו הפוסקים שאין חיוב בדבר (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שם בדבר הלכה' אות ל') (אכן יעוי' 'שבת הלוי' ח"ח ס' קס"ג ז'ד).

(רלג) ובעי"ז דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל דראוי שיעשה התרת נדרים ('באר ישראל' ע' פ"ב).

לח

גז. י"א דהאיסור לאכול קטניות הוא גם בערב פסח מזמן איסור אכילת חמץ (חק יעקב' סי' תע"א סק"ב ו'שבת הלוי' ח"ג סי' ל"א).

גז. חולה אפי' שאין בו סכנה מותרים באכילת קטניות בפסח אם צריכים לכך (משנ"ב תנ"ג סק"ז). וכן קטנים הזקוקים לאכילת קטניות מותר להאכילם. ולקטנים שאין להם צורך כלל דוקא בקטניות, אין לתת להם אלא עד גיל שנתיים ולא יותר (ספר 'מבית לוי' ע' רס"ד).

◊ בשהותו של הגר"ז הלוי מבריסק זצ"ל בוילנא בזמן מלחמת העולם השניה, הלך לביקור חג ביו"ט שני של פסח לביתו של הג"ר חיים עוזר זצ"ל. באותם ימים בני ביתו של הגר"ז שמו לב לעובדה כי הסוכר הנפוץ לשימוש בוילנא שונה בהרכבו מן הסוכר הגולמי אליו היו רגילים בבריסק, ועלה החשש שמא הסוכר המקומי מעורב בשמן קטניות כלשהו. לפיכך בהוראתו של הגר"ז בישלו את הסוכר מרם החג בתערובת מים, בכמות כזו שלבטח היה בה פי שישים מכמות השמן, כך שאף אם עורב שמן קטניות בתוך הסוכר הרי שהוא במל במיעוטו קודם הפסח והוכשר לאכילה. במהלך הביקור המדובר ביום טוב של פסח, התכבד הגר"ז בכוס תה, וכשרבי חיים עוזר הגיש לו צלוהית שבה הונחו קוביות סוכר, נטל מהן הגר"ז, עירבן בכוס התה שהיה מונח לפניו ולגם ממנו מפני כבודו. תיכף עם צאתו את הבית בסיומו של הביקור, התאמץ וניסה בכל דרך לפלוט מפיו את שאריות הסוכר. ואז הסביר – לתמיהת מלוייו – את פשר מעשיו קודם לכן: **"המנהג שלא לאכול חשש קטניות הוא חומרא מדרבנן, ואילו לאכול ממה שרבי חיים עוזר מגיש זהו כבוד התורה, שהוא חיוב מדאורייתא!"** הדברים מקבילים משמעות עמוקה, בשים לב לעובדה שמדובר בהגר"ז, אשר כל ימי חייו מסר את נפשו כפשוטו על כל תג ותג מדקדוקי ההלכה, ונדנדו קל של חטא החריד את נפשו במידה מופלגת, מבלי לחוש למה יאמרו הבריות וכיוצא באלו מכשולים שאדם מן השורה היה מוצא בהם הוראת היתר, בפרט כאשר הדבר אמור בחשש גרידא לכאורה. ואף על פי כן – כבוד התורה דאורייתא! (הרב מבריסק ח"א עמ' 484).

גז. מי שנהג לאכול מצות יד כל הפסח ורוצה לשנות מנהגו ולאכול מצות מכונה, חייב לעשות התרת נדרים (הגר"ש אלישיב זצ"ל – 'באר ישראל' ע' פ"ד).

גז. מי שקשה עליו מאוד אכילת המצה בליל פסח (ובפרט מצוי אצל הרגישים לגלוטן וילדים) יתכן דיכולים להקל למרוח על המצה מעט ממרח שוקולד וכיוצ"ב באופן שאף לאחר הממרח מורגש היטב טעם המצה, ויוצאים בזה יד"ח הכזית של ברכת המצה והכזית של האפיקומן ^(רלה) ולמעשה יש לעשות שאלת חכם.

שבת הגדול

גט. שבת שלפני פסח קורין אותו 'שבת הגדול' מפני הנס שנעשה בו (שבשנה שיצאו ממצרים היה י' בניסן ביום השבת, ולקחו כל אחד מישראל שה לפסחו וקשרו בכרעי המיטה, כמו שכתוב "בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות וגו'", והמצרים ראו זה, ושאלום למה זה לכם, והשיבו לשוחטו לשם פסח במצות השם עלינו, והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלוהיהם, ולא היו רשאים לומר להם דבר, ומפני שאז היה י' ניסן בשבת, על כן קבעו לקרות לשבת שלפני פסח לעולם 'שבת הגדול') (שו"ע ת"ל ומשנ"ב ס"ק א').

◊ "מה שתולים הנם בשבת ולא ב'י' לחדש, איזה יום שיהיה, מפני שלא בא הנם אלא ע"י שמירת השבת, שמפני שידעו המצרים שהיו ישראל שומרים השבת במצרים כדאיאת במדרש, היו מתמיהים שהיו מטפלין בבעל חי בשבת, וע"י כך שאלום, לכך קורין דווקא שבת הגדול" (לבוש סי' תל"א).

◊ בתום' (שבת פז:) כתב טעם נוסף אמאי קורין שבת זו 'שבת הגדול' – 'לפי שנעשה בו נס גדול כדאמרינן במדרש (שמות רבה פרשת בא) כשלקחו פסחיהם באותה שבת נתקבצו בכורות אומות העולם אצל ישראל ושאלום למה היו עושין כך, אמרו להן "זבח פסח לד' שיהרוג בכורי מצרים, הלכו אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלחו (את) ישראל, ולא רצו ועשו בכורות מלחמה (עם אבותיהם) והרגו מהן הרבה, הודא הוא דכתיב למכה מצרים **בבכוריהם** (היינו ע"י בכוריהם)", עכ"ל.

ס. י"א שנהגו המדקדקים לברך זה את זה בברכת "שבת הגדול שלו' ומבורך" (החיד"א זיע"א – 'מחזיק ברכה' סי' ת"ל אות ב' ומועד לכל חי סי' א' דין י"ט בשמו). וי"א דבמה שכתב השו"ע ש"שבת זו קורין אותו שבת הגדול" כוונתו לפסוק דין שכשאדם מזכיר את שבת זו (וכגון בשעה שמברך את חבריו בשבת שלו') יקראנה בשם 'שבת הגדול' [ועי"ז יזכור את הנס הנ"ל שנעשה בה] (דבלא"ה מאי נפק"מ בדין זה שייחד לו השו"ע סימן בפני עצמו), (ולפי"ז המנהג לומר 'שבת הגדול שלו' הוא דין בשו"ע!) (הגר"ש דבליצקי שליט"א, ולהבל"ח הגרב"צ אבא שאול זצ"ל - 'אור לציון' ח"ג פ"ה תשובה ב' ע' ס"ו).

סא. בשבת זו מפסיקים לומר 'ברכי נפשי' (רמ"א ת"ל א').

סב. המנהג לומר במנחה ההגדה מתחילת 'עבדים היינו' עד 'לכפר על כל עוונותינו' ^(רלה) (רמ"א ת"ל א'), ובשם הגר"א זיע"א כתבו שלא היה נוהג בזה ^(רלה) (ביאה"ל שם ד"ה במנחה וכ"ה בביאור הגר"א שם ובמעשה רב (קעז), וכ"ד היעב"ץ (בפירושו על ההגדה על המילים 'ת"ל בעבור זה'), וכ"נ הגר"ש אלישיב זצ"ל דלא הי' אומר בשבת הגדול סדר ההגדה כלל – הגדה של פסח להגר"ש ע' 36).

◊ "בשעה שהייתי דורש ברבים בשבת הגדול ושבת שובה, הייתי אומר מוקדם, הנני מוכן ומוזמן לקיים מצות עשה הוכח תוכיח וכו' ויהי רצון שיהיו הדברים מסודרים בפי נשמעים לעבודתו יתברך שמו ושלא אכשל בלשוני ליגע בכבוד איש ח"ו, ותודה לקל שהייתי נזהר בזה בכל אופן היכולת בידי, ישמרני ד' גם לימים יבואו עלי למוכח" (הגאון אדר"ת זצ"ל – נפש דוד נ"ז).

◊ כתב היעב"ץ (בפירושו על הגדה של פסח על תיבות 'ת"ל בעבור זה') **"מצוה רבה היא למרוח מקורם** (הפסח) **לירד לעומקה** (עומק ההגדה), **וכך נאה וראוי לכל ירא שמים באמת לעיין בה תחילה"**. וכך נהג הגרש"ז **אוייערבאך** זצ"ל דהיה לומד ההגדה קודם הפסח (שלמי מועד עי' שניג' ^(רלה) וכן הגר"ש אלישיב זצ"ל בערב פסח אחר הצות היה מכין את ההגדה שעות ארוכות (איש על העדה ח"ב עי' קמ"ו).

(רד) ומי שמנהג בית אביו שלא לאכול שרויה ומנהג בית אשתו לאכול שרויה, ויש בזה משום שלו' בית, דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל דיכול לנהוג כמנהג אשתו, אך ראוי שיעשה התרת נדרים, ובשעת הדחק יכול לסמוך על ההתרה שעושים בערב ראש השנה (באר ישראל' ע' פ"ב).

(רלה) דנראה דדמי למטביל המצה במי פירות דכתב המשנ"ב תס"א סק"ח דאפי' לדעות דס"ל דאסור לשרות את המצה בשאר משקין (מלבד מים) ומי פירות או מרק כיון שהם מפיגים את טעם המצה שנותנים בו טעם שלהם, זהו דוקא כששורה, אבל להטביל אותן בהן כתב רבינו מנוח בפשיטות דשרי דבזה לא נתבטל טעם המצה (ואמנם המג"א סק"ז אסר אף להטביל מ"מ בשעה"צ אות ל"ב לא הסכים עמו). וכ"פ בכף החיים תס"א מ"ח.

(רלו) לפי שהיתה בו התחלת הגאולה והנסים (משנ"ב שם סק"ב).

(רז) מטעם המבואר במכילתא ונתקנה בהגדה "יכול מר"ח ת"ל בעבור זה – בשעה שמצה ומרור" וכו' (מעשה רב שם).

(רלח) מרשימות הג"ר יוסף שוב שליט"א שרשם מפי הג"ר ברוך אויערבאך זצ"ל.

מהדורה זו נתרמה לזיכוי הרבים!

אם ברצונך לתרום מהדורה נוספת או למועדי ישראל הבעל"ט
התקשר לטל: 052-7167685 תא קולי

לזכרון עולם בהיכלות בית ד' על נשמת

אשה גדולה בת גדולים, חכמת לב ואצילת נפש, התגדלה
בטוהר עולמה צנוע רוחני ונעלה

מרת **שפרה** בת הגאון רבי יעקב **שפירא** ע"ה

נלב"ע י"ד לירח טבת האי שתא

תנצב"ה

•

אבינו מורנו **רפאל** בהגה"ח רבי ארי' ע"ה

נלב"ע ח"י לירח כסלו ה'תשע"ד תנצב"ה

על נשמת

הרה"ח רבי יהודה **לייב אריה** ב"ר משה זצ"ל

נלב"ע ב"ז לחדש רחמים ה'תשנ"ו

תנצב"ה

לע"נ ר' **שמחה אלתר אליעזר** ב"ר יעקב ז"ל

תנצב"ה

לעילוי נשמת

מרת **טובה אסנת** ב"ר **חיים מרדכי** ע"ה תנצב"ה

לע"נ דוד בן ווליה ז"ל

לרפואת **מרדכי יוסף בן יעל** בתושח"י

לרפואת וישועת אב"ע בתושח"י בעגלא דידן

אשת חיל מי ימצא

הונצח לזכרון עד על נשמת

המנוחה הצדקת המדוכאת ביסורים

מסרה ליבה ונפשה לכל אחד ואחד

רודפת צדקה וחסד

מרת **פריחה** בת מרים **טורג'מן** ע"ה

נלב"ע ביום השישי ט"ו באב ה'תשע"ו

תנצב"ה

לרפואת **שרה בת אסתר תחי'** רפו"ש בתושח"י

על נשמת

המנוחה **לנה** בת אהרן ע"ה **לבנון**

נלב"ע בכ"א לירח אדר הראשון תשס"ג

תנצב"ה

•

ולזכר נשמת הוריה הק' **אהרן וזושה לנדס** הי"ד

נעק"ה בשנות הזעם בפוגרום הראשון בבוריסלב

ביום ז' לירח תמוז תש"א

הונצח בידי נכדם אשר רוח בו יבל"ח הר"ר אסף פייג יצ"ו

לע"נ

איש כשר ירא אלוקים למד תורה מנעוריו ועמד בעז על
משמר התורה וההלכה

החבר הגאון רבי **יוסף** בהגאון מורנו נחום אברהם **ספרא**

זכר צדיק לברכה

רב ק"ק עדת ישורון ניו יורק

נלב"ע בכ"ג לאדר ב' תשל"ו

תנצב"ה